

№ 1863
17 3

ს. ქავთაძე

ფარსადან გორგოჯანის ისტორია

თბილისი „საბჭოთხო“ ბიბლიოთეკა № 15-1863 წ.

ტფილისი
1926 წ.

7697

9(47.920)

9/17.922 / 3-300-3030
5-2/3171.9

5-21

ს. კაცაბანიძე

N 1168 H.

9(041)
5171

2

ფარსადან გიორგიჯანიძის ისტორიის

1863
K
3
1863
3

ანონიმური „საისტორიო მოაზრობანი“ წ. II, 1925 წ.

26.
1957

თბილისი
1926 წ.

საქართველოს ენციკლოპედია
 ტომი 10

ს. ს. შ. უ. ს. პოლიგრაფტრესტის მე-3 სტ. შეკვ. № 1812.

ფარსადან გიორგიჯანიძის ისტორია.

ფარსადან გიორგიჯანიძის ისტორია, როგორც ცნობილია, წარმოადგენს ერთ-ერთ უმთავრეს წყაროს მე-16—17 ს-ნის საქართველოს ისტორიისას. ეს შრომა, რომლის ტექსტი მთლიანად ქვემოთ იბეჭდება, არ შეიძლება ჩაითვალოს თავისი დროისთვისაც წმინდა საისტორიო ხასიათის დამუშავებულ ნაწარმოებათ. ავტორს ჰქონია ფრიად სავალი ალლო ისტორიულ ფაქტების გაგებისა და უფრო მეტი კიდევ სიყვარული თავისი გვეყენის წარსულისადმი. ამით აიხსნება, რომ ფარსადანს განუზრახავს საქართველოს ისტორიის, უკეთ მათიანის დაწერა დაწვეებული უძველეს დროიდან. მაგრამ სათანადო თვით მის დროინდელ ლიტერატურულ შკოლის გაუვლელობის გამო ამ ამოცანისთვის ვერ უძლეეია და ანიტომ მისი ისტორიას მნიშვნელობა აქვს მხოლოდ იმ ნაწილებში, სადაც ფარსადანი რამოდენადმე სპარსულ წყაროებზე დაყრდნობით თვისებურს და ადგილობრივ გადმოცემითა მიხედვით შესაძლებელ გაშუქებას აძლევს ისტორიულ მოვლენება (მე-16 ს-ნის თხრობა) ანდა დამოუკიდებელი აწარმოებს ისტორიულ ფაქტების გადმოცემას (მე-17 ს-ნის თხრობა). ცალკე დგას კიდევ თხრობა თემურლენგის შემოსევის შესახებ, რომელიც სპარსულ წყაროს მიხედვით არის შედგენილი თავისებური და, როგორც დავინახავთ, ზოგან შემცდარი გაშუქებით.

კრიტიკული აპარატი ფარსადანისა ამგვარად მოისუსტებს, უკეთ ვთქვათ ასეთი აპარატი მას სრულებით არა აქვს, მაგრამ მიუხედავად ამისა მის ნაწარმოებს ნაინც აქვს უდიდესი მნიშვნელობა. ყოველს შემთხვევაში ავტორი ცდილობდა ობიექტივობის დაცვას. „ფარსადან ვიტყვი ამასა—ამბობს თვით ავტორი, ვიმოწმებ ღმერთსა მართალსა, ათის წლისას სამოცდა ათს წლამდისინ რაც გარდამხდომია და ან ღირსა წინგნთა შიგან დასაწერათ, მართალი ეს არის“ (ქვემოდ, გვ. 89). მართლაც, რაც შეეხება ფარსადანის შრომის ამ, ასე ვთქვათ, მემორიალურ ნაწილს, მისი მაღალი ღირსება, ექვს გარეშეა. ცოცხალი გადმოცემა ფაქტების, ობიექტივიზმი, რომელიც გამოსკვივის თვით ავტორის პირად ცხოვრებასთან გადაბეულ ფაქტების გაშუქებაში, თვით ისტორიულ თხრობაში ყოფა-ცხოვრების დამახასიათებელ მომენტებისათვის ერთგვარი ადგილის მიზნა—ყველაფერი ეს წარმოადგენს ფარსადანის შრომის დიდ ღირსებას.

ფარსადანის შრომა ჩვენ ვიცით ჯერჯერობით მხოლოდ ორი ხელნაწერით, და ორივე პეტერბურგის კოლექციებში ირიცხებოდა. ერთი, უფრო ძველი, თვით ავტორის დროინდელი, დაკული იყო პეტერბურგის საჯარო ბიბლიოთეკაში და ამ ჯამად ამ კოლექციის ერთი ნაწილის ტფილისში გადმოცემის შემდეგ იმყოფება საქართვე. საიტ.-საეთნ. მუზეუმში ტფილისის (ჩაწერილია № 2140-ით). ეს ხელნაწერი დაწერილია, ხელის მიხედვით, 1696—1700 წლის ახლო ხანებში, ლამაზად და უნდა წარმოდინარეობდეს უშუალოდ თვით ფარსადანის ხელნაწერიდან. შესაძლებელია ისიც (ჩვენ უფრო ამ აზრისა ვართ), რომ ხელნაწერი შესრულებულია თვით ფარსადანის მიერ, ეს ის ხელნაწერი უნდა იყოს, რომ

მელიც ალ. იოსელიანის აღმოჩენია 1841 წ. საქართველოში და რომელიც ხელთჰქონია ბროსესაც¹⁾. როგორც სჩანს, ეს ხელნაწერი, პ. იოსელიანის საქონ ზოგ სხვა ხელნაწერებთან ერთად მოყოლილა იოანე გრუზინსკის კოლექციაში და აქედან უკვე პეტერბ. საჯარო ბიბლიოთეკაში. სამწუხაროდ ხელნაწერს თავი აკლია და შიგა და შიგ ზოგი ფურცლებიც. ხელნაწერი შემდეგ აუკინძიათ და უდაში ჩაუსვამთ და უდაში ჩასმისას ადგილ-ადგილ ფურცლები გადაურევიათ. ხელნაწერს პაგინაცია არა აქვს და ამის გამო ფურცლების არეულ მდგომარეობის აღნუსხვას აქ ვერ შევუძლებით. აღვნიშნავთ მხოლოდ, რომ ხელნაწერი, როგორც სჩანს, საესებით იცავს ფარსადანის როგორც სტილს—ეს თავისთავად გასაგებია,—ისე ორთოგრაფიას. ბოლოში ხელნაწერს აქვს სხვა ხელთ შემდეგი მინაწერი 1710 წლისა (ნიშნად ორი წერტილი იხმარება):

„ქ. თვესა მას კახი ბატონი მეფის ერეკლესძე მეფე იმამყულა ხან მარტყოფს მობრძანდა და მარტყოფიდან დაიწყო სიარული და ქალაქს აბანოში შევიდა და ქართველის ბატონის შვილს ვალხტანგს (sic), მაშინ ქართლის ჯანიშინი იყო, და ამისი ჩასვლა რომ შეიტყო, დიად ეწყინა და კაცები მიუვრდა ვახტანგს, რომ კახი ბატონი ჩამოეიდაო და ქალაქის ტახტზე დაჯდაო. იმათში შეიქნა ერთი ტიროლი, მეოთხე მოსვლა, მაგრამ კახი ბატონი იმ გზით არ ჩასულა და არცა რა ამის გუნებაში ქაროლის დაქუა სდომებია იმ ხანათჲ, მაგრამ იმათ ეგონათ. ამათში ცოტა რამ ლაპა-აკი მოხდა. კახმა ბატონმან იმამყული ხან იმ ლაპარაკს ყური არ მათგდო. ეს დაიწერა მისისი გასულს ქქსატყ. ღმერთო კელი მოჟმართე კახს ბატონს და კახეთი დღეგრძელობასა და განმარჯვებაში აკმაზე“.

ამ მინაწერიდან, რომელიც დ. ჩუბინაშვილს შეცდომით ფარსადანის ტექსტის გაგრძელებად ჰქონდა დაბეჭდილი²⁾, ირკვევა, რომ ჩვენი ხელნაწერი მე-18 სანის პირველ წლებშივე კახეთში მოყოლილა: მინაწერის ავტორი, ცხადად სჩანს, კახელი არის. მინაწერი ყოველ შემთხვევაში ცხადჰკოფს, რომ თვით ხელნაწერი 1710 წელზე ადრე არის შესრულებული და, როგორც ზემოთაც მოვიხსენიეთ, დახლოვებით 1700 წლის ახლოს, შესაძლებელია 1695—1700 წლებში, შრომის შესრულებისთანავე, იყოს შესრულებული.

მეორე ხელნაწერი ფარსადანის ისტორიის დაცული იყო (და ეხლაც დაცულია) რუსეთის (ანუ საკავშირო) სამეცნიერო აკადემიის აზიურ მუზეუმში. ეს ხელნაწერი (№ 6) წარმოადგენს, როგორც თავის დროზე შედარებიდან ჩვენ დაერწმუნდით, პირს პირველი ხელნაწერისას და შესრულებულია უკვე პეტერბურგში ერთ-ერთ საქართველ ბატონიშვილს დევალეებით სვიმონ ტაბიძის მიერ, რომელიც თავის თავს იხსენიებს ხელნაწერის შესავალში. სამწუხაროდ ამ ხელნაწერის მოკლე აღწერილობა, რომელიც ჩვენ დავამზადეთ 1907 წ., არ აღმოჩნდა ჩვენს ქალაქებში. აღვნიშნავთ მხოლოდ, რომ ხელნაწერი შესრულებულუნდა იყოს სვიმონ ტაბიძის მიერ საკმაოდ გვიან მე-19 საუკუნეში, რამდენადაც მახსოვს მე-1830 წლებში. აღსანიშნავია ამასთანავე, რომ სვიმონ ტაბიძე იმეორებს ზემოდ მოყვანილ მინაწერსაც კახთ მეფის 1710 წ. ტფილისში მოსვლის შესახებ, რაც ერთხელ კიდევ ანტიკიტებს, რომ ტაბიძეს ფარსადანის ისტორია ვადმოწერილი აქვს დასახელებულ 1696—1700 წლის ხელნაწერიდან. ფარსადან გორგიჯანიძის ისტორიას ჩვენ ყურადღება მივაქციეთ პეტერბურგში მყოფობისას 1907 წ. და ის ნაწილი, რომელიც უცნობი იყო ქარ-

1) Brosser, Hist. de la Gé. t. II, livr. 1, 508.
 2) ეს ორი სიტყვა იმავე ხელთ მარამ სხვა დრო მიმატებულია.
 3) ქ. ცხოვრ. II, 569

აღლის-ცხოვრების დ. ჩუბინაშვილის გამოცემით, მაშინვე გადმოგწერეთ 1696—1700 წლის ძირითად მნიშვნელობის მქონე ხელნაწერიდან და შევუღარეთ მის შემდეგ დროინდელ პირს—აზიურ მთხვეუმის ხელნაწერს. ტექსტის შესწავლისას მაშინვე გამოჩვეულ იქნა ფარსადანის ძირითადი წყარო მე-16 ს-ნის თხრობისათვის, სახელდობრ სპარსელი ისტორიკოსი ისკანდერ მუნში და ასეთივე წყარო თემურლენგის შემოსევათა შესახებ, სახელდობრ სპარსელივე ისტორიკოსი შერეფ-ედდინ-ალი-იეზიდი. პირველი წყარო (ისკანდერ მუნში) ცნობილია აკად. დორნის გერმანული თარგმანით, მეორე კიდევ—*Peliss de la Croix*-ის ცნობილი თარგმანით, ორივე ამ თარგმანებთან კიდევ სათანადო ექსცერპტები მოყვანილი ჰქონდა აკად. ბროსეს თავის *Additions et éclairc. à l'Hist. de la Géorgie*. ვინაიდან ფარსადანის ისტორიის ის ნაწილი, რომელი დ. ჩუბინაშვილს ჰქონდა გამოცემული¹⁾, ჩვენ მაშინ გადმოწერილი არ გვქონდა, ამიტომ ტექსტის გამოცემა აქამდის არ მოხერხდა და მხოლოდ ეხლა, როდესაც ფარსადანის ისტორიის საუკეთესო ხელნაწერი ტფილისში არის დაცული, შესაძლებელი შეიქნა დიდი ხნის განზრახვის შესრულება.

ფარსადანს თავისი ისტორია დაწყებული აქვს უძველეს დროიდან, მაგრამ რადგან ხელნაწერს თავი აკლია, ამიტომ ამ დასაწყისის ხასიათის წარმოდგენა საძნელო ხდება. ხელნაწერის თავში შენახულია დეფექტიანი თხრობა ვახტანგ გორგასალის შესახებ. თხრობა საინტერესოა და ამიტომ ის აქვე მოგვყავს. თავი მას აკლია და რაც დარჩენილია ცალკე ფურცლებზე, ის იკიფება შემდეგნაირად.

“--- უჯარმას გასწყობოდა და თვითანვე ქალაქათ აეგო და ზამთრითი იქ დადგის ნადირობისათვის, რომ ყველგნით ახლო აქონდა კარგნი სანადირონი: ყარაიაზი, მტკვრის პირი, იორს გაღმართ გამოღმართნი, მთა და ბარი. ზაფხულით თრიალეთს ავიდის და მოყვრობით ერანის კემშიფეს ემსახურებოდის. ორჯელ ერანის კემშიფეს ულაშქრა, ერთველ ინდოეთს ზედან, მეორეთ შ(ი)სრეთს ზედან. ერანელნი მამაცობისათვის გურგასლანს ეძახდენ. გურგ მგელსა ჰქვიან და ასლან ლომსა. გულათა და მამაცობით როსტომისათვის შეუღრითათ. ნაქმრათ და შეგნებით ყოვლის მამაცისათვის უჯობნებიათ. ამას უწინ თურქთ სახელი საქართველოში არ გავონებულყო. ამის დროში გაჩნდა დაშტი ყ(ი)ბჩალითა, დარუბანდის გზით გამოვიდნენ დიდის ლაშქრითა და ულუსითა. უწინ იზამთრეს თერგით შაბრანამდისინ ბათქუ და მისნი ვარეშემონი. მეორეს ზამთარს მოვიდნეს მტკვარსა და იორსა და ალაზნის გაღმართ გამოღმართნი აიგსნეს და იზამთრეს და ირბევდენ და ახორებდენ შ(ი)რვანისა და არანის ქვეყანასა და მრავალჯერ შეება ვახტანგ გორგასალი თურქთა, ვისაც მისწვდა, ცოცხალი ველარ მოურჩა. თურქნი შეჯერდენ ვახტანგის ომსა, თითონი და გინდა ორორნი ველარ შემოებმოდენ, მაგრა ბევრნი ბაჰადურებნი თურქთა ერთგან შეიყრებოდენ, რა იცნიან, რომ ვახტანგ მეფე(ე) არის, ერთ პირათ მოუხდებოდენ. და ისარს დააყრიდენ ვითაც წვიმასა და ჯაჭვს ვერ გაუტეხდიან და ვიზედაც²⁾ მიმართის, თუარ ცხენის სიფიციბითა ცოცხალი ვერ მოურჩებოდენ და ვახტანგის შიშით დაეით გარეჯის ველარ ისცილდებოდენ. ნადირობაში ვახტანგ მეფის შეაბჯრე უკან დავარდნილიყო. მიფარულთ თურქთ დაეჭირათ მოდარა-

1) ქართლ. ცხ-ბა II, 517—569.

2) დედანში: ვიზიცი.

ჯეთა და მეფის ასრე მამაცობა და უშიშრათ ომს მისვლა შეუპოვრათ გამოპ-
 კითხეს, რისაგან არისო. იმას ასრე ეთქვა: თავად ნამეტნავად კელძრიელი არი-
 სო და ფიცხელი და ჩაუქი ცქვიტი არისო და გუნება აქეს გაბედულოო. მამა-
 ცობაში მეომართაგან გაუდრეკელი არისო, ქვე(ი)თათ და გინდა ცხენს ზედ
 მოლაღვა არ იცისო. მერმე ჯაჭვის იმედიცა აქესო, ამით უფრო შეჰბედავსო.
 მერმე თურქთ განოპკითხეს: ამდენს ისარს რომ დავ(ა)ყრიოთ და ჯაჭვს ვერ
 გაუტეხთო, რისაგან აქეს ამრიგი სიმაგრეო. მან ასრე უპასუხ(ა): ქართველნიც
 გაკვირებულანო იმ ჯაჭვის სიმაგრესაო, მიგრა ვერა გაუგიათ რაო, გინდა ის
 ჯაჭვი წყალში იღვას, გინდა ტლახშიგანო სამუდამოთ ეგდოსო, არც თანვი
 მოეკიდებნისო და არცა ფერს იცვლისო და არცა სული აქეს რკინისაო, მაგ-
 რამეო მეფის მრავალჯერ ჩაცმისაგანო ორგნით ილღიაებოთ ოფლს წაუხდე-
 ნიაო, მეფესაც იქიდაშენ ერიდებისო. თურქთ იამა მეაზგრის თქმულნი სიტ-
 ყვანი და გუნებანი დაჩმხსოვნეს თურქის ბაჰდურებმან და შეჰკარეს ასრე პი-
 რობა: რა მეფე ვახტანგ ომს მოსრული ნახონ, ყველანი ერთგან მიუხდენ ქამან-
 დარნი და მარჯვენო მსროლელნი, ისარნი ილღიას დააყარონ. რა თურქთ ეს პი-
 რობა ერთმანერთს აუთქვეს, გაბედულნი გულოვანნი შეიქნეს და მოდარაჯენი
 დავით გარეჯას ასცილდნენ, მეფე ნახეს კოტას კაცით იორის პირს ნადირობს.
 ეს ანბავი სწრაფათ მოდარაჯეთ თურქთ ბაჰანდურთ შეატყობინეს, ამათაც
 ონშიგან ნაცადნი კაცნი გამოაოჩივეს, უეჭვოს გზით მეფეს მიუხდნეს მსწრაფათ.
 ნახა მეფემ, მდგომარმან ნახა თურქნი მაზიდ მოტეველნი, წინ გარდევგება მე-
 ფე უშიშრათ და შეიქნა ძრიელი ონი და ძალიანად კმლის ცემა. ნეფემან მარ-
 ტომან მრავალნი თურქნი ცხენისაგან გარდმოჰყარა, ზოგნი დახოცა, ზოგნი
 გაიქცნეს. მეფეს ეს აღარ ეგონა, თუ აქ სადმე კიდევ თურქი დარჩომილა თუ
 არა. მეფე გამარჯვებული დაბრუნებაშიგან უქანიდამ კიდევ თურქნი წამოეწიე-
 ნეს. მეფე დაუბრუნდა, შეიქნა ომი და მეფემ სამნი თურქნი მოაკვდინა, მიწევა-
 ში ნეფეს ილღიას ორი ისარი ჰკრეს და ჯაჭვი გაუტეხეს, ძალსზედ დაჰკოდეს და
 ისრის მკვრელნი თურქნი მეფის უმებმან დახოცეს და მეფე დაჭრილი უჯარ-
 ხას მივიდა და მრავალს ეცადნეს და ისრის პირი ამოაროვეს და მრავალი წა-
 მალიც უყვეს, მაგრამე ურგები იყო წამალი და ამ დაკოდლობით მიიცივალა-
 და კემწიფურის წესითა ცხეთას თავის აკებულს მონასტერში საფლავს მიიღეს
 კარგის წესითა“.

როგორც ამ თხრობიდან სჩანს, ფარსადანი იცნობდა შესახელო შრო-
 მას ქართლის გაქრისტიანებისა და ვახტანგ გორგასალის მეფობის შესახებ
 რომელიც შედგენილი უნდა იყოს მე-8—9 ს-ნის მიჯნაზე¹⁾, რადგანაც მხოლოდ
 ამ შრომაშია ვახტანგის ჯაჭვის განახვევის შესახებ მოთხრობილი, როგორც ეს
 რამოდენადმე უფრო განვრცელებით გადმოცემული აქვს ფარსადანს. საზოგადოდ
 ძველი ხანის შესახებ ქართული წყარო, ვარდა ამ ცნობისა, ფარსადანს ხელთ
 არ უნდა ჰქონოდა. ქართლის-ცხოვრებას ის ყოველს შემთხვევაში არ იცნობდა და
 ამის გამო საქართველოს უძველესი ისტორია მას ფანტასტიურად აქვს წარმო-
 დგენილი. მხოლოდ თამარ მეფის მამის გიორგი მეფის ეპოქის აღწერილობი-
 დან ის დგება მკვიდრ ნიადაგზე. ის აქ სიტყვა სიტყვით მისდევს თამარ მეფის
 პირველ და მეორე ისტორიკოსს (პირობით კიბერად ჩვენ მიერ აღიარებულს) და-
 ვინმე ვარძიელ ბერს²⁾ და აგრეთვე მონგოლთა ეპოქის ეამთა აღმწერელს. ამ-

¹⁾ ს. კაკაბაძე, საისტ. ძიებანი 170—175. შედ. თ. ყორღ., ქრთიყ. I.

²⁾ ამის შესახებ ვერჯერობით იხ. საისტ. მ-ბე I, 24 წ., 288—291.

გვარად ფარსადანს ხელთ ჰქონია ქართლის-ცხოვრების მხოლოდ ერთი და ისიც ბოლო ნაწილი, დაწყებული თამარის მამის გიორგის მეფობიდან ვიდრე გიორგა ბრწყინვალენდრე. მაგრამ ამ ნაწილშიც მას ჰქონია ფრიად დამახინჯებულად გადაწერილი ხელნაწერი, რომლის გარჩევისთვის და ტექსტის აღდგენისთვის ფარსადანს თავა არ აუტკივებია. შესაძლებელია თვით ხელნაწერი იყო საკმაოდ ძველი, ხვეული მხედრულით დაწერილი და ფარსადანს მისი გარჩევა ვერ მოუხერხებია. ყოველს შემთხვევაში ეს ნაწილი ფარსადანის შრომისა სავსეა მრავალი შეცდომებით, რომელიც გამომდინარეობს ავტორის მიერ მისი წყაროს ვერ გაგებისა და ან ვერწაკითხვისაგან და ამიტომ ფარსადანის შრომის ეს ნაწილიც მნიშვნელობა მოკლებულად უნდა ჩაითვალოს, საერთოდ კი ფარსადანის შრომის ხასიათის გასაგებად აქვე მოგვეყვას მის შრომის ტექსტის შინაგან სათაურები, რომლის მიხედვით შესაძლებელია დაახლოვებით მიანიჭო აზრის შედგენა ფარსადანის შრომის ამ ნაწილის შესახებ.

რაც ამბავი ბაგრატიონთა რომ სომეხთ ცხოვრებაში სწერია, მათი მოსვლა.

ამბავი ერანის კემწიფებისა და ცოტას რასმე საკელებს ზეთ ვახსენებთ და ვათავებთ მათს ანბავსა და ნაქმართა და საკელებსა თავ თავიანთ აღვილს დაღსწერთ.

დაკარგვა ლორიდამენ შაბდიხის ცხენით შირინისა ტრდათ კემწიფის შვილის სომეხთ კემწიფის ხოსროვის ქალისა და გლოვა და ტირილი მაშიდისა და ძმების.

აქ შირინის მისვლა მადაანს და ხოსროვის მოსვლა მულამს ერთმანერთის საძებნელად.

აქა ხოსროვ კემწიფის ცნობა მაჰბანუ დედოფლისაგან და აშოყობა მისი და შირინისა და ერთმანერთის მოძებარნი მულამში შეიყარნეს.

აქა ქორწილი ხოსროვ ერ.(ან)ის კემწიფისა სომეხთ კემწიფის ხოსროვ ტრდადის შვილის ქალს შირინს თანა და მადაინს მიუყვანა.

აქა გაძრიელდა ქვეყანათა ზედან სულთან მელიქ შაჰა კემწიფე.

აქა მეფის ბაგრატისაგან თავისის შვილის გიორგისა თბილის ქალაქში მეფეთ კურთხევა და თვითან დიდის ჯარითა და მორთულობით სულთან მელიქ შაჰსთან წასვლა.

აქა ბაგრატ მეფისაგან თავისის უფროსის შვილის გიორგის მეფეთ კურთხევა.

მეფე ბაგრატ მიიცვალა და მეფე გიორგი კემწიფობდა.

აქა სიკვდილი მეფის გიორგისა და ვახ(ე)მწიფება მამის ალაგზედ მეფის დემეტრესი.

ამის შემდეგ ფარსადანი, თავისს თხოობაში სავსებით მისდევს თამარის პირველ და მეორე მემატთანეს და აგრეთვე მონგოლების ხანის ეამთა აღმწერელს ვიდრე გიორგი ბრწყინვალის ეპოქამდის.

გიორგი ბრწყინვალის საბოლოოდ გამეფებიდან, (1317 წლიდან) ფარსადანს პირველად, როდესაც მუშაობა დაუწყია, არავითარი წყარო არ ჰქონია. ამიტომ თავისი ისტორია მას პირდაპირ შაჰ ისმაილის დროიდან დაუწყია (მე-16—17 სანე). ეს არის ფარსადანის სწორედ ძირითადი შრომა, რომლითაც მისი სახელი შერჩა ქართულ ისტორიოგრაფიას. ლიტერატურულ წყაროთ მე-16 ს-ნის თხრობის შესახებ ფარსადანს, როგორც სწავს, ჰქონდა სპარსული ისტორიკოსის ისკანდერ მუნშის შრომა. მაგ., თხრობა შაჰ-თამაზის შემოსევათა შესახებ, კერძოდ ვარძიის მონასტრის აღწერილობა ექვს გარეშეა ისკანდერ მუნშის თხზულების ზედგაუღწივით არის დაწერილი¹⁾, მაგრამ ფარსადანი ამასთანავე ადგილობრივი გადმოცემებითაც სარგებლობდა. ხოლო მე 17 ს-ნის თხრობა გიორგი სააკაძის ეპოქიდან მას უკვე დამოუკიდებლივ აქვს შედგენილი.

თავისი შრომის წერისას ფარსადანს საჭიროდ დაუნახავს მე-14—15 ს-ნეთა თხრობის ხარვეზი ნაწილობრივ მიინც შეეცხო შერეფ-ედდინ-ალი-იეზიდის თხზულებიდან ამოღებული ცნობებით თემურ-ლენგის საქართველოზე ლაშქრობის შესახებ და ეს თხრობა ჩაუკერებია უადგილო ადგილას სახელდობრ ტექსტში შემდეგ თავისა: აქა მეფის დავითის მისგლა კონთქარს თანა... (ქვემოთ გვ. 12—13) ასეთი შენიშვნით: „აქ არ უნდოდა ლანგ თემურის ანბავი, უფრო ხეით უნდოდა დაწერა, ნაგრა ეს სხვა ანბავი აქ ითქვას, არას დაუშლის“. ამა შემდეგ მიყვება თხრობა ლანგთენურის შემოსევათა შესახებ, რომელსაც ჩვენ ქვემოთ ვბეჭდავთ გამოყოფით მეორე დამატებად.

ლანგ-თემურის შემოსევათა შესახებ ფარსადანი მართალია შერეფ-ედდინ-ალი-იეზიდის ემყარება, მაგრამ ზოგიერთი ადგილების თავისებური განმარტებით²⁾, მაგ., გიორგი მეფეს ბაგრატის ძეს ის იმერეთის მეფეთ სთვლის, რაც ცხადი შეცდომაა (შერეფ-ედდინიც გიორგის იმერეთის მეფედ არა სთვლის). ფარსადანის შრომის ამ ნაწილს მნიშვნელობა აქვს, სხვათაშორის, საკუთარ სახელების სწორი წაკითხვის აღსადგენათ, რადგან ფარსადანს ხელთ ჰქონდა შერეფ-ედდინის შრომის საქმალთ ძველი (შესაძლებელია თავის დროისთვისაც საქმალ ძველი) ხელნაწერი.

სხვა ადგილას კიდევ, სახელდობრ თხრობაში თავისი შვილის დავითის შესახებ (ქვემოთ გვ. 77 და 108) ავტორს მოულოდნელად გადაეყვარათ სხვა თემიზე—იწყება თხრობა თვალდამწვრიანთა შესახებ („აქა ანბავი თვალდამწვრიანთა“). ეს თავიც უადგილო ადგილას არის ჩაწერილი და ამიტომ ის ქვემოთ იბეჭდება ცალკე გამოყოფით პირველ დამატებათ.

საზოგადოდ უნდა ითქვას, რომ ავტორი თავისს ნაშრომს, როგორც ეტყობა, სწერდა არა აჩქარებით, მაგრამ მთლიან სისტემის დაცვისთვის ნაკლებ ყურადღების მიპყრობით. ამით აიხსნება, რომ ავტორს შივა და შივ მსტორიულ თხრობასთან გადამშული აქვს ცნობები თავისი და თავისიანების

¹⁾ შეად. ფარსადანის ისტორიის სათანადო ადგილები (გვ. ქვემოთ, გვ. 3—7) ისკანდერ მუნშის ცნობები (ბ. დორნის გერმ. თარგმანი Beiträge zur Geschichte der Kauk. Länder und Völker...; Erster Beitrag zur Geschichte der Georgier (Mém. de l' Acad. Imp. d. scienc. de S.-Pét. IV sér. 332—339).

²⁾ შეად შერეფ-ედდინის შრომის თარგმანი Petis de la Croix-ის Paris 1722. ბტი-დე-ლა-კროვას თარგმანიდან ექსცერპტები (რაც საქართველოს შეეხება) შეტანილი აქვს მ. ბროსეს თავისს Additions et éclairc. à l' Hist. de la Géorgie, p. 386—397. შედარება ცხად ყოფს, რომ შერეფ-ედდინ-ალი-იეზიდის ნაშრომით სარგებლობდა როგორც ფარსადანი ისე ავრეთევ კ. ც-ბის გაკრძელების შემდგენელი, რომელსაც ფარსადანისაგან დამოუკიდებლივ აქვს შემუშავებული თხრობა თემურ-ლენგის საქართველოზე გალაშქრებების შესახებ. სარგებლობდა ფარსადანი შერეფ-ედდინის თხზულებით უშეალოთ, თუ სხვა სპარსელ კომპილიატორ ავტორზე დამყარებით, ამის გამოჩვენება მომავლის საქმეა.

ფარსადანის დამოკიდებულება შერეფ-ედდინზე და ავრეთევ მე-16 ს-ნის თხრობაში ისკანდერ მუნშიზე აღნიშნული ჰქონდა ივ. ჯავახიშვილსაც—ძველი ქართ. საისტ. მწერლობა, პირვ. გამოც. ტფ. 1916 წ., გვ. 235—251.

პირადი ცხოვრებიდან. ერთს ადგილს კიდევ ფარსადანს მოჰყავს დარიგება თავისი შვილის დავითისადმი, რომელსაც მნიშვნელობა აქვს თვით ფარსადანის პიროვნების დისახასიათებლად. ეს დარიგება ქვემოთ იბეჭდება დანართად.

ფარსადანი, გვარათ გიორგიჯანიძე, უნდა ყოფილიყო გორელ ვაჭრის ოჯახიდან. რომ ფარსადანი გორელი იყო, ამას ის თვითონ ამბობს ჯამი-აბასის წინასიტყვაობაში. ჯამი-აბასი — მუსურმანო სარჯულო წიგნი, ფარსადანს გადაუთარგნია. ამავე წიგნის წინასიტყვაობაში ის თავის თავს ქართველს უწოდებს¹⁾.

როდესაც ფარსადანი სპარსეთიდან საქართველოში მოდის ყაენის დავალებით როსტომ მეფის მეფობის უკანასკნელ ხანში. მას ათი დღის შვებულებას აძლევენ სახლში წასახლელად და ფარსადანიც ამბობს — „გორს ჩემსა მოველ, რომე სიდანდისინ მეფის ბრძანება მოვიდოდეს, იქ ვიყო“ (გვ. 60). გიორგი სააკაძის მიერ ტფილისის ციხისთვის ოლჯის შენობ-ტყმის თხრობაზე ფარსადანი იხსენიებს გორელ გიორგი გორგჯიანაშვილს, რომელიც ლალატში იქნა შეჩენული (ქვემოთ, გვ. 25—26). ხსენებულ გორგიჯანაშვილს იცნობდა ჯ. ტფილისში საელჩო საქმისთვის შემოსული ქუთათელი, რომელმაც ის იპატიოვა კიდევ. ცხადია, გორგიჯანაშვილს ქუთათელთან გაცნობილი იქნებოდა იმერეთში მიმოსვლის დროს ალბად სავაჭრო საქმეების გამო. ის გარემოება, რომ ფარსადანი საქიროდ სავლის ამ გორგიჯანაშვილის მოქმედებაზე შეჩერებას, რამდენადმე უნდა გვიჩვენებდეს ავტორის რაღაც ნათესაურ დაკავშირებას ხსენებულ პირობას. შესაძლებელია ის იყო ფარსადანის შამა და აქედან წარმოსდგა ფარსადანის წოდებულება — გიორგიჯანიძე. ყოველს შემთხვევაში ყოველ ამ ცნობების მიხედვით საქმად ცხადი ხდება, რომ ფარსადანი უნდა ყოფილიყო გორელი ვაჭრის ოჯახიდან.

ფარსადანს შემდეგ რჯულიც გამოუცვლია. ისკანდერ მუნში, ვადმოგვცემს ცნობას მისი გამაჰმადიანების შესახებ. „რუსტემ ხანს (როსტომ მეფეს), დოგორც ისპაჰანის ტარულას (მოურავს), ამბობს ისკანდერ მუნში, — თავის წარმომადგენლად (ისპაჰანში) უავდა ვინმე მირ-კასემი. ყაენი მირ-კასემით უკმაყოფილო გახდა და ის გადაყენებულ იქმნა ადგილიდან. რუსტემ ხანს დაევალა თავის ადგილას სხვა პირი გამოეგზავნა. ქართლის მმართველმა (როსტომმა) დანიშნა ქართველი ფარსადან-ბეგი და მისი (კანდიტატურა) წამოაყენა. მაგრამ ყაენმა ამაზე განაცხადა, რომ (ეს კანდიდატი) სამართლიანობის მის შეგნებას სრულებით არ შეეფერება და არც არის დასაშვები, რომ ურწმუნოს მიეცეს უპირატესობა მართლმორწმუნეთან შედარებით და ამიტომ რუსტემ-ხანის შუამდგომლობა მხოლოდ იმ შემთხვევაში შეიძლება დაკმაყოფილებულ იქმნას, უკეთუ ფარსადან-ბეგი ისლამს მიიღებსო. ფარსადანი დისთანხმდა ამ მოთხოვნის და შეუდგა თანამდებობის ასრულებას. მაგრამ მალე ისპაჰანის მცხოვრებთაგან მასზე იძღვნი საჩივარი შემოვიდა, რომ შამამ ის გადააყენა და რუსტემ-ხანს ბრძანება გაუგზავნა ამ თანამდებობაზე სხვა დაესახელებინა“²⁾,

¹⁾ Brosset, Hist. de la Gé. II, 1 livr., p. 513. ჯამი-აბასის გადათარგმნა ფარსადანს ვანურხახავს როსტომ მეფის ბრძანებით. ისპაჰანის მოურავად დანიშნისას (1653 წ.) ყაენს ფარსადანისთვის ბოქალთოფხუცვაობა მიუტია. შემდეგ (ალბად თანამდებობიდან გადადგომის შემდეგ) ფარსადანს 6 წელი დაუყვია არაბისტანში ჯ. მუსტერს. თარგმნის დამთავრებისას ფარსადანი 40 წლ. იყო. მასსადამე თარგმანი მას დაუმთავრებია 1666 წ. (ფარსად. დაიბადა 1626 წ.). ჯამი-აბასი ფარსადანს გადაუთარგმნია არაბულიდან. ეს ცნობები მოთავსებულია ჯამი-აბასის ხელნაწერ — ავტოგრაფში, რომელიც რუსეთის, აწ საკავშირო სამეც. აკად. გელთენის ბროსეს, დასახელ. ადგილას).

²⁾ B. Dorn, Beiträge sur Geschichte der Kauk. Länder und Völker aus morgenl. Quellen, Mém. de l' Ac. Imp. des Scien. VI sér., 431.

ეს ამბავი ფარსადანს სხვა დეტალებით აქვს გადმოცემული. თავის გამაჰმადიანებაზე ის არაფერს ლაპარაკობს, მასზე მომჭივართათვის (ზოგისთვის ყოველს შემთხვევაში) შაჰს თვალები დაუთხრევენებია, ხოლო ფარსადანისათვის (ალბად ისპაჰანის მოურაობიდან გადაყენების გამო) ეშიკალასობა უბოძებია (ქვემოთ, გვ. 59) ფარსადანის გაგზავნა ისპაჰანის მოურავის თანამდებობაზე მომხდარა 1656 წ., მისა გამაჰმადიანებაც მაშასადამე ამ წელს მოხდებოდა. რადგანაც ფარსადანი 1626 წელს ყოფილა დაბადებული¹⁾, ამიტომ ისპაჰანის მოურავად დანიშვნის დროს ის 30 წლის იქნებოდა. ასეთი ახალგაზრდა კაცისთვის და ისიც ქართველისთვის სპარსეთში ეს, ექვს გარეშეა, დიდ კარიერად უნდა ჩათვლილიყო.

საზოგადოდ ფარსადანს, როგორც სჩანს, ახალგაზრდობაშივე საქმიანი სერიოზული და ქვეიანი კაცის სახელის ჰქონდა მოპოებული, ფარსადანი თვით გადმოგვცემს, რომ როდესაც ოდიშის მთავარს ლევან დადიანს მოუკვდა მისი ვეზირი და მისივე მარჯვენა ხელი პაატა წულუკიძე, მან თავის სიძეს როსტომ შეფეს მიმართა თხოვნით ფარსადანის მასთან გაგზავნის შესახებ ვეზირს თანამდებობაზე. ეს მომხდარა დაახლოებით ორი წლის წინად ისპაჰანის მოურავად ფარსადანის დანიშნამდის, დაახლ. მაშასადამე 1654 წელს. ამ დროს 28 წლის ფარსადანი იმდენად სახელმწიფოებრივი პიროვნება ყოფილა, რომ სამეგრელოს მთავარი ოდიშის ვეზირად მისი დანიშნებას თხოულობდა. მაგრამ ფარსადანი სპარსული ორიენტაციის კაცი იყო, მიყრუებულ სამეგრელოში თუნდაც პირველადგილზე ყოფნა არაფერად ებიძნაებოდა და ზაალ არავგის ერისთავს შეხვედრწოდა, — მომიხერხეთ ამ წინადადებისაგან განთავისუფლება, თორემ ჩემას ხელით თავს მოვიკლავო (ქვემოთ, გვ. 90).

საზოგადოდ სპარსული მიდრეკილება ფარსადანისა კარგად გამოსჰვევის მის მიერ დაწერილ ისტორიის ფურცლებიდანაც. ეს მიდრეკილება იყო არა მარტო პოლიტიკური ხასიათის, არამედ კულტურულიც. ბანგრძლივად სპარსეთში ყოფნამ მის ყოველი მხრივ დალი დააჩინა და თუ ახალგაზრდობაში მას როსტომ ხეფის კარის წრეებში მელექსედაც კი სთვლიდენ (შეად. ქვემოთ გვ. 20) — როგორც სჩანს, კარის მელექსედაგან ამ დროს მელექსობის დიდ ნიჰს არ მოითხოვდენ — შემდეგ ის საკმაოდ შორდება მწერლობითი ქართულ ენას, იმდენად რომ თავისთავადაც ლიტერატურული ენის სუსტი მცოდნე და ქართულ მწერლობაში, როგორც სჩანს, სუსტად ნაკითხი, თავისი სიცოცხლის ბოლოს, როდესაც ის ისტორიის დაწერას შეუდგება, სწერს სპარსიზმებით გააზივირებული პირდაპირ ქართულ ხალხურ კილოზე. მისი ნაკითხაობა თვით ქართულ საისტორიო მწერლობაში იმდენად სუსტია, რომ მან, შეიძლება ითქვას, თითქმის არაფერი იცის საქართველოს ისტორიის შესახებ გარდა მირიან მეფის და ვახტანგ გორგასლის სახელებისა ვიდრე მე-12 საუკუნემდის. მართალია ფარსადანი თავის ისტორიას უფრო სპარსეთში სწერდა და იქ მას, როგორც სჩანს, ხელთ არ ჰქონია ქართლის-ცხოვრების სრული ტექსტი, მაგრამ მაინც ქართულ საისტორიო მწერლობაში მისი ნაკითხაობის სისუსტე ცხადი ხდება. საზოგადოდ ფარსადანი როგორც მოღვაწე, თავისი სპარსული კულტურული და პოლიტიკური ორიენტაციით, ქართული ენის ნაკლებ-კარგად ცოდნით და სპარსულში საკმაოდ კარგად გაწაფვით, ფარსადანი გამაჰმადიანებული, ფარსადანი

¹⁾ „ჯამი-აბასის“ გადაწერა ფარსადანს, როგორც მის მიერვე იქვე მიცემულ ცნობიდან სჩანს, დაუშთავრება 379 ქორიხონს (=1691 წ.), როდესაც ის 65 წლისა ყოფილა. ამისდა (მიხედვით ფარსადანის დაბადების თარიღად მოღის 1626 წ. (Brosset, Hist. de la G^e. I, 513

სპარსეთის სამსახურში დიდად დაწინაურებული და შაჰის სამსახურის უმაღლეს საფეხურამდის აღწეული წარმოდგენს ფრიად საინტერესო პიროვნებას მე-17 ს-ნის ქართლის ცხოვრების ქარგაზე თვით ამ ქარგის არსებითად დასახასიათებლად.

როგორც თავისი დროის შვილს და სპარსეთის პარობებში მოქმედ პიროვნებას, ფარსადანს შემუშავებული ჰქონდა მოქმედების თავისი საკუთარა ხაზი, ერთგვარი ტაქტიკა, ფრიად მოქნილი, და თავისებური მორალური შეხედულება აღამიანის პირად და საზოგადო ცხოვრებაზე, რაც თავისი ნიშანდობლივი თვისებით ფრიად დამახასიათებლად უნდა ჩაითვალოს მისი დროისთვის. ამ მხრივ საყურადღებოა მისივე შვილის დავითისადმი მიმართული მისი „ქუჩის წაყვება“, რომელიც ქვემოთ (გვ. 107—108) დანართად იბეჭდება.

თავისი ისტორია ფარსადან გიორგიჯანიძეს უწერია საკმაოდ ხანგრძლივად და დროგამოწვებით. თემურლენგის შემოსევათა ამბავი, რომელიც ავტორს ჩართული აქვს მე-16 ს-ნის ამბების შესახებ თხრობაში (მაშასადამე ისტორიის ორგინალურ ნაწილის დასაწყისში), დაწერილი ყოფილა 377 ქორონიკონს (ქვემოთ გვ. 106), მაშასადამე 1659 წელს. თვით ისტორიის დაწყება მაშასადამე ამ წელზე უფრო აღონიდელ ხანას უნდა მიეწეროს, მაგრამ როდის, ჯერჯერობით არ სჩანს. უნდა აღინიშნოს, რომ ფარსადანი საერთოდ ნელა მუშაობდა, ალბათ მოუკლელობის გამო, რადგან ამ ხანებში ის სპარსეთში ცხოვრობდა და იქ სამსახურში ითვლებოდა. თუ როდის დაამთავრა ფარსადანმა თავისი შრომა, ამის შესახებ ცნობა ავტორს დარჩენილი აქვს თავისი ნაწარმოების ბოლოში. „ფარსადან ვიტყვი ამასა, ამბობს ის, ვიმოწმებ ღმერთსა მართალსა, ათის წლისას სამოკდაათწლამდისინ რაც გარდამხდომია და ან ღირსა წყნთა შიგან დასაწერათ, მართალი ეს არის“ (ქვემოთ გვ. 89). რადგანაც ფარსადანი (ხეივან გვ. X), დაიბადა 1626 წ., ამიტომ ცხადია, რომ ფარსადანს თავისი ისტორია მიღწეე თქმით (1626+70=) 1696 წლამდის მოუყვანია. თავისი შრომის ბოლოშივე ფარსადანი კიდევ ამბობს, რომ როდესაც მას უარი უთქვამს ოდიშის მთავრის ლევან დადიანის ვეზირად დამდგარიყო, ის გილანს გაისტუმრეს და შემდეგ სპარსეთის სტახტო ქალაქის ისპაჰანის მოურავათ დანიშნეს. „ისპაჰანის სამოურავოთ გამაგზავნენს და ის ანბები რა იქნა და როგორ მოხდა, ხემორე სწერია და მას უკან ორმოცს წელიწადს შაჰ აბას და მის შვილს შაჰ სულემანს ვემსახურე“ (ქვემოთ, გვ. 90). ფარსადანის დანიშვნა ისპაჰანის მოურავად მოხდა 1656 წელს (გვ. 59). აქაც მაშასადამე ფარსადანის შრომის დამთავრების თარიღად გამოვიხსენებ (1656+40=) 1696 წელი. მე-16 ს-ის მეორე ნახევრის და მე-17 ს-ნის ამბების შესახებ თხრობა ფარსადანს ამგვარად 1689—1696 წლებში დაუწერია. უკმცხარი არ იქნება ამიტომ თუ მივიღებთ, რომ მთელი თავისი შრომა ფარსადანს (იკულისხმება მთელი ისტორია თავიდან დაწყებულად) შესრულებული უნდა ჰქონდეს დაახლ. 1685—1696 წლებში.

ფარსადანის შრომას, როგორც სჩანს, მაშინვე არ მოულოდებოდა კოპულიანობა საქართველოში (ქართლ-კახეთში). ეს სჩანს იქიდან, რომ ვახტანგ ქართლის გამგებელის ვერედ წოდებულ სწავლულთა კომისია ამ შრომას არ იცნობდა. ეს კომისია ქართლის-ცხოვრების გაგრძელების შედგენისას არა თუ არ სარგებლობს ფარსადანის მდიდარი მასალებით შესახებ მე-16—17 ს-ნისა, არამედ თემურლენგის შემოსევათა თხრობის შედგენის დროს იმავე შერიფ-ედდინ ალ-იეზდის ნაწარმოებზე დამყარებით იძულებულია თითონ გადმოიღოს სათანადო

ლო ცნობები სპარსულიდან. კომისია თავისი შრომის ჩვენამდე მოღწეულ ერთ-ერთ რედაქციაში თითონვე ადასტურებს თემურლენგის შემოსევათა შესახებ თხრობის გადმოღებას სპარსულ წყაროდან (უნდა ვიგულისხმობთ შერიფ-ვლდინ ალ-იგზიდ). „ქმნა ნრავალნი საქმენი დიდძალნი ლანგთენურ, რომლისა ცხოვრება მისი ვრცლად წერილ არს ცხოვრებასა შინა სპარსთასა, ხოლო ჩვენ აღესწერეთ ყოველივე მოსვლა მისი ქართლად“¹⁾. ის გარემოება, რომ კომისია დამოუკიდებელივ სარგებლობს თუნდაც ამ ნაწილში სპარსული წყაროთი, ამტკიცებს, რომ კომისიას ხელთ არ ჰქონდა ფარსადანის შრომა, რაც მტკიცდება იმითაც, რომ კომისია არ სარგებლობს ფარსადანის შრომით მე-16—17 ს-ნის ამბებშიდაც²⁾. დასახელებული სპარსული წყაროთი კომისიის მიერ დამოუკიდებელივ ფარსადანისაგან სარგებლობით აიხსნება, სხვათა შორის, ზოგიერთი სხვაობა საკლთარ სახელგებში. მაგ., ბირთვისის ციხისთავად კომისიას დასახელებული ყავს ნ ა ზ ა ლ ი³⁾, ხოლო ფარსადანს, რომელიც ციხის სახელს არ იხსენიებს, თარა (ქვემოთ, გვ. 100). ეს სახელების სხვაობა შეიძლება აიხსნას მხოლოდ სპარსულ დამწერლობის ნიადაგზე ანბანის დამახასიათებელ პუნქტირების არევით (تر, ترز).

ქართლის-ცხოვრების გაგრძელების საბოლოოდ შემდგენელი⁴⁾, რომელიც ამ ნაწილში, გარდა სპარსულიდან გადმოღებულ მასალისა, სარგებლობდა სომხური წყაროთი და ქართული მასალითაც. ეს ქართული მასალა არის „ძველი ერისთავთა“. სომხური მასალით სარგებლობა (ეს მასალა რამოდენადმე უნდა იყოს თომა მეწიომელის ისტორიული შრომა) დასახელებულია თვით ტექსტში⁵⁾, ხოლო სპარსული მასალით გაგონებების ავტორი შესაძლებელია სარგებლობდა არა უშუალოდ, არამედ უკვე ვახტანგის კომისიის მიერ გადმოკეთებულ თხრობის მიხედვით. ამ საკითხებზე ჩვენ ამ ეამად აქ ადვილს უქონლობის გამო არ ვჩერდებით. ეს საკითხები ვრცლად განიხილულია ამ თორმეტობედი წლის წინად დამზადებულს ერთს ჩვენ შრომაში, რომელიც ჯერ დაბეჭდილი არ არის, აღენიშნავთ მხოლოდ, რომ ჩვენის აზრით ვერ. წოდებული ქ.-ციხის გაგრძელება (მ. ბროსეს და დ. ჩუბინაშვი. გამ., ქ. ცხ. I, 457—472; II, 252—306, ე. თაყაიშვი. გამ., მარ. ვარ., 850—972) შედგენილია არა ვახტანგ-ქართლის გამგებელის და შემდეგ მეფის—დროს, არამედ მისი რუსეთში გადასვლის შემდეგ, შედგენილია ადგილობრივ, ქართლში, მე-1730 წლების ახლოს, ისე რომ ეს შრომა უცნობი დარჩა ვახუშტი ბატონიშვილისთვის. და რომ ვახუშტი ამ შრომას არ იცნობს, ეს ცხადია ხდება მისი ისტორიის სათანადო ნაწილეთის შედარებით ქ. ციხის გაგრძელებასთან⁶⁾.

¹⁾ ნაშრომი, ნ. ჯანაშვილის ტფ. 1907 წ., 35. აქვეა (გვ. 18—31) მოთავსებული თემურ-ვლდინ ალ-იგზიდის ცნობებზე ავტენტული თხრობა თემურ-ლენგის შემოსევათა შესახებ ვახტანგის კომისიის მიერ შედგენილი.

²⁾ შეად. ტექსტი, ნაშრომი, ნ. ჯანაშვი. ტფ. 1907 წ., 48—54.

³⁾ ნაშრომი მ. ჯანაშვილისა, ტფ. 1907, გვ. 81.

⁴⁾ ქ. ციხის გაგრძელება, დაბეჭდილი დ. ჩუბინაშვილის მიერ (ქ. ციხ. II, 259—306) შეად. ე. თაყაიშვილის გამ., მარ. ვარ., 855—897.

⁵⁾ „ვრცლად ცხოვრება მისი (ლანგ-თემურისა) წიგნთა შინა სპარსთასა განმარტებთ. წერილ არს და სომეხთა-ცა სხვებთ რადმე აღწერილით“ (ქ. ცხ. I, 452; მარ. ვარ. 856).

⁶⁾ ვახტანგის კომისიას შედგენილი ჰქონდა როგორც თემურ-ლენგის შემოსევათა შესახებ თხრობა, ისე აგრეთვე მე-15—17 ს-ნის ისტორია. მე-15 ს-ნის მეორე ნახევარს ბაგრატი და კოატანტიანეს მფლობის შესახებ თხრობა ამ შრომაში შეტანილი იყო მხანმარეულად უფრო ადვილ ნაშრომიდან (შეად. ტექსტები, ნაშრომი მ. ჯანაშვი. გვ. 36—44, ე. თაყაიშვი. Опис. рук. обш. распр. грам. II, 126—128) თხრობა მე-16—17 ს-ნის შესახებ დაწერილი იყო და-ოუკიდებელივ. გამაჯობრებით როსტომ მეფის შემდეგ დროინდელი თხრობა (1658 წლიდან) შედგენილი ყოფილა „თვით თვალთა მხანხელთა და მისთა შინა მყოფთა ეაცთაგან“ დამოწმებით (ნაშრომ. მ. ჯანაშვი. 18; Опис. рук. I I, 121). მე-16—17 ს-ნის ისტორიული თხრობის ეს პირველადი რედაქცია მოწვენილია მხოლოდ მეორე ნაწილებად. როგორც ვახუშტი, ისე მე-1730 წლების ახლოს ქ.-ციხის გაგრძელების ავტორი სარგებლობდნ ვახტანგის კომისიის ამ შრომით. გაგრძელების ავტორი კრიტიკულად ეპყრობოდა კომისიის ნაშრომს, ავსებდა მას ახალი ცნობებით და კომისიის ნაშრომის მასალასაც თავისი სიტყვებით გარდა-თქვამდა (კარავდ ეს ეტყობა ლანგ-თემურის შემოსევათა შესახებ თხრობასაც). ვახუშტიც აგრეთვე კრიტიკულად ეპყრობოდა კომისიის მასალას, როდესაც მათი გამოყენებას ცდილობდა.

სამაგიეროდ ფარსადანის ისტორიით ცხადად სარგებლობდა ცხოვრება ა
საქართველოებსა-ს (ევრ. წოდ. პარიზის ქრონიკის) ავტორი, რომელიც
მე-18 ს. -ის დასაწყისში სწერდა. ეს ცხადად სჩანს მე-ს. -ის ამბების შესახებ
თბრობაში სათანადო ტექსტების შედარებით. აღსანიშნავია ამასთანავე,
რომ „ცხოვრება საქართ.“-ის ავტორი სარგებლობდა ფარსადანის უკვე დეფი-
ქტიანი ხელნაწერით, დაახლოებით იმავე ნაკლულევან ადგილებით, როგორც
ეს ქვემოთ ჩვენს ტექსტში აღნიშნული მაგ., თბრობა თეიმურაზ კახატონის
და როსტომ მეფის ერთმანეთთან აშლის შესახებ „ცხ. საქ“-ს ავტორს ამოლე-
ბული აქვს ფარსადანის შრომიდან, მაგრამ რადგან აქ ფარსადანის შრო-
მა უკვე ნაკლულევანად ყოფილა წარმოდგენილი, ამიტომ ნაკლი მის მიერ შევეც-
ბული იქნა როსტომ მეფის მცბეთის ტახტისადმი მიუძღულ 1648 წლის სიგელის თი-
ხედვით (ქვემოთ, გვ. 47). მეორე ადგილს კიდევ როსტომ მეფის მეფობის უა-
ნასკნელ ეპიზოდსა და როსტომის სიკვდილის შესახებ „ცხ. საქ“-სა ავიტ
ავსებს ნაკლულევან ადგილს: ფარსადანის ტექსტი აქაც მის დროსვე ნაკლულე-
ვანი ყოფილა (ქვ., გვ. 61). ანალოგიურს ზემოთხევის ეხედვით სხვა ადგილასაც
(ქვ., გვ. 72—73).

ჩვენს ძირითად ხელნაწერში ტექსტის ნაკლულევანი ადგილები აღნიშნუ-
ლია სამჯერ (ქვემოთ, გვ. 77, 78, 87). ერთს ადგილას თვით ხელნაწერში
დეფექტი არ სჩანს, მაგრამ ტექსტს ცხადად ეტყობა ნაკლულევანება (გვ. 65).
ეს გარეგნება იმისი მჩვენებელიც უნდა იყოს, რომ ხელნაწერი არ წარმოად-
გენს ფარსადანის შრომის პირველ დედას, თუნდაც რომ ის ფარსადანის ხელ-
ძღვანელობით იყოს შესრულებული ან თვით მას მიერვე გადაწერილი.

გარდა ისტორიისა ფარსადანის შრომათაგან ცნობილია ზემოთ(გვ. X)
მოხსენებული „ჯამი-აბასი“, რომელიც ფარსადანს გადაუთარგმნია არაბულიდან.
სათაურათ ფარსადანი მის ენაბის „მუსურმანთ სარჯულო წიგნს“¹⁾. ფარსადანსავე
ეკუთვნის ქართულ-არაბულ-სპარსული მოკლე ლექსიკონი, დაბეჭდილი მ. ჯანაშ-
ვილის მიერ²⁾. მისივე შედგენილია მოკლე „ანბანი ოსტან ჯუფის ნათესავისა“,
რომელშიდაც მოყვანილია მოკლე ცნობები ოსმალეთის სულთანების შესახებ.

ფარსადანის ისტორიის ტექსტი იბეჭდება უცვლელად მართლწერის და-
ცვით, რადგან თვით ეს მართლწერაც ფარსადანის, როგორც მწერლი თვის,
ფრთხილ დამახასიათებელია. ავტორს ახასიათებს, სხვათა შორის, ხმოვან ასოების
გამოტოვება უფრო სიკეთარ სახელებში, რაც სპარსულის გავლენას უნდა
მიეწეროს. ზოგჯერ ნაკლულევანი ასოები ფრჩხილებშია აღდგენილი.

ავტორს განსაკუთრებით ძნელიათებს ხ-ს და კ-ს ხმარების აღრევა, რაც
რამოდენადმე საერთოდ დამახასიათებელია მე-17 ს.-ისთვის. ჩვენ ავტორს მარ-
თლწერა აქაც უცვლელად დავტოვეთ.

ხელნაწერში ზოგჯერ გვხვდება დამწერლობითი ხასიათის შეცდომები,
რომელიც ჩვენ შენიშვნაში გველგან არ აღგვინიშნავს. მაგ., ჩენი გამოცემის გვ-
36, სტრ. 40 საიმიდო (საიმედოს მაკიერ); გვ. 37, სტრ. 9 გარდვიდნეს
(გარდვიდნეს); გვ. 39, სტრ. 5 ქნილობა (ქილობა) და სხვა.

¹⁾ Brosset Hist. de la Gé. I livr. p. 548; მ. ჯანაშვილი, ფარს. გორგიჯანიძე და
მისი შრომანი, 79.
²⁾ ფარს. გორგიჯანიძე და მისი შრომანი, 29—68.
³⁾ მ. ჯანაშ., ფარს. გორგ. და მისი შრ., 72—78. უკანასკნელად აქ მოხსენებულია სუ-
ლოთან სულეიმან II-ის (1687-1691) ტახტზე ასვლა 1089 წ. ჰიჯრისას (უნდა იყოს 1089 წ.). ეს
ნაშრომი ამიტომ შესრულებული უნდა იყოს 1687-1691 წლებში.

ტ ე ქ ს ტ ი .

ქ. საკელითა და შეწევნითა მღთისათა ერანის კემწიფების ანბავი ის-
 მინეთ. ზოგი წინგნებში წაკითხულია და ზოგი ნახულია, ზოგი გაგონილია, შეგ-
 როგბულია და ისპანში დაწერილია და ამის წერაში შ(ა)ბ¹⁾ სუფის ნათესავ-
 თაგან რვას კემწიფობა უქნია. უწინ შაპ ისმეილ, მეორე მისი შვილი შაპ თა-
 მაზ, მესამე ამისი შვილი შაპ ისმეილ, მეოთხე ამისი ძმა შაპ ხუდაბანდა, მეხუთე
 ამისი შვილი შაპ აბაზ, მეექვსე ამისი შვილი შაპ სეფი, მეშვიდე ამისი შვილი შაპ
 აბას, მერვე ამისი შვილი შაპ სულეიმან ამის წერაში კემწიფობდა, მაგრა კარგად
 უჭრი მოუგდევით რომ ყოვლს კაცს მართებს წესაზედ გადრთხილებდა. უფროსი ერ-
 თის კემწიფობა თავის ყმათ წაურთმევეია. მაშ ბატონმან ყმა ასრე უნდა არ
 გააძრიელოს რომ ბატონის წახდენა შეეძლოს. აბა თუ ბატონი დაიბავრა, ყმა
 გაძრიელდების და ბატონობას მოინდომებს და ადვილათაჲ წართევამს, ამისთვის
 რომ ზოგნი მეყვისნი და მოყვარენი ეყოლების და ზოგს კარგს ყმობაში თვითან
 მოიმაღლებს და მოიყენებს. ზოგნი შემშურნობის ჯავრითა კემწიფებსზედ აგ-
 გულნი შეიქნებიან, მიუღლენ და კიდევ ასრე იქნება ვითაჲ თავრიზს იქნა ჯან-
 შა კემწიფის საქმე და თავისის ყმის უზუნ ჰასანისა. ინდოეთით იგლუსალემამ-
 დის ჯანშა კემწიფობდა. თვითან თავრიზს იჯდა. გრძელი ჰასანბეგ რომ უზუნ
 ჰასანს ეძახიან ჯანშას ყმა იყო და მისად შეუკითხავად არას იქმოდა, შიკვემაჲ
 იმის კელთ იყო და წართმევეაჲ. კემწიფის კარის უფროსნი და ნაპირის ბატო-
 ნებნი ან ნისნი ნათესავნი იყენენ ან მისგან ნაშოვნი აქოდათ. ამის ჯავრით
 ლაშქარი და ქვეყანანი კემწიფეს გაავებოდეს და დიარბეჭირის ბეგლარბეგობა
 უზუნ ჰასანს მისცა და ბაღდადის ბატონობა მის ბიძაშვილსა და ჯანშა (sic)
 თავრიზს იყო. ერანისა და თურქმანის უფროსთ ერთგან პირობა შექკერეს და
 და ასრე თქვეს: მაშინც ჯანშამან კემწიფობა ჰასანბეგს დანებაო და ქვეყანაჲ
 მისს კერძს კაცებს უჭირავსო და მისს უნებურს არასა იქსო. ბარემ ყველანი
 იმას ვებირნეთო და აქ თავრიზს საკემწიფოთ მოვიყვანოთო და რა დიარბეჭი-
 რით აქეთ ვამოდგესო, ჯანშას ვაცნოთო, ან ჯანშას ის მოჰკლავსო და ან უზუნ
 ჰასანს ჯანშა მოაკვლევინებსო, ამაშიგ ერთსადა მოვრჩებითო. რა ერანელთა და
 თურქმანთაგან ეს წინგნი ჰასანბეგს მიუვიდა, ისიც ბეგრის საღაროთა და დიდის
 ლაშქრით წამოვიდა და ეს ანბავი ჯანშას მოახსენეს. იმას კიდევ მემშურნობა
 ეგონა და არ დაუჯერა, სიღამდისინ თავრიზს ახლო არ მოვიდა. რა მოვიდა,
 ერთს დღეს ჯარს ველარსით შემ(ო)იყრიდა, ღონე გაუწყდა ჯანშასა, შამი ყა-
 ხანის გზით ჰუზუნ ჰასან შემოვიდა თავრიზს, უჯანის გზით თავრიზიდან ჯანშა
 გაეცალა ცარიელი, საღარო და სიმდიდრე მისი თავრიზს დარჩა და ჯანშა
 უჯანის მთაში ავიდა და უზუნ ჰასან(ს) აღარ დააცალა რომ ან წავიდეს სადმე და
 ან ჯარი სითმე მოიშველოს. მეორეს (sic) ასან მიუხდა, არც ჯარი ახლდა რომ
 შემოჰბმოდა და არც წასასვლელი გსა (sic) ჰქონდა რომ გაქცეოდა. დაიჭირა მისგან
 ნამეტნავად გაკეთებულმან ყნამან უზუნ ჰასან თავისი გამკეთებელი ბატონი და
 მოკლა, მისი ცოლი შეირთო და ნაპირის ბატონები ამისგან დასხმულნი იყენეს
 და კარისკაცნი ზოგნი მოყვარენი იყენენ და ზოგნი ჯავრით ებირნენ. უომრათ

¹⁾ დღესში სწერია: შა

და გაურჯელად ერანსშიგ გაკემწიფდა. სხეც მრავალი ქნილა ამ რიგი საქმებო მეტადრე უფროსი ერთი ყმათაგან. გადიდებას უკან პატრონისათვის წაურთმე-
ვია და კიდევ მოუკლავს, ვითაც ლანგთემურს რომ თავის კემწიფე შაჰამი-
რან ბატონი მოკლა და თვითან გაკემწიფდა და ასრევე უზუნ ჰასანს დაემართა.
ამანც თავისი ქალი თავის ყმას შხხეფის ნათესაეს სულთან ჰაიდრს მისცა და
დიდი პატივნი მი(ა)პყრა, ასრე რომე ვითაც კემწიფეს ისრევე სიძეს უჯერებ-
დეს და სიძე ჭკვიანი კაცი იყო და რა ცოცხალ იყო, ყოვლის კაცის მოკნარე-
ბასა და მომადრიღლებას უკან იყო, თვითან მიიცვალა და კემწიფის ქალთან
ორი ვაჟი დარჩა, შაჰ ისმიელ და ძმა მისი.

აქა უზუნ ჰასან მიიცვალა და შვილი გაუკემწიფდა. ცოტას რასმესა
ხანში უზუნ ჰასანის შვილმან ქნა კემწიფობა და ისიც მიიცვალა და იმასაც
ერთი შვილი დარჩა, საკელათ ერქვა ალვანდ და ერთი ძმისწული ჰყვანდა,
იმას მურად ერქვა. კემწიფობასზედ შვიცილნეს მეფენი და თავნი კაცნი.
ზოგნი ამას მოუდგნენ, ზოგნი იმას. იმათი შერიგება ქნეს, ასრე რომ ყაზ-
ნინს იქითი გილანით ბაღდადს იქითი ალვანდს მისცეს და ჰამადანსა და
ყაზნინს აქეთი, არაყი და ფარსი და ქირმანი კორასანამდისნი მურადს მის-
ცეს. ამათის გაყრის საქმით მიმიდას შვილებიც შემოეცილნეს. მამა პაპათ მო-
მადლებულნი კაცები შემოიყარხეს და ქვეყნის დაჭირვა გაბედეს. ეს ანბავი თავ-
რიზს ალვად კემწიფეს მოახსენეს, ჯარი გაუძახეს და შაჰ ისმიელს ძმა მოუკ-
ლეს. თვითან გილანს გარდებეწა და ლაიჯნის ბატონმან დამალა და კემწი-
ფემ კაცი გაუგზავნა და ძალსხედ შაჰ ისმიელ სთხოვა ლაჰიჯნის ბატონსა: ინათ
ხაბილში ჩასკეს და ხიდან ჩამოჰკიდეს და კემწიფის გამოგზავნილს
ყმას ასრე შეჰფიცის, რომ ჩვენს მიწაში არ არისო და სამს წლამდისნი დამალ-
ვით ინახვიდეს. ამასობაში ალვად კემწიფე და მურად კემწიფე ბიძასშვილე-
ბი გარდიკიდნეს და ნაპირის ბატონებიც უკუდგნეს, თემი და ქვეყანან(ი) აირვა
გილანის ბატონების მოკმარებით შაჰ ისმიელ ცოტა რაზე ლაშქარი შეეყარა,
უწინ რაშტს მივიდა, დაიჭირა, გასკრის ბატონი და ასტარის ბატონი მურად
სულთან თალიშის ლაშქრათა თეიანთ ნებით მოუვიდნეს და ასტარით შირვას-
ზედ წაუძღვეს და ადვილად ბაქუს¹⁾ ციხე აიღეს და შ(ი)რვან შამახის დაიჭირეს,
იქიდან ყარაბაღში გამოვიდნეს და იქაურნი თავადნი და ლაშქრის პატრონნი
უთმრათ მოუვიდნეს. იქიდან ნახჩევანს მივიდა და იქაური ლაშქარიც თან წაი-
ტანა, წავიდა თავრიზსზე და ეს ანბავი ალვად კემწიფეს მოახსენეს და იმანც
ლაშქარი (სი) და თავრიზით გადგა წინ მისაგებლად საომრად. შაჰ ისმე(ი)ლ
აჩქარდა, არამც ქურთის ლაშქარი შემოეყაროსო და საქმე გაგვიჭირდესო.
ჯულდის ბოლოს არახში ფონათ გავიდა და მესამეს დღეს იანგედუგს შვიდა.
ალვანდ კემწიფე სოფიანს იდგა და ქურთის ლაშქარს ელოდა და ჯერ არ მოსე-
ლოდა და აღარ დაცალა, შაჰ ისმიელ მიუხდა და

აქა უწინ ომი შაჰ ისმელისა და ალვად კემწიფის გაქცევა ხოფანით.
რა შაჰ ისმიელი სოფიანს მიახლოვდა, ალვადმა თავისის ლაშქრით წინ გაეგება
და შეიქნა ომი და ძალზედ ცემი და ერთმანერთის ჭიდაობა და გაიმარჯვა შაჰ
ისმიელ და გაიქცა ალვანდ კემწიფე. ქურთისტნის გზით ურუმში წავიდა და
თავისი სალარო და მორკმა სიმდიდრე თავრიზს დარჩა და შაჰ ისმიელ შევიდა

¹⁾ დედანში: ბაქუს

თავრიზს და მზას დახვდა სალარო და საკემწიფო ყოვლი მორთულობა და გაურჯელად გაურიგდა და დაეპატრონა შაჰ ისმეილ და ალვანდ მივიდა ხონთ. უარს თანა და ხონთქარმან თავისი ვეზირ ახამი დიდის ლაშქრით ალვანდს თან გამოატანეს და ბოლდადის გზით ჰამადანს მოვიდა. მურად კემწიფე ისპანიდამენ არაყისა და სპარსეთის ლაშქრით ჰამადანს მივიდა თავისის ბიძას შვილის ალვანდ კემწიფის მისაშველებლათ და ორნივე ბიძაშვილები და ურუმის ვეზირ ახამი დიდის ლაშქრით იდგნეს. შაჰ ისმე(ი)ლს მოახსენეს— შენაზედ მოდიანო. თავრიზი დამ გამოდგა და ასრე თქვა: შარშან ის იყო კემწიფეო და ასლა თუ ქვეყანაში შემოუშეაო, ყველანი იმას მიუვლენო და ხოთქარის ვეზირ ახანი და ლაშქარი თან ახლავსო, ჩემი საქმე წახდებისო და იმით იციანო, ჯერ მაგდენი შეძლება არა მაგვასო, რომ ორს კემწიფებსა და ურუმთ ვეზირს შევებაო. ნებდერათ და უშიშრათ ყახშინა მოვლენო, მე ამის მეტი ფიქრი არა მაქვსო, აქადამენ ილლარსა ვიქო, ნაცადთა და გამორჩეულის კაცთ თან წაივასხამო და ჰამადანს თავს დავესხმო. თუ გავიმარჯვეო, ისპაჰ(ან)ს ჩავალ და კემწიფეთ ვ(ე)კურთხებო. თუ ვერ გავიმარჯვეო, შევაკვდებო.

ილლარი შაჰ ისმეილისა თავრიზით, მერვეს დღეს ჰამადანს მიხვლა მოულოდინელის მტრისა. ურუმის ვეზირ ახამს მოახსენეს, მოულოდინელი რამე ლაშქარნი გამოჩნდაო. მანამდისინ ცხენს შესხდებოდეს, ფიცხლავა ომი შეიქნა და დაუშინეს ერთმანერთს და ორგნითვე ძალმიცემით იცემებოდნენ და ზოგმან ურუმის ლაშქ(არ)მან ცხენს შეჯდომა ვერ დასწრეს და ვერც რაზმის დაწყობა დასწრეს და ვერც თოფხანა წაიმძღვანეს და შაჰ ისმეილ და ლაშქარი მისი ვითაც მგელი ცხვართა შიგან გარეული, ისრევე ესენი გაერაინეს და გაიმარჯვეს და გაიქცა ვეზირ ახამი და ლაშქარი მათი და ალვანდ კემწიფე ისრევე ურუმში წავიდა და მურად კემწიფე უანბუოთ დააკარგა, რომ იმისი დღევანდლანდისინ ვერა გაიგეს რა. შაჰ ისმეილ ჰამადნით ისპანს მივიდა და კემწიფეთ ეკურთხა და ყველგან თავის საკელზედ თეთრის დაღი გაგზავნა. ამ გამარჯვებამ დაჭირვინა სპარსეთი, ქირმანი და არაბისტანი, ლორისტანი და ქურთისტანი, მახანდარა, გილანი და ყოველი ქვეყანანი და მადგ(ან) ძღვენი და მეგარა შოართვეს, ურჩნი და თავგამზიდავნი დახოცეს და მათი სალაროები თავისთავის დაიჭირა და თავის ერთგულთ დაუყო და გაკეთა და დამდიდრა. მრავალგვარად ეცადა და მრავალჯერ გაიმარჯვა და ბევრი ანბეები და მრავალი ომი და ცდა და საქმით საქმობა და ქუთით გაბედულობა და კელით გამამიელობა, ბევრი და გრძელი საქმე აქ მოკლეთ დაესწერე და თოთხმეტს წელიწადს იკემწიფთა და არდაველს მამა პაპათ საფლავში მისვენეს კემწიფურის წესითა.

აქა გაკემწიფდა შაჰ ისმეილის შვილი შაჰ თამაზ მამას უკან ქკახ რე. შაჰ ტამაზ ყანისა¹⁾ ნისულა ყარაბაღშია, ზოგის ბატონობის გამოცვლა და ზოგსზე მეგარა და კარჯა დადვა, თავის საკელსზედ თეთრი მოაჭრინა ქართველთ მესხთა და კახთა და შამახელთა, მაგრამე ქართველნი შირვანს ძალს ატანდეს და ყოველთვის არბევდეს და შეძლების ღონით ხან ისინიკ შემოებ(მ)ოდეს და ქართველთაგან ყანესთან ჩიოდეს და შაქისელთ აბრალეზდეს ქართველთ მოკდომასა. შაჰ ტამაზ ყანეი შაქის ჩაუდგა, შაქელნი გაეცალდეს, ზოგნი ლეკში ჩავიდნეს, ზოგნი კახეთში შეიბიზნეს და ბატონს ლევანს შეეხვეწნეს და შაქის

¹⁾ დედანში აქ მიმატებულია: ყანის

უფროსნი თავნი ბატონები გელსან გორასანის ც(ი)ხეშიგ შევიდნენ და ციხე გა-
იმ(ა)გრეს. შაჰ ტამაზ ყაენი ციხეს შემოადგა და საქმე გაუქირდა ციხიანთა, ღონე
და მშველი არსით ყვანდა. შაჰისის პატრონი ციხით გაეპარა, სხეებნან ციხე მოს-
ცეს და ბატონი ლევან მრავლის ძღვნითა და ბევრის ფეშქაშით შაჰისს ყაენს
იახლა და კემწიფემ კარგის თვალით ნახა და დიდი პატივი მიაპკრო. იმანც
ყმობა და სამს(ა)ხური იკისრა და შაქელნიც ბატონს ლევანს აპატია და შაჰისის
თავეაშვიდაენი, რომელიც კელში ჩაუვარდათ, მოკლეს და შაჰის სხვა ბატონი
და მცველი დაუყენა. ყაენი შაჰიშს (sic) იყო რომ ქაიხოსროვ ათაბაგი უოოოოოო
შვილი მესხთ ბატონი დიდის ძღვნით ყაენსთან მოვიდა და კემწიფეს იამა
და დიდი პატივნი სცა და ისიც ერთგულათ ინს(ა)ხურებოდა. მაგრამ ქართლის
ერისთავი და მეფე ლვარსაბ და იმერელთ მეფე ბაგრატ, მამია დადიანი ურ-
ჩობდეს და იწყინებოდეს, ნაპირის ალაკს არბევდეს ნაპირის ალაგსა. ნამეტნა-
ვად სამცხის ქვეყანას და გაიხოსროვ (sic) მათის კელისავან ჩიოდეს და ყაენმან
ლაშქარი მიაშველა ქაიხოსროვ ათაბაგსა და იმერეთს ჩაუდგა. რიონს გაღმართი,
იმერეთი და ოდიში წახდინა და მრავალი ტყვე წაასხეს და ყაენს გაუგზავნეს.
ამაზედ ბაგრატ მეფემან და დადიანმან ყაენს ძღვენი მოართვეს და შემოეხვეწ-
ნეს. მაგრამ ლვარსაბ მეფე ქართლისა არც დაწყნარდა და არც ძღვენი მოარ-
თვა და განჯასა, ერევ(ა)ნსა და შირვანს არბევდა და ნამეტნავად სამცხესა და
მისის კელით ყაენს საჩივარსა სწერდენ.

აქა შაჰ ტამაზ ყაენისაგან უწინ გალაშქრება ქართლის მეფეს ლვარსაბსზე-
და ქრონიკონს ახ ოთხმოცდა რვასა. შაჰ ტამაზ ყაენი ყარაბაღში მივიდა და
ლაშქრის სანი ნახა, ომნახულნი მამაცი და კელ გამამავე(ა)ლნი ვაჟკაცი დარჩივე,
თორმეტი ათასი ცხენკეთილი შეუტყობლათ მეფეს ლვარსაბს გაუძახა ბნელსა
ღამეს, დანდობილს თბილის ქალაქს შიგ თავს დაესხნეს და მეფე იქ არ დახვდა.
ქალაქს ცეცხლი მოუდევს და მრავალი სული დაკოცეს და ზოგნი თავიანთ
კოლშეილს ზედ ძაღმციცმით და თავგამომეტებით იბრძოდეს. ზოგმან კოლშეილ-
ნი გარდახვეწეს და ზოგთ ციხეში შეასწრეს. თვითანც ბევრნი დაიხოცნეს,
ყიზილბაშიც მრავალი ამოსწყვიტეს. ამისთვის გამარჯვება ყიზილბაშთ დარჩა რომ
მეფე და ლაშქარი ზემო ქართლს იყვნეს და მოქალაქეთ ესმოლოდინი არა ჰქონ-
დათ და მერმე ღამითაც დაესხნეს და იძახდეს—ყაენი მოვიდაო. მოქალაქენი
ერთგან ვეღარ შეგროვდეს და ყველაგანი თავისას კოლშეილის მორჩენას ცდი-
ლობდეს. მაგრამ მაშინც მრავალი დაატყვევეს. გულბად რომე მეფის ლვარსა-
ბისაგან დაყენებული ქალაქის ციხისთავი და მოვრავი იყო და ან სხვა ვინც
მორჩინენ, ქალაქის ციხეში შეიხვეწნეს და ყიზილბაშის ლაშქარნი ციხეს შემო-
ადგნეს. ვითაც ლაშქრის მოლოდინი არსით ჰქონდათ და ციხეში საქმელი და
ნუხლი არა ჰქონდათ და ვერც გარ ე)დამ შეუგზავნეს და შიმშილმან ნამეტნავად
ძალი უყო და არც მშველი გაუჩნდა, ღონე გაუწყდა და უგნებლობის ფიცი გა-
მოართვეს და ციხე მისცეს და მას აქეთ ქალაქის ციხე ქართველთ ვეღარ იშოვ-
ნეს და საბარათიანოს თავადნი და აზნაურ და თავნი კაცი ბიართვისის ციხე
გაიმავრეს და საბარათიანო მაშიგ შევიდნეს და გამავრდნეს და ყაენის ლაშქა-
რნი გარს შემოადგნენ. ომითა და ძალით ის ციხე არ აიღებოდა. დაუწყეს მო-
ციქულობა. ზოგნი ციხის მცველნი ქადებით დაატყუვეს და შიგ მყოფნი გარ-
დიკიდნენ და ერთნაერთის ჯავრითა ბარათიანთ ციხე მოსცეს და მრავალს
წყალობას ელოდნენ და მაგიერათ ვინც არ გათათრდა, თავები დააყრევინეს

და ცოლშვილი ტყვეთ წაუსხეს. მეფე ლვარსაბ ქვათახევს ზეით მთაში იღვა და ყაენის ბრძანებით იქიცი ყიზილბაშნი მიუხდნეს და ვერა ქნეს რა და მრავალი ყიზილბაშნი დახოცა. იქილამენ საჯავახიანოს თავში მავარს მთაში მივიდა. მრავალ გვარათ ცდაში იყო ყაენი, რომ ლვარსაბ მეფე ან მოკლას, ან დაიჭიროს, ან შეირიგოს. არ იქნა და ყიზილბაშიც მეფეს უკან დევნით შეჯერდეს, ამისთვის რომ ცოტას შეებმოდა, ბევრს უკუეცლებოდა და გზებს შეუტრეცდა, ღამით თავს დაესხმოდა. ყაენი დაბრუნდა, თბილის ქალაქს შევიდა და ციხის თავი და მცველი გაუჩინა, თვით ყარაბაღში მივიდა.

მეორეთ შამთამაზ ყაენის მოხელა საქართველოში. აღხაზ ნირზა ყაენის შვილი შირვანში ბატონობდა და ავკაცობდა, ამისთვის ყაენი უწყრებოდა. რა ყაენის წამოსვლა შეიტყო. თავისი დედა საბვეწარათ კემწიფეს წინ მიაგება. ყაენი შირვანს მივიდა, იქაური საქმები გაარიგა და თავ ვამშიდაენი ამოსწყვიტა. იქილამ იანვრისსიციეწვიგ რომ მტკვარი ასრე გაეყინა, რომ ლაშქარი მაზედ გადიოდგამოდიოდა, ანისის გზით შორეკალს მივიდა, იქილამ სამცხეს მივიდა. კახეთის ბატონი ლევან და იმერეთის მეფე ბაგრატ ძღვნითა და კარგის ფეშქაშით ყაენსთან მოვიდნენ. ის ლაშქრობა ერთგულათ იმს(ა)ხურეს. თოვლს საქართველო ასრე გაეკადა, რომ მთა და ბარი გასწორებული ჩნდა. იმ დროს ჯავახეთს თავს დაესხა. მრავალი სული დაატყვევეს, იქილამენ ქართლსზედ ჩაიარეს, საბარათიანოს გზითა იქიცი თარეში გაუშვეს, ალაგალაგ სახიზრები გასტეხეს და ბევრი ტყვე წაასხეს. მავრა მრავალნი ყიზილბაშნი ამოსწყვიტეს. იქილამ ბარდას მივიდნენ და გზილამ მეფე ბაგრატ გაისტუმრეს იმერეთს და ოცდა ათის ათასის მარჩილის ხალათი და სხვა საჩუქარი მიართვეს თავადთა და აზნაურშვილთ გარდაის რომ იმათაც ხალათები და შეკაშმული ბედაური ცხენები უბოძა, კმალი და ქული. ახალციხ(ი)ს გზით იმერეთს გარდვიდა, მავრა ბატონმან ლევან ცოტას ხანს კემწიფესთან დაჰყო. რა განჯას მივიდა, როგორც მეფე ბაგრატ, ისევე ბატონი ლევან გაისტუმრა მრავლის საჩუქრითა, კმლით, გვირგვინითა, ბედაურის ცხენები ნურასა ლავამ უნაგირითა, თვითან მასაცა და მისს თავად აზნაურებსაცა. ნაშოვრით სავსენი კახეთს მივიდნენ. თვითან შაჰტამაზ კემწიფემ ბარდას იხამთრა თავისის ლაშქრით.

ქრონიკონსა სლე მესამეთ შამთამაზ ყაენი საქართველოს წავიდა. უწინ შაქის მივიდა, დაიჭირა, იქაური ციხეები აიღო, თავგამშიდაენი ამოსწყვიტა და შაქისს სხვა ბატონი უჩინა. იქვე შაქისს იყო რომ ქაიხოსროვ ათაბაგს არზა მოეწერა და მეფის ლვარსაბისაგან ეჩივლა და ლორის ბატონების შერმაზანისა და ვახუშტისაგ(ან) ეჩივლათ, რომე ზოგი რამე ჩემი ქვეყანებისაგან დაიჭირესო და ჩემს თემს არბევნო და აზრუმის ბეგლარბეგი სკანდარფაშა ჩემზედ წამოსრულაო და არტანუჯის ციხეს გარე შემოსდგომიაო. ვითაც ყაენის ერთგული და ნამსაკური იყო, კემწიფემ თვითან შაქისით ილღარი ქნა და დიდის ლაშქრით სამცხეს მივიდა. ნესხთ თავადები, ქაიხოსროვ ყორყორეს შვილის ურჩნი და მეფის ლვარსაბის მიმდევნი აიყარნეს და ციხეთა და ქვაბთა შიგან დაიხ(ი)ზნეს. ამაებზე კემწიფემ ლაშქარნი გაუძახა. ყველგან ქართველნი თავიანთ ხიზანს ზედან ძალ მიცემით და თავ გამომეტებით შემოეზნენ და ზოგნი ციხეები აიღეს და კაცნი დაიხოცნეს და ზოგნი ციხეები ვერ აიღეს და მრავალი ყიზილბაშნი ამოსწყვიტნენ. ის ქვეყანა დარბივეს და მრავალი ნაშორ (sic) ქნეს და ტყვენი

წასხეს და ზოგნი მესხთ თავადები ზარზმის¹⁾ ციხეში წვეიდნეს და გამაგრეს. იმ ციხის შიგულს ალაგს ერთის ქვისაგან ერთი საღდარი გამოჭრილი სიმაღლით იალბუჯის მთას უდრიდა და სიმაგრით ცაისა და იმაში შესრულიყვნენ. ყენმან უბრძანა ზიდილოლის შავერდი სულთანს ნადრხან უსტაჯარლუსა, მრავლის ლაშქრითა ზარზმის¹⁾ ციხეს გაუძახა, გარშემოადგნენ. შიგნიდამ ქართველნი, გარედამ თათარნი ძალმცემით იბძოდეს, მრავალი ყიზიბაშნი დახოცეს, ნაგრა ციხეს ერთს კერძოს ყიზილბაშნი შეუვიდნეს. შიგნით ძრიელი ომი შეიქნა. ციხეს გარეთ მებრძოლთ ყიზილბაშთ საომარათ ქაცი აღარ უჩინეს. ისინიც ციხეში შეუვიდნენ და ქართველნი ცოლშვილ(ი)ს მორჩენას ცდილობდნენ. მაგრა ვერც ცოლშვილი მოარჩინეს და თვითანც დაიხოცნეს და ციხე აიღეს და ქაცნი დახოცეს და ცოლშვილნი ტყვეთ წაუხატეს. საღდარი რომ იმ ციხეში იყო, მდთისაგან გაკეთებულად გაჩენილიყო და ქვეყანთ მისი ანაგებულობა ეძნელებოდა და არც საქონლის სიბევრით და არცა კემწიფის ძალით ის იმგვარათ არ აშენდებოდა. იმ ციხის შიგულს ათი ადლი ქვა ოთხკუთხით მოგჭე ერთის ქვისაგან გათლილი და შიგნით გარეთ ამისი კედელი ოქროთა და ლაჯვარდით სახენი ქაცისა და ანგელოზისა დახატულნი. ამისთან მეორე სახლი იყო შიგ დახატული ტრაპეზით მოკაზმული. ერთი ოქროს ხატი ქაცის სახითა აგებული იმ ტახტს ზედან აყუდებული მურასათ მოჭედილი, მრავალი ძვირფასისა (sic) თვალმარგალიტი მახედ მსხდომარე რომე ჯუშაირ(ი)ს მცნეთ თითო ორმოცდათ თუმნათ დაიფასეს. იმ საყდრის გვერდსზედან გზა იპოვეს კლდეს გამოჭრილი, ნამეტნავად ეიწრო და დაბალი. ასორმოცდაათს ადლს კლდეში მაღლა შეივლიდა, იქ სამალავი აქონდა, მას თავში ორი კოშკი აქონდა. გარედამ იმ საღდარს ორი ფოლადის კარი ება და ერთი ოქროსა კარი შიგნით ება. შამ ტამაზ ყენი ციხეში ამოვიდა, ამისთვის რომ ამ საღდრისა მრავალი ქება მოახსენეს. რა ნახა ნაშენი და ნაქმრობა მისი, გავონებულს უმეტესი იყო და სამალავით ოცი ბერი და მორდელი გამოიყვანეს. ვითაც იმ ციხის აღებაში მრავალი ყიზბაში ამოსწყდა, მისთვის ის ბერები დახოცეს. იმ საღდარს სარკელი ეკიდა ჩამოსხმული, სამოცდაათი ლიტრა დამტვრივეს, ოქროსა და ფოლადის ვარები ჩანობსნეს და სხვა მურასა და ოქრო ვერცხლით მოკაზმულობა მურასა ხატები, კანდილები და სასანთლები, შესამოსელნი, ილორი და ოფორები (sic), წინგნები და სას(ა)კმველე და მოფენილობა, სხვაც მრავალი საღარონი ვაზიდეს და ყენის საღაროშიგან მიზიდეს. ციხეს საცა ქაცთვან აშენებულობა აქონდა, დაქცივეს, თავადი შეილნი რომ მიმალულიყვნეს ამოან და შერამაზან და ავლი და ან სხვანი ნოვიდნენ კემწიფეს წინაშენ, მიწას აკოცეს. ქაზოსროვ ათაბაგს²⁾ ყენის მისვლით სკანდარფაშა გაეცალა. თავ გამოზიდენი და ურჩნი მისნი ამოსწყდნენ და თემი დაღმშვიდა. ყენის კარს მოდგა და მრავალი ფეშქაში მოართვა და კემწიფემანც მრავალი დ(ა) სიდიდე და პატიენი და წყალობანი დამართა. შერამაზან აღუჯუს რომ ლვარსაბს მეფეს ლორი ფანბავის ბატონი იყენენ შამ ტამაზ ყენმან დაახოცინა, მათი ალაგი ლორი ფანბავი და აღჯა ყალა ყორყორეს შეილს ათაბაგ ქაიზოსროვს მისცა ყენმან, სამცხით ქართლსზედ ჩამოიარა და თარეში გაუწვა და ზოგი

1) უნდა იყოს ვარძიას.

2) ლედანში: თათბავი.

ალაგი დარბივა. ლვარსაბ მეფის კერძი ვინც ნახა, მოკლა, იმათაც საცა მოიკლეს ყიზილბაში, მოკლეს და ყარაბაღში მოვიდნენ და კემწიფემ ის ზამთარი იქ ეშლადი ქნეს და

მეოთხეთ შაჰ ტამაზ ყანის (sic) მოხვლა საქართველოზედან ქქ'ხ სლმ.
შაჰ ტამაზ ყანმან მეფეს ლვარსაბზედ გამოილაშქრა, სულთან სულეიმან კონტქარსა შერიგდა და საქართველოს მეფეებთ უნებურათ და შეუკითხავათ საქართველო გაიყვეს. ვითაც კონტქარი და ყანის შაჰმ(ა)დის რჯულზედ იყვნენ, დიდრონი მრავალი ქვეყანან(ი) მამულათ აქონდათ და ორთავ მრავალი მეფენი ყმათა ჰყვანდათ და საქართველო თავად ცოტა იყო და მერმე მრავალთ გაყოფილი და ერთმანეთის ურჩინი და ქიშპნი მტერნი, ერთმანეთისა მარბვენი და მაწყინარნი და იესოს ქრისტეს რჯული ეჭირათ. ამისთვის იქით ურუნნი არბევდეს და აქეთ ყიზილბაში (sic) და ამისთანას ორს დიდს კემწიფემს შვაში ბეგებს ეცადნეს, აქეთ იქნიეს კმალი და იქით და მრავალი ნაწილებიც ქნეს, მაგრა არ იქნა და ვერცა რას თავს გაუვიდნეს. კონტქარმან და ყანმან საქართველო შვა გაიყვეს. სამცხე და ქართლი და კახეთი ყვენსა, იმერეთი, ოდიში და აფხაზეთი, გურია და ლაზის ქვეყანა კონტქარსა. ამ გაყოფას სრულ საქართველო(ს) ბატონები დასჯერდეს. მაგრამ მეფე ლვარსაბ არ სჯერიყო და კიდევ თაკილობდა, ამითვის უფრო ურჩობდა და აქეთ ერანის თემსა და იქით ურუმის ქვეყანას არბევდეს. გარეშე ქვეყნის თავადნი მეფეზე ერთგულათ იყვნენ. ყანის დიდის ლაშქრით მახედ წამოვიდა. რა საბარათიანოში მოაწია, ქვეყანა აიყარა და სიმაგრებში დაიხიზნა და ყანმან სახიზრებზედ ლაშქარნი გაუძახა. საცა ყიზილბაში მიუხდა, ქართველნი შემოებნეს და ორგნითვე მრავალი დაიხოცეს. სახიზრები წართვეს და ცოლ ზვილნი ტყვეთ (sic) წაუსხეს და მეფე ლვარსაბ სიმაგრეში იდგა და საბარათიანო ყანმან დაიჭირა და იქილამ ქართლს გარდვიდა, გორს დადგა. ქართველნი სიმაგრეებში დაიხიზნეს და ყანმან ყოველგან ციხეებსა და სახიზრებსზედ ლაშქარი გაუძახა და რომელი ნებით ციხეს მოსცემდის, არას აწყენდიან, არც არას წართვემდიან. მაგრა რომელსაც ციხეს ძალათ აიღებდიან, თვითანც ამოსწყდებოდიან და მრავალს ყიზილბაშს ამოსწყვეტიდიან. ძალათ აიღებულს ციხეში მყოფთ ტყვეთ წასხენდიან. წედისის ციხე ძალათ აიღეს და ვერის ციხე ნებით მოსცეს. ფარსადან ციხოან(ი) უწინებლად მოარჩინა.

ყანის მოხვლა ატენის ციხესზედა. ლაშქარნი დაბაღს დადგა და ციხე მაღალს კლდეს ზედ ნაგები იყო და გასაკვირებელი სიმაგრე აქონდა და ქვითკირით ნაშენები იყო და მეფის ლვარსაბ(ის) დედა მრავლის თავადებისა და აზნაურშვილების ჯალაბნი მასთან იყვნენ და გარედამ ლაშქარი შემოეხეივა და შიგნიდამ ქართველნი. შეიქნა შუღლი და ცემა და მრავალი ყიზილბაში ამოსწყვიტეს. ციხის აღება გაძნელდა, ამისთვის რომ არც სიბა მიიტანებოდა, არც შეეთკრებოდა და არც სითმე ზარბაზანი მიუდგებოდა. თათართ ერთი ატენელი კაცი დაიჭირეს, სიკვდილის შიშით იმან უთკრა: თუ არ მამკლავთო, ციხეს აგაღებინებო. ამათაც ფიცი მიცეს უწინებლობისა. იმან ეს ანბავი მოახსენა, ქისა და აბაბრების (sic) წყალი დაეღიო და ჩრდილოეთისაკენ მომცრო წყარო გამოსდისო და იმის ¹⁾ წყლით რჩებიანო და იმას მისაპარაეი გზა აქვსო, იმას გასწავლიო და ის უკუჭირეთო და ღონე გაუწყდების, ციხეს მოგცემნო.

¹⁾ დედანში: გამოხდისო და იმისს.

წინ წაუძღვა და იმ წყლის გზა ასწავლა და ყიზილბაშთ ის წყალიც უკუჭირეს და ციხიდან მშველი აღარ გაუჩნდა, უწყლობამაც ძალი უყო და მრავალი ყიზილბაშნი და ქართველნი იმ ციხის აღებაში დაიხოცნენ და ციხე აიღეს. მეფის ლვარსაბის დედა დედოფალი და ოცდა ათი ათასი რკვეე გამოასხეს. მეფე ლვარსაბ აჩაბეთის სიმაგრეში იდგა, ყაენი გორიდამენ აიყარა და ყარაბაღისაკენ წავიდა. მეფე ლვარსაბ უკან აედევნა და მოეიწია (აი). ვისაც მორევას შეატყობდა, დახოცდა და იმათს ქონებას ქართველთ ლაშქარს დაუყოფდა და ვისიცი მორევნა არ შეძლო, არ გამოუჩნდებოდა.

ხანსა და დროს უკან კიდევ ყიზილბაშის ლაშქარი მოუხდა და მეფემ ლვარსაბ სიზმარი ნახა. ლვარსაბ მეფე მამაცობაზედ ნაქებია ყოელს საქართველოს მეფეთა და თავადთ ზედან ძეგლით ახალგამდისინ. თავათ კარგი სარდარი იყო და მერმე გულოვანი, უხვი და უშურველი, მსმეველ მქნეველი, სამართლიანი, ყმა მორჩილი, ცხენოსან ცეროსანი, ომში კობტა და უშიშარი, მაგარი ქრისტიანი(ე). ურუმთა და ყიზილბაშთ ნამეტნავად მისგან ეწინოდათ. მეზობელნი ვითაც ყმანი ემსახურებოდენ და თვითან სხვათა ყმობის თქმა არ იკადრა. ამისის ჯავრით ხუთჯერ შაჰ ტამაზ ყაენმან იმაზედ ილ(ა)შქრა და ვერას საქმითა ვერც მოამშვიდა და ვერც მოკლა და ვერც დაიჭირა და ვერც შეიბვეწია, ამისთვის რომ ცოტას შემოებმოდდა და ამოსწყვეტდა, ბევრს უკუ ეცლებოდა, უფროსი ვრთთ ღამით დაესხმოდა, ზოგთ უკან წაეწყოდა და ზოგთ ვიწროში დახედებოდა. ამ რიგის საქმეებით მრავალს ნაენებს იქმოდან. რა ყაენი მეოთხესზედ ქართლით დაბრუნდა, ყოელს ლაშქრობას უმეტესი აოხრება ქნა, მეფის დედა წაიყვანა. ამისის ჯავრით თავის ლომურს გუნებას ვეღარ გაუძლო, შეიყარა ლაშქარი და ყაენის მამულს რბევა დაუწყო. ასრე უთბრა ქართველთა: მამაცმან კაცმანო უნდა თავის თავი მგელს ამგზავსო და მტრის ლაშქარი ცხვარი ეგონოსო. როგორც მგელი ცხვარს, ისრე მტერთ უნდა მიუკდესო და გამარჯვება მღთისა არისო. სიღამდისინ ცოცხალ იყო, მანც ასე ქნა.

ქკს სმ მეფე ლვარსაბ გორიდამ აიყარა და გარის კარხუნას მივიდა. შავვრდი სულთან განჯის ბატონი ყაენისაგან იმ ნაბირის მცველათ დაეყენებინა. რა მეფის ლვარსაბის ლაშქარის შეყრა გაიგონა, იმანც არაზს აქეთი ლაშქარი შემოიყარა და მედესზედ წამოვიდა. იმ ღამეს მეფეს ლვარსაბს სიზმარი ენახა. მეორეს დილას კათალიკოზი და საქართველოს თავადნი და თავის შვილები მოიხმო და ასრე უთკრა: წუბელის სიზმარი ენახეო, მართალი და ქეშმარიტი დასაჯერებელიო, რომ უსაცილოთ ჩვენ გაგვემარჯვებისო და ყიზილბაშნი გაგვექცევინაო და ამ ომში შე მამკვლენო და ჩემს მკვლელს ქართველნი მოპკვლენო და თავის უფროსს შვილს მეფეს სვიმონს კელი მოპკვიდა და ქართველთ უბძანა: ჩემი კემწიფობა ამ ჩემის უფროსის შვილისათვის მიმიციათო და თვითანც ღირსიცი არისო და შვილებსაც უანდერძა—უფროს ძმას უმ(ო)რჩილეთ დამკარი მოაბითო და ყველას უბძანა, ფეკთ აკოცეს და მეფეთ აკურთხეს და ასრე დაარბიდა: ჩემის სიკვდილის კმას ნუ დაპყრითო და ნურც ლაშქრობისაგან მოიშლებითო, თორადა თუ ყიზილბაშთ ჩემი სიკვდილი სცნანო, უფრო გაგულოვნდებიანო. მამ მღთის ძალითაო, რა ყიზილბაშსზედ გაიმარჯვითო, მას უკან ცხეთასა მიწას მიმიღევიო, ჩემს გლოვას დაეხსენითო და ქვეყნის შენახვას გაუფრთხილდით. რა ეს სიზმარი მეფისაგან გაიგონეს, ყველანი ასტირდნენ და ასრე მოახსენეს: რადგან მაგისთანა სიზმარი გინახავსო, ამ გზობით ნუ შევებმითო,

შეუვცაოლნეთო, ეს სიტყვა მეფემ) შორს დაუჭირა და ასრე უთხრა: დღე-
 ვანდლამდისინო კონთქარსა და ყაენს პირი არ დავიღებ, რით იქნებისო, რომ
 აბლა ერთს ყაჯარს პირი პირი (sic) შემოვაქციოთო. ქართველნი მრავალს ებ-
 ვეწნეს, მაგრა მეფემ ძრახვას სიკვდილი არჩივა და რა შავერდი სულთან რაზმ-
 წყობით მოახლოვდა, მეფე, თავადნი და აზნაურშვილნი საომრად წინ მიეგებ-
 ნეს, რაგინდ ქართველნი ცოტანი იყვნენ და ყიზილბაშნი ბევრნი, უწინ ქართ-
 ველნი მიეტივნეს, ვითაც მგლები ცხარსა. აგრევე მათაც შეძლებით წამოუშო-
 ნეს, მაგრა ქართველების ომს ვერ გაუძლეს და ყიზილბაშნი მალე გაიქცნენ და
 ქართველნი ხოციოთ უკან მისდევდეს, თუ არ ცხენ კეთილი კაცი, თორადა სხვა-
 ნი ძვირათ მოურჩნეს და მრავალი ყიზილბაშნი ამოსწყდეს და მრავალი იშოვ-
 ნეს და შავერდი სულთან გაიქცა და მეფე გამარჯვებული ცოტას კაციოთა იდგა
 და მდევართ დაბრუნებას ელოდა, რომ ცოტა რამ ჯარი გაქცეულის ყიზილბა-
 შისა ტყეში მიმალულიყვნეს და ტყიდამ ცოტა რამე კაცი ნახეს მდგომარნი
 და მეფე მათში არ ეკონა. ასრე არჩივეს—რა ცოტანი არიან შეუტოთო, ეგების
 გაქცევის გზა ვიშოვნოთო, თუ არა და ესენი მეფეს აცნობნო და ცოცხალი
 ველარ მოურჩებითო. პირობა ერთი ქნეს და თავ გამომეტებით შემოუტოვეს და
 რა მეფემ თათარნი დაინახა, შეაბჯრეს შუბი გამოართვა და წინ მიეგება და ცხენს
 დაუძრა. ვაქცენებულს ცხენს ფეხი ხერელსში ჩაუვარდა, ცხენი კისერსზედ დაეცა
 მეფე ქვეშ მოიმწყდია, თათართ წაქცეულს მეფეს ისარი დააყარეს და მეფე
 იმათის ისრით მოკვდა.

**მოკვდა ყიზილბაშთაგან მეფის ღვარსაბისა რომ თვითან იწინათწარმე-
 ტველობა ქნა.** რა ქართველთ ნახეს—მეფე ცხენ წაქცეულს ყიზილბაშთ ისარი
 დააყარეს—რა გინდ ქართველნი ცოტანი იყვნეს, მაშინც შეუტოვეს და ბერებმან
 ლაბტებს კელი წაიკრეს და ქართველთ კმლებით წაუშინეს. მეფის მკვლელიცა
 და სხვანიც სრულ დაბოკეს. იმათგან ერთი ყიზილბაში მეფის ცხენს წამოა(ხ)ტა და
 სხვა ცხენი იმას ვერ მიეწოდა და ამისთვის წაუფიდა და მეფე ღვარსაბ თავის
 მამაპაპათ საფლავს ცხეთას მიასვენეს და მისი უფროსი შვილი სვიმონ მეფეთ აკურ-
 თხეს. გორს მივიდნენ და ყველგნით იქ მოვიდნეს, კემწიფების წესით იგლოვეს.

აქა მეფე სვიმონ თავისის მამის ღვარსაბის ალაგს მეფეთ აკურთხეს.
 ამ დროს ქალაქი ყიზილბაშთ ეჭირა და ცხეთით გორს მივიდნენ და გარეშემოს
 კაცი მეფეს სვიმონს ემსაკურებოდენ. ოთხს წელიწადს უკან საქართველოს ლაშ-
 ქარი შეიყარა, კახის ბატონის ლევანის შვილი გიორგი თავის სიძეს მეფეს სვი-
 მონს მოშველებ(ი)ა და კახეთის ლაშქრითა რომ ქალაქის ციხე აიღოს. ეს ანბავი
 ყარაბაღის ბატონს მიუფიდა. იმანც არაზს აქეთი ლაშქარი შემოიყარა, ქალაქის
 მოსაშველებლათ წამოვიდა. ქართველთ კანდაგი გაეთყარა, ამისთვის რომ
 არამც მიპარვით ყიზილბაშნი თავს დაესხას. ყიზილბაშნი იმ კანდაგსთან
 ჩამობტნენ და კანდაგი გასწორეს და აქეთ ქართველთა და იქით ყიზილ-
 ბაშთა რაზმი გააწყვეს და ყიზილბაშთ მეწინაეში და ქართველთ ლაშქარში
 ცემა და ომი გახშირდა. ქართველნი ძალმიცემითა და თავგამომეტებით იბრ-
 ძოლეს და მრავალი ყიზილბაშნი დახოცეს. რა განჯის ხანნან ასრე თავ გამომეტე-
 ბით ქართველთ ომი ნახა, ყიზილბაშთ ასრე უთხრა: გზა შორი გვაქვსო და რომ
 გაიქცეთ ვერსად გააწევთო, უკან დაგვეწვიანო და ყველას ამოგვწყვეტნო. ბა-
 რამ მუხანათობით სიკვდილსაო ისევ ვაჯობინოთო, რომ ძალ მიცემით ომი აუ-
 ტებოთო და ამათვე შევაკვდეთო. ყველამ თქვა—ქარგი არისო და ერთ პირათ

ალაპ ალაპ დაიძახეს და შეუტივეს კმალ დაწვდილთა. იქიდანც ქართველთ წამოუშინეს და ორგნითვე კარგად იყვნეს, მაგრა ყიზილბაში უფრო ბევრი მოკვდა და ვაჭკვევასაც აპირებდეს. კახეთის ჯარმან ხმა მალლა შექნეს ტირილი და თავს ცემა რომ ბატონისშვილი გიორგი მოეკლათ. ომისა და დამარცხებისა აღარა ინალღელეს რა, მკვდარი საომრია ადგილით გაიტანეს და ონი გაუშვეს. ამაზედ ყიზილბაშთ დრო დაიცეს და მოშლილთა და მტირალთ ლაშქართ კიდევ შეუტივეს და ყიზილბაშთ გაიმარჯვეს და ინავე ლაშქარს შავერდი სულთან ქალაქში შევიდა. მეფე სვიმონ თავის ლაშქრით გორს მივიდა. კახის ბატონისშვილი გიორგი მოკლული მამას მიუტანეს. შვილისათვის შექნა ბატონმან ლევან თავს ცენა და ტირილი კახთა და გლოვა, ვაკემა. ნამეტნავედ გორს დარეჯან დედოფალს საყვარლის ძმის გიორგის ბატონისშვილისა მოკვლა გაუმელავენეს და საჭართველოს ჯარი იქ მოკრდა და მოუტირეს და იგლოვეს და შავით შეიმოსნეს. ორმოცს ზედან ბატონი დარეჯან დედოფალი ქართლის თავადების ჯალაბითა კახეთს წავიდა მამის მისის შვილის მისატირებლათ. ძმისათვის ძაძა ცმული ალავერდს მივიდა. იქიკ ორმოცამდისინ მამასთან დაჰყო. იტირა, იგლოვა, მრავალი გაუცა, ყველგან მეორმოცე დაუყენა და მამამ დედოფალს შავის გამოსაცვლელოთ მრავალი მთართავა და ისევ ქართლს გაისტუნრა.

აქა ბატონი დავით თავის ძმას მეფის სიმონისაგან შემამწყრალი შაჰ ტამაზ ყაენსთან წავიდა ყაზმინს. ქართველთ ქრონიკონსა ორას ორმოცესა ყაენი ყაზმინს იყო და ბატონისშვილის დავითის მოსვლა ყაენს მოახსენეს, ნამეტნავედ იამა და ერანელთაგან ვი(ნ)ც კარზედ იყვნეს, ყველა წინ მიაკებებს და უფროსი ერთნი ბარათიანი თან აბლდნენ. ვითაც მეფია სვიმონისაგან შემამწყრალი იყო, ამისთვის უფრო დიდი პატივნი დასდევს და შვილობის რაყაში უბოძეს. მეჯლისშიგანც ყაენმან ახლოს მოისვა და ვითაც კემწიფეს ქვეშ ნოუფიენეს და სასთაული დაუდევს და მისი თავადნი მეჯლისშიგ მსხდომთ ალაგ ალაგ შვა და შვა ჩაუსხეს. ცოტას ხანს უკან დაათათრეს და საყემწიფო იარაღი ყოვლის რისიმეთაგან უბოძეს სანეფო და მისს თავადებთა და ახნაურთა ცხენი, იარაღი, ბალათი და საკეთარჯო უბოძეს, ბატონყმიანათ რაც მიეცათ ცხრა ათასის ოთწმინსა ყოფილიყო. ქალაქი და სომხით საბარათიანოს მეფობაც მისცეს და რაყამში შეილობა ჩაუწერეს და მესტუმრე გაატანეს და დიდის მორჭმითა და პატივით გაისტუმრეს. რა ქალაქს მივიდა, წელიწადში ერთს ხანს თავისის ლაშქრით მეფის დავითის ქეშაკათ მოუყენებდეს. მაგრა მეფე სვიმონ არ ეხსნებოდა და არც აწყენარებდა, სომხით საბარათიანოს არბევდა და ქალაქის აღებას ცდილობდა, მაგრა ვერ აიღო. ქეს სნ კიდევ მეფემ სვიმონ ლაშქარი შეიყარა, საჭართველოს ცხენოსან ქვეითნი და ქალაქსზედ წამოვიდა და ეს ანბაენი მეფეს დავითს მოახსენეს. იმანაც სომხით ბარათიანი და მოქალაქენი და თათარნი შეიყარა და საომრად ძმას წინ გარდღუდვა. ნახა, რომ მეფის სვიმონის ლაშქარი ბევრია, აღარ შეება და ისრევე ქალაქს მივიდა, მაგრამე ყარამანლუს კალიფა რომ ყიზილბაშის სარდარი იყო ქკუა ნაკლები და ამაყი კაცი იყო, მეფეს დავითს არ დაუჯერა და მარტოკა სახელის გულისათვის მეფეს სვიმონს შეება და ძალ მიცემით გაჭირებით იომა და მრავალი ნაყენებთა ქნა და თვითანც მოკლეს და ლაშქარიც ამოუწყვიტეს. ეს ანბაენი მეფემ დავით ყაენს მისწერა და ლაშქარი სთხოვა და ყაენის ბძანება იქნა და პასანბეგ ყარამანლუ სარდრათ უჩინეს, დიდის ლაშქრით მეფეს დავითს მიაშველეს და მანც თავისი ლაშქარი

შეიყარა და მეფეს სვიმონზედა გაილაშქრა და შეიბნეს და მრავალი კაცი ამოსწყუნეს. მეფემ სვიმონ გაიმარჯვა, მეფე დავით და ყიზილბაშნი დამარცხებულნი ქალაქში შემოვიდნენ და მეფემ სვიმონ თან მოატანა და ქალაქის ციხეს შემოადგა და ესეც ეგონა—მოქალაქენი მამიველნო და ყაენის შაშით მოქალაქენი ვერ მოუვიდნენ და ცოლი და შვილი იმათაც ციხეში შეასხეს და ციხილამ შექნეს ბრძოლა და თოფისა და ხარბაზნის სროლა. აღარც ბარათიანი მოუვიდნენ და ციხილამ კაცები დიუხოცეს და ისრევე გორს მივიდა. ეს ანბავი მეფემ დავით კიდევ ყაენს მისწერა. კიდევ ყაენია ბრძანება იქნა, რომ ჩერქეზი შაქისის სულთანი სარდრათ უჩინეს და აღბრეყანის ლაშქარი მზუდ შეიყარა და მეფეს დავითს მიეშველა და კემჭიტის ბრძანება გაათავა და მეორეს იზავეს დროს შაქის სულთან აღბრეყანის ლაშქრით მეფეს დავითთან მოვიდნენ და ეს ანბავი მეფეს სვიმონს მოახსენეს, რომ მრავალი ლაშქარი მოსრულდა და აჩტარება არა გემართებო, აინაგრეს დაედგეთო. ისიც ლაშქრით სიმაგრე დადგა. მეფე დავით ყიზილბაშის ლაშქრის სახლოეს მივიდა და ყიზილბაშნი გარეშემოს არბედა. ეს მეფეს სვიმონს ეჯავრებოდა და საომრათ წინ მოეგება. მეფე სვიმონ შუბი კელთ თავისებურათ ამაცურათ, მამაცობით, კისკასებით, კობტაურად, დაკა ირ ამათა ძახილითა თათართ ლაშქარში განიერია. ქართველნი ვინც მეფეს სვიმონს იცნობდა, უკლემადვოდა, შუბით მრავალი თათარი გარდმოჰქარა და ქართველნიც მოეტყვნეს და შეიქნა შუბთა ძვერება, ლახტისა და კმლის ტაკაცა ტყუცი. ზოგნი ქვეითათ რეყნასა და ჭიდებაშიგ იყენენ. ბარათიანი და ყიზილბაშებიცა ძალ მიცემით იბრძოდნენ. მეფეს შუბი გაუტყდა. ვინცალა მეფეს სვიმონს შუბი შესცა და ცხენით გარდმოსვა და შუბის შემცემან თავი აღარ გააცხადა თუ ვინ იყო, ქართველთაგან თქვეს და რა ყიზილბაშთ მეფე სვიმონ გარდავარდნილი ნახეს, ზედ მოეტყვნეს, ზოგნი ზედ დაეხოცნეს და ზოგნი გაიქცნეს და ზოგნი მეფეს სვიმონსთან დაიბრძინეს.

აქა ღარჩენა მეფის სვიმონისა და გამარჯვება მეფის დავითისა. დაიბრძინეს მეფე სვიმონ და საჭართველოს ზოგნი საბატოის კაცის შვილები თბილის ქალაქს მოახსეს და დიდის პატივით ყაენსთან გაისტუმრეს ყაზმინს. დიდს ხანობამდისინ შაჰ ტამაზ ყაენი დიდის პატივით ინახევდა მისის მამაცობის გული-სათვის და მისი გათათრება უნდოდა და მეფე სვიმონ არ გაათათრდა. ამისთვის აღამუდის ციხეში გაგზავნეს. სიღამდისინ შაჰ ტამაზ ყაენი ცოცხალ იყო, მეფე აღამუდის ციხეში იყო და რა ყაენი მიცვალა და მისი შვილი შაჰ ისმიელ გაკემჭიფდა, იმან მეფე სვიმონ აღამუდით ყაზმ(ი)ნს მოაყვანინა და კარვის პატივით ინახევდა და შაჰ ისმიელ საწამლავეთ მოაკვდინეს.

აქა მეორე შაჰ ისმიელ საწამლავეთ მოაკვდინეს და მისი ძმა შაჰ ხუდაბან-და გაკემჭიფეს. ამან მეფე სვიმონ გაათათრა და რაც მასთან დაჭირულნი თავადნი და აზნაურნი იყენენ, მოუსხმევინა და ყველას ცხენი იარაღი გაუკეთეს და ხალათი და საკარჯო მისცეს და მეფეს სვიმონს საკემჭიფო მოსახმარი ყოვლის იარაღიან გაურიგეს და ცხენი, აქლემი, ჯორი შეუკახნეს, კარვები მოუფინეს და სალაროთ აუკადეს და საქართველოს მეფობა მისცეს და რაყამი მშობით მისწერეს და მემანდარი გაატანეს და ყველგან ფიშეაზი უყვეს და დიდის პატივითა და მირთმევითა და კარგად დახედობით ქართლს მივიდა და ყველანი წინ მოეგებნენ და ამილაკორსა და ქსნის ერისთავს ბატონს დედოფალსზედა და ბატონის შვილს გიორგისზედ ორგულობა გასცხადებოდა. ამისთვის ქართლში ველარ დადგ-

ნენ, ჯალაბობით გაეც(ა)ლნეს და კახს ბატონს შეეხვეწნეს და მეფემ სვიმონ იმა-
თი ალაფი და სოფლები საუფატიოთ (sic) ბატონს დედოფალს მიაართვა და
ზოგი თავის ძმას ბატონისშვილს ვახტანგს მისცა და ყაენის კარის უფროსნი
მეფენი და მოკლენი და ვაქილნი და ვაზირნი ორათ გაიყვნეს და სულთან
მაჰმად კონთქარმან შაჰ ხუდაბანდა დაჩაგრა და მეფე დავით კონთქარსთან წა-
ვიდა და ხონთქარმან მრავალი წყალობა უყო და დიდი პატივი დასდვა. დიდის
ლაშქრით ლალაფაშა გამოუძახა. ვითაც ერანის კემშიდის კარი აშლით იყო და
ელისა და ოიმახების ბატონები თავგამზიდვრობდეს და აღარკის ებუ-
ებოდეს და სულთან ჰაიდარ შირზა ყაენის შვილი ყიზილბაშთ კაცის შეყენებით
მო(ა)კვლევინეს, ამისთვის სარდარი და ლაშქარი ვერ დახვედრეს, აღრბეჯანი
ცარიელი იყო. კონთქარმან მამის ფიცი და წყობა შეშალ(ა).

აქა მეფის დავითის მისვლა ხონთქარსთანა და ლალაფაშის გამოძახება,
აღრბეჯანის აღება ურუმთაგან. მოვიდა დიდის ლაშქრით ლალაფაშა და აიღო
აღრბეჯანი, ქურთისტანი და ერვანი და ნახჩვანი და ყარაბალი და შრვანი,
ქალაქი და გორი, ლორე და აღჯაყალა და ახალციხე და ქვეყანა მესხთა და
ყოვლს ციხეებში მცველი დააყენეს. მაგრამ მეფე სვიმონ არ მიუვიდა, დაუწყო
ბრძოლა და ქალაქისა და გორის ციხიდან კაცს აღარ გამოუშვებდა, გზები შე-
უკრა. თუ არ დიდის ლაშქრით ნუზლისა და საქმლისათვის კაცი ციხით ვერ
გამოვიდოდა და საცა ურუმს ნახედიან, მოჰკლევდიან. უწინ მეფე სვიმონ გო-
რის ციხეზედ (sic) ცდილობდა აღებასა და ხუთასი ურუმი გორის ციხიდან გამო-
ვიდნეს, გვერდის ძირის სოფლები დარბივეს და ნუზლი იშოვნეს და საქმლით
ხურჯინები გაიტენეს და მრავალი ძროხა და ცხვირი იშოვნეს და წინ წამო-
იყარეს რომ გორის ციხეში შეასხან. ბატონის შვილი გოჩა და ხუთასი დარ-
ჩეულის კაციოთა წინ დახედა. შეექნათ ომი ძრიელი და დაუწყეს ერთმანერთს
ძალზედ ცემა და ნამეტნავად თავგამომეტებულნი ურუმნი იცემებოდეს და უფრო-
სიერთნი ურუმთაგან(ნ) დახოცეს. ზოგნი რომ მოურჩნეს, ხურჯინებით ნუზლი ცი-
ხეში აიტანეს და გოჩა გამარჯვებული მეფეს სვიმონსთან მოვიდა. იამა და
გორის ციხეს შემოადგა, ცხრას თვეს ებრძოდა და ნამეტნავად კარგად ფრთხი-
ლათ იყვნენ ურუმნი. მეფე ლაშქარნი ციხით უკუეცალნეს დიდ მარბვის შენა-
ხვისათვის და ურუმთ იცოდეს, რომ დიდს მარხოში ქრისტიან(ი) ომსა და შოლლს
არ იქმენ. ამით ურუმნი დასტყუენდეს, აღარ ფრთხილობდეს და მეფეს ებძა-
ნებიანა ფარსადან კაცისშვილისა და სულხან თურმანისძისათვის, რომე თქვენს მა-
მულს შიგან მალევით მრავალნი კიბები გააქეთებინეთო და თქვენი ლაშქარი
მზათა გვეანდესო. როდისაც შეგატყობინოო, მტკვრისა და ლიებვის შესართავის
ბოლოს ჭალაში მზათ დამხედითო მთვარის დაღვეის ჟამსა ბნელს ღამესაო.
პაემანზედ მეფეც იქ მოვიდა ლაშქრით და იმათაც ლაშქ(ა)რნი და კიბები მზათ
დახვედრეს. მტკვრისაკენ მუნჯივით კმა გამოუღლებელი ციხეს მიეპარნეს. სიღამ-
დისინ ჩაკრუქაძის სალდარს არ ასცილდნენ, ურუმთ ციხეში მყოფთ ვერ
შესცილდნენ, ვერა გაიგეს რა და რა შეიტყვეს მისვლა ლაშქრისა, შეიქნა
ციხეში ძახილი და მაშხლები აანთეს და ციხის კედლებს გარდაკიდებამ-
დისინ უფროსნი ერთნი ქართველნი კიბით გარდასულიყვნენ და შიგნით
იბრძოდეს და ზოგნი ჯერ ვერ გარდასულიყვნენ, კიბებსზედ იყო ბრძო-
ლა და ცემა და გარედამაც ძალი მიატანეს და ციხე აიღეს. ძახილისა და ყვი-
რილისა და ტაკატაკუცის კმა ამაღ(ლ)და. გოჩა ბატონის შვილი თავისის ლაშ-

ჭრით მიეშველა და გათენებამდისინ იბრძოდეს ურუმნი და მესხნი და კარგადაც იყენენ. მაგრამე რა ნახეს ციხე ქართველებით აესებულნი, უგნებლობას შემოხევეწნეს და ზოგნი მესხნი იგივე ციხეში ოქონის ხატს შეებევეწნეს და მეფეს საფიცარი სთხოვეს. მეფემ შეიხევეწნა და თავი(ს)ის ძმის ვახტანგის ბატონის შეილის კელით შანა გაუგზავნეს და ფიცი და პირი მისცეს და გამოინდევს და შეიწყალეს და ყველას ცხენი და საბარჯო მისცეს და საგზალი და ჯარი თან გაატანეს რომ გზაზე არეინ არა აწყინოს რამე. რაც ციხეში იყო, ზოგი ლაშქართ დაუყო და რაც ზონთქრისა იყო ციხეში, მეფემან თავის ძმას ვახტანგს უბძანა რომ სამეფოთ წაიღოს.

ქრონიკონხა ორას ჩვიდმეტხა (სიზ) შაჰ ტამაზ მიიცვალა და მისი შვილი შაჰ ისმეილ გაკემწიფდა. მეფე სვიმონ იმან აღამუღის ციხით ყაზმინს მოიყვანა და საქართველოს მეფობა მისცა და გასტუმრებაში იყო. რომ შაჰ ისმეილ საწამლავეთ მოაკვდინეს და მიაი ძმა შაჰ ხუდაბანდა გაკემწიფეს და ამან მეფე სვიმონ გაათათრა და საცა მასთან დაჭირულნი თავადნი იყენენ, ყაზმინს მოუსხმევიანა და ყველას ცხენი, იარაღი და ბარგი და დასაკლისი რამეჭბი გაუკეთეს და საბარჯო უბოძეს და მეფეს სიმონს საკემწიფო ყოვლის რისმესა და ქარხანებისაგან მოართვეს და აქლემი, ცხენი, ჯორი და კარყვი მისის მოუღენილობითა და სხვა საღარო და სანდუბანა აუკიდეს, საქართველოს მეფობა მისცეს და რაყაში ძმობა ჩაუწერეს და ნეჰმანდარი თან გაატანეს და გზებზედ დიდის პარტივის ცემითა და კარგის წააპინძლობით ქართლში მივიდა და ყველანი წინ მოეგებნენ და ამილახორი და ქსნის ერისთავი ქართლში ვეღარ დადგნეს, ამისთვის რომ ბატონის დედოფლისათვის ორგულობა ექნათ და კახს ბატონს შეხევეწნეს, ჯალაბობრივ იქ იყენენ და მეფემ იმათი მამულები ზოგი დედოფალს მიართვა და ზოგი თავის ძმას ბატონის შვილს ვახტანგს მისცა. მაგრამ მეფის სვიმონის გამოსტუმრება რა ნეტემ დავით გაიგონა, ფიქვლავე კონთქარს კაცი გაუგზავნა და ლაშქარი მოიშველა და საქართველოს ციხეები ურუმთ მისცა და თვითანც კონთქარის კარს მივიდა და კოსტანდილპავლეს ხონთქარს იამა და პარტივი დასდვა. დავით მეფის შვილები მამას არ გაჰყენენ, ბაგრატი და ხოსროე კახის ბატონის სახლში მივიდნენ და უკანის დროს ორნივე ქართლში გამეფდნენ. ბატონი სვიმონ ქართლში მეფობდა, მაგრა ციხეები ურუმთ ეჭირა. ამისთანას დროს ყიზილბაშთ უმ(ფ)როსმან კაცებმან შაჰ ხუდაბანდა ყაენი ასე დაჩაგრეს, რომე მაზანდრის კემწიფის ქალი სვიდი და ნამუსიანი ჭკვიანი და კარგად მრჩევე(ე)ლი კემწიფეს დედოფლათ შინ უჯდა და შეუხდენ საჯალაბოს და მოუკლეს. კემწიფე ბევრს შეხევეწნა, ნუ შამიკლავთო, კემწიფობა არ მი(ნ)დაო. არ შეიხევეწნიეს, მოუკლეს. ეს ურუმთ შეიტყვეს, რომ კემწიფე ასე დაუჩაგრავთო. ვეზირ აზამი ლალაფაშა დიდის ლაშქრით გამოუახეს, კახეთი, შრვანი, დალისტანი, ვანჯა და აღბრბეიანი, ქურთისტანი, ვანი და ნახჩვანი. სამცხე და ერევანი. მაგრა ქართლის ციხეები ურუმთ ეჭირა, მაგრა თემი მეფეს სვიმონს ჰქონდა და მეფის შიშით ურუმნი ციხით ვერ გავიდოდნენ. ყველგან აღბრბეიანში და შირვანში მათი ფაშები ისხდნენ და ვანჯის პეგლარბევი ბატონმან ალექსანდრემ დაჭირვინა და კელკუნდიანი კონთქარს გაუგზავნა და დღევანდლამდისინ კახეთი ამისთვის ყიზილბაშთაგან ითხრება და მეფემ სვიმონ გარდასდვა თავი, კონთქარის გასაჯავრებლად და ყაენის საამლეზლად იქნია ეპალი და მრავალი ურუმნი დახოცა და თავს (sic) საქართველოს ლაშქარს უთავა თავისი ბიძას შვილი გოჩა

და მისის შიშით ციხიდან ურუმუ ვერ გამოვიდის და შემოადგა მეფე სვიმონ გორის ციხესა და ცხრას თვეს მრავალ გვარათ გარჯითა და ძალმიცემით იბრძოლეს და მტკვრისკენ მოპარვით როგორც აიღეს ზემორე სწერია და შიგან მყოფნი უვნებელათ გაუშვეს და ეს ანბავი კონთქარს აცნობეს. გაჯავრდა და გარისხდა და თავრიზის ბეგლარბეგს ახტაჯათარ ფაშას სარასკრობა უბძანეს და ასის ათასის კაცითა საქართველოს მეფეს სვიმონზედ გაგზავნეს. მეფემ რა გორის ციხე აიღო, იმერეთის დაჭირვაც მოინდომა. ამაშიძენი და ჩუბაძენი და წერეთლები და ან ვინც წყალწითელას აქეთ საბატოისკაცის შვილნი ესახლნენ, ყველანი მეფეს სვიმონს მოუვიდნენ, დიდროანის ზარბაზნებით უომრათ ქუთათის მიიყვანეს და ცხენისწყალს აქეთნი თავადენი ზოგნი მოუვიდნენ და ზოგნი არა, დადიანს მოუვიდნენ, მეფე სვიმონ შეუპოვრობით და ამყობითა უფროსი ერთნი საქართველოს ლაშქარი და ჯარი დააბრუნა და თვითან დადიანზედ გაილაშქრა. და მეფეს დღეს ხელობით ატყუებდენ—თუ დადიანი მოგივიაო და დადიანსა სწერდენ—თავს დაგვესხითო, არ შემოგვემითო.

აქა მეფეს სვიმონს დადიანი თავს დაესხა ოფისკუქს და გაიმარჯვა.

იმერეთ, რომელთაც მეფის სვიმონისათვის აენი იყენენ, დადიანსა სწერდენ—თავს დაგვესხითო, არ შემოგვემითო, განგებ გაგექცევითო. ვინც მათი ეს რჩევა შეუტყო, მეფეს მოახსენა და არვის თქმული არ დაუჯერა და არც ეჭვი ჰქონდა, თუ ვინმე ჩემზედ დასხმას გაბედაესო. დანდობილსა ანაზდათ თავს დაესხნეს და იმათ რომ მათთან სიტყვა ერთი ჰქონდათ, ტყეში უკლიფარნენ და ქართველნი ცოტანი შერჩომოდენ და ომი აღარ იქნებოდა. ვისიც ცბენს შეძლება ჰქონდა, მეფეს თან გაჰყვა. ვისაც არა, ზოგნი მიმალნეს ტყეებში და ზოგნი შეგრელთ დარჩნეს და სალარო და ბარგი და ზარბაზნები დადიანს დარჩა და დანარჩონი კაცები ოდიშერთ გამოჰყიდეს და მეფე გორს მოვიდა და თავის სიძეს ათაბაგს კაცი გაუგზავნა და ასრე შესთვალა—იმერელთ მიმუხანათესო, მანღიღამენ დიდის ლაშქრით თქვენ ჩაუდგებითო და აქედამ შე გარდმოვალო. იმას მოეწერა—რა დრო არისო, რომ აზრუმის ბეგლარბეგით ორმოცის ათასის კაცითაო ჩემის ბიძას შვილის ყორყორესათვის მოუშველებიაო და ჩემზედ მოუძღვისო და ასის ათასის კაცითაო თავრიზის ბეგლარბეგი თქვენზედ გამოგზავნესო, ჯერ ამათი ფიქრი ჰქენითო, თორადა იმერეთისა როსაც იქნება ადვილი არისო. ეს ანბავი მეფეს ნამეტნავად ეწყინა, ამ რ(ი)გს დამარცხებულს დროს ამისთანა დიდის მტრის მოხდომა. დალონდეს და დედოფალი მეჯვრისხევეს დააყენეს. ბატონისშვილი გიორგი დიდის ლაშქრით გორს დადგა რომ სითყენც ლაშქარ(ი) მოვიდეს, წინ ომი დახვედროს და მეფე სვიმონ საბარათიანოში გარდვიდა რომ იქაური ლაშქარი შემოიყაროს. ანბავი დაახვედრეს, რომ თავრიზის ბეგლარბეგი ახტაჯათარ ფაშა საკაზს აქეთის ლაშქრით ალგეთსზედ ჩამოკდაო. ვითაც მეფე სვიმონ მამაკობაზედ ამაცი და შეუპოვარი იყო, არც გაღმართი ბარათიან(ი) მოიცადა და არ სომეითარნი და არც შვილი ქართლის ლაშქრით არ შემოიცადა და მერნე ძველითვე ალგეთსზედ ომი ქართველთათვის აუად დაცდენილია, მაგრა მეფე დაუჯერებელი იყო და კაციც ცოტა ახლდა. უბრძანა ჯარსა, აღარას უშველისო, რადგან ახალი მოსრულნი არიანო და ქალაქიც ურუმთ უქირავთო, ქალაქში შესვლას ნუ დევაკლითო, თორადა საქმე უფრო გაგვიჭირდებისო. ვინც ომი დაუშალა, უწყინა და ასრე ბრძან(ა): თქვენ მეგლს ეგვანენითო და ისინი ცხვართ აგვანეთო და გაგულოვნიდითო და

რახშით თავსა და ბოლოს თვალსაც ვერ გაეაწვდნენთო. მაშ საცა მიუხდევო, უკან მამდიეთო, შლთის წინაშენო ცოტა და ბევრი სწორო არისო. უარი ევლარვინ მოახსენა. წამოღვინე ქართველნი და წესითა რჯულისებრ გაენდვენ მოძღვართა და ინანეს ნაქმარნი ცოდვანი მათნი და ეზ(ი)არეს და ერთმანერთს განოესალმნეს.

აქა მეფე სვიმონ ურუმთ შება აღგეთსზედა და დაირჩინეს და წაიყვანეს თავრიზს და იქიდაშენ დიდის პატივით გაისტუმრეს კოსტადიპავლეს. ქართველთ ანდერძი გათაყეს და შეიკავშნეს და ურუმთ ჯარიც ერთის თოფის მისაწვეზედ მოახლოედნენ. მეფემ ცხენს დაუძრა და ქართველნი შუბდაგრძელებულნი ცხენჭენებით მიეტივნეს ანაზდუულ, ვითაც ჩქაფის წინა სეტყვის ღვარნი მოისგან გაპეს რახში ურუმთა და გარდმოყარეს მრავალნი და გაიარეს შიგა ყველამ თავ გამომეტებით და ძალ მიცემით. ნაშეტნავად კარგად იყვნენ და ურუმნი გაკვირვებულ იყვნენ ამათს მამაცობასა, რომ ვისაც გარდმოავადებდენ, გას(ი)ლდიან სხვაზედ და თითოს ქართველს(ს) ოთხი და ხუთი ურუმი ცხენიდამ გარდმოეგდო და მდგე ეელშუბიანი რომელს თოყსა (sic) და დროშას შეუტყვიდს, მოშლიდის და მათაც გზა მისციან. მაგრა იმათი ლაშქარი ასრე ბევრნი აყვნენ, რომ კელიც არ გამოეღოთ რაც ქართველნი ომს იყვნენ ათს დღესაც ვერ დახოდეს. ქართველნი ომის ქნით დაილაღნენ და კელ თოფითაც მრავალნი დახოდეს ჯართ. მრავლის კეწნითა მეფე დაბრუნეს და რა ურუმთ სენეა ქართველთ დაბრუნება, გაკარდნენ და უკან აედევნენ და ქართველთაც ცხენი გააჩქარეს და ნედეს მიმავალსა საფლობიანს გზა ვიწროსა ვინცაღა უნებურათ მეფის ცხენს ცხენი შეაძგერა და მეფე ცხენს მჯდომი ტალახში დაეფლა. მრავალს ვც(ა)დნეს, მაგრა ველარ გამოიყვანეს და ურუმთაც მოატანეს და მრავალი ქართველნი ზედ დაეკოცნენ, მაგრა მაშინც ვერა არგეს რა. მეფე ნუკლის თავამდისინ ტალახში ჩაფლული ისარს ისროდა და ახლო ვერვინ ახლ(ო) ვერ (sic) მოუდგა. ერთმან ბართათვილმან ფაშამან მეფე იცნა და ჯაფარფაშას მოახსენა: ლაშქარი აღარვინ შერჩომია და ისრევე ამყად ტალახში ჩაფლობილი ისარს ისვრისო. ფაშა წინ წადგა რომ მეფე ნახოს. რა ნახა, გაკვირვებული შეიქნა და ასე ბრძანა: ამის შეტის კაცისაგან ეს არა ქნილაო, რომ ხუთი ფამი ძალ მიცემით გასაჭირ ბრძოლა გარდებადოსო და დამარცხებულსა და ლაშქარ ამოწვეტილსა და თვითცხენიან თალახში (sic) ჩაფლული კიდევ მშვილდს ეზიდებისო. ამისი ნოკვლა უღირსა კაცთათვისო, არცინ ისარი და თოფი არ ესროლოსო, ლაშქარი უკუდგნენო და ბელდარები მოვიდნენო, ტალახი გასქრან და გზა გაუშრონო და მეფე გამოიყვანონო. ისე ბართათვილი ფაშა მივიდა და ვეზირ აზამის მაგიარ მოახსენა: მაგდენი ცდა რაღის ვიშველისო, თქვენი ცოცხალი შეყრა ვვინდაო, თორა და თოფს გკერენო და მოგკელენ და მეფემ გაჯავრებულმან უთხრა: ნამის შენის შვალი მე რასთვის სიკვდილს მაშინებო? მე სიკვდილისათვის გაჩენილ ვარო. ბართათვილმან კიდევ ტკბილი და სამებელი სიტყვები მოახსენა მეფესა: რაც დღეს შენ ჰქენიო, არც როსტომს უღნია და არც ვაბტანვ გორგასალს არ უქნია. ეს კარგი სიტყვები მეფეს იამა და ასრე უბრძანა: მამის ჩემის ნზემანო, ცოცხალი ჯაფარფაშის შეტს კაცს არ დაურჩებიო. წავიდა და ეს სიტყვა ჯაფარფაშასა მოახსენა. სრულ ურუმნი გაკვირვებულნი შეიქნეს. ამ მეფის ასრე გალომება ჯაფარფაშას იამა და მეფე ტალახით გამოიყვანეს და ვეზირ აზამი წინ მიეგება და მეფე გარდებვია და გარდაჰკოცნა, მეფემ ასრე მოახსენა: ნეტაი დედა

თქვენსაო, რომ თქვენისთანა შვილი უშობიაო, რომ ჩემისთანა ნადირი ინადირყო. ფაშამ ასრე მოახსენა: დედამეტი დიად მლოცავი იყო და ერთი დანე არისო რომ ლეილეთულ გეჯას ეძახიანო. ვინც იმ დამეს მღთის წინაშე ხვეწნასა და აჯებას შეხედებისო, ნატრა გაუთავდებისო. წელიწადში ერთი დანეაო. ის დანეო დედას ჩემს ეპოვნაო და ჩემს გამარჯვებას შეხვეწნოდაო, ეს იმისგან მამეცაო ამ რიგი გამარჯვებაო. შენს დარჩენას მე არ ღირს ვიყავო, მაგრა თქვენ ვითაც სონლული ტრედზედ გაქანებული ბადეს გაეებნითო და სპარსულათ ლექსათაც ნათქვამიაო: მურღი ხირ(ე)ქ ჩუნ ბედაომ ივთად თაჰმულ ბაით შ¹). მეფემ იცოდა, თურას იტყვის. მოახსენა: რომ არ მოვითმ(ი)ნო, კელით რა გამამივო. მეფეს დიდი პატივი მიბაჰრეს და საკეწიფო კარაყები დაუდგეს და ვისაც ქართველი დაერჩინა, მეფეს თან მოუსხმევ(ი)ნეს. ფაშას მოახსენეს, ამის შვილი გიორგი საქართველოს ლაშქრით შეყრილი გორსა დგასო და მისს მოშველების იმედი აქეთო. ერთმან საკრავის მკვრელმან სიმღერით წამოსძალა: სიმონ ხანი აღგეთდა აღგეთდა. ²) საქართველოს ლაშქრის შინიც აკონდათ, აჩქარდნენ და იქიდა: აიყარნენ და მეფე სვიმონ წაიყვანეს და წავიდნენ.

ქ³ კს სპ. ბატონის შვილს გიორგის გორს ანბავი მოუვიდა, რომ გუშინ მამამენი აღგეთის პირს ურუმთ შეება და ცოცხალი დაიჩინესო. ფიცხლავ ლაშქარს უბრძანეს, შვადლე გარდასულიყო, ბატონიშვილი გიორგი ცხენ კეთილის კაცითა გორიდამენ ილღარი ქნა, ქვაოახევის გზით გარდაიარა და საცა ურმის ლაშქარი აყრილიყო, მეორეს დღეს იმავეს დროს იმათ ანაყარს აღავს მოვიდნეს დაღალულნი და რონელთაც ცხენებს შეძლების ღონე აქონდათ, იმავე დამეს უკან გაადევნეს. ჯათარ ფაშაქ მეფე სვიმონ გოქჩის მთაზედ გარდევანა. ქართველნი უკან დავარდნილს ბარგს წასწვოდენ, მრავალი ნაშობარი ექნათ და დაბრუნებულნიცხენ. მოვიდნენ ბატონის შვილს გიორგის თანა, სრულ ქართველნი მოვიდნენ და ბატონის შვილი გიორგი მეფეთ აკურთხეს და ქართველნი კარგად მოუდგნენ და ერთგულათ ემს(ა)ხურებოდენ და მეფე სვიმონ ხონთქართან მიიყვანეს და ურუმთ ქართლი მეფის დავითისათვის უნდოდა, მაგრა მეფე დავით მიიცივალა და ქართველთ დაუწყეს კონთქარს ხვეწნა და მეფის სვიმონის გამომშვებას ეაჯნეს. მრავალი ძვირფასის თვალმარგალიტი და (სირ) გაუგზავნეს და გიორგი მეფის შვილი დავით მძევლათ მიჰვარეს რომ მეფე სვიმონ წამოიყვანონ.

ამ დროს ხონთქარს ანბავი მოუვიდა, რომ შაჰა ხელდაბანდასაო თავისმ(ა)ნ შვილმან შაჰ აბაზ კეწიფობა წაართვაო და მეფის სვიმონის ქალი შვირთო ფახრიჯან მეფუმო ცოლათო და ურჩნი და ორგულნი და თავგამზიდავნი ამოსწყვიტაო და აღბრებენზედ წამოვიდაო. თავათ უწინე მეფეს სვიმონს ხონთქარი ყენის კერძობას სწამობდა. მერმეეს ანბავიც მოუვიდა. ქართველთ სახსარ(ი)მანც ცუდათ ჩაუარა და ბატონის შვილი დავითაც დაჰკარგეს და მეფე სვიმონ დარჩა ურუმში და აიშალნენ ურუმნი და ყიზილბაშნი და შეიქნა ომი და ბრძოლა.

¹) مرغ زرك چون پداه افتاد نعل بیدش: თუ მოხერხებული ჩიტა ბადენი მოყვა, უნდა მოთმინება იქონიოს.

²) თურქულად: სიმონ-ხანი აღგეთზეა.

გაკეწიფება შამ აბაზ ყაენისა. მეფე სვიმონ ფონტანდიკავლეს მიიცვალა და მისი სიკვდილი წაბაბას ყაენს ეწყინა და აღრბეფენის აღება მოინდომა და თაერიზის უფროსნი კაცნი ვაქრობის მიზეზით ზოგნი ისპაჰანს ყა(ე)ენს ახლდენ და ზოგნი თავრიზავე შეეყენებულნი იყვნენ რომე როსაც ურუმთ ზედ მიხდომის დრო იყოს, ყაენს შეატკობინონ. ახტა ჯაფარ ფაშა მაკვედარიყოდა სხვა ფაშა მოსრულლიყო და ქტრთის ბატონენს ურჩობა დიეწყო, თაერიზის ბეგლარბეგი აღრბეფენის ლაშქრით მათ მიხდომოდა და მრავალი ნენენბი ექნა და ფაშის თავრიზილამ ქურთებსხედ წასვლა თაერიზელთ სწრამით (sic) ყაენისთვის მიეწერა. ყაენს უწინვე არდაელის ბეგლარბეგის ზლფიყარ ხანისათვის ებრძანებინა: რადგან შენი გარეშემო ურუმთ უჭირავსო, თხუთმეტი ათასი კაცი სამუდამოთ ჯამაგირით შეინანყო, მხათა გჯვანდესო და როსაც ჩვენი ბძანება მოგივიდესო, ისე ჰქენ რაც გვებძანებინოსო.

ილდარი შამ აბაზ ყაენისაგან და შერვეს დღეს ისპაჰნით თაერიზს მიხვლა. შიბლის აქეთ ტბაზედ ზლფიყარ ყაენის მიგებება დიდის ლაშქრითა. რა ყიზილბაშთ შორილამენ ზლფიყარ ხანის ლაშქარი დაინახეს, ყაენს მოახსენეს, დიდი ჯარი გამოჩნდაო და ჩვენ ცოტანი ვართ და რა გ(ე)მართებსო. ყა(ე)ენმან ასრე უბრძანა: ის ლაშქარი მურთუხალის ჩვენად მოსაშველებლათ გამოუგზავნიაო და ნისა კმალი ზლფიყარიც მათში არისო. ამ სიტყვებში იყენენ რომ ზლფიყარ ხან ნოვიდა და ყაენს ფეკსა აკოცა და კეწიფეს მისი მოსვლა იამა და კარგი ანბაეიც დაახვედრა, მოახსენა: ჯერ ფაშა თაერიზს არ შემოსრულაო, ქტრთები დაურბევიანო და ბეგრი ნაშორი უქნიაო. ლაშქარისათვის რუხსათი მიუტენიაო, თავისას წასრულანო, თვითან ცოტას კაცით ტბაზედ სანადიროთ წასრულაო. ყაენმან უბრძანა: შენც კარგი კარო და შენი ანბაეიც კარგი არისო და ჯარიც კარგი ვახლავსო, მაგრა ეს გამოგვიჩიეო, თუ ახლა ჩვენ რა გემართებსო. იმან ასრე მოახსენა: მგზავრის მგზავსათ ცოტა კაცი დიეწინაუროთო, ინათი მებაეენი დგანანო, ისინი დიევიქიროთო რომ თაერებს ანბაეი არ მიიტანონო და კეწიფე ანალამ თაერიზს მივიდესო და თუ ფაშა მოსრულლიყოს, სხვა ფიქრი უქნათო და თუ არ მოსრულლიყოს, იმისი ფიქრი ვნახოთო. თქვენი საყელი დიდი და საშიშარი და ბედი ძრეელი არისო და გზა დაუჭიროთო და სითკენც მოვაო, მწლთის ძალით დიევიქერთო. რაც ნან მოახსენა, ისრე ქნეს. მებაეეები დახოცეს, იმ ლამეს ყა(ე)ენი თაერიზს შევიდა და ზოგნი თაერიზის უფროსნი კაცნი ლამით მოვიდნეს და კეწიფეს ფეკს ემთხეივეს და ფაშის არ მოსვლა მოახსენეს. იამა და იმავე ლამეს ნაცადნი და ცხენ კეთილნი კაცნი გამოარჩიეს და სითკენც გზა იყო შემოსასვლელი, იმ გზებსხედ დაუყენეს და ყაენიც მოშორებით მივიდოდა. ა(ნ)ბავ გაუგონელმან ფაშამან შორილამ ჯარი დაინახა რომ თავს თეთრი არვის აბვევია. ქ(უ)რთი რომ დაერბია, იმათი ჯარი ეგონა, თუ წინ დაგვდგომიანო. ცხენი გამოიცვალა და ჯარს უბძანა: ცხენს მოს(ა)რთაენი გაუშინჯეთო და იარაღი მოივარგეთო. მანამდისინ ესები გაარბეს, ჯარიც მოახლოვდა და შეექნათ სროლა და კიკლაობა. იცნეს, რომ ყიზილბაშნი, მაგრა აღარას უშველიდა დარიდები. ცოტანი იყვნენ, მაგრა კაცურათ და მამ(ა)კურათ ძალმიცემით და გაჭირებით ომი გარდინადეს და თავი არ დაინოგეს და კარგადაც იყვნენ. სიღამდისინ შეძლება აქონდა, კმალი¹⁾ იქნიეს და

¹⁾ დედანში: კემალი.

მრავალნი ნაწინებიცა ქნეს, მაგრამე კემწიფე და ყიზილბაშნი ფიქრნაქმარნი იყენენ და ბევრნი და გამორჩეულნი და კემწიფე ბედ ძრიელი და კარგად იყვნენ და ფაშას ცხენი ქვეშ გამოუკლეს, ქვე(ო)თათ დაირჩინეს და მასთან მყოფნი ურუმნი ზოგნი შეიპყრეს, ზოგნი დაიხოცნეს, ზოგნი თავრიზის ციხეში შეასწრეს და ციხე ვაიმავრეს. თავრიზის ფაშა დაჩენილი ყაენის წინ მოიყენეს და გამარჯვება მოულოცეს და ყაენმან ფაშას უბრძანა: ეს რა ჭკუა იყო, რომ აღრბეყანის ლაშქარი გაუშვიო, თავთაყისას წაიდინენო, წენ სამარტოთ სანადიროთ წახველო. ფაშამ ასრე მოახსენა: ჩემის ჭკუის ბრალი არ არისო, თქვენის ბედის ბრალი არისო, ამისთვისა რომ კემწიფის ბედი სუქებაშიგ არისო და ბევრს ჩემისთანას ფაშაებს დამქლობსო. ეს სიტყვა ყაენს იამა და დიდი პატივ(ო) დასდვა. ნობრძანდა თავრიზს და ციხეს შემოადგა. თავრიზელთ ვისაც ურუმი სიძეთა ჰყვანდა, თავები მოჭკვეთეს და კემწიფეს მოართვეს და თავრიზის ციხეც აიღეს და მრავალი ნაშორი ქნეს. ამ ყაენს ვითაც ურუმთ ფრანგნი ებძოდეს, აღრბეყანს გელარ მოეშველნეს. კემწიფე იმ ზამთარს თავრიზს დიდგა, გაზაფხულს ერეენის ციხეს შენაოდგა, მეფე გიორგი ქართლის ლაშქრით და ბატონი ალექსანდრე კახეთის ლაშქრითა.

მოშველება ერევანზე მეფის გიორგისა და ბატონის ალექსანდრესი დაშქრითა. მეფე გიორგი ქართლის ლაშქრითა და ბატონი ალექსანდრე კახეთის ლაშქრით ერევანზედ მოეშველნეს და ციხეც აიღეს და ყაენმან ქართველთა და კახთ მრავალი უბოძა. დიდის პატივით გიორგი მეფე ქართლს გაისტუმრა და ასრე უბრძანა: ნაპირის ალაგიაო, მალ მიდი და კარგად შეინახეო და ბატონს ალექსანდრეს ასრე უბრძანა: თქვენი შვილი კოსტანდილეო ჩემგან გაზდილი არისო და მეფობის ღირსი არისო, მტე ბევრს ლაშქარს ვაყატანო და თქვენც თქვენის ჯარით მიეშველენითო, რომ შრვანი დაიჭიროსო, მაგისთვის მიმიცემიაო. აქედამ მე ავლს მოუშართავო და იჭიდამენ თქვენ ზურგი მოაბითო და გაძრიელდებინო. მაგრა იტყოდენ—ყაენი ბატონს ალექსანდრესზედ ავგულად იყოო, ამისთვისაო რომ განჯის ბეგლარბეგი იმან ავლხუნდით ხონთქარს გაუგზავნაო და კოსტანტილესც დააბარაო: მე წამის შენისა დიდი ჯაგერი მაქვსო. რა შირვანი დაიჭირო, მანა შენი მოკალო და კახეთიც შენთვის მამიციანო. რა მევიდნენ თათარნი და ქართველნი შირვანს ყაბაღის ციხესა შენაოდგნენ და შიგნიდამენ ურუმნი და გარედამენ ქართველნი და ყიზილბაშნი, შეიქნა ძალმიცემით ცენსა და ბრძოლა. ნამეტნავათ კარგად იყვნენ კახნი და კოსტაურად იბრძოდეს. შიგნიდამ ურუმთა და გარედამენ ყიზილბაშნი გაკვირებულნი შექნილიყვნენ ქართველთ გალომებასა და შეუბოყრად მკიარულად ომსა.

აიღეს ციხე ყაბაღისა, დაიჭირეს შირვანი, გააბატონეს კოსტანტილე ბატონის ალექსანდრეს შვილი. გაუწყრა ღმერთი კოსტანტილეს, სწვალა მამაშვილობა, მამაც მოკლა და ძმაცა. ეს კახთ ნამეტნავად იწყინეს და კოსტანტილეს მოსაკლავად შინ მიუხდნენ. თვითან გარდებევწა, ველარ იპოენეს, მაგრა მისი სალარო და ქონება და მორთულობა კახთ აიკლეს და დაიფორაქეს და კოსტანტილე გარდებევწა და ბატონი ალექსანდრე და შვილი მისი დახოცილნი ქართლის წესით კახეთს ალავერდის სალდარს მიასვენეს და იქ მოკრფენ ქართველნი და კახნი. ყველამ თავისის შეფერვბით ვარდასაბურავე მიღეს და განოტირეს და რაც ქრისტიანთ წესი იყო, გარდიკადეს და კოსტანტილე არდაველს მივიდა და ეს ანბავი ყა(ე)ნს მისწერა. ყაენი დამ ბძანება მოუვიდა და აღრბეყანის ლაშქარი შეიყარა და შესეფის სალარო თან წაიღეო და

შრვანი შენი არისო, მიღებული კახთაო და რომელიც შენი ორგული იყოსო, მოპკალო და რომელიც შენი ერაგული იყოსო, გაამდიდრეო. მეზუთეს თვეს დიდის ლაშქრით იქიე შირვანს მივიდა და ზოგნი კახნი გვერც ახლდნენ და ზოგნი განგებ ნოუვიდნენ და ქუთუცან დედოფალი ქვრივ კახეთში ბატონობდა. თეიმურაზ ყმაწვილი ყაენსთან იყო. ანბავი მოვიდა, კოსტანტილე დიღისა ლაშქრით წამოვიდაო. ქეთევან დედოფლის შერთვა უნდაო. ეს ანბავი დედოფალმან ქართლს მეფეს გიორგის მისწერა. იმან ფიცხლავ ბაპუნა ამილახორი ზემო ქართლის ლაშქრით ქეთევან დედოფალს მიაშველეს და დედოფალმანც სრულ კახნი ჯალობობრივ საომარად მოასხა და ასრე შეიფ(ი)ცნეს, რომე ცოლშვილი დროშას ქვეშ დავიჯუნოთ დედოფალსთან და ჩვენ წინ შევიბნათ და კიდეც ასრე ჰქნეს. ქართველნი და კახნი დროშას წინ წასცილდნენ და იქით კოსტანტილე ლაშქარს წინ წამოსცილდა. რომელიც კახნი ახლდნენ კოსტანტილეს, მოახსენეს: ქართველთ ლაშქრის სარდარი თქვენი ბიძა არისო და თქვენი ურჩევნიანო და დედოფალს შვილი არა ჰყავსო, კახნი ვისის გულისათვის თავის მემკვიდრეს ბატონს შენოებმისო. ცოტას კაცით წინ წადექითო, რა კახნი გიცნობენო, სახეცწირათ კაცს გაახლებენო. მას უკან რომელიც აჯობინოთ, ისრე ჰქენითო. იმანც დაუჯერა და თავის ლაშქარს წამოსცილდა და კახთ ლაშქართ მოახლოვდა. უღალატეს და წინადამ და უკანდამ წაუშინეს. მოკლეს კოსტანტილე კახთა, მამის მოკვლას უკან ექვსი თვე იცოცხლა და ძველით სპარსულათ ლექსათ ნათქვამია: ფეიღარ ქუშ თაჩაბირა ნაშაათ აგერ შამათ ბეჯუზ შეშ მია ნათაით — მამის მკვ(ლე)ლი კემწიფობას ვერა იქსო; რომ კიდეც ქნასო, ექვსის თვის მეტი ვერა ქნასო. ძველი ნათქვამი იყო და აქაც ნათქვამივით გაცხადდა. ეს ანბავი შაჰაბაზ ყაენს მისწერეს და ნამეტნავად ეწყინა, მაგრანე სოფლის საფერისათ ასრე ბრძანა: კელიმც შერჩემისო, მამის მკვლელს უარგია უნდა დავმართოსო. ამ ანბავზე ქართლიდამანც ჩაფარი მოვიდა, გიორგი მეფე მოკვდაო. ყაენი არდაველს იყო, ნაზანდარასა და გილანს წასვლა უნდოდა, აღარ წავიდა. მეფეს ლვარსაბს კალათი და კმალი და საკემწიფო რაყაში შვილობით ჩაუწერეს და გაუგზავნეს და კახეთი ბატონის შვილს თეიმურაზს უბოძა და ქართველთავეთ ტახტი შეეკვრევიანა, ბატონი თეიმურაზ ზედ შესეს, ბატონათ აკურთხეს. ყაენმან ოქროს დოსტოქანი ზედ გარდაგდო და ყიზბაშთა და ქართველთაც უბძანა, ყველამ შექლემის ღრნით ოქროსა და ვერცხლის თეთარი გარდააყარეს, კარგი მეჯლიში და ღბინი გარდინადეს და ყოვლის ქარხანებისაგან საკემწიფო გაურიგეს, ოქროთა და ვერცხლით და მურასა თვალ მარგალიტით, კარვითა და მოცენილობით, ცხენჯორითა და აქლემითა და ყოვლის საბატონოს საქმითა და გაათავეს და გაამდიდრეს და მეშმანდარი გაატანეს, კახეთს საბატონოთ გაგზავნეს. დიდი სიმკიარულე შეექნათ ნამეტნავად კახთა, მეტადრე დედსა რომ ვითაც იოსებ დაკარგული იაკოფ მამამან კემწიფე მქნილი იპოვნა, ისრევე ბატონი თეიმურაზ ყმაწვილი დაკარგული ბატონათ ნაკურთხი დედსა შინ მიუვიდა. შეიქნა კახეთში დიდი სიმკიარულე და ღბინი და ნადირობა და შეტყვევა.

ქორწილი წინანდელი ბატონის თეიმურაზის გურიელის ქალსთან. აქა დედოფალმან და კახეთის ბერთა და ერთა და თეიადო და აზნაურშვილთა ბატონს თეიმურაზს ცოლის შერთვას შეეპატივნეს და მანც ნება დართო. ებისკოპოსნი და თავადები გამოაბრჩივეს, გურიელს გაუგზავნეს და კახეთის სადედოფლოთ ქალი სთხოვეს. მასაც იამა და მოსცეს და კარგის ზიანითა და მორთულობით გამო-

ისტუმრეს. იმათაც დარჩულნი ბერები და ეფისკაპოსნი (sic) და თავადნი და აზნაურნი ჭკვიანნი და მკოდინარენი(ი) და ზნეობით გათავებულნი კარგნი კაცნი მაყრათ გამოატანეს და მათნი კახეთი ნამეტნავად აშენებული იყო, გამოჩვენებით კარგი და საკვლოანი ქორწილი გარდიკადეს, სამს თუეს ღვინი, ბურთაობა და ნადირობას შექნეს და ყველას კარგად დახედნენ და მრავალი საჩუქარი მიართვეს, ამდენი რომ გაკვირვებულნი წაეიდნეს და ახლაც გურიაში მაყრების საჩუქრებისაგან რომ მიუტანიათ, სიბევრე გაკვირვებით იხსენების.

გურიელის ქალი დაორსულდა და დიად ჭკვიანი და ნამეტნავად წლის მოშიშარი ყოფილა, მლოცავი, სამართლიანი და გლახათა და ქვიც ობოლთ მიცემით შემწყვალბელი და მერჯულეთა და თავიდ აზნაურთ პატრის მდებელი, ტანად კარგი და შვენიერ, საკით ტურთა და ლამაზი, ზნე საქციელ კარგი, საქმით სათუთი და წმინდა საღდართა და მონასტერთ ანშენებელი და მრავლის შემწირავი, ბერთა და მოძღვართა და მღრდელთ მიმცემი, მრავალთ მომთმენა, არ გამჯ(ა)გრებელი, ყველას ძმა შეილურად მიმპყრობელი, დედათ დედურთა გამწყო, დედამთიან მორჩილი და ნამეტნავად მოშიშარი და გრნის მოყვარული ყოფილა. ორი ვაჟი უშობია, ერთს საკვლათ ლევან, მეორეს ალექსანდრე და აღრე მიცვალბულია. კახთ მაზედ დიდი ტირილი და გლოვა გარდუხდია და შვამთიან საღდარი იმას გაუახლებოთ, დაქცეული აღშენებდა დ(ა) ორმოცდაათს წე(ლ)ს გააუღეს უკან დარსადან გორგიჯანიძე შვამთას მოვიდა და ეს საღდარი ნაბა და ეს ლექსი თქვა:

ხახლისა ყველა წმინდა დედოფალა აუგია,
მისი ზითვის საქურქლენი სრულა მაზედ წაუგია,
დაუგდია აქ საკელი, საიქიო მოუგია,
და ეს საწუთრო არ სდომია, ვინც არ აქებს, აუგია.

მეორე ქორწილი ბატონის თეიმურაზისა და ხვარეშან დედოფლისა. რა გურიელის ქალი დედოფალი გამ(ო)იგლოვეს, ქართლის მეფეს ლვარსაბს და სიხოვეს კახეთის სადედოფლოთ. მაგრა ბატონის თეიმურაზის პაპა ბატონი ალექსანდრე და ხვარეშან დედოფლის ბებია ნესტან დარეჯან დედოფალი დამძანი იყვნენ, ბატონის ლევანის შვილები არიან და ქრისტიანობაში უმკდურნი ყოფილან და მერჯულენიც ნებას არ ყოფილან და არაგვის ერისთვის შევილისთვისაც ნაქადები ყოფილა და კრება უქნიათ ამაზედ, რომ დამძათ შვილისშვილები ერთმანერთს ვით შერთონ. ასრე არჩივეს საქრისტიანოს ვაერთებისა და გაძლიერებისათვის, მერჯულეთ ნება დართვეს და მეფეს გიორგის ორი ვაჟი დარჩა — ერთი ლვარსაბ მეფე და მეორე ბატონისშვილი დავით რომე მეფის სვიმონის სახსრათ კონთქრისათვის გაეგზავნა. ველარც პაპა დამძანეს და ბატონისშვილი დავითც დაჰკარგეს და ორი ქალი ჰყვნდა, უფროსი ბატონისშვილი ლელა რომე ყაენმან სულთან ბეგუმ დარქვა და თვითან შვირთო და ხვარეშან დედოფალი ბატონს თეიმურაზს შერთეს. მაგრა ამათი დამოყრგება და ქართლისა და კახეთის ვაერთება ზოგთ ქართველთა და კახთ ეწყინათ და ყაენსთან აეგვარად შეაბეზლეს და ყაენმან იწყინა და გაავგულდა და საცადელათ ორთავ მაზანდარას სინადიროთ დაჰპატოჯა და იქიც მტრებმან დაცდინეს და მაზანდარას წასვლა დაუშალეს და იმავე დამზღვლებმან უფრო შემოაბეზლეს და წინადელთ მობეზლართ სიტყვანი გაამართლეს და ვისაც მათი წახდენა უნდოდა, იმათ კიდევ უფრო დაფრთხეს და შეამინეს და მეფეს ლვარ-

საბს საკადრის მოვრავის და ნათხოვნი ჰყვანდა. ის ქართველთ გააზრებინეს და მოვრავის დაქირება მოინდომეს და მოვრავიან ეს შეიტყო და გარდასხეწილი თავის სიმამრის ნუგზარ ერისთვისას მივიდა და მეფემ თხოვნა დაუწყო. იმათ ასრე შემოსთვალეს, ჩვენ თქვენზედ არა დაგვიშავებია რაო, მაგრა მტრის ქნილობითაო ერთს ნაბოცენი ქალი წავგვართვითო და მეორეს ნათხოვნი ქალი დაგვიდგვეითო. ვინც ეს გირჩიაო, ჩვენი წახდენა უნდაო, თორადა პატრონყმობაში ეს ჩვენგან დაითმობისო, მაგრა ესები დიად მტრის საბეზღარი მისალუბი არისო, ჩვენ უფიცრათ ვეღარ გენდობითო, გვეშინიანო. ამ ანბებმან ბატონეზი გააჯავრა ძალზედ, ქართლისა და კახეთის ლაშქარი შემოიყარეს და სიერ(ი)ს-თოს შევიდნეს. იმათაც ჯალბანი არშის ციხეში შეასახეს. ნუგზარ ერისთავი ერთის შეილითა და მოვრავი მისხნდოთ მსახურებითა ღამით უგზოთ გარდაი-რეს და ყაენთან ჩავიდნეს და ბატონები ავევარათ შეაბეზდეს და ამისთანას დროს ქალაქის მინბაშისაგან არზა მოუვიდა ყაენსა, რომ არშის ციხე აიღესო და სიერისთო აღათანგის მიბარესო და კიდევ დარბივსო. ეს ანბავი ყაენმან იწყინა და ზოგნი კახეთის საბატოს კაცის შვილები ყაენის კარზედ იყენენ ბატონის თეიმურაზისაგან მოჭივარნი და ისინიც მოვრავს გაუერთდენ და ქარ-თლსა და კახეთსზედ გალაშქრება კემწიფეს გამოურჩივეს და კიდევ დააჯე-რეს და ბქანება იქნა და

გალაშქრება შამ აბაზ ყაენისა მეფეს ღვარსაბსა და ბატონს თეიმურაზს-ზედ, ღვარსაბ მეფის წაყვანა და კახეთის აურა და აოკრება ანბავი. დიდის რისხეიანობითა და მრავლის ლაშქრით ყაენი ყარაბაღში მოვიდა. რა ეს ანბავი ბატონმან თეიმურაზ გ(ა)იგონა, თავისი დედა ქეთევან დედოფალი და თავისი და ელენე და თავისი ორი შვილი ლეენ და ალექსანდრე სხვას მრავლის ფეშქაშითა, სახეეწარი წინგები ყაენს წინ მიაგება. ყაენს იაშა და დაბრუნება მო-ინდომა და არც ყიზილბაშთ უნდოდა ეს ლაშქრობა, მაგრა ვინც ქართველნი და კანი ყაენს ახლდნენ, დაუწყეს ყაენს ხვეწნა, რომ ჩვენი შვილნი და თავე-ბი აქ მშველათ მოვკისხამსო, თუ შენა ლაშქარს დაღმარცხდეს რამეო, ყველას თავები დაგვაყრვიერთო; რადგან აქამდისნი მომბანებულკარათო, საჭარსყველო ინადირეთო და რომელიც გებრიანების, ისრე გარიგეთო და მასუკან ნადარო-ბითა და შექცევით დაბრუნდითო. კემწიფემაც მათა დაიჯერა, ბატონის თეი-მურაზის დედა შირაქს გაგზავნა და უკანის დროს რჯულის არ დაგ-დებინათვის სარჯლით აწამეს და შვილები დაუხოჯავეს. ყაენი საქართველოში მიიყვანეს. ვითაც ქართლსა და კახეთში ორგული კაცი ბევრი იყენენ, შებმა და ონი ვეღარ გაბედეს, აიყარნენ და იმერეთს გიორგი მეფეს შეხიზნეს და ისიც კარგად დახვდა. ყაენი ნიქოზს მივიდა და იქილამ ჯარი გაუძაბა და ოსე-თი დარბევიანა და გიორგი მეფეს რისხეიანე წინგნი (სიე) ჰისწერა: ჩვენი ყმანი თქვენთან მოსრულანო, გამოგვიგზავნეთო, თორადა ჯარს გამოვიქახებთო. იმას დაბალი სახეეწარი წინგნი მოეწერა: ყმას რომ ბატონისაგან ეშინოდესო, ერთ-გულობაში ჩაიგდებისო. ამათ თქვენგან ეშინიანო, მერმე კიდევ დავითხოვო, აფხაზეთს წაუღენო და იმერეთი რომ კიდევ დარბოთო, ღომის მეტს ვერას იშოვნინანო და ვისაც არ უქამიაო ღომი, ქამოსო, გამუნეიანდებიანო და ესენი თავიანთ ნებით თქვენი ნაბვა არ შეუძლიათო. რა ეს ანბავი ყაენს მოუვიდა, მეფეს ღვარსაბს, დისაგან სადიქრისა და მოსხნდოს წინგნები გაუგზავნა, სა-რუზოჯას კელითა იმერეთს გაგზავნა და ერთი წინგნი მეფეს გიორგის მისწერა:

თუ მეფეს ლვარსაბს ჩვენი თავი არ უნდაო, არც ჩვენ ვგ ვვინდაო, თქვენც ბაგ-
რატონი კართო, თქვენი შვილი ალექსანდრე გამოგვიგზავნეთო, ქართლის მე-
ფობას მივსცემთო და სარუ ხოჯას ასრე დაბარა—ეს წინგნებო ნაღვით მეფეს
ლვარსაბს აჩვენეთო; თუ წამოსვლა მოინდომოსო, იმ წინგს გიორგი მეფეს ნუღარ
აჩვენებო, რა სარუ ხოჯა ეშმაკისებრ ნიღური ტკბილის ენითა მეფემ ლვარსაბ
ნახა და თავისის დის წინგნები მიაბრთვა, ნამეტნავად შეჰყვარდა და ასრე ნოახ-
სენა: ერთს რასმე გავენდობო, თუ არ ვიმცემო და არც ცოცხალი გავგვრებო.
მეფემ სიმართლის გულით ფიცი უბძანა: როგორ იქნების ჩემგან თქვენი გა-
ცემო. აბა ამისთვის მოსრულვარო, რომ ბატონისშვილი ალექსანდრე წავიყვა-
ნო, რომ ყვენმან თქვენი სამეფო იმას მისცაო და უჩვენა—ეს მისი რაყამი
არისო და ვლირს ვარო, მაგრა რა მინახვიკარ, ასრე შემყვარებიკარო, მინდა შენ-
თვის თავი ვაწამო. ახლა თუ ეს რაყამი გიორგი მეფეს მივებრთვა, არამც თქვენ
დავიჭიროსო და თავის შვილს თან გავატანოსო და არამც თქვენად უკადრისათ
მივიყვანონო. აწე თუ თქვენ ურუმში წასვლას გაჰბუღავთო, ნიც თქვენ გამოგ-
ყვებითო და ამ რაყამს აღარ ვაჩვენებო. ყმაწვილი მეფემ ასრე უთხრა: ახლა
რომ ჩვენ ურუმში წავიდეთო და შენ ვგ რაყამი არ მისცეო, ჩვენ რას გვარგებ-
სო, მაგისი მამწერიო სხვასაც აღრე მოსწერსო. თუ სხვა რამ იცი ჩვენი მო-
ს(ა)ხმარისიო, ის მიჩიეთო, იმან ასრე მოახსენა: რომელსაც თქვენ მიბძანებთ,
იმას ვეცდებითო. მეფემ ბრძანა, მე ჩემს დას წინგს მივსწერო და შენ ბედნიერს
ყავნს არზა მისწერეო რომ უფნებლობის საფიცრის წინგნი გვიბოძოსო. მამა პა-
ბა ჩვენთ ბევრი უმსაკურებიო კემწიფის ოჯახსხედანო და არც არა მე დამი-
შავებიაო, მაგრა ჩემის ორგულის ყმების სიტყვით არ წანახდენს, წავალო, სა-
რუხოჯას იამა და ფიცხლავ ეს ანნებები ყავნს მისწერა: რა ყავნს მოახსენეს, ფიც-
ხლავ საფიცრები დაუწერეს და ამანც წონგნები მისწერა და ვითაც ადამ ეშმა-
კისაგან, ლვარსაბ მეფე სარუ ხოჯისაგან მოტყუებული შეიქნა და წავიდა ყავნს-
თან. ბატონი თეიმურაზ იცივ დადგა.

მოსვლა მეფის ლვარსაბისა იმერეთით ქართლს ყავნს თანა. რა მე-
ფის ლვარსაბის მოსვლა ყავნს მოახსენეს, ბრძანება იქნა, რომ სოულ ყველანი
წინ გაეგებნენო, დიდის პატივით ყავნსთან მოიყვანეს. ყვენმან შვილურათ პატი-
ვი სცა და მრავალი საიმელო სიტყვანი უბრძანა და იქიდამე აიყარა და გორს
მობრძანდა. იქილამ ქალაქს ჩავიდა, ვაღნი გამოლმა ცხეთით ქალაქანდისინ ლაშ-
ქარი იდგა. კახეთს გაუძახეს და ოთხმოცი ათასი კობლი (სი) ქართველი, სო-
მეხი და ურია, თავადი და ახნაურნი აჰყარეს და მაზანდარას ჩასხეს და ზოგნი
სხვას ქვეყანას დაჰვანტეს და კახეთი ალექსანდრეს შვილის შვილს იასეს მის-
ცეს, დავით ასლანისშვილი ვეჭილათ მოუყვანეს. ქართლი მეფის დავითის შვილს
მეფეს ბაგრატს მისცეს და მეფე ლვარსაბ თავისის მხლებლებით პატივდებით
წამოიყვანეს. მოვრავი ყვენისა კარგი ყმა შეიქნა და ყავნს ესრე მოახსენა: მაგ-
დენს პატივს რომ მეფეს ლვარსაბსა ზღებო, მეფეს ბაგრატს აღარვინ მოუდ-
გებისო, ამისივე იმედი აწვთო. კემწიფემ მტრის სიტყვა დაიჯერა. თავისის
ყმებით ლვარსაბ მეფე ასტრაბათს გავზავნეს და ერთი წელიწადი გამოიარა,
კახელებმან ბატონი თეიმურაზ ჩამოიყვანეს, ისახან გამოავდეს. კიდევ მოვრავს
ყვენისათვის მოუხსენებინა: რადგან კახთ ბატონი თეიმურაზ ჩამოიყვანესო, ქარ-
თველნიც ეცდებიანო, რომ რუსები მოიყენონ და ხომალდი გამოუძახონო და
მეფე ლვარსაბ ზღვით წაიყვანონო. ამ სიტყვით ყმანი მოაშორვეს, დაუფანტეს

და ბატონი ლვარსაბ გულაბის ციხეში ტყვეთ გაგზავნეს. ყენი ისაპანს მივიდა და მეფის ბაგრატიის ჩაფარი მოვიდა—იმერელთ ზემო ქართლი დარბიევსო და ჩვენც გვინდა იმერეთი დაუარბივოაო, კემშიფის ბრძანება რა იქნებოსო. ეს ანბავი ყენს ნოახსენეს. მოკრავმან დრო დაიცადა და ყენს ასრე მოახსენა: სიღამდისნი ნეფე ლვარსაბ ცოცხალაო, საქართველო არ დაწყყნარდებისო. კაცი გაუძახეს, ნეფე ლვარსაბ ციხეში დარჩევს და მეფის და ფათმა სულთან ბეგუმ ივირში დორდულ დეიქარხანს მისცეს, კახეთს ბატონათ გაგზავნეს და ბატონი თეიმურაზ ურუმში წავიდა ხუთასის კაცითა, ზონთქარსთან კოსტანდილაველეს მივიდა, ზონთქარს ლაშქარი სთხოვა. იმან ასრე უბრძანა: ჩვენ და ყენი ერთრჯული ვართ, ინათხედ ლაშქარს ვერ მოგცემთო.

აქა ხონთქარისა და ბატონის თეიმურაზის სიტყვებანი. ზონთქარმან ბატონს თეიმურაზს მოახსენა: ჩვენგნით ლაშქარს თხოულობ ყიზილბაშსედიანო, ჩვენ და ისინი ერთის რჯულისანი ვართო და შენ ქრისტიანი კარო, იმათხედ ლაშქრის ნოცემასაო მერჯულენი დაგვიშლიანო და თუ მუსურმანი შეიქნებიო, მაშინ ისინიც ნებას დაგვრთვენო და ჩვენც ლაშქარს მოგაშველებთო. ბატონმან თეიმურაზ ასე ნოახსენა: ამდენს ამისთვის ვირჯებო, რომ რჯული არ დაეგდოო და იმათი რჯული არ დაევიტოო. ახლა რით იქნებოსო, რომე თქვენი რჯული დავიკირო. ეს ბატონის (sic) ნათქვამი სიტყვები ზონთქარს ნამეტნავად ეწყინა და პატივიც მოუკლეს და აღარც ინახვინეს. ბატონი თეიმურაზ ხუთასის კაცით კოსტ(ა)დილაველიდამე შემამწყრალი წამოსულიყო. მესამეს დღეს ხონთქარისა-სვის მოეხსენებინა(თ). ებნანებინა, ყველგან ჩაფრები გაგზავნეთ, გზები შეუკრანო და ნუ გაუშვებენო. საცა ჩაფრები მივიდნენ, გზები შეუკრეს და საც გზახედ ჯარი დახედომოდა, გაელახა და გაეარა და ცოლშვილი სამცხეს ციხეში ჰყოლებოდა. ერთს ერევენის ხანის თაბუნს სულთანს ყენისაგან გამოეთხოვა, რომ ბატონის თეიმურაზის ცოლშვილის მოსხმა შემძლიაო. ყენს გახარებოდა და ნრავალი წყალობა ექადებინა.

სიზმარის ნახვა ხორეშან დედოფლისა და იმავე დღეს ახდენა. რომელსაც ციხეში ბატონი დედოფალი ბძანებულა, იმას ქვეშ ბალი ყოფილა. ვარდის ყვავილობ(ი)ს დროს თავისის მხლებლებით ბაღში ჩასრულა. იმ ღამეს სიზმარი უნახავს, რომ ბალი გველით აივისო. ყველაკანო ჩემხედ საკბენრად მოიზიდვედენო, მე ციხისაკენ წაუვილო და გველები უკან ამედევნენო. მე ციხეში შეუსწარო და აერთი (sic) ორბნი მოვიდნენო და გველები დიიტაცესო. აღეწით, აქ ნულარ დგაკართო, ციხეში ავიდეთო. შვალამე გარდასულიყო, ციხის კარსზედ მისრულიყენენ, ციხონთ კარი არ გაელო ღამით. გათენებისას ყიზილბაშთ ლაშქარი იმ ბაღს დასმოდეს და ციხონთ შეტყო და ბატონი დედოფალი ოლთისს ციხეში შეეყვანა და ზედად თოფი და ხარბაზანი დაეშინა. კოსტანდილაველით მამავალს ბატონს თეიმურაზს ხარბაზნის კნანი გაეგონათ, ასრე ჰგონებოდა, თუ ურუმთ წაგვისხესო და წინ წაგვისწარესო. უბრძანა: ვისაც ცხენს შეძლება ჰქონდესო, დაუძარიტო, რა ციხეს ახლოს მოვიდნენ, შეიტყვეს, რომ ყიზილბაშნი არიან, შემოუტყეს და წაუშინეს ერთმანერთსა და ორგნითვე კარგად ძალ მიცემით და თავკამოშეტებით იბრძოლეს, მაგრამ ყიზილბაშნი ამოსწყდნეს და ბატონმან თეიმურაზ გაიმარჯვა და დედოფლის სიზმარი ასრე მალახდა. ამ ღამს კახეთით ბატონს თეიმურაზს ანბავი მოუვიდა, კახნი დანდობილინო არაგვზე ამოსწყვიტესო, ყველას თავები დააყრევინესო, მალე მოგვეშველენ-

თო. ფიცხლავ აიყარა და ქართლი ჩაირბინა და კახეთს ჩავიდა. რა კახთ გაი-
გონეს ბატონის მისვლა, ყველანი მიუვიდნენ. ფეიქარ ხან ჭოგეთის ციხილამ
გარდინებეწა, ბარდას მივიდა და ეს ანბეები ყაენს მისწერა და ყაენჰან ალიყული
ხან შამლუ სარდრათ ქნა და დიდის ლაშქრით ბატონს თეიმურაზს გაუძახა,
რომ ეგების დაიჭიროს. თავს მოუარეს და არაგვზედ ლაშქარი ჩამოხდა. ბატონ-
ნი თეიმურაზ საგურამინში მოვიდა და სიმაგრეში დადგა. ალიყული ხანს გაც-
ლის გზა სთხოვა, იმან გზა არ მისცა და ამან შესთვალა: ბეალ კელით გავიყ-
ლიო და ბაინდურ ერისთავი ქართლის მეფის ბაგრატის ალიყული ხანთან იყო
და ყიზილბაშთ ან(ბ)აგეს ბატონს თეიმურაზს არ აკლებდა. რაც იქნის და იტ-
ყოდის, იმავე დღეს მისწერდის.

**ოში არაგვზე ბატონის თეიმურაზისა და ალიყული ხანის შამლუსა, გა-
მარჯვება ბატონის თეიმურაზისა.** ალიყული ხანს მოახსენეს: ბატონს თეიმუ-
რაზს უბრძანებია, ხეალ კრმლით გავივლიო, ხანმან უბრძანა ყიზილბაშთა, ყველამ
ცხენი და იარაღი მოიკარგეთო და საცა გამოსასვლელი ფონი იყოსო, მეთო-
ფენი ჩახსითო და ეცადენით—არ წაგივიდესო. გათენებამდინ გზები შეუნახეს და
რა გათენდა, რაზმი დაწყევს და ბატონს თეიმურაზს მოვლოდეს და გვიან მო-
ვიდა. ჯარი აჩვენეს, მაგრა წინ არ წამოდგნენ და ბატონს თეიმურაზს ერთი
კაცი ბაინდურ ერისთავთან გამოეგზავნა, მანეკარეო და ალიყული ხანს შემა-
ხვეწო, რომ ყაენს ჩვენი სახვეწარი არზა მიგვიწეროსო, ამ ჩემს აოკრებულს
შამლუსი დამაყენოსო, სხვათ კარგ(ბ)ს ნუ მატარებდსო. თუ არადა თქვენ ბეგრ-
ნი და ჩვენ ცოტანიო, რაგინდ სხვაგანც წავიდეთო, მაშინც აქავ უნდა მოვი-
დეთო, აღარც გავგეცლებიო და არც შემოგებმიო. ეს ანბავი ალიყული ხანს
იამა და ბატონს თეიმურაზს კაცი გაუგზავნეს, ყაენსთან არზა სთხოვეს, რომ ჩა-
ფრის კელით გავზავნონ და ლაშქარსაც ხათრჯამობით ჩამოხტომა უბრძანეს
და ყველანი თავთავიანთ კარგებში ჩამოხდნენ და იარაღი შემოიხსნეს. ზოგნი
ლოცვაზედ დადგნენ და ზოგნი ქამად დასხდნენ. ზოგთ დაიძინეს. ამისთანას მო-
სვენებულს დროს ყარაულთ დაიძახეს: უშველეთო, მოვიდა ლაშქარიო. შეიქნა
ქარანის ძახილი და მოცხენ კაცის ყვირილი და სიღამდისინ ჯარი შეიყრებოდა,
ქართველნი ყიზილბაშთ ლაშქარში გამოერივნენ და შეიქნა ძახ(ი)ლი დაჰკარ
დაკარისა და ურუხბუ გიდილარი და ზოგან თოფის სროლაც შეიქნა. მაგრა
ყიზილბაშთ თავი ველარ დაუჭირეს. საქონლისა და ბარგისა აღარა ინადვლეს
რა. ზოგნი ცხენით და ზოგნი ქვეითათ გაიქცნენ და თბილის ქალაქს შეიბეწ-
ნენ და ზოგნი არაგვსა და მტკვარში ჩაირჩენეს. ყიზილბაშთ ხანებისა და სულ-
თნების კარგები და ბარგი და საქონელ(ი) ერთ პირათ ბატონს თეიმურაზს
დარჩა. თითოს ხანისა და თითოს სულთნის კარავი და საჯონელი თითოს თა-
ვადს უბოძა და თვითან ალიყული ხანის კარავში ჩამოხდა. საშოარი ასრე
გაიფადა, რომ სანახევროთ წამლები არ იშოვებოდა. აქლემი ერთ აბაზად ვაის-
ყიდა. ალიყული ხანისა რაც იყო, ყველა ბატონმან თავისთავი დაიჭირა. სხვა
ყველა, ბძანა, ლაშქართ დაუღვეს და ასრე ითქვა,—რა ქვეყანა დარსებულაო,
ქართველთ ამის უკეთესი გამარჯვება არ უქნიაო. ეს ანბავი ყაენს მისწერეს და
ბატონნი ბაგრატ ამ საქმეებში ნამეტნავად ავად იყო და ყაენს მირზა დაუდ
ჰაქიმი გამოეგზავნა, მაგრა ვერა არგო რა. რაც ცამალი (sic) მისცა, მოუხმარე-
ბელი იყო. ამისთანას დროს რომ ალიყული ხანს და ყიზილბაშთ ამრიგი დიდი
მარცხი დაემართა, ურდოს აკლება, ყიზბაშთ ამოწყვეტა, ალიყული ხანის გამო-

ქვეა და ნახ(ე)დ ბაგრატიის სიკვდილი, ყველა ავი და ავი ანბნები ერთგან ყაენს მისწერეს და ჩათარის კელით გაუგზავნეს.

სიკვდილი შეფის ბაგრატიისა და მეფობა მის სშვილს სვიმონს უბოძა ყაენმან და ყარჩილა ხან დიდის ლაშქრით თან გამოატანეს. მოგრაქა და ზურაბ ერისთავა ბატონის თეიმურაზის შტერობას სწალობდეს. ამისთვის შეუფეს სვიმონს თან გამოატანეს და ყარჩილა ხანსაც უბოძანეს, რომ რაც ცნას, იმათ შეკათხოს. მეფე სვიმონ ქალაქში გააბატონეს და ყარჩილა ხან ბატონის თეიმურაზს ზედ წაიყვანეს. გაუწყრა ღმერთი და ჰგმეს ყაენის პურზარელი, სწვალეს ბატრონყმობა, მრავლის სიკეთის მავიერად იმუხანათეს და ქვეშ ქვეშ დაუწყეს ბირება, ბატონს თეიმურაზს შეჰქუცეს და საფიცარი გამოართვეს და ასრე დაარიგეს: ამა და ამ დროს ლაშქრით მოგვიბეო და რა ცხენს შეეჯდომა შეიქნებისო, მე თეითან ყარჩილა ხანს შუბს შეეცემო და მოვკლავო და მერმე რომელი გუპრიანებისო, ისრე ჰქენითო. ეს ანბავი ბატონს თეიმურაზს მისწერეს. მეორეს დღეს ანაზდათ ყარაული დაიძახეს: ზეღამენ ლაშქარი გამოჩნდაო. შეიქნა ცხენს შესდომსა და ყარჩილა ხან ბრძანა: ცხენები მზათ დაიჭირეთო და მოვრავს დაუძახეთო. ამის თქმაში მოგრაქი შეკანული თავისის ჯარით ყარჩილა ხანის კარავს წინ მოვიდა, ცხენით ჩამობტომა დაპატიჯეს. ამან თქვა: რა დრო არისო, ლაშქარმან მოატანაო, გამოვიდეს. ცხენს შეეჯდესო საჩქაროთ ცხერი მოჰგვარეს. ყარჩილა ხან გამოვიდა შესაჯდომლათ, ფეხი აუეინღში ჩაპყო შესაჯდომლად, ამაღლდა. გაუწყრა ღმერთი მოვრავს, თავისის კელით შუბი გვერდში გასხარა და მარჯვს დასცა და წაუწინეს და მამაცა და შვილიც მოკლეს ქართველთა და კახთ ლაშქარნი ურდოში შემოესივნეს. ზოგნი დახოცეს და ზოგნი გაიქცნეს. ურდო შეუძრავი და ყიზილბაში საქონელი, მორკმა ქონება ცხენჯორი, აქლემი და ბარგი ყველა ქართველთ დარჩა. მეფე სვიმონ ყაენთან წავიდა, ქართლი ბატონმან თეიმურაზ დაიჭირა და ქალაქის ციხეს შემოადგნენ, თაბორით თოფი დაუშინეს და დაბალი ციხე აიღეს. ნარინყალას ვერ შეუვიდნენ. ქანოსს შვილს მოკალაქეს გარსოს ქალაქის მინბაშსათვის ასრე შეფთვალა: როსაც ყაენის კარგი ვანბავი (sic) მოვაო, წითელს რასმეს წამოვისხამო, ციხისაქენ გადრმოვდგებო და ნავრად იყვენითო და ნარინყალას წყალი დაუწყვიტეს და უწყლობამ ციხთანთ ძალი უყო და ქალაქის მინბაში და გორელი გორგიჯანაშვილი გიორგი ძმობილნი არიანო. მინბაშს იმასთან კაცი გამოეგზავნა, რომ კარგი დრო არისო, ყაენის ოჯახს ერთი ვალი დასდევო, უწყლობამ ნაიეტნავად შეგვადონაო, წყლით რამე გვიღონეო. იმსაც იმავე ღამეს ერთის კაცით ასულდყო და ხას ღარები აღებული ისრევე თავის აღ(ა)გზედ დაეწყო და სარსარავის წყალი მიშვა (sic) და გათენებამდისინ ნარინყალაში ედინა და ქები და აბ აბრები (sic) ავესოთ. მეორეს დღეს შორიდამენ დაინახეს, რომ კლდით წყალი გარდნოდის, იწყინეს და კაცი აგზავნეს და წყალი ისრევე დაუწყვიტეს, მაგრა ჩამკვდებელი ვერ იპოვნეს და ციხთანნი იმ წყლის შოვნით გამ(ა)გრდნენ და ციხე აღარ მოსცეს და ციხიდამენ ორნი კაცი გამოიპარნეს და მოვრავსთან მოვიდნენ და ციხის ანბავი გამოჰკითხა. მით ასრე მოახსენეს: ციხე ამისთვის არ მოგცესო, რომ ე-ოს მოკალაქეს გარსოა ჰქვიანო, იმა ა და მინბაშს შვა ნაშანი არისო—თუ ყაენისაგან კარგი ანბავი მოვაო, წითელს წამოისხამსო. ციხთანთ ეჩვენებისო, ამისთვის გამავრდებთან და წყალიო გორელმან გორგიჯანამ მოსცაო მინბაშის ძმობილისათვისო. რა ეს გაიგონეს, აღარ გაიქსითებ

ვარსოას თავი მოჰკვეთეს და გორგიჯანას კისრით ჩამოჰკიდეს და ქალაქი და
 ლაშქარი ჩამოატარეს და იპერეთით ქუთათელი ელჩათ მოსრულიყვნენ, იმათ
 კარზედ გატარებაში იცნეს და კელით გამოართვეს და იპატიეს. ამასობაში ანბავი
 მოვიდა, ისახან ყორჩიბაშიო სარდრათ ქნესო და მეფე სვიმონ დიდის ლაშქრით
 საქართველოს გამოუძახესო. ეს ანბავი ტაბახმელას¹⁾ მჯდომს ბატონს თეიმურაზს
 მოახსენეს და დიებლავ ქართველნი მოიხმო და და კახნი შემოადიოცა თავის ერთ-
 გულობაზედ, ყიზილბაშის ზებმაზე. იქნა რჩევა, მოიხმეს კაცნი ომში ნაცადნი, ზოგთ
 ასრე არჩი(ი)ყვეს, ცხეთამდინ აუშვათო და ზოგმან მალლითა და ზოგმან გილმა გამო-
 ღმიდამ დაუშანთათო და სიმაგრე ჩვენ გვექნებისო და კელითოვით ამოვსწყვეტთო
 და მოვრავმა და აღათანგიმ ასრე თქვეს: თუ ნავას ვიქთო, ბარათიან(ნი) ჩვენ
 წაგვივლენო და იმათ მიუვლენო და გზები კარვად იციანო, დიდგორ(ის) გზით
 ლაშქარს წამოუძღვებიანო და წინა უკანას გვიჩვენო და რადკან ბევრი ლაშ-
 ქარი გვახლავსო, ესე სჯობსო, რომ მინდორში ჩავეგებნეთო და ისინი შუბის
 ომსაო ჩვენ ვერ გაგვიძღვებენო, რა ერთხელ გატყდებიან, ველარ შემოგვბედვენო.

ოპი აღვეთს ზეთა ისახან ყორჩიბაშია და ბატონის თეიმურაზისა ქქსა

ტით მკედრულისასა. ღწინ ქართველთ გაიმარჯვეს და ყიზილბაშნი გაიჭკნენ, ნა-
 შოვრის სიკარბისათვის იქნა ქართველთ დამარცხება და ამოწყვეტა. წამოვიდ-
 ნენ სრულ ვრანელნი მცარეს საქართველოს ზედან, დაწყვეს რაზმი მარჯვენ მარ-
 ცხენანი და წაიყვენეს წინ შეთოფენი. ადრბეიანის ბეგლარბეგი თაეისის ლაშქ-
 რით მარჯვენას მკარეს ღელეში მიფარული შეიქნა და აქეთ ქართველნი ომში
 ნაჭენნი ცხენ კეთილნი კაცნი დარჩეულნი და სხვა ლაშქარიც უკან აედევნეს,
 თოფის მოსაწევამდისინ ნელად იარეს, მერმე ფარები დაიფარეს და შუბები წაი-
 გრძელეს და ცხენჭუნებით ნიუზუნენ და თორმეტმან ათისმან მეთოფემ თოფი
 დაიყარეს. ბრძანებითა მღთისათა ვერა ქნეს რა, მეთოფენი გაიჭკნენ და ქარ-
 თველნი ყიზილბაშის ლაშქარში გაერივნენ და შე(ი)ქნა შუბთა ძკურება, კმალთა
 და ლახტთა მუხარათზედ კეთქინება და თყითან ბატონი თეიმურ(ა)ზ ერევნის
 ბეგლარბეგს ამირგუნახანს შეხუდა, ბატონა შუბი შემოსცა და ცხენის ვაეას
 გარდასვა და ქართველნი მიეშველნეს, ამირგუნახანს შუბი გაუჭრეს, ბატონი ის-
 რევე უნაგირში შეგდა და გაჯაგრებულმან ცხენ ძრეულად ნიუზდა და ისიც
 მო(ე)გება, მაგრა ბატონი დიად ფიცხელი იყო და სწრა(ფ)ად შუბი შესცა და
 იმან ფარი დახვედრა, ფარი გაუტეხა და კელნავიც გაუხეთქა და მკლავიც მოს-
 ტეხა, შუბიც შეამტვრია, (ცხენი)დამ გარდმოავდო. ყაჯარნი ნოეშველნენ და ქარ-
 თველნი მიეტ(ე)ვნენ და მრავალი კაცი დაიხოცნენ და კარვად ეცადნენ ყაჯარნი
 და ამირგუნა ხან საომართ გაიყვანეს, მაგრამ დიდხანობამდი იმავე დაკოდი-
 ლობათ მოკედა და ზოგთა თქვეს— ბატონობის დომისათვისო შევილმან თანაზ
 ყულიხან მჰლამაში მუში გარევიანო, იმაზედ მოკედაო და ყორჩიბაში მალლობ-
 ზედ დროშას ქვეშ იდგაო და ქართველთაო მრავალი მურასა, თაჯი და ჯილა
 და კმალი ხანჯალი და უნაგირი, რახტი და(ი)ნახეს, დამარცხებისა აღარა ინაღ-
 ვლეს რა, ნაშოვარს დახ(ა)რბდნენ და ზურაბ ერისთავი და აეთანდილ მოვრა-
 ვის შეილი ურდოს ზავთის საქნელათ მივიდნეს, რომ სხვათ ნაშოარი არ და-
 ნებონ, ყველა თაეიანთათვის უნდოდა. ამ რიგის ბევრის დომით აირივნენ და
 ომის ვათაეება და მტერსზედ განარჯვება აღარ მოიც(ა)დეს და ადრბეიანის ბეგ-

¹⁾ დედაწმი: ტაბახმელიძე.

ლარბეგი შაჰბანდა ხან თეისის ლაშქრით გამოვიდა, ჭინარის ძახილით, თეთრი დროშაც წინ გაშლილი მოუძღვოდა და მაღალის კმით იძახდნენ, რომ შაჰა გელდი, შაჰ გელდიო. ქართველის შეილებსაც აძახებდეს ტირილითა, რომ ბატონი თეიმურაზ მოკლესო. ერთგნით ყაენის მოსვლის შიშმან და მეორე ბატონის თეიმურაზის მოკვლის გაგონებამ ან ქართველთ გული გაუტყუა და ნამოყარიც ბევრი ექნათ და თავიც ველარვინ დაუჭირა. იარეს კოჭრისაკენ. რა ყორჩიბაშმან სენა ქართველთ დაბრუნება, იამა და გაგულოვნიდა, შაჰბანდა ხანის ომით¹⁾ გაქცეული ყიზილბაშნი მოაგროვა და ქართველთ კოცით უკან აედევნეს, ქართველთ ქვეითნი დაილაღნეს და სიარულისა და წასვლის ღონე აღარ შერჩომოდათ. ალაგალაგ ერთგან შეგროვდნენ და სიღამდისინ დაიხოცებოდეს, თავი აღარ დაიზოგეს. ვისაც კელი მიაწვდ(ი)ნეს, მოუკლავი არ გაუწვეს და თვითანც დაიხოცნენ. ყორჩიბაშის ჯარიც წამოეწია, ნახეს, ქართველთ ქვეითთ წასვლის ღონე აღარა აქვთ, იმათ დასაკოცლათ მეტოდენი (სიე) უჩინა და რომლის ციხილბაშის ცბენს შეძლება ჰქონდა, ქართველთ უკან გაადევნა, კოჭრის ციხის ძირადისინ მისდიეს და ღამენაც მოუსწრა. მეორეს დღეს ყიზილბაშის ლაშქარ(ი)ც აიყარა და წინ წამოდგა და უწინ მოსვლასზედ ქართველთ მრავალი ყიზილბაშნი დახოცეს, მაგრა ბოლოს ნამოვრის დომითა და ერთმანერთის არ დაჯერებთაა ქართველნი გაიქცნენ და ბუთი ათასი თავადნი და ახანაურშვილნი, მსახურნი და გლეხნი დახოცეს და ვინც მორჩა, თავისას მივიდა. ქართლი და კახეთი აიყარა და იმერეთი გარდავიდნეს ოთხის გზითა, მაგრა ასეთი ჯრა იყო, რომ თუ არ ძრიელი კაცნი, ვერ გატანდა, ძლივას ოთხს დღეს გარდვიდნენ და ყიზილბაშის ლაშქარი უკან წაეწია და ოთხი ათასი ტყვე იზოვნეს სხვას საქონელსა და ნაშთარს გარდაიყარა. ქართლისა და კახეთის მოსავალი ყველა ყიზილბაშთ დარჩათ, საქართველო დასწვეს, დააქციეს და ყოველთაგის საქართველოს აოხრება ერთმანეთის დაუჯერებლობითა, საშორის დომით ქნილა, მაგრა მაშინც არ დაიშლიან.

იმანყული ხანის ქალი ანუ ყაფარ ამილახორის ჯალაბი არშის ციხეში იყო. ამილახორის და თამარი შაჰბაბას ყაენს ცოლათ ჰყვანდა და ნამეტნაყად უყვარდა. ყაენის ბძანება მოუვიდა, საერისთოში შედითო და იმანყული ხანის ქალი წამოიყვანეთო და ჩვენთან გამოგზავნეთო. ლაშქარი შეუძახეს. ზოგი ქსნის კევითა და ზოგი არაგვითა, შესვლასზედ გზა დაანებეს. რა ციხეს ახლოს მივიდნეს, იმანყულის ხანის ქალი მოსცეს და დაბრუნებაში გზები ჩაუხერგეს და უკანდამენ წამოღწინეს. სიღამდისინ გზებს გახსნიდეს, სამს დღეს იომეს და ძლივას ხეები გზიდამენ გარდაყარეს, ზოგნი დაიხოცნეს და ზოგნი კახეთისაკენ გარდვიდნენ და ზოგთ ამილახორის ჯალაბები წაახსეს, შაჰბანდა ხანი მოკლეს და ყაზა ხან შირვანის ბატონი ცოცხალი დაირჩინეს და უკანის დროს გააპარეს. ამილახორის ჯალაბი ყაენთან გაგზავნეს და ა(ნ)დუყაფარ ამილახორი ქალაქის ციხით გარდაყარდა და მოკვდა. ცოლშვილი ყაენს მიუსხეს და მეფეს სიმონს განჯის ხანი მ(ო)უყენეს და ქართლში გააბატონეს და რა ყიზილბაშის ლაშქარი საქართველოდამ დაბრუნდნენ, ბატონი თეიმურაზ და მოყრავი იმერეთით გარდმოვიდნენ და ქართლის ბატონობასზედ შეიცილნენ ამისის ძალითა, რომ ქსნის ერისთავი იასე და მუკრანის ბატონი თეიმურაზ მოვრავის სიძენი იყვნენ და არაგვის ერისთავის

¹⁾ დედანი: ოჩიც.

ქალი ედგა და ბატონს თეიმურაზს მუკრანი თავისის შვილის დათუნასათვის მიეცა. ზოგი ქართლი და კახეთი სრულ ეჭირა და ზურაბ ერისთავი მეფემ სვიმონ შემოირიგა და მუკრანი მას მისცა და ზოგზოგი საგაბტანგო სოფლებიც მას მისცა და მამობა უბძანა და შემოიფიცა და ბატონმან თეიმურაზ ლომრათ ქართლი დაანება და კახეთს ჩავიდა და მოყრაეი და მუკრანის ბატონი და ქსნის ერისთავი იმერეთს გარდვიდნენ. ბატონმან თეიმურაზ თავისგნივ გაკეთებული ერთი ჩერტეხი საკელათ გიორგი, სიძე იყო ზურაბ ერისთავისა და ის შეუყენეს ერისთავსა და მას ნაპარის ალავს იორის პირს მამული მისცა და ზურაბ ერისთავს ქალის მიცემის და თიანეთის სამამულეთ მიცემის დაპპირდნენ მეფის სენიონის მოკლისათვის. ჰგმეს პატრონყნობა და შესცვალეს ლმერთსხედ ფიცი. დიდმან დომამ არია და შეიცვალა ქუჩისაგან და ცხვილოს ამილაბორის მამულში თავისი მემკვიდრე ბატონი მეფე სვიმონ შინდობილი ზურაბ ერისთავმან მძინარე მოკლა. იქილამ დიდყო სირბილი და წავეის ყყოფეს დედოფალს ჯაპანბანუ ბეგუჟს ყაენის ქალს თავს დაესხა, რაც ჰქონდა, გაეცარცა და დიდის ვებით და კივილით დიდვამანდი წაიყვანა. ბატონის თეიმურაზის კაცი მოუვიდა: ერანის კემწიფის შვილისშვილი არისო, დედოფალს არა შესცოდოთ რამყო. ამაზედ დედოფალი გაცრცვილი თავისის მკლებლგზით ქალაქში მისხხეს. ჭვაი ამისთანის დღის შემსწრებსა. ქმარ მოკლული, საკემწიფო წართმეული და თვითან უპატიოთ გაცრცვილი, პაპის შაპბაჟ ყაენის სიკვდილის გამგონე და ბიძაშვილის შაპსეფის ყაენის გაკემწიფება და მამის ისახან ყორჩიბაშისა და თავისის ძმების დახოცა ყაენისაგან—ეს კველა ავი და ძნელი და საზარელ საოცაეი ანბეგბი ყველა ქალაქის ცახეში ერთს დღე(ს) გაუმეღავენეს ბატონს დედოფალსა. ზურვისამე ყურს ნუ გაუგონია რომ ბატონმან დედოფალმან გაიგონა ამრიგი მოულოდინელი საქმე რომ ჯაპანბანუ დედოფალს დაემართა.

ეს ანბავი მინბაშმან ქალაქისამან ყაენს მისწერა. შაპსეფი აბალი კემწიფე იყო, ეს ანბავი მისწერეს და ბატონმან თეიმურაზ ქართლი დაიჭირა და გორს იდგა. იქილამენ ბატონმან თეიმურაზ თავისი ქალი დარეჯან ზურაბ ერისთავს მისცა, მაგრამე ხორეშან დედოფალს მიცემა არ უნდოდა. ამისთვის რომ თავის შამშობლოს (სიქ) ამოგდებას იმითგან იყო, მაგრამე ღონე არ იყო, ამისთვის რომ მოყრაეი ქართლს ეცილებოდა. თუ ზურაბ ერისთავისათვის თავისი ქალი არ მიეცა, მოყრაეი მიუდგებოდა და ქართლს იმას დააჭირვინებდა.

ღმი ბაზალეთს, ბატონის თეიმურაზისა და მოყრაეის შებმა. ზურაბ ერისთავი ძალზედ ბატონს თეიმურაზს მოუდგა და საონარი ილავი ბაზალეთს გაარიგეს, მოსასვლელს გზებზედ წყალი შეუვდეს რომ საფლობი შეიქნას, მაგრა მოყრაემან იქაურობა კარგად იცოდა, რაზმი ტალახს ააცილა და სხვიგნით მიიყვანა და მოყრაეს ეთქვა: ომში ბატონს თეიმურაზს ვიახლებიო და იმის სიყმაწვილესაო, ჩემს სიბერკაცესაო მასთან გამოვცილიო. მეფის თეიმურაზისათვის შემოეთვალა: ამ ფერს ცხენს შეეჯდებიო, ამა და ამ ფერს კურტაკს ჩავიცვამო და ბატონმაც თავისი ნიშნები გვიბძანოსო. ბატონს მოახსენეს და ამანც შესთვალა და ისრეც შეიკაზმა და მოყრაეზე ნიტივას (სიქ) აპირებდა. ეს ზურაბ ერისთავმან იწყინა და ასრე მოახსენა: კემწიფე კემწიფეს უნდა შეებასო, არათუ თავის უმკროს ყმასაო. რომელიც გიბძანებიაო, მაგავე ნიშნებითაო ერთი საჭკაძის ანბანავი კაცი შეეცკაზმოთო და შეეებათო. ასევე ქნეს, ერთი ანბანავაზდა კახი საბატონს კაცის შვილი შეეცაზმეს და რა რაზმი გაეწყო, ვითაც

ვლვა სიჩქარით მოვრავს მიუხდუნეს. მოვრავმან ფარი დახვედრა და შუბი შეინტერია და ვასცილდა. მოვრავმან ცხენი დაიბრუნა და შუბი შესცა. ამანც ფარზედ შემტერია. იცნა მოვრავმან, რომ ბატონი თეიმურაზ არ არის, კიდევ ფიცხლათ მოუხდა მოვრავს, თავს კმალი სცა, მუზარათი გაუტეხა, მაგრამე გერში ვერ იაღებინა, მაგრამე ნამეტნავად შეაღონა მოვრავი. მაგრა შეუძახა: ნეტაი იმ ყმასაო, რომ თავის პატრონს ენაცვალოსო, თქვა და ზედ მიუხდა. ვითაც იმ ყმაწილს მუზარათი არ ებურა, თავს კმალი დაჰქრა და შუა გაუჩნდა და ცხენით გარდმოვარდა. ბიეტვიენე ერთმანერთსა და შეიქნა ძრიელი ომი და იმ ყმაწილის კმლის ცემას მოვრავი უღონო შეეცნა. თვითან ომი ველარ შეიპლო და სხვათა ომთ უშურდა. ორგნიოვე ძალსზედ იბრძოდენ. ბოლოს გამარჯვენა ბატონს თეიმურაზს დარჩა და იხინი გაიქცენეს და უკან ლაშქარი გაადვენეს და მრავალი იმერელი დაიბრძინეს და ბატონს თეიმურაზს მოუსხეს. ბრძანება იქნა, რომ ნურვის მოჰკვლინ და თითო ყური მოსჭრან და გაუშვან და მოვრავი, მუხრანის ბატონი, ქსნის ერისთავი და ზოგნი სხვა საბატოო კაცი-შვილნი თან გაიტანეს და ხონთქარსთან მივიდნეს. სამი ოთხი საფაშაო სარჩოთ გაუჩინეს, დიდი პატიენი დასდევს. ყენი და ხონთქარი შულღობდენ ბაღდადს ზედან და ხოსროვ ფაშა დიდის ლაშქრით ბაღდადსზედ გამოუძახეს. მოვრავი და ვინც მასთან ქართველნი იყენენ, ხოსროვ ფაშას გამოატანეს და ბაღდადსზედ ვაისტუმრეს, რა აზრუმს მოვიდნენ, აბაზა ფაშა ჯალალი შეიქნა და აზრუმის ციხე უკუ(ი)ჭირა. ხოსროვ ფაშა შემოადგა და მრავლის სარჯლით აიღეს და მოვრავი და ქართველნი ციხის იღებაზედ ნამეტნავად კარგად ყოფილიყვნენ. ხონთქარსაც ამათის ქების ანბავი მისელოდა და ასეც მოხსენებოდა: თუ მოვრავი არ ყოფილიყო, ციხეს ვერ აიღებდაო. ხონთქარის და ხოსროვ ფაშის ცოლი ყოფილა და ქრმისათვის მოუწერია: ვეზირ ახამი კარო და სარასჭირით, მოვრავის ქების ანბავი მოდის და თქვენი არაო. ამისთვის ხოსროვ ფაშამ მოვრავი, მისი შვილი, მუხრანის ბატონი და ან ვინც ახლდენ, ყველა დახოცა და ეს ანბავი ხონთქარს მიუვიდა, ნამეტნავად იწყინა, მაგრა სიღამდისინ ხოსროვ ფაშა ბაღდადით არ დაბრუნდა, არა თქვა რა. რა მოვიდა, ხონთქარმან ჰქითხა, სად არის მოვრავიო, იმან მოაპსენა—რაფუხი იყო და მოვაკვლევიხეო. ხონთქარმან ჰპანა: ჯალათ გელსუნ. მისცეს კელთა და დიდის სარჯლით მოაკვლევიხეს ხოსროვ ფაშა.

ქართლი და კახეთი ბატონს თეიმურაზს ეჭირა, მაგრა ქალაქი არა ჰქონდა და დედოფალი და ქართველნი და კახნი ზურაბ ერისთავისათვის აენი იყვნენ და დედოფლის ნებართვით ზურაბ ერისთავის სიკედილი გამოარჩიეს. ზურაბ ერისთავმან თავისი მემკვიდრე ბატონი მოკლაო, უსაცილოთ თქვენც მოგკლავსო და ქართლსა და კახეთს თავთან დაიტყრსო და რა ხოსროვ ფაშა დაბრუნდებისო, მეფის სვიმონის ბიძა ყაენის ყულარაღასიაო და სისხლს არ შეგვარჩენსო. მან ასე სჯობსო, ზურაბ მოვკლათო და თავი ყაენს გაუგზავნოთო და მეფის სვიმონის სიკედილი იმას დაეაბრალოთო და ქართლის მეფის სისხლი და ერანის კემწიფის რისხვა ამით ავიცილინოთო. დააჯერეს ბატონს თეიმურაზს და საფურცლეს დაჰპატიჯეს და უღალატეს და სუფრახე ერისთავი ზურაბ მოკლეს და სანერისთოში შეეს(ი)ცნეს და ბატონისშვილი დაროჯანა გორს მიიყვანეს და იმერ(ე)თის მეფის გიორგის შვილს ალექსანდრეს მისცეს. ხოსროვ ფაშა ბაღდადსზედ წამოსრულიყო, ამისთვის მეფის სვიმონის სისხლის იღებას არ აჩქარდეს

და ეს ანბ(ა)ვიც ნოვიდა—როსტომ ხან ხოსროვ ფაშაზედ გიიმარჯვაო (sic) და ურუმის ლაშქარი დაბრუნდაო. გვიჯობსო, რომე ზურაბ ერისთვის თავი ყაენს გაუგზავნათო და თავი ვიმართლოთო. ამით ეკების კემწიფე დაგვიტკბესო. დაუჯერა ბატონმან თეიმურაზ და ზურაბის თავი ყაენს გაუგზავნეს და ასრე არ-ზე მისწერეს, ვითაც მეფე სვიმონ ნათესავი იყო ჩვენო და კემწი(ფი)ს ბრძანებით თავის სამკვიდროზედ ბატონობდა. ამ თავისმან ყმაშა უღალატა და მოკლა და ჩვენს გვართ წესია, რომ ერომანერთის სისხლს მოვიკითხავთო, ამისთვის მოვკალთ და თავი კემწიფის კარზედ გვიხალბებთო. ეს ყაენს იაშა და ქართლიცა და კახეთიც ბატონს თეიმურაზს მოსცეს და ხალათი და რაყანი გამოუგზავნეს. ეს რაყანი და კალათი ასეთს დროს მოუვიდა, რომ მეფის აღექსანდრეს ქორწილი აქონდა და შექნეს ნამეტნავად სიმიკიარულე და ზოვთ ქართველთ ეწყინა ამ ანბაეზედ. ბატონმან თეიმურაზ კარგი ფეშქაში მოიკარგა და ჩოლაცასწვილის რევაზ საკლის უხუცის კელით შაჰსეფის ყაენს გაუგზავნა, მაგრა კახნი ქართველთზედ ამაცობდეს და კმლით დაჭირულს ეძახდეს, უპატიოთაც ეპყრობოდეს¹⁾ ქართველთ გული ვაივებოდა და ბატონის თეიმურაზის ბატონობა არ უნდოდათ. გზასა და ღონეს რასმეს ეძებდენ და ბაღდადის ლაშქრობაც მოიშალა. ყაენი დაბრუნდა.

აქა ანბავი როსტომ მეფისა, დავით მეფის შვილისა რომ უწინ ხოსროვ-მირზა ერქვა. მეფის ბაგრატის ძმა იყო და მეფე სვიმონ ბაგრატის შვილი იყო და მრავლის სამსახურითა კელ გამამაფლობით ყაენმან ყულარაღასობა მისცა და ისპაჰნის მოგრობაც აქონდა. ქრონიკონსა სამასცამეტსა შაჰ აბაზ ყაენი მახანდარას მიიცივალა და ისფ(ა)შ(ან)ს როსტომ მეფის ელით შაჰ სეფი ყაენი გაკემწიფე და და ქართველთ დრო დაიციეს და უპატრონობა თქვეს და ერანის საქმე როსტომ მეფეს ეკითხოდა. რადგან ხოსროვ ფაშა ერანზედ წამოვიდა, ძმისწულის მეფის სვიმონის სისხლი აღარ ახსენა და ასრე თქვა: იმას ველარ ვავაცოცხლებო, ჯერ ხოსროვ ფაშა გავიცალოთო და მერმე სვიმონ მეფის სისხლს(ს) მოვიკითხავო. აღარ აჩქარდა და ბაღდადის ციხის მისაშველებლად წაყიდნეს. იპრიანა ბრძანებამან ნღათისანან, როსტომ მეფემ ხოსროვ ფაშაზედ გიიმარჯვა და ურუმის ლაშქარი დაბრუნდა და ყაენი ბაღდადს მიბძინდა და იმანყული ხანის ძმა დაუღ ხან ყარაბაღის ბეგლარბეგი უჭკო და ამაყი კაცი იყო და ყაენსაც როსტომ მეფის გულისხამთვის შეუგლიშცდამენ გაეგდებინა და ეს ჯავრი დაუდხანს ვერ მოეთმინა. ამისთვის დაუწყო თეიმურაზ მეფეს მოციქულობა დაუწყო (sic). შეიფიცნეს და აღრბეგანის დაჭირვა მოინდომეს. ასრე გაარბეგეს, რომ უწინ ყაჯარის თავნი კაცნი დახოცონ და მას ჟვან სხვათ კელი მიპყონ. უწინ შეიდასს ყაჯარს თავი მოკვეთეს და ქართველთ, იმერელთა და კახთა განჯა, ბარდა და ყარაბაღი დარბივეს.

ბატონმან თეიმურაზ განჯა ყარაბაღი დარბივა. ბატონმან თეიმურაზ ყარაბაღის დარბევა მოინდომ(ა). ლევან დადიანი ოდიშის ლაშქრით, მეფე აღექსანდრე იმერეთის ლაშქრით, მესხთ თავადნი და აზნაურნი, ქართველნი და კახნი სრულ შეიყარნეს და განჯა ყარაბაღი არ(ე)ზამდისინ დარბივეს და ააოხრეს. ბატონი თეიმურაზ ბარდას იჯდა და განძასარის სომეხთ კათალიკოზი დიდის ჯარით და ფეშქაშით ბატონს თეიმურაზს მოუვიდა და ასრე მოახსენა: კონ-

¹⁾ დედამწი: ეპყრობოდეს.

თქარი და ყენი აზლით არიანო, დრო ამის უკეთესი აღარ იქნებოსო. შეიღის საქართველოს ლაშქარნი თან გახლავსო, ორმოცს ათას მეთოდეს მე მოვისხამო, ამავე ფუხსხედ თავრიზს მიბძანდიო და შეიღს დღეს თავრიზი დაარბევინეთო და შეიღის წლის ჯამაგირში ლაშქართ უანგარიშეთო და სიღამდისინ ყენი ლაშქარს შეყრიდესო, აღრბევიანის ბატონები გამოსცვალეთო, ყველგან თქვენი ყმანი დახბითო და მე კონთქარსთან გამგზავნეთო, იმისგან ლაშქარს მოვაშველებო. თუ ყენი წანოდგესო, შევებათო და ისინი ქართველთ ომს ვერ შესძლებენო, ანისთვისაო რომ ქართველთ გასაქცევი გზა შორ აქეთო, თუ გაიქცევიან, იციანო, რომ ვერ გაწევნო, გზანედ დახოცნო, მაშ გაქცევის ფიქრი არვის ენებოსო. ძალმიცემით დაიწყებენ ომსა და ბრძოლასაო და გამარჯვება თქვენ დაგრჩებისო და მოავარ კენწათეთ გაკურთხებთო და საქრისტიანო შენით დაიხსნებისო და გაძრიელდებიანო.

ეს ბატონმან შორ დაუქირა და ასრე უბასუხა: ჯერ ყარაბალი დამივირავსო და შირვანს ჩემის ყმის შეილი ბატონობსო. ამ ხანთარ ქართლს მივალო, კონთქარს ფეშქაშს გაუგზავნიო, ჯარს შევესყენებო და გახაფხულსაო უფრო დიდის ლაშქრით წამოვალო. კათალიკოზმან 'ნეატყო და თავისის ენით თქვა: კოკი გუდეო (აი): ბატონმან შეუტყო, თუ რა თქვა, გაციენა და ასრე უთხრა: შენცა და დაუთხანსაცაო თან წავიყვანო, გორს მივალო. ლაშქარი საშოვრით სავსე თავისს მიელენო. კიდევ ბერმან გაცხადებით მოახსენა: ძროხა ცხვრისათვის დადიანბ და იმერელი მეფე არ წამოგესხაო, ქართლსა და კახეთშიაც იშოვნდიო და ერანის კემშიდე ადგენს როდის გაცლისო, რომ შენ მეორეთ კიდევ ანრიგი ლაშქარი შეიყარო, დღეს ხელობით ლაშქარს მოგიხდუნებენო და ცხვრისა და ძროხის მაგიერად ტყვეს წასმენო. არ იქნა, ბერს არ დაუჯერა რა, განჯიღამ იყარა და დაუდ ხან ცოლშვილითა და ყოვლის მისის ბარგითა და ტონებითა და სომეხთ კათალიკოზიც თავისის საღღრის მორათულობით გორს მოახსა, დადიანი და მეფე ილექსანდრე და მესხთ თავადნი აღხინა და ვარიანის ქალა და გორის ნეთის წყარო ახადარა და კარვად შეაქცია და ყველას მრავალი საჩუქარი მიართვა და გაისტუმრა და განჯის მოჩივარი ყენის კარს ჩავიდნეს. დაუთ ხანის ორგულობა, ყაჯართ ამოწყვეტა, ბატონის თეიმურაზისაგან განჯა ყარაბალის დარბევა და აოხრება, დაუდ ხანის ქართლში წაყენა— ყველა შაჰ სეფი ყენს მოახსენეს. ვარისხდა და იმანყულიზან დაუდ ხანის ძმა შირაზის ბატონი თავისის შეილებით მოახსმევეინა და ზოგი დახოცა, ზოგს თვალები დასწვეს.

შაჰ სეფი ყენმან დაუდ ხანის ჯაგრით მისი ძმა იმანყული ხან შეილებიანად დახოცა. დაუთ ხან იმანყული ხანის ძმა იყო, ყენს უმუხანათა, ყარაბალი დარბევიანა და თვითან ურუმში წავიდა. შაჰ სეფი ყენმან იმანყული ხან შეილებიანათ დახოცა და დაუდ ხანის შეილები დაახოჯაა. ვერც ურუმში იშოვნა პატრე(ი) თავისის ამყობითა და უბრალთო ძმის ოჯახი მოსთვარა. ძველითგან ნათქვამია— თავისის ბატონის ორგულს კარგი არ დავმართების, თუარ ბატონისაგან მრავალგვარად უსანართლოთ ძალ დატანებული არ იყოს და ბატონს თეიმურაზსაც გაუწყრა ყენი და საქართველო მეფეს როსტომს მისცა და საჰკაძე როსტომ ხან ერანის ლაშქრით თან გაატანეს და ქართველნი რომ ყენს აბლდენ, რომელიც სთხოვა, თან გაიტანეს. უწინ ამილახ(ო)რ(ი) ბეყან, ქსნის ერისთავი ზალ, თვალდამწვრისშვილი დავით თავისის შეილებითა, ფანველის-

შვილი ბახუტა და როინ ჯაგლაგი, მაჩაბელი თამაზა, ციციშვილი პაპუნა, თურმანბეგ თურმანიძე, იმერეთის ბოქალთ უხუცესი ჩხეიძე თეიმურაზ, ბარათა-შვილი ჰსანბეგ და მელიქ სადათ, სომხეთის მელიქი ათაბეგ თავისის ძმებითა, კახე ედრონიკაშვილი ოტია, კახაბერი, ელიზბარ სვიმონისშვილი, დემეტრე და როინ ფანველისშვილი წინ გაგზავნეს და სომხეთის მელიქს საქართველოს თავადებთან წიგნი მიაწერინეს, ასრე რომ თქვენნი საც/ვეწარი არზა ბედნიერს ყაენს მივართვი, იამა და შევიწირა და თქვენსაგ მემკვიდრეს ბატონს თავის ყულარაღასს მეფეს როსტომს მივცა და თავრიზის ბეგლარბეგი როსტომხან სპასალარი ერანის ლაშქრით თან გამოატანა და მლთისა შეწყვენით საშემოდგომით ჩვენც მოსულნი ვართ. ბატონი თეიმურაზ დიდვამს იდგა. ასრე მოახდინეს, რომ წინგნები კელში ჩაუგდეს და ფანველის შვილს რომ წინგნები მოჰქონდა, გზაზედ დააჭირვინეს და ბატონს ნოჰგვარეს და წინგნები გამოართვეს და წაიკითხეს და ვისთანაც ეწერა ამ წინგნების ანბავი, კაბთ ყველას შეატყობინეს, რომ ბატონს თეიმურაზს ამისთანა წინგნები კელშიდ ჩაუგარდაო. ამ წინგნებზედ ქართველნი დაფრთხენ და აღარეინ მოვიდა იოთამ ამილახორის მეტი და როსტომ მეფე ყარაბაღში შემოსულიყო. ომი აღარ მოკდა, დიდვამით აიყარა და გორს მივიდა. ქართლის ლაშქარი აღარც იქ შემოეკარა და იმერეთით მოშველებს ელოდნენ. დიდიანი ჩამოსდგომოდა, ველარც ისინი მოეშველნეს. ამისთანაზეა ნათქვამი: ვისაც ბული გაუეღდებისო, ფაფა კბილებს დაამტერვესო. გორს ანბავი მოუვიდა, ერანის ლაშქარი აღჯაყალს შემოვიდაო და ბარათიანი სრულ მიუვიდნესო. ბატონი თეიმურაზ გორით აიყარა და ქვიშხეთს მივიდა. როსტომ მეფე ერანის ლაშქრით ქალაქში შემოვიდა და უფროსი ერთნი თავადნი მიეგებნენ და ბატონის თეიმურაზის ულაშქრობა მეფეს როსტომს მოახსენეს. ქალაქით ორი ათასი ცხენეთილი კაცი დაარჩივეს და ქვიშხეთს გაუძახეს, რომ ბატონს თეიმურაზს დაესბან. იმათაც შეეტყო და ჯალანნი და ბარგი წინ გაესტუმრებინა და თვითან საბარის კაცებით უკან ასდევნოდეს და მდევართაც ზოგთ ცხენები დავარდოდათ. ცოტა ვინმე წამოსწოროდნენ და ომს დარიღებოდნენ, უკან დავ(ა)რდნილის კაცისა და ბარგისაგან ეშოვნათ, გორს მეფეს მოართვეს და ბატონი თეიმურაზ იმერეთს გარდვიდა და ქართლი ყიზილბაშით აივისო.

ქკს ტიზ გორის ციხე ააშენეს, საქართველო მეფეს როსტომს მიაბარეს.

გორის ნაცხვარი ზომით ლაშქარით დაუყვეს და ოცს დღეზედ ააშენეს, გაათავეს და ნურის მინბაში მესხი მუსლიმბეგ მაზანდარის მეთოფებით მცველათ შეიყენეს და ქართველთა თავადნი და აზნაურნი სრულ მიუვიდნენ და როსტომ მეფეს ფებს აკოცეს ციციშვილის ფარსადანის მეტი და იმას სარდრისა ეშინოდა, ამისათვის რომ ძველით მტერობა აქონდათ. ეს სარდარმან იწყინა, საციციანოს ლაშქარი გაუძახა, დარბევიანა და მრავალი ტყვე მოასხეს. ეს როსტომ მეფემ იწყინა და სარდარს კაცი მიუგზავნა: თავად საქართველო აოხრებულნი არის, რაც დარჩომილა, იმასაც თქვენ ამიოხრებთო, მაშ მე რისილა ბატონი ვიქნებო. ამაზედ დამდურდნეს და ორთავ ყაენს არზა მისწერეს და ყაენისაგან ბრძანება მოუვიდა—სარდარი თავისის ლაშქრითაო ვანის ციხეზედ წავიდესო და შირვანის ბეგლარბეგი ყარაბაღის ლაშქრით როსტომ მეფის ქეშიქში დადგესო. რა სარდარი საქართველოს ვაეცალა, ფარსადან ციციშვილი და ან სხვანი საცა დახიზნულიყვნენ, ყველანი მოვიდნენ. დაიწყეს აშენება, ხენა, თესვა.

მოხელენი გამოსცვალეს და თან მოყოლილი თავადთა და აზნაურთა თავიანთ მამული უბოძეს. შექნეს ვაზირობა(ა), დაიწყეს რჩევა, ეძებეს სამოყვროთ ლევან დადიანი და გაუგზავნეს მოციქულები და საქართველოს სადედოფლოთ და მისი მარიამ, დედათა შიგან ნაქები. სათხოვნელათ მოციქულები წავიდნეს და იმათაც იამა და მოსცეს.

აქა როსტომ შეფისაგან ლევან დადიანის დის მარიამის თხოვნა სადედოფლოთ. რა თბილელი მივიდა, ლევან დადიანსთან დის მარიამის ქართლის სადედოფლოთ სათხოვნელათ, ნამეტნავედ იამაჲთ. ნება დართევს და ნიშანი მიიროთმიეს და მოციქულნი მადრიელნი დაბრუნდეს და ეს ანბავი შეფეს როსტომს მოუტანეს და მეფემ ყაენს ჩაფარი გაუგზავნა და დადიანის მოყვრობა კემწიფეს გააშინჯუნა. მისგან ბრძანება და საქორწილო მოუვიდა, რომე კარგი გიქნიაო და შირვანის ბეგლარბეგი ფარუხან გორს მოვიდა, ყაენის ნაბოძები საქორწილო ლევან დადიანს გაუგზავნეს და დრო და პავმანი სთხოვეს, რომ ქორწილი როდის უნდა იქნას. დადიანს პირობა მოეწერა— ამა და ამ დროსაო დიდის ლაშქრით იმერეთს მოვალო, თქვენც მანდიდამენ ლაშქრით წამოძახნდითო, საჩხეიძოშიგან ერთგან შევიყარნეთო. რა ეს ანბავი როსტომ მეფეს მოუვიდა, ყოველი რამე გაირიგა და დიდის ლაშქრით წავიდა. იქილამენ დადიანი მოვიდა დიდის ლაშქრითა. და თავისი და მარიამ დედოფალი უწინვე მთას გარდმოიყვანეს. მეფე სურამს იდგა. კაცი მოუვიდა— დადიანი(ი) დიდის ლაშქრით საჩხეიძოში მოვიდაო და მეფე გიორგი ჯორჯედ მჯდომი ცოტას კაცით დადიანის ლაშქრის გასაშინჯავად მოვიდაო, რომ მაღლით დახედოსო. ყმათ უმუხანათესო, გამოსცესო და ლევან დადიანს აცნესო და დადიანი ლაშქრით შხას დახედაო, მეფე გიორგი დაიჭირაო და სხვანი წაუვიდნენო და ზოგნი მეფესთან დაირჩინესო. ეს ანბავი ბატონისშვილს ალექსანდრეს მოახსენესო და (ი)მერელნი მასთან შეიყარნესო და მეფეთ აქურთხესო და მეფე გიორგი ორს წელიწადს დადიანს ჰყვანდა. სახსრათ მისცეს მურასა გვირგვინი, მრავალი ოქროსა და ვერცხლის ქურქელი, თვალმარგალიტთ მურასა იარაღი და ნაპირის ალაგნი ჭილაძენი და მიქელაძენი და რაც ჩხარში ვაჭარნი ესახლნეს სომხები, რომ დადიანმან რუხის ქალაქი იმაებით ააშენა, მეფე დაიხსნეს. ქუთათის მოვიდა. ასრე სუბუქათ მეფის თამაშად წასვლამ ლებტიმერთი (sic) მოსთხარა. რა ლევან დადიანი ცოცხალი იყო, იმერელნი ამ საქმით დაჩაგრულნი იყვნენ. ამისთვის უნდა დიდმან კაცმან მცირე და თავის უკადრისი საქმენი თავის ნებით არა ქნას.

იქივე როსტომ შეფის ქორწილის ანბავი დავიწყით სათქმელათ. აქეთგან ქართველნი წავიდნეს დიდის ლაშქრითა გამოჩვენებით და იქილამ დადიანი მოვიდა დიდის ლაშქრითა და მოკაზმულობით. იმერეთში ერთგან შეიყარნეს, ერთმანერთს მრავალი კარგი ლხინი აჩვენეს და მრავალი საჩუქარი მიართვეს და მოიროთმიეს და ორმოცდაათი ათასი მარჩილი შამსეფი ყაენს გამოეგზავნა ლევან დადიანისათვის. ის მიართვეს და (წ)ელიწადში ათასი თუმანი ჯამაგირი ვაქინა დადიანისათვის. ამაგებს უმრავლეს როსტომ მეფემ მიართვა და დადიანსა და ოდიშერი ბერთა და შორდელთა, თავადთა და აზნაურთა და კარის მოკვლეთა და გამრიგეთა და მოსამსახურეთა, დიდთა და მცირეთა, ყველათ თავიანთ წესითა და შეფერებითა მიართვეს და იმათაც ასრე მოართვეს და კარგის წე-

სითა და კემწიფურის ზითვითა და შორჳმა სიმდიდრით კარგის თავადთა და და აზნაურ შვილების მღლებღებითა, მს(ა)ხურით, გამდლებითა და მოახლებითა ყველანი(ი) დაკაზმულნი საკემწიფო გათავებულის იარაღითა და მოკაზმულობით მზე შავის ზღვით ამოსრული მარიაჲ დედოფალი ქართლისაჲცენ წამოაბძანეს. მაყრათ გამოატანეს ეფისკოპოსნი მათნის ქვეყნისანი, გურიელი მეფეთ თქმული მეყვისი თავისის თავადებითა და აზნაურ შვილებითა. უფროსნი და სახელდებულნი ოდიშერნი თავადნი თან იაკლნენ. დადიანი ოდიშს წაბრძანდა, მეფე გორს მიბძანდა. ექესს თვეს ილხინეს და ნადირობას შეექცნენ. ნიცემით გააკარეს და გორით ქალაქს ჩავიდნეს, იქიჲ აღზინეს და ანადირეს. ხან მეფესთან იყვნენ და ხან თავადნი დაჰპატიჲებდნენ. ყველანი ძღვენსა სძლენიდეს და ფეშქაშს მიართმიდეს, აჩუჳებდეს. გურიელმან და ან სხვამ მაყრებმან მეფეს კაცი მოუგზავნეს და დაეთხოვეს. მეფემ უბრძანა ყველას თავისი შესათეროსი ცხენი, იარაღი, მოფენილობა და შესამოსელი, კარვები, ოქროსა და ვერცხლის სუყრის იარაღი, მურასა კმალი და კანჯლები, ჯილები და ოქროს უნაგირი და ლაგმები, სიღვინე თუნგები ვერცხლისა და თასები ოქროთ მოჳედილი. კულა, ძაბრი და ჰაზარფეშა, ნაქსოვები ფრანგული, ურუმული და ყიზილბაშური, დიბები და სარტყლები, ოქროქსოვილის დოღბანდები, ქამარი და დაშნა. გურიელს*) ოქროსი და სხვათ ვერცხლისა, თორმეტი ყათარი ჯორი, ოცდაშვიდი ბედაური ცხენი მიართვეს და მეფე თვითან აღამდისინ თან გაჰყვა და კოლბაურის გზით გაისტუმრეს. მეფე გორს შებრუნდა.

როსტომ მეფეს საქარწილოთ მიმავადს დათუნა ერისთავი სურამი(თ)

დაუბრუნდა ამისის შიშით, რომ მისს ძმას ზურაბს მეფის როსტომის ძმისწულა მეფე სვიმონ მოეკლა, წახდენასა და სიკვდილს მოელოდა და სისხლის მოკითხვასა ელოდა და ზოგს კაცს ქრისტიანობის რჯულისათვის ბატონი თეიმურაზ ერჩინათ და თემის აშლას ცდილობდეს და დათუნა ერისთავს ასრე დანახეს, მეფე ცოცხალს არ გაგიშვებსო და შეაშინეს. ღამით აიყარა და საერისთოში მივიდა და იქიდანმენ ბატონს თეიმურაზს კაცი უგზავნა და გარდმოსვლას შეეპატიჲა. ვითაც ამისი ძმა ზურაბ ერისთავი ბატონს თეიმურაზს მოეკლა, ამისთვის მოტყუება ეგონა და აღარ ენდო. ეს ანბავი როსტომ მეფეს მოახსენეს. დიდის ლაშქრით მეფე მუკრანსში მივიდა და დათუნა ერისთავს დაუწყო მოციქულობა და ფიცით მოინდო და უვნებლობა უბრძანა. მაგრა ყაენთან გაეზავნა(ს) და ისრევე პატივით მოყვანას დაჰპირდა. რა მოვიდა და მეფე ნახა, დიდი პატივი დასდგა, მაგრა მეჯლისშიგ მჯდომი კმალს არ შემოიხსნიდა. თავად არც მეფე ენდობოდა. მერმე ბატონს თეიმურაზსთან რომ კაცი გაეგზავნა, დაბრუნებაში ის კაცი დაეპირათ და ბატონს თეიმურაზის მონაწერი წინგნები კელში ჩაუვარდა და ეს დავით ერისთავმან შეიტყო და გაპარვა მოინდომ(ა). ესეც მეფეს მოახსენეს და აღარ დააცალეს და იარაღისა და კმლის შემოხსნას შეეპატიჲნეს. იმან შორ დაიპირა, არ შემოიხსნა. ძალათ წართმევა შეეკადრნეს. უწყინა და ხანჯარს კელი წაიკრა. ზოგი მოკლა, ზოგი დაჰკოდა. ეს მეფეს მოახსენეს. მეფემ უბრძანა — წაუშინეთო. დაუშინეს და დავით ერისთავა მუკრანში მოკლეს.

სიკვდილი დავით ერისთავისა მეფის როსტომის ბრძანებით მუკრანშია ქქს ტით. რა მუკრანში დათუნა ერისთავი მოკლეს, ლაშქარი საერისთოში

*) დედა. : ქურიელს.

შეუძახებს. დღეში, ბაზალეთი, საშაბურო, არაგვისპირი და ვარეშე ამათი დას-
წვეს. დარბივებს. მეფე რუას დღეს დღეში იდგა. საღამოთ გათენებამდისინ
ყოველგნით მოკდომი და ბრძოლა იყო. რა გათენდის, კაცს ვეღარსად იპოვებ-
დიან. მოხდონაში რა ჯარი მიკრფის, ვითაც ეშმაკნი დაიკარგვიდეს და საერის-
თოს უფროსნი კაცნი შეკრდეს და ზალ გაერისთვეს. ბატონი თეიმურაზ იმე-
რეთს იყო და ქსნის ერისთავი იასე მას ახლდა და ზალ ერისთავს კაცი გვეგ-
ზავნა და საფიცრის წიგნებ(ი) მიერთმევიანა და ჩამოსვლას შეხვეწოდანა (sic) ეს
ანბავი იჭივ საერისთოში მეფეს როსტომს მოახსენეს და ბატონის თეიმურაზის
მოსვლასაც იტყაოდეს. მეფეს მოახსენეს—ეს ალაგით ამათთვია კარგად დაც-
დენილი არისო, მოვრავხედ აქ გაიმარჯვესო და ჩვენს ლაშქარსაც იმათი ურ-
ჩვენიანო. აქედამ გავიდ(ე)თო, ან გორს მიდითო და ან ქალაქს ჩადითო. მეფე-
მანც დაუჯერა, აიყარა და ტინ(თ)ის გზით

**აქა ტინთის გზაზე ზალ ერისთავის დახვდომ(ა), თავ(ი)ს ბატონს მეფეს
როსტომს წინ დახვდომ(ა).** მეფე აიყარა და ფიშანა ტინთის გზით საბურდიანზე
წავ(ი)დნეს. რა ბაზალეთს გამოსცილდენ, რა ტყეში შემოვიდნენ, უფროსი ერ-
თის თავადების ბარჯი ურმით ჰქონებიათ და საერისთოს ქვეითნი ტყეში და-
მალულნი ყოფილან. გამოსციენულან, ურმები ჩაუჩხებეს და გზა შეკრათ და ალაგ
ალაგ ტყით კელთოფი დაუშინეს და მანამდისინ გზას გახსნიდენ, მრავალი ნავ-
ნები ქნეს და ურმები გზადმ გარდაყარეს. მეფე და ჯარი საბურდიანოს ჩამო-
ვიდნეს. ეს ანბავი მოუვიდა—ქსნის ერისთავი იასე ქურდობით მოჰპარვიაო და
ზალ ქსნის ერისთავა მოუკლავსო და ისევ იასე იმერეთს გარდასულაო. მე-
ფემან წინგნი გასწერა და ყველგნით ლაშქარნი მოიხზო და ისევ ერისთავი
მოსრულიყო კიდევ და ერისთავზედ გაუძახეს. სხვა ანბავიც მოვიდა, რომ ბატონ-
მან თეიმურაზ ქართლი ჩაიარა და კახეთს ჩავიდაო. მაგრა გზაზედან მუკრა-
ნის ბატონმან ბახ(უ)ტამან და იოთამ ამილახორმან ნახესო და საფურცლეს
წყალს გავიდაო, კახეთს ჩავიდაო. ამაზედ ლაშქრობა მოიშალა და კაენს ჩაფა-
რი გაუგზავნეს და ეს ანბავი მისწერეს. ამ დროს სულთან მურად ხონთქარი
ერევანზედ წამოვიდა. ყაენი იმის ფიქრში იყო, როსტომ მეფეს ყური არ ათხოვს.
ამ დროს კიდევ ანბავი მოვიდა: წუხელის ბატონი თეიმურაზ მუხრანში გასრულაო,
დღეს ქსნის ერისთავის მამულში მივაო. ეს ანბავიც ყაენს მისწერეს. კიდევ ან-
ბავი არ მოუვიდა. კიდევ გორ(ი)დამ ანბავი მოვიდა—წუხელის ბატონი თეი-
მურაზ გორს დაესხა და ნაპირის სახლები ციხის ძირს მოვასხითო და ბაზარს
ზეითი გზები შეუკართო და უბანსა და უბანსა თავისივე კაცებ(ი) უჩინეთო და
თავთავის უფროსმან კაცებმან ცოლწვილნი ციხეში შემოასხესო. თავკაცათ დიად
კარგად იყენნო. ზეიდან ჩვენ თოფები დაეყარეთო და ქვეით გორელებს ვერ
შემოუვიდნესო. რომლისაც გზით მოვიდნენო, დაუშინეთ და დაეაბრუნეთო, ვერა
დაგვეკლეს რაო და ვერცარა იშოვნესო და ჩვენ ხუთი კაცი მოუკალითო და ოც-
და შვიდი ცოცხ(ა)ლი დავირჩინეთო, გათენებამდისინ გვებრძოლესო და გიორგი
გორგიჯანაწვილი თავის სახლში დაიჭ(ი)რესო და წაიყვანესო. ზედამენ თოფით
იცემებოადესო, იქ ვეღარ დადგნენო. იკორთას მივიდნესო და გზაზე რაც ძრო-
ხა და ცხვარი ნახეს, წახსესო. რა ეს ანბავები მინბაშსა და გორელებს მოუწერა,
ჩაფრის კელით ყაენს გაუგზავნეს და მეფემ სომხითისა და საბარათიანოს ლაშ-
ქარი შემოიყარა და გორს მივიდა და ქართლის ლაშქარი იხმო და იმათაც შე-
იტყვეს მეფის მოსვლა.

აქა ომი არცევისა, ბატონის თეიმურაზისა და მეფის ლაშქრისა. მეფის ლაშქარმან გაიმარჯვა, ბატონს თეიმურაზს იახლნენ კახნი, ორნივე ერისთეები, მუხრანის ბატონი, ანთლახორი იოთამ, იკორითთ არცევეს ჩამოვიდნეს. მეფე გორით არ დაიძრა და ლაშქარი გაუძახა. ისინ(ი)ც მხის იყვნეს, რაში გარიგეს. ესენიც რაშმწყობილნი მივიდნეს. შექნათ ძალზედ ომი, წაუშინეს ერთმანერთსა და შეიქნა ძვერება და ორგნითვე ძალნიცემით იბრძოლეს, ამისთვის რომ აქეთი ლაშქარი მეფის ერთგულნი იყვნეს და ორგული არენი ერია და ასრევე იქით ლაშქარი ბატონის თეიმურაზის ერთგულნი იყვნენ. ამისთვის ორგნითვე თავგამომეტებით ომი გარდიხადეს. გამარჯვება როსტომ მეფის ჯარს დარჩა. იმათ იკორთის მთა გარდიარეს. უკანას გზით საეროსთოს მივიდნენ და ბატონი თეიმურაზ კახეთს ჩავიდა და როსტომ მეფემ ლაშქრით საამილახორო ჩაიარა, მუხრანი დაარბივა და ქალაქს ჩავიდა. ამ დროს ყაენის ბრძანება მოვიდა როსტომ მეფესზედან. რადგან კონთქარი (sic) წრეულ აღარ გამოილაშქრო, ადრბეჯანის ლაშქრისათვის გვიბრძანებიაო, თქვენ გიაკლონო. ვინც თქვენი ჟრჩი და თავგამზიდავნი იყვენო, ამოიღეთო. ყაენის ბრძანება გაათავა, მრავალი ყიზილბაშისა და საქართველოს ლაშქარი შემოიყარა, კახეთსზედ გაილაშქრა. რა იმათ შეიტყვეს ყაენის გარისხება, მოციქულები გამოუგზავნეს და ზეეწნა შემოსთვალეს და წინგნიც ასრე მოეწერა: თავად ნათესავნი ვართო და მერმე ბატონი დედოფალი თქვენი ბიძასშვილი არისო და არც თქვენა გყავს შვილიო და ერთის მეტი არც მე მყავსო და დიდის მეფის ლეარსაბისაო რომ თათართ აწამესო თქვენის მეტი მისგან აღარენი დარჩოილაო და ბატონის ლეენისაგანო ჩემის მეტი აღარენი არისო და ყიზილბაშთაგან მრავალი ძალი და უსამართლო მჭირსო. თუ რომ კიდევ დამეშავებინოს რამეო, შიშით მიქნიაო და თქვენი თავადები რომელიც ჩვენთან არიანო, ფიცით შემოგარიგებთო და ჩემს თინათინს თქვენის ბრძანებით შაჰსეფი ყა(ე)ნს ვაახლებო და შვა შემოდითო, ჩემს აოკრებულს სამკვიდროს მამულზედ დაგვაყენონო. ეს ანბავი როსტომ მეფეს ნამეტნავად იამა და ყაენს არზა მისწერა და ლაშქრობა მოიშალა და კახმან ბატონმან ამისი თავადები გამოუგზავნა. ამანაც იმისის გულისათვის დიდი პატივი დასდვა.

ბატონმან თეიმურაზ თავისი ქალი თინათინ შაჰსეფი ყაენს გაუგზავნა. როსტომ მეფეს ეს წყალობა და შერიგება ნამეტნავად იამა. ქვეყნის დამშვიდების და ჩხუბიანთ დაწუნარებისათვის ყაენს მისწერა და იმათაც ეამებინა და ყაენის ასრე ბრძანება მოუვიდა — თქვენი შერიგება გვიამ(ა)ო, კარგი გიქნითო და ბატონსშვილი თინათინო დიდის პატივით გამოისტუმრეთო. როსტომ მეფემ ვითაც თავისი ასული საკემწიფოს მორთულობითა და მრავლის შეკაზმულობით თავისი ვეზირი აღა მოინა თან გაატანა და კახთაგანც შდიდარნი თავადნი თან გაატანეს და ბატონისშვილი თინათინ შაჰსეფი ყაენს მიჰგვარეს და კემწიფემ კარგის თვალთ ნახა და დიდი პატივნი მიამყრო და მრავალი ძვირფასის თვალმარგალიტი უბოძა და ვინც თან გაჰყოლოდეს კახთა და როსტომ მეფის ვეზირსა, ყველას მრავალი უბოძეს და ბატონს თეიმურაზს ათასი თუმანი თეთრი და ათასის თუმნის კალათი გაუგზავნეს და კარგი საიმედო რაყამი მისწერეს, ასე რომ რაც ამას წინათ შეგიცოდებიაო, ყველა შეგვინდვითათო და ამას უკანო შენ და როსტომ მეფე შერ(ი)გდითო, ჩვენ გვიამებისო და ორთავ მრავალს წყალობას გიხამთო და ასრე კიდევ მეფის როსტომისათვის ებძანა.

მოსვლა სულთან მურად კონტრისა და ერევნის ციხის აღება ქქს ტკე.
აილო კონტკ(ა)რმან ერევანი, ნივიდა თავრიზს, დარბივა აღობეჯანი და ქ(უ)რ-
თისტანის გზით დაბრუნდა. მერვეს თვეს შაჰსეფი ყაენი მიუხდა და მრავლის
ლაშქრითა და ბრძოლით ისრუე ერ(ე)ვანი აილი და მრავალი კაცი ამოსწყდა
და ამისთანას დროს როსტომ მეფემ საქათველოს ლაშქარი გაუძაბა და სამცხე
და ჯავახეთი დარბევიდა. მრავალი ნაშოარ(ი) ქნეს. ეს ყაენს იაშა და ორი
ათასი თუმანი და ხალათი გაუგზავნა და ყაენი აღრბეჯანიო ისპაჰს ჩაეიდა.
მეფე გორს იდგა და ნოდარ ციციშვილი და იასე ქსნის ერისთავი კარალეთს-
ზედ გარდვიდნეს და არაგვის ერისთავი ზალ ნოდარს მიუდგა და იო-
თამ ამილახორი იასეს ერისთავს მიუდგა. ქსნის ერისთავი და ამილახორი
ლაშქრით მოვიდნეს და გორს ზეით ჭალაში დადგნენ და გორს ქვეით მტკვრის
პირს ნოდარ იდგა თავისის ლაშქრითა და ჯერ არაგვის ერისთავის ლაშქარი არ
მოსულეყვნენ. ანაების ლაშქრობა როსტომ მეფემ იწყინა და იასე ერისთავისა
უწინდელი ჯავრიც აქონდა და ისე ერისთავისა და იოთამ ამილახორის ცოლ-
შვილი როსტომ მეფემ გორის ციხეში შეგზავნა. კარალეთი როსტომ მეფემ ნო-
დარს უბოძა და ერისთავისა და ამილახორის ჯალაბები გორს ეიხეში შეუგზავ-
ნა და ერისთავისა და ამილახორის დაქირვა მოინდომა. ეს იმათ შეუტყვეს,
გორით აიყარნეს და ახალგორს მივიდნეს. მეფემანც ამილ(ა)კორობა ბეჟანს
მისცა და ქსნის ერისთავობა ელიზბარს მისცა და იმათი ყმანი უფროსი ერთნი
წამოუვიდნეს, ამათთან მოვიდნეს. მეფემანც მათზედ გაილაშქრა და რეხის ხევს
მივიდა. ისინი გაეც(ა)ლნეს, კახეთს ჩავიდნეს. მეფემ ცხვილოსის ციხე დაქოვა
და ისრევე გორს მივიდა. ერისთავი და ამილახორი კახეთიდანმენ ბატონს დე-
დოფალს შემოეხევეწნეს — მეფესთან მოეკპაროს, რომ თავიანთ ცოლშვილი უბო-
ძოს. ბატონმან დედოფალმან მოუბსენა და მეფემ აპატივა და კელი მოუწყვეს
და თავიან(თ) ახნაურშვილითა და მსახურით ვითაც ბატონობაში ისრევე კახეთს
გაისტუმრეს და ორნიც ბატონს თეიმურზს ახლდნენ, დიდის პატივითა და კელშეწ-
ყობით ინახედეეს. ვითაც იოთამ ამილახორის დედა მეფის ბიძის ვახტანგის ქა-
ლი იყო და იმერეთში ჩიჯავაძეს ედგა, იქიდანმენ კარგის ფეშქაშით მეფეს იახ-
ლა და შვილის შემორიგებას შემოეხევეწა. თავად მეფე ანაგებად გულმოწყალე
კაცი იყო და აღრე შეუნდობდა ორგულთა და დამნაშავეთა. გაჭირებულთა და
შეღონებულთ შეველა იცოდა, მედიდურთ (აი:ც) პატივის მდები იყო, ნამეტნავად
მანდილოსანთა, ქვრივ ობოლთა და გლახათ სარჩოს გაუჩინდა, ნამეტნავად თავი-
სიანთა. ამისთვის ამილახორი თავის დედას ბატონისშვილა თამარს აპატია და
სამილახოროც მისცა. ვითაც იასეს ერისთავისა მრავალი ჯავრი ახსოვდა მეფესა
და მესისხლეც იყო, თავად თავისი ძმა შანშე მოეკლა და შანშეს ცოლიცა რომ
მეფის დისწული იყო და ზალ ქსნის ერისთავი მეფის როსტომის ბატონობაში
მოეკლა, ამისთვის აღარ შემოირიგა. იასესაც ღონე გაუწყდა და ყაენის კარს
ჩაეიდა კარგი პატივი დაიდგა, ულუფა გაუჩინეა და კემშითის მეჯლის შიჯ
დაეკეს. ვითაც ამ იასეს ერისთავს ამილახორი პაპუნა მოეკლა, იმისი ორნი შვილ-
ნი პატა და იოთამ ყაენს ახლდნეს და იყვნენ დროს მქებნენლი რომ თავიანთ
მამის მკვლელი იასე მოკლან. ამ დროს შაჰსეფი ყაენი მიიცივალა და იმისი შვილი
შაჰბაზა (sic) გაკემწიფდა ქქს ტლ. ყაენი ყაზმინს მივიდა. კემწიფე ყმაწვი-
ლი იყო და ამილახორის შვილებმან დრო დაიცეს, ყაზმინს ყაენის სახლით მი-
ნავალს გზაზედ დახედნენ და თოფი ჰკრეს და იასე ერისთავი მოკლეს და კემ-

წიფის საჯინიბოში¹⁾ (sic) შეიხეფუნეს. ყენი გარისხდა და ამილახორის შვილების დაბოცა ბძანა. კარის კაცი მ(ო)ქეხძარენ და კემწიფეს ასრე მოახსენეს: იმას ამათი მამა მოუკლავსო და ამათ სამართლით თავიანთმესისბლე მოუკლავთო და შერჯულენი ამათს დახოცას არ იტყვიანო. მამ ამათისამართალი შერჯულეთ ზედ შეგდეს. იმათ ასრე გაბრჭყეა: თავად მამის მკვლელი მოუკლავსო და შერმე ესენი შუსორმანი და ის გაუროი, ვერვინ ვერას შეუვლენო. აქამდისინ ითქვა და იასემ ცუდათ ჩაიარა და როინ ჯავახისშვილი ყაზმინს იყო როსტომ მეფისაგან ყენისთან გამოგზავნილი და იასე ქანის ერისთავი იმან საქართველოში წაიღო მკედარი.

აკა იმერეთის ბატონისშვილის მამუკას ჩამოსვლა ახალციხით ქართლსა.

მეფის გიორგის შვილი და მეფის აღექანდრეს ძმა იყო, მამაცა და უხვი და უშორველი კაცი იყო. ლევან დადიანი ნამეტნავად გაძლიერებულიყო და იმერეთი დაეჩაგრა. მამუკა ბატონისშვილს ჩხეიძის ბეგისა ქალი ნათხოვნი ჰყვანდა და დადიანს თავისის ქალის ნიცენა უნდოდა. ჩხეიძენი და მათნი კერძნი ბატონისშვილს უღდგნეს მაგრამე დადიანის ძალით იმერეთით გაყრილნი იყვნენ და ბატონისშვილი მამუკა და ჩხეიძენი თავის სიძე საფარ ფაშასთან იყვნენ ახალციხეს, ჩხეიძენიცა და სხვა მრავალი თავადის შვილებიც თან ახლდნენ. იმერეთსა და გურიას არბევდეს და ქართლის თავადნი მეფეს როსტომს შემოეხევივნენ და მოციქული მიუგზავნეს: ამისთვის საქართველო არ წყნარდებნისო, რომ შვილი, ძმა და ახლო ნათესავნი არა გყვანანო და თქვენს საბოლოს ვერა კედვენო. ამისთვის შალე აიშლებიან და სხვას ბატონს ეძებნო. მამუკა ბატონისშვილის სიკუთე თქვენიც მოგხსენებიაო, თავად ბაგრატიონი და შერმე მეფის შვილი და თქვენი ნათესავი არისო, ახალციხით ჩამოაყვანიეთო, იშვილეთო და თქვენიც მოსიყვანეთ და საქართველოც მოასვენეთო და ქვეყანა დაწყნარდებო. თუ ღმერთმან თქვენ ყმაშვილი (sic) მოგცესო, ეს თავის სამკვიდროზე გააბატონეთო. თუ თქვენ შვილი არ გაგიჩნდეს, სიღამდისინ ბრძანდებოდეთო, სურამის შესავალი საუფლისწულო უბოძეთო, იმერეთიც ზედ აბ(ი)აო და იქიდანმეც კელს მოიმართავსო და თქვენად შვილად აკურთხეთო და ღმერთმან დიდს ხანს გაცოცხლოსო, თქვენს უკან მაგას ვიბატონებთო. შოატყუეს მეფე როსტომ, მამუკა ბატონისშვილი ჩამოიყვანეს თავისის ჯარითა და მეფე ნამეტნავად კარგად დახედა და მრავალი კარგი გარდინადეს ბატონ(ებ)თა და ყმებს ზედან, თუ სასნელ საქმლითა, თუ მიცემითა. აწე შექნეს ეშმაკივით რჩევა და ღმერთი ჰგმეს და ბატონ კობა სწვალეს და მეფის როსტომის სიკვილილი გაჰბედეს და მამუკა ბატონის შვილის გამეფება მოინდომეს ქართლშია და მეფეს როსტომს ქალაქის სასახლის აბანაში მოღალატეები ჩაუსხეს, რომ როსაც მეფე შევიდეს, მოკლან და მამუკა გააბატონონ. იქნა სიმართლისათვის მეფე როსტომ მლთისაგან დაცულ დაფარული. ერთი შერიქიფეთ უხუცესის ყმა აბანაში შევიდა, ბატონი ეგონა(თ), წამოუშინეს ლამით, დასჭრეს. მაგრამე ხმით იცნეს, რომ მეფე არ იყო, მოკვლა აღარ მოიცადეს და მტკვარში გარდასცვიდეს და ცურვით გავიდნეს და დაკოდილი კაცი მეფეს მიჰგვარეს და მოახსენეს. მეფე მრავალგვარად ნაცადი და აუჩქარებელი, ქვეიანი, მონახული ბატონი ბძანდებოდა, ქვეყნის აშლას და ჯარის არევას ერიდებოდა, თავად ყმათ დაფრთხოვა არ უნდოდა, დაკოდილ

¹⁾ ტექსტში: შაჯინიბოში.

კაცს მეფემ კუმრობა დაუწყო, ასრე უბძანა: ლამაზი ბიჭი შეგიმწყვდევიაო, ძალათ სააეკაცოდ მოგიწოდებიაო, იმასაც დანა შენოუკეშიაო და შიშით ეგ ტყუილები მოგიგონიაო და გარეთ გააგდებინა, უფრო გამკიორულდა. მისი ანბავი აღარც თვითან თქვა და არც სხვით ათქმევინა, მაგრა მეფემ თვით იცოდა, თუ ვისი ქნილობა არის და ან რა სწადიათ და ან მოლაღატე ვინ არის. ოცს დღემდისინ ამისი აღარა ითქვა, მასუკან მეფემ აუჭარებელმან ათის ათასის მარჩილის საჩუქარი სომანეთის ქალაქი მჯდომს მამუკა ბატონისშვილს გაუგზავნა და ასრე მისწერა: ყაენისაგან მეროდებისო, არამც კარზედ გიმზონო, ჩემგან საფეცარი გაქვთო; რომ თქვენი უნებური არა გკადრო რაო. თქვენც მოგებსენებისო ყაენის უარის თქმა არ შეგვიძლიაო. ისრევე ახალციხეს ნიბძანდითო და რაც კელით გამოგვივაო. აქილამაც მოგიმართათოთო კელსაო. ბატონისშვილმან შეიტყო, თუ რა ანბავია და ცუდი და ეშმაკური რჩევა გაცხადებულა, მის ქართლში დგომა აღარას არგებს; აიყარა და ისრევე ახალციხეს მივიდა საფარ ფაშისასა. ჩხეიძენი და ზოგნი სხვა საბატონოს კაცის შვილები ქართლს დადგნენ, ზოგი ციციშვილის ნოდარისასა და ზოგნი სხვან. აწ სხვა ეშმაკობა და საჭართველოს არევა მოინდომეს და თავადები შეიფიცნეს და ბატონს თემურაზს საფიცრები გაუგზავნეს, რომ თვითან ლაშქრით ცხეთას მობძანდეს და გაღმით ერისთავი და ამილახორი ლაშქრით მოვიდნენ და გაღმართი მკრის ლაშქარი ნოდარ შემოიყაროს, ჩხეიძენიც თან იახლოს და როსტომ მეფეს მტრობა გაუცხადონ და ძალათ ბატონობა წართვან.

ხოვლეთსა საჯავახიანოში ციციშვილი ნოდარ თავის ბატონს მეფეს როსტომს შეება და გაიქვა. ციციშვილმან ნოდარ სამართოთ გამარჯვება მოინდომა, არც ბატონი თემურაზი მოიცადა და არც ერისთავი და არც ამილახორი. ვითაც ჩხეიძენი და სხვა იმერეთის საბატონოს კაცის შვილები. მასთან იყვნენ და ყველანი ომნაცადნი კაცი იყვნეს და საციციანოს მკრისაყენ თავისი და სხვის ლაშქარი შემოყაროდა. მოვიდა, ზოვლეთს ჩამოვდა. თავისის კერძოს ლაშქარი ვინც არ შემოყარა, მამულები (დაურბივა) და ეს ანბავი იორამ მოვრავისშვილს მეფისათვის მოეწერა: მალე წამობძანდიო, თორადა გაღმა მკრის ლაშქარი შემოეყრებისო და საქმე გავიძიდებისო. შეადლისა ეს ანბავი ქალაქში მეფეს მოუვიდა, იმავე წამეს ისიც კაცი დაანბრუნა და იორამს ასრემისწერა, რომ რასაც წამეს ეს წინგნი მოგივიდესო, ფიცხლავ გზები შეუკრევიანო, რომ აქითგნიე მინავალი კაცი იქით არ გაუშვანო და შლთისა შეწევნით ამალმ ერდგან შეევირებითო და იმ მოუღლს კაცს ასრე უბძანა: ჩაფრად წადიო, ხვალ ამავეს დროსაო აქვე უნდა ანბავი მამიტანოო. კაცმან მადლი გარდხადა და წავიდა. მეფემ ქალაქის მოვრავს უბძანა: ჯარჯი დააძახეო, ვინცა ვინ ქალაქში მზას იყვნენო თათარნი, ქართველნი და სომეხნი, ვისაც ცხენი ჰყვანდესო, შესხდენო და რა ქარანის კმა გაიგონონო, სწრაფად წავიდნენო და ცხეთის საბაქოსთან ნჯათ დაგვხდენო, იქ აღლუმს ვნახავო. მაგრა ესეც ვინცა ვინ ცხენის ნყოლეზელიო არ წავიდესო, თავი მოჰკვეთეთო და თავისივე ცხენით უკან მამწივეთო. სალამოს ეამს ქანარები დააძახეს და ჯარმ(ა) საჩქართთ იარა და მეფე ცხენს შეჯდა და საჩქართთ წაბძანდა. მეფის მისვლამდისინ უფროსიერთი ჯარი მისრულიყვნენ, მეფემ უბძანა: ლამე არისო და უკანა ჯარიც არ მოგვეწვიანო და ისინიც მოვიდნენო, თქვენც ჩქარათ იარეთო და გათენებისას სანსა ვნახავო. იარა და შელამისას კავთისკვეს მივიდა და მოვრავისშვილი იორამ იმ გარეშე-

მოს ლაშქრით კარგ გვარათ წინ მოეგება. მეფემ ელიზბარ ბოქაულთუხუცეს უბრძანა: ლაშქარს უკან ჩამოუდევო და ვისაც ცხენთ შეძლება ჰქონდესო, ჩქარათ წამოასხიო, რომ მლ-თისა შეწყვენითო დილას ნოდარსთან გაეითენებო. მიჯრის ემს დილისასა მეფე ხოვლეთის ბოლოს მივიდა. მარჯაჲთა გამოიცივალა და ჯარსაც უბრძანა: ცხენებს მოსართევებ(ო) უნახეთ და გაუკეთეთო და იარაღნი მოივარგეთო. რაზმი გაწყვეს და ქანარები დააძახეს და მეფეს ასრე მოახსენეს: შეუტყობლათ თავს დავესხათო. მეფემ თავსდასხმა არ იკადრა და ასრე ბრძანა: ქართუელთ (სიე) სამართლის ქნის გამართლებისათვისო ერთმანერთს შეებნიანო, მეც ჩემს ყმას სამართალსზედ შევებმიო. თუ იმაზედ შემტყუენებინოს, გამარჯვება იმასაო. ბედნიერს ყაენს გამოეპარაო და მთხოვა და არ მივეყო, თარსადან მამამან მისმანო პრავალი მაძლიაო, რომ საციციანო მისის შვილისშვილის პაპუნა ყორობაშისათვის მთხოვაო და არ მიჭეყო და მაგას უქრთამით მივეყო და ახლა ამდენის საკეთის მაგიერათო ჩემთვის უმუხანათებიო და სხვას ბატონს ჰბიორებია. ამაზედ მინდა მლ-თის სამართალი გავშინჯო, თუ რომელი ესტყუით. დაძახებინა ქანარები, ამდენი ხანი რაზმს მოაღდევინა, რომ იმათაც შეიტყვეს და საომრათ შეიკახნნენ და ცხენს შესხდეს და რაზმი გაირიგეს და საომრათ წინ წამოდგნენ და შეიქნა სროლა, კიკლაობა. იქიდან ჩხეიძენი და სხვანი იმერული წამოდგნენ. შეიქნა შუბთა ძგერება და კმალთა ეღვარება, ლახტების ჯახაჯუხა, შუზარათთა ხეთქინება. დიდს ხანობამდისინ ჩხეიძებმან ძალმიცენით ომი გარდისადეს და საქმეც გაუჭირეს, ლაშქარიც დააბალითეს და კარგადაც იყვნენ, მაგრა ნოდარ ომს არ მოსრულყო და უწინვე ვერის ციხისაკენ წასულიყო და ჩხეიძებს ზურგი არ მოაბა და კიდევ დაიჭრნეს, დაილაღნეს. მეფემანც თვითან ცხენს დაუძრა და ერთპირად ქართველნი მიეტ(ე)ვენეს და წაუშინეს. ბეჟია ჩხეიძე მოვრავის შვილმან იორამ დაირჩინა და ზოგნი ბარათიანთ დაირჩინეს, ზოგნი ელიზბარ ბოქაულთუხუცეს ყმებმან დაირჩინეს. ყველანი ორგნითვე კარგად იყვნენ და ძალმიცემით ომი გარდისადეს და მეფემ გაიმარჯვა. ნოდარ ვერის ციხეში შეიხვეწა და ჩხეიძენი დაჭრილნი და დარჩენილნი მეფეს წინ მოასხეს მკარაჭარულნი და გამარჯვება მოულოცეს. მეფემ ბძანა, ჩხეიძებს მკლავნი ვაუხსნეს და გორს გაგზავნეს, რომ ტანისამოსი გამოუცვალონ და ქვეშაგები და ზედსაფენი გაუკეთონ და კარგის ბატრვით კელი შეუწყონ და ვისაც მამაკობა ექნა, ყველაქას ხალათი და საჯილდოთ მამულები უბოძა. უფროსიერთთ საციციანო დაუყვეს და კაცები უჩინეს, რომ გაქცეულთ კაცთ უკან ნურვიდ ადევნების და ვისაც საციციანოს კაცი დაეჭოროს, გაუშვანო. იმ ღამეს იქვე ნაომარზედ დადგა და მეორეს დღეს გორს მიბძანდა და მეორეს დღეს გორიდან ქალაქს ჩადარი გაგზავნეს და ქაიხოსროვ ბარათსშვილი, დედოფლის საბლთუხუცესი, დაიჭირეს და ციხეში აიყვანეს და ღმით კოშკიდან გარდმოავდეს და თქვეს—დამთვრალა და თვითან გარდმოვარდნილაო და ამისი შვილები დაიჭირენეს და გორის ციხეში დაატყვეს და მისი სიძე ბახუტა ჰუსტინ ბეგისშვილი ბაგრატიანი იყო და ბატონობაც უნდოდა, ის გარდხეწა და კახეთს მივიდა და იოთამ ამილხორი ჯალამბორივ საერ(ი)სთოში მივიდა. თვითან ბატონს თეიმურაზსთან მივიდნეს და ზამთარმანც მოატანა. ნოდარ ზოვრეთის ციხეში გამაგრდა. მეფემ გორიდან ლაშქარი გაუძახა და სკრას ზეთით საციციანო დარბევინა და ჩხეიძენი ელიზბარ ბოქაულთუხუცეს ელიზბარის ხელით ყაენთან გაგზავნა და არზა მისწერა: ქართველნი ჩემის უშვილობი-

სათვის და უნათესაობისათვის ურჩობენ და აკაცობენო, რომ ჩემს სამოლოს ვერა კედვენო, ჩემს ბიძასშვილს თეიმურაზ მირზას სამნი შვილნი ჰყვანანო და რომელსაც პაპის ჩემის ლეარსადი საკელი ჰქვიაანო, ის შვილით გვიბოძეთო, რომ ჩვენს უკან ქართველთ საბატონოთ ეგულვებოდეს. ესენი ყენთან გაისტუმრა და თვითან გორის ციხიდან ზარბაზნები ჩამოიტანა და ზოვრეთის ციხეს შემოადგა. ზარბაზნებით დაუშინ(ა), მაგრა ქვიტკირს ვერა ავნო რა. მალე მალე კმას დაგდებდეს, რომ ბატონი თეიმურაზ მოეშველებისო. მეფეს ამინებდეს, მაგრა მეფენ ასრე ბრძანა— ხონთქარიც მოეშველოსო, სიღამდისინ ხოღარს ციხიდანენ არ გამოვიყვანო, აქითგან არ დავიძვრიო. წყალკურთხევამდისინ სრულ ქართველთ ლაშქარი ზოვრეთის ციხეს ადგენენ და ვერ აილეს და არც მშველი გაუჩნდა და ციხეს შიგნით ყმათ უზუხანათეს და ჰგმეს ბატონი და გაუორგულდნეს და ციხის გაცემას შეუდგნეს. ეს ნოღარ შეუტყო, რომ ყმანი ლილაც უპირებენ, ჩათრეულს ჩაყოლილი აჯობინა და თავისი დედა კახეთის ბატონისშვილი როსტომ მეფესთან სახვეწარათ გამოგზავნა. რა მოვიდა, ნამეტანავად მეფემ დიდი პატივი დასდვა და სახვეწარი დაუჯერა. გაცლის გზა სთხოვა. ვითაც ნათესავი იყო მეფისა და მერმე დედათა შიგან სიკეთეზედ ნაქები იყო და საქარაველოში ძველით წესათ იყო, რომ ვისაც გასჭირებია შესახვეწარად, ან დედასა და ან ჯალაბს გაუგზავნიდეს, მეფენი და თავადნი პატივს დასდებდიან. მეფემაც ვაა თავა ძველი წესი, ბატონისშვილს ფეშქაში მიართვა და უზენებლობის საფიცარი მისცა, რომ საცა უნდა წავიდეს თავისი მზღებლებითა და ქონებით არა უშვადესრა და ამდენი ცხენი, ჯორი ათხოვს ზოვრეთიდანენ, რომე თავიანთ ქონებით ახალციხემდისინ მიასხან. მაგრა ბევრს შემოიხვეწნეს, რომ ნოღარ ინახეინოს. არ ინახეინა, მაგრა უზიანოთ სამცხეს მივიდნეს და ეოისთავი ხაალ და ამილაკორი იოთან ბატონს თეიმურაზსთან იყვიან. მაგრა გზებზღდ იწყებოდეს და ნაპირის აღაგებს ერთი შერორეს ურბევდეს. ვინც იმათ შემოსწყებოდეს, ამათ მოუვიდის. ვინც ამათ შემოსწყრის, იმათ მიუვიდის და ამათის საქმით ქართლი და კახეთი მოუსვენებელი და არეულ აოკრებული იყო.

აქა მეფის როსტომის ილღარი ქალაქით, მზის ჩასვლისას ცხენს შეიჯდა, გათენებინას შობის დღისას ახალგორს ერისთავებს თავს დაესხა და გაიმარჯვა მღთითა. ქალაქს შიგ მჯდომს მეფეს როსტომს ანბავა მოუვიდა, რომ ხვალ შობას ორნიც ერისთავები და იოთან ამილახორი ახალგორს შობას ერთგან იქ მონენო და იქ ლაშქარს შეიყრიანო და ბატონს თეიმურაზს საფორცლეს შემოცერებინანო, იქიდანენ ცხეთას მოვლენო და ვისაც მათთან პირობა აქეთო, იქ შეცყარებინან და შეჰფიცვენ. რა ეს მეფეს მოახსენეს, ფიცხლავ ნუკრანის ბატონს ბახ(უ)ტას, რომ უკანას დროს თავისის ბატონის ადგილსზედ გამეფდა, წინგნი მისწერა— შენის ლაშქრითო მხას დამხვდიო, რომე მღთისა შეწყენითაო ამაღამ მანდ მოვალო. ვაცი რომ ვაისტუმრა, ჯარში დაამხეს: ვაი იმასაო, რომელსაც ცხენი ჰყვანდესო, მზის ჩასვლისას ცხეთას არ დამხვდენო, ავალ მივეპრობიო. ვითაც ახლო იყო, ყველანი მეფეს უწინ მივიდნენ. რა მეფემ ამდენი ჯარი ნახა, დიად იამა და შრავალი საინელო სიტყვები ჯარს უბრძანა და მუკრანის ბატონს ჩათარი გაუგზავნა, რომ ჩვენც კარგის ჯარით მოვდივართო და თქვენც თქვენის ჯარით მხათ დაგვხვდითო, რომ მღთის შეწყენითაო გაუთენებლიც თავს დავესხმითო. რა მეფე მუხრანს მივიდა, მუხრანის ბატონი კარგის ჯარით შემოეყარა და მეფეს იამა და აღარ შეისვენა და ქპარათ იარეს, შობას დილის

ანაღვორს ლოცვაზედან მდგომთ თავს დაესხნეს და იმ დღეს მეხრანის ბატონის მამაცობის ჭემა იქვეს და ისინი შეუტყობარნი იყვნეს და თავადსხმის ეჭვიც არა ჰქონდა(თ). რა ძახილი შეიქნა, ცხენი და იარაღი ველარ მოისწვრეს და არც ამათ დააცალეს. ანაზდელი მოულოდინელი საქმე მოუვიდა. ისინი ზოგნი ცხენით გარდისხეწა და ზოგნი ქვეითათ, აქეთ იქით გარდისხეწნეს და იმათი მასპინძლობის საქმელი მეფის ლაშქარმან შექამა. მეფემანც სადილ ვახშაში იმათს სადგომს ქანა და მგორეს დღეს, ვისაც დარჩენილი კაცნი ჰყენდა, მეფეს წინ მოუსხეს. მეფემ ყველაკანი გააშევიბინა და თვითან გორისაკენ წაბძანდა და იმ ზამთარს იქ დადგა. ელიზბარ დავითისშვილი ყანნიდამ მოვიდა და ხალათი და ბატონისშვილი ლვარსაბ მოიყვანა.

აქა ბატონისშვილის ლვარსაბის გამოგზავნა ყანისაგან როსტომ მეფის შვილად. გორს ყანის ხალათი ჩაიკვა და რაყაში წაიკითხეს. მოეწერა: შენის ბიძასშვილის თეიმურაზ შირხის შვილი ლვარსაბ შენთვის შვილად გეთხოვნაო, გამოგვიგზავნაო და ქართველთათვის გვიბძანებიაო, რომ უფლისწულათ და თქვენად შვილად მიახიდესო და თქვენს უკან ქართლის მეუბა მაგისთვის მიგვიცემიაო. ეს ანბავი გოჩასშვილს გიორგის ეწყინა, ამისთვის რომ ბატონობას თვითან მოელოდა და ლვარსაბის მოყვანისათვის გავგულდა. ეს ანბავი ბატონს თეიმურაზსაც ეწყინა. ანაზედ კახმან ბატონმან ცალკე და ერისთავმან ცალკე დაუწყეს გოჩასშვილს ლაპარაკი, რომ შენ გაგაბატონებთო. დატყუეს და ქართველთა და ბარათიანთ წინგნი მსწერეს, დაუწყეს ბირება. დიასამიდე ქათალიკოზი და რევაზ ბარათაშვილი და სომხითის მელიქი ყორხმაზბეგ მრავლის ქადებითა დატყუებულნიყენენ და ეს საანი საქმობდენ. მათი რჩევა და საწადელი ამათთან უმალავი იყო და გოჩასშვილს ატყუებდენ, თორადა ყველას მეუბა ბატონის თეიმურაზისათვის უნდოდა. ასრე პირობა შექკრეს, რომ როსტომმეფე ცოტას კაცით ცხირეთს არისო და ბატონი თეიმურაზ ცხენკეთილის ჯარით ანაზდათ მეტებს მოვიდესო. რა ნეტე-მისის ჯარის სიკოტავეს ნახავსო, საომრად მოვაო და ომში მოვქალათო, რომ სამარტოთ არვის დაეშროლოსო. სომხითის მელიქს ყანისაგან შეშინდა და მათი საწადელი და მონაწერი წინგნები მეფეს შოართვა, ფიცის გატებისა და საფიცრის მიცემმოცემისა აღარა ინაღელარა და იმ ლამეს, რომ ბატონი თეიმურაზ მეტებს მოვიდა, შეფე გორს მივიდა. ამათმა რჩევამ ცუდათ ჩაიარა და ბატონი თეიმურაზ ისრევე კახეთს ჩავიდა. ქართველნი გორს მივიდნეს უშიშრათ. ასრე ყვინათ, იმათი კნილობა მეფემ არ იცისო. მეფემ ქათალიკოზი და გოჩასშვილი გიორგი და ერისთვისშვილი ლარგველი დაქირვინა. გოჩასშვილს თვალები დასთხარა, ლარგველი გორის ციხით გაეპარა, სპაკაძე ივანე კახეთს გარდისხეწა და მის ძმას ზურაბს თვალები დასთხარეს. ქათალიკოზი ქალაქის ციხეში ტყვეთ იყო თათრებში და ისიც დარჩვეს და ციხილამ გარდმოაგდეს. ბარათაშვილი რევაზ კახეთს გარდისხეწა და მეფე გორიდამ ქალაქს ჩავიდა და ეს ანბავები ყანის მისწერა და ყანისაგან ხალათი და თაჯი და თომარი მოუვიდა და ებალი და ოქროთ შეკაზმული ბედაური ცხენი ეზობებინა და ადამ სულთან ნენლონიქაშვილი (sic) როსტომ მეფის დისწული სარდრით ექნა და ერანის ლაშქარი თან გამოეტანებინა და საქართველოსზედ გამოეძახათ, რომ ვინც როსტომ მეფის შურჩია და მწყინარი, შვადამ ამოიღონ და ბატონი თეიმურაზ გადღონ და მისს ალაგზედ კახეთში ადამ სულთან გააბატონონ.

აქა ადამ სულთნის ხარდრობა საქართველოზედან ერანის ლაშქრით თავისის ბიძის როსტომ მეფის მოსაშველებლად. ამ ლაშქრის მოსვლა ბატონ-მან თეიმურაზ შვიტყო და ახალციხით ბატონი ანახანუმ, ნოდარის და ხალ ერის-თვის სიდედრი, მეფესთან სახვეწარათ მოვიდა და ძმისა და სიძის უცნებლობის საფიცარი სთხოვა და მეფემ უბოძა და ნოდარის ომში ამისი მახლი მისის შვი-ლით ოტიათი და ორნი ანახანუმი(ს) შვილები გიორგი და ხუცია დიორჩინეს და ყანსთან გაგზავნეს და ისპაჰნს ტყვეთ იყენეს. იმათ მოსხმასაც შემოეხვეწა. მე-ფემ შეიწყალა და ასრე უბრძანა: თუ ერისთავი ყანის კარს წავა, შემოვირი-გებო და ყან(ნი)ს კარიო ისრევე მალ მოვიყუანო, მაზლსა და შვილებსაც მოვის-ხმევიებო და საციციანოსაც ნოდარს მივსციემო, ერისთავსაც რაც ქართლში მა-მული ჭკონებია, იმასაც მივსციემო და ყანისაგან კარგს სოფლებსაც უშ(ო)კნიო. ამ რიგი საფიცარიც უბოძა, ვითაც როსტომ მეფე ფიცსა და პირობას არ გარდვი-დოდა, არც უმტყუენებდა. ბატონმან ანახანუმ მეფის საფიცარი თავის სიძეს ხალ ერისთავს მიუტანა. რა სიდედრი მიუვიდა, ერისთავი მეფესთან ქალაქს ჩავიდა და ფებს აკოცა და მეფემან კარგის თვალით ნახა და მრავალი უბოძა და რაც ქალაქში ვაჭრები ჰყოლებოდა, ისინიც მისცა და ისევე მალე საერისთოს გაის-ტუმრა და რა ნოდარს საფიცარი მიუვიდა, საფარ ფაშამ თავისი ქეშხა ოსმან აღა თან გამოატან(ა), ქართლი ჩამოიარა და ქალაქს მეფეს ფებს აკოცა. შეიწყ-ალა და საციციანო მისი ნაქონი მასვე უბოძა. ომარ აღასაც მრავალი მისცა და გაისტუმრა და ეს ანბეუბი ყანს მისწერა და ჩხვიძე გიორგი და ოტია მო-აყვანიდა და ბეგია და ხუცია იქვე ყანის კარს დარჩნეს და ადამ სულთან ერ-ანის ლაშქრით ისრევე დააბრუნეს.

სიკვდილი მარიამ დედოფლის შვილის ოტიასი, რომ გურიელისაგან ჰყვანდა. ამ ყმაწვილს როსტომ მეფე თავისთვის შეალათ ზდიდა და ხალ ერის-თვის სიძე იყო. ამისმან სიკვდილმან ხალ ერისთვის ყანთან წასულა ცოტას ხანს უკუავადო. გორს მიიცივალა. შეიქნა დიდი გლოვა, ტირილი თორმეტს დღეს. იქივე გორს იყო ხარით ტირილი, ქართველნი ჯალაბობით, თავიანთ ჯარითა და შეძლებითა ხარის თქმით მოვიდიან, უწინ მკვდართ მიმგზავებულს, საბე და-ხუელ, თმა დაგლეჯილს, შევენება შეშლილს, ტანისამოს სისხლით გასვრილი, მი-წაზხედ მჯდომს, ღონე იმედ დაკარგულს ბატონს დედოფალს მიუტარიან. მერმე გამდელსა და ჩირიგებით მათ მკლებლებსა, მერმე მეფესა და ქირისუფლებსა, თავადთა და ახნაურთა და შს(ა)ხურთა და მოკვლეთა. მერმე მცხედართა მიუ-ტირებდენ და გარდასაბურავს გარდაჰყენდიან. ამას უკან იარალსა და მორთუ-ლობასა, ტანისამოსსა, მურასა გვირგვინსა და ჯილასა და კმალსა და ჯანჯარსა, მუზარათსა და ჯაქვსა და ელენავებსა და ცხენსა და მისს შეკახმულობასა, ყო-ვ(ე)ლს ნიშანს ცალკეცალკე მიუტირებდენ და ერთს წელიწადსაც არ გათავდე-ბოდა. მეფემ ბძანა, ვითაც გზაზედ მიმავალთა, ისრევე ტირილში ერთმანერთს მოადევნონ. დილით შეადღემდისინ იტირებდენ და სამკრობით შხის ჩასვლამ-დისინ გამოიტირებდეს. მაგრა მაშიც ბევრს რიგი და ნობათი არ ერგო ამ თორმეტს დღეში. მერმე მეფემ ბრძანა—ვისაც აქ არ ეტიროსო, გზაზედ მოკვი-ტიროსო და ან ცხეთას იტიროსო და რაც მკვდარს თავს ადგენენ, კათალიკოზი, ეფი-სკაპოზნი (sic), ბერნი და მღვრდელნი რომ სახარებასა და დაეითნს კითხულობდენ, ასევე ბატონს დედოფალს ადგენენ მოლოზანნი და ჩოხოსანნი და ამ სოფლით გად-გომილნი მღ-თის მონობაზედ მოწონებულნი დედანი და ქალწულნი, ცრემლის

ფქვევით სახარებას და დავეთხს ჰკითხულობდეს. მაგრამე ბატონის დედოფლის შებრალეებით ყველას ამდენი ეტირა, რომ მართლა ველარ ხედვედენ, ყოვლს ნიშანსხედ ორმოცი ბერი და მღრდელნი აღგნენ, სახარებასა და დავეთხს კითხულობდენ, რვაასი მეორმოცე დაუყენეს და ქართველნი ძაძითა და შავით შეიმოსნენ, ლასტიხვინ დააწვენევიენეს, ვითაც კუბონი და ბატონი დედოფალი ვითაც მკედარი მაშიგ მიიღეს და ზედ შავი ზეწარი გარდაბურეს, ქვეშ თავადნი და მათნი ძნანი და შვილებნი შეუსხდნეს. ასრევე მკედარასა ძვირფასის ოქრო-ქსოვილები გარდაბურეს და ახლავაზდილნი (sic) თავადის შვილები შეუსხდნეს საკაცეს ქვეშა, საქართველოს ჯვარები ვითაც დროშები წინ წაიმძღვანეს და ამ ვაგებით სწორხედ გორიდამენ ცხეთას ჩავეიდნენ და ბატონის დედოფლის შვილი ოტია საფლავს მიიღეს და მეფე ნეორეს დღეს ქალაქს მიძძანდა და სალაპო ძროხა, ცხვარი და თევზი და ხიზილალა, ბანბა და მარილი, სანთელი და საკმეველი ამდენი მოატანინა, რომ ორმოცამდენ ცხეთას იღვნეს, სხნილის დღებში ასი ძროხა და ცხვარი დაიკლოდა, ნარხვის დღეებში ათასი ხმელი თევზი გაიჭრებოდა, ბანბასა და მარილსა და სანთელსა და საკმეველს გარდაისათ. ამ ორმოცს დღეს დედოფალს მარილიანი ვერ აჭამეს, ქერის პურის მეტი წას არა უჭამიარა და რა ორმოცი გათავდა, კიდევ ცხრაასი მეორმოცენი დაუყენეს. ბატონმან დედოფალმან თავისის შვილის ქონება ზოგი იელუსარემს გაგზავნა, ზოგი საყდართა და მონასტერთ შეწირა და შვილის საფლავი მოაფენინა, სომხითში დარბაზის სოფელი სვეტისცხოველს შესწირა, მის განდელი თავისის მხლებლებით შვილის საფლავზედ დააყენა და სარჩო გაუჩინა. ტირილით საფლავს გამოეყარა და ქალაქს ჩაბძანდა. მოქალაქენი შეიყარნენ, კარს მოდგნენ, შეწვევნი და შეძლების ღონით გარდასაბურავნი მიართვეს და სამძიმარი მოახსენეს. ამათნი ჯალაბნი თვითოს დღეს თვითოს ზნისანი მივიდიან და მიუტირებდენ. ვისაც შეძლება აქონდათ, ძღვენსა და გარდასაბურავს მიართმევდიან და ამდენი ხარჯი გარდიხადეს და ერთის შაურის ფასი თემს არა სახოვეს რა მიცემის მეტი და ეს ამდენი ხარჯი მეფემ თავისის სალაროდამ გაიღო. ოცს წელიწადს ბატონმან დედოფალმან არც კორცი ჭამა და არც შავი გამოიკვალა და მისმეტი არც ვაფი ჰყვანდა, და არც ქალი და არცა შობისა და მოლოდინის იმედი. აქ აპისთვის ბრალია ერთის ბატონი, მაგრამე ბრძანება მღთისა არვისგან შეიკვლების, ნება მღთისა არის. თუ უნდა ერთისაგან ვითაც აღამისაგან მრავალს მოაშენებს და თუ უნდა ნოვეს წარკენასავით ყველას ერთს წამს გარდა(ა)ვლენს. კენწიფენი მის ბძანებას ვერა სცელიან.

ზალ ერისთავი და იოთამ ამილახორი ყაენის კარს წავიდნეს. ზალ ერისთავი ყაენთან მივიდოდა, იოთამ ამილახორმან მეფეს კაცი მიუგზავნა: მე და ერისთავი ყაენსთან ერთგან ვაგვისტუმროსო. ეს მეფესაც იამა და ორთავ მრავალი ზნობა და ჰამხაბეგ სუფრანი წინ წაუმძღვანეს და გაისტუმრეს და გზებზედ ყველგან სამასპინძლო მზათ დახვედრეს და საცა ვზის პირს ხანი და სულთანნი იყენენ, წინ მიეგებნენ და თავისას ჩამოახდურნეს. კარგად ისტუმრეს, ღზინი აჩვენეს და საჩუქარი მიართვეს და გაისტუმრეს და რასაც ქალაქში შვიდნენ, ქალაქის თავნი კაცნი წინ მიეგებნენ და კარგად დახვდნენ და რა ისპანა მიახლოვდნეს, მოვრავი ისპანისა მირ ყასუმბეგ როსტომ მეფის ყმა იყო, ჰამხაბეგის ბიძაშვილი იყო. რა ჰამანით ვადგნენ, დღეში ორჯელ სამჯერ წინ ბარხანას მოაგებდიან. რა ისპანის ერთის დღის სავალზე მიახლოვდნენ ყაენის მოახსენეს ამათი

მოსვლა. მირზა თავი ეპტიმადოვლე და სიოოშ ხან ყულარალასისათვის ებრძანებინა: რაც მაგათი წესი და სამართალი იყოსო, ისრე დახვდითო. ეპტიმადოვლეს ებრძანებინა ისპაჰანის ვეზირისა და ჭლანთრისათვის და მოერავისათვის(ი): თავნი უფროსნი კაცნი ისპაჰანისანიო კარგად მოკაზმულის ჯარით ფიშეაზი უყავ(ი)თ და წინ მიეგებენითო და ყულარალასნან ადამ სულთანს უთხრა,—ყაენის ბრძანება არისო, ვინც ისპაჰანში ყულეებისაგან მზას იყენენო—ხანი და სულთანი, მინბაში და უზბაზნიო და თავადთა და აზნაურთაშვილებისაგანო, ადამ სულთანს გვერც იახელითო და ერისთავსა და ანილახორს წინ მიეგებენითო და კარვის რიგით ალაყაფის კარს მოიყვანეთო, კარს აკოცინეთო და იქიდან ჯულფას ნიუძეხითო და ხოჯა საფარის სასახლეში ჩამოახტუნეთო, იმათაც ბრძანება გაათავეს და რვას დღეს ყაენის საკლით ოქროს ჭურჭლებითა დამზადებული სადილ ვახშაში მოუვადის. მას უკან დღეში შვიდი თუმანი და სამოცი ლიტრა ლენო ზალ ერისთავს გაუჩინეს და ისრევე იოთან ამილახორს გაუჩინეს და ყოველს დღეს ლხინში იყენეს, ხან აწვევდენ და ხან ეწვევოდენ ნეყვისთა და მეცნიერთა. უწინ ბოძებაში კემწიფემ სამასი თუმანი თეთრი და ფარჩა ერისთავს მოსცეს და ასრევე ამილახორს მოსცეს და კემწიფემ მეჯლიში ქნა და მივიდნეს, ფებს აკოცეს და ყაენმან როსტომ მეფის ანბავი მათ ჰკითხა და ამათაც დიდი ქება მოახსენეს და ნაზირს ქვეით დასხეს. ას ასის თუმნისა ეპტიმადოვლეს გამოეგზავნათ და ყაენმან ორთავეს ქართული ჩოგანი ათამაზა და ორთავ ოქროთ შეკაზმული ბედაური ცხენები უბოძა. ამისთანას დროს როსტომ მეფისაგან ჩაფარი მოვიდა, ყაენთან არზა მოეწერა—ერისთავი და ამილახორი მალე გამოისტუმრეთო.

ქკნს ტლბ ჯანი ხან ყორჩიბაშმა მირზა თავი ეპტიმადოვლა მოკლა და ყაენმან ჯანი ხანც მოაკვლევინა. ჯანი ხან ყორჩების თავი კაცნი და ან ხანი და ან სულთანნი ვინც კარზედ იყენენ, შემოიფიცა და დილას ეპტიმადოვლეს მირზა თავის შინ მიუხდა და მოკლა ნამაზს ზედან უყაენის ბძანებოთ და შერვეს დღეს ეპტიმადოვლობა ხალიფა სულთანს მისცეს და ყაენს არცერათს შეეკითხნეს. ყაენი ცმაწვილი იყო, ბებია ჰყვანდა, ჩერქეზის ქალი იყო და ჰკვიანნი მანდილოსანი ბძანდებოდა და მისი სიტყვა გადიოდა და ჯანი ხანს იმისი გამოვდება უნდოდა. მაგრამ სიოოშ ხან(ი)ს ყულარალასისა და ყულეებისა ჯანი ხანს ეშინოდა, მაგრა დროს ეძებდა, რომ ყულარალასიც მოკლას და ყულეებიც ამოსწყვიტოს და მას უკან ყაენის საკლიდამენ ყაენის დედა გამოავდოს. ყაენის დედა მკოდინარე ბატონი იყო, მალეით ყორჩიბაშობის რაყაში მურთუზა ყული ხანს ბეჯირლუს გაუგზავნა და ქოპტილუს ბეგლარბეგობის რაყაში სიოოშ ხანს გაუგზავნა და ორთავ ასრე მისწერა: რა იქნა თქვენი კაცობაო და ან სით მოსჩანს თქვენი ერთგულობაო ჩემს ოჯახს ზედანო, რომ ჯანი ხან თავისის ძალით ეპტიმადოვლა მამიკლასო და თქვენ ეს დასთმოთ და არა თქვათ რაო. დღეს არის, თუ ხვალეო თქვენც დავბოცენო, შერმე შეილს მამიკლენო და თვითან გაკენწიფდებითო. აწე თუ ჩვენი ერთგულნი კართო, ჩვენი ყულეებიო რომ ლამით ჩვენს ქეშაკში ნოვლენო, აღრიან თქვენც კარზედ მოდითო, და რა ჯანი ხან თავისის კერძის კაცით კარზე მოვიდესო, უბძანეთო, წაუშინონ, დახოცონო. ბრძანება გაათავეს და გაუთენებლიე კარზედ მოვიდნეს და ეს ანბავი ჯანი ხანისათვის ეთქვათ, რომ ბეგლარი აღრიან კემწიფის კარს მივიდნენო. ისიც აჩქარდა და კარზედ მივიდა. რა ჯანი ხან ნაშაიას გახდა დაიწყო, რომ

ზეით ავიდეს, მურთუხა ყული ხან ბეჯირლუმ საყელოს კელი წისტაცა და შემოლქანა: შენ ხანო და ნუხანათო, კემწიფეს ეპტიმადოვლე რასთავის მოუკალო. შესცა მუც(ე)ლში ხანჯარი და მოკლა და დაუძანეს ყულეებს—კემწიფის ბძანება არისო, დახოცეთ ეს მუხანათებიო. წიკრეს კმალს კელი და ჩვიდმეტეი ხანი და სულთანის მოკლეს და მათი მძოვრები თრევით მეიდანში ყაბანის ძირში დაჰყარეს და ცოლშვილი დაუწიოკეს და მათი ქონება საკემწიფოთ წამოიღეს. და ცოტას ხანს უკან ერისთავი და ამილახორი მორკმითა და მრავალის ბოძებით გაისტუმრეს. გასტუმრებაში ერისთავს უბოძეს ხუთასის თუმნის თეთრი და ბალათი და ოქროთ შეკაზმული ხალათის ცხენი, თხუთმეტეი სოფელი ყაზმინის სიახლეს, ბოჭრული, ასრევე ხალათი, თეთრი, და ოქროთ შეკაზმული ცხენი ამილახორსა და ორმოცდაათი თუმ(ა)ნი ჯამაგირიც გაუჩინეს და რაც საქართველოს კაცნი, იმერელნი, ქართველნი და კანნი ტყვეთ იყვნენ, ყველაკა ამით აპატივეს და ცხენი, იარაღი გაუკეთეს და სახარჯო უბოძეს და თან გატანეს. ყველას კალათი ჩააცვეს და კემწიფის კარს ნიასხეს და ჰარმის კარი ყორული ქნეს და ორთავეს თავისი ქალები აჩვენეს და წასასვლელოთ კემწიფეს ფებს აკოცეს და კემწიფემ ორთავე ასრე უბძანა: რასაც როსტომ მეფეს აამებთ და ერაგულათ ემსახურებითო, ჩვენ გვიამებდისო და იმისის მოწერილობით ჩვენგან რისხეასაც ელოდეთო. მეფეს როსტომს ამათის კელით ხალათი და ოქროთ შეკაზმული ცხენიც გაუგზავნეს და მეჰმანდარი გაატანეს და კემწიფისგან მრავალ წყალობა დამართებულნი, მორკმულნი საქონლითა და იარაღითა მორთულნი და მოკაზმულნი მივიდნენ. ქალაქის სიახლეს მეფე და სრულ ქართველნი წინ მიეგებნენ. რა შორიდანმე მეფე დაინახეს ცხენით მამავალი, ამათ დაუტყვიეთეს, დიდი გზა ფებ და ფებ წაიარეს. მეფეს ცხენს ნჯდომს აფიანდას აკოცეს. მეფე ცხენით გარდმოხდა, კემწიფის ნაბოძები კალათი ჩაიცვა, დიდის სიმკიარულითა და შადღუხის ქნით ქალაქში შებძანდა. ათს თორმეტს დღეს ქალაქში აღხინა და შეასვენა. მერმე მეფემ უბძანა: „გზისაგან გარჯილნი კართო და შინაც გელიანო. წადით, ამ ზამთარ თქვენსას შეექცეთო:“

რაც ზალ ერისთავს კახეთში მამული ჰქონდა, ბატონმან თეიმურაზ წართვა. ბატონს თეიმურაზს ასრე ებძანებინა: როსაც როსტომ მეფეს წამოღვიდაო და ჩვენ მოგვივდაო, ქართლში რაც მამული აქონდა მეფემ წაართვაო, იმისი ნაგეერი მე კახეთში მივეციო, ახლა თავის ბატონსთან მისრულაო, ქართლის მამულებს ისრევე მისცემსო და ნამეტნავი წყალობა ყაენისაგანც დამართებიო, ის ჩვენთან ველარ მოვიაო. თიანეთი და ან კახეთში სადმე ზალ ერისთავს მამული ჰქონდა, ბატონმან თეიმურაზ წართვა, ერისთავის კაცი კახეთში ველარ გაივლიდა. ისევე შეიქნა მიხდომ მოხდომა, რბევა და ოხრება და გზებზედ ყაზახობა. ზალ ერისთავი ჯალაბობრივ ქალაქს ჩამოვიდა და კახეთში მამულების წართმევა მეფეს უჩივლა და მეფემ უბძანა: მე ნაგზედანო ბატონს თეიმურაზს ვერას შეუვალო, რომ თავისი სამკვიდრო მამული თქვენ არ მოგცესო, ნაგეერი მე შამიცემიაო. ამ დროს რევან ბარათაშვილი თავის სიძეს როინს ჯავახისშვლს დაექცრა და იმერეთს მიშავალი და მეფეს მოჰგვარა, საჩუბარი წინგნები უპოვნეს და რევანს თვალეები დასთხარეს. რა როინის ჯალაბმან ძმა ნახა თვალე ბათხრილი, ქმარი გაუშვა, ჩოხანი ჩაიცვა და რა ცოცხალ იყვნენ, ქმარი თვალით აღარ იხილა ძმის დაჭირვის ჯავრითა და რა რევანს ეს წინგნები

უპოვნეს, ბატონს თეიმურაზს მოციქულობა დაუწყეს: რასთვის არ დაწყნარდებითო და ჩვენც რასთვის არ დაგვაწყნარებო. ჩვენსა და თქვენს შუა მრავალი საქმენი ძუნხანო, ამას წინათ კახეთში სამი სოფელი დავერდევითო გაბრკობამდისინო. ახლა ორნივე უსაემოთ ვართო და სიღამდისინ უნდა ჩვენსა და თქვენს შუა საქმენი გარდუწყევტი არისო, ქართლი და კახეთი არ მოისვენებსო. დრო ამის უყვითესი არ იქნებისო. ორიოდე მკოდინარ(ი) ბერი და ერთო შენს სიძეს მეფეს ალექსანდრეს ესთხოვითო და ასრევე ლეყან დადიანს ვსთხოვითო, გურიელსა და ახალციხისა ღაშასაც ვსთხოვითო, გაეიბრქნეთ და შევრიგდეთო, ჩვენც მოვისვენოთო და ჩევისი ქვეყანანიც მოვასვენოთო. ეს ბატონს თეიმურაზს სწყენოდა, გაჯაგრებულიყო და ის სოფლები რომ გაბრკობამდისინ მეფისათვის დაედვა, ისრევე წართვა და მოკვლები გამოუყარა და მეფისათვის ასრე მოეწერა: შენის ძმისწულის ნეფის სეიმონის მკვლელი ზურაბ ერისთავი იყო და მე ნოვკვალო, თქვენ კიდევ უნდა დამიმადლოათო, თოარადა ჩემთან სხვა რა საბრკო გაქვითო. თქვენი მესისხლე ეგ არისო, რომ ყაენთან გაგიგზავნიდა და მორტმული და გამდიდრებული მოგიყვანიდაო. თუ სისხლს ჰკითხულობო, მესიანლის ძმებსა და სახლის კაცებს მოჰკითხეთო. აქამდისინ რომე ჩვენ გვახლდაო, იქნებოდაო რომ თქვენი მესისხლე გეთხოვნაო და ახლა თქვენ ვახლავსო და თქვენი ყმაც ეგ არისო და მესისხლევაო. რომელიც გეპტიანებისო, ისრე ჰქენითო. მეორეს წლამდისინ ასრე იმოციქულეს. ამასობაში ჩოლაყაშვილები რვეაზ სახლთუხუცეს(ი) და ბიძინა სუფრაჩი გარდიკიდნენ!)-

1) იქ დედამს აკლია. როგორც ეტყობა, აქედან „ცხოვრებას საქართველოსის შედგენის დროსაც, რადგან ნასშიდაც ეს ხაელულები ადგილი შეეკებულა რომტომ შეფის 1648 წლის ერთი გუჯარიდან, რომელშიდაც მოთხრობილია რომტომის ბრძოლა თეიმურაზ კახეტონთან. ჩვენც ტუქტის შესახებდა მოგვყავს იქ სთინადო ნაწევტი სტენებულ გუჯარიდან (მართლწერა შეეკვლილია მხედრულად დაწერილ ამ დროინდელ საბუთების მართლწერის მიხედვით): „ყო კახი ბატონი იმერეთს, ჩხუბისა და ავის სემისეგან თყოი არ იოლო და არც დაწყნარდა. კახეთში ჩამოვიდა მთის გზიდან. მრავალს ადგილს ჩუენი თავს დასხმა და დაღარა მოინდომა და ჩვენც განადაცა ბატონის (სეიმონის) სისხლსა ვსთხოვით და ქვეყანას უბრეველით და ბევრი თვი საქმე უყვით. ბოლოს შემოვიდნენ შუა კთალიკობაც, ბერები, ერისთავები და თავადები და დასდობის საქმეს გამოგვეხუწყეს; თუ ორს წელაწლამდე ერთმანერთი დაინდევითო, მას უყაფ ვაიმართლდითო და რაც სამართალს გჩინოზს, ბატონის სეიმონის სისხლი იმგვარათ მოაკითხეთო დავედივა კახის ბატონმა თეიმურაზ სანდოთ სავიტრით სოფელი ვაეაზი და სოფელი კისისევე, ჭევის თივადისშვილებისა და გლეხებს მოკვამს დაგვიბრდეს. ჩვენც რომელი სიღტიკარი მივეით და ან პირობა დაუდევით, ყველაყა გაუთოვეთ და კახის ბატონმა რაც პირობა და დივა მოგვყა არც ერთი არ გავითთავი. ამასუდან ავიშალენით. აქით ჩვენ შევიყარენით და იქით კახი ბატონი. მისისხლს თათრებამ უბრინეთ. კახი ბატონი თიანეთს მისუდიყო და ჩვენ იქით წავედით. შემოვიარით სვეტო ცხოველო დვთიე აღნართებულაო, მოვიდით კახსა თქვენსა და დაღდენით შენსა შეწყენა ვითხოვთ. არავკის პირისპირ შევიარეთ და თიანეთს მოუყადით. კეროხეულმარ აღიერო და უსლევულო ყოვლისა მსკობნელა დერეთსო, რომე სიღადე და სამართალი შენი ყოველსა კაცა დაანახე. შევიბნეთ და გადისარჯვეყო დროსა, კახსა და ხალაო გაგავდენინეთ. სააღინატუკა რევის და მრავალი სამართლის კაცისშვილი სხვა მოუკალით და ვაეპტივეთ. უკან მივევით და გრემს მივედით, სრულად კახისა ვაღიბობრიე იქ იდგნენ. იქით ბატონის თეიმურაზის შვილი დავით და ჩვენან გაგზავნილი თათრები შევრიდიყვნენ, შეპშუდიყვნენ კისიყის ბოლოსა და თათრება გამარჯვებოდა და ბატონისშვილი დავით მოკვლით და მრავალი სამართლის კაცის შვილი დაეკოცა(თ), ჩვენ გრემს ვიდეკით. ქვეყსეს დღეს ეს ანბოყ მოგვიყავდა და კახელი მოგვივიდეს“... (თ. გორდი, ტრონიკები II, 463—464).

---მეფემ და ქართველთ ბატონის შვილის მოკვლა გაიგონეს, ყველამ დაიწყო ტირილი და თავს ცემა და მალღის კმით მოხოქმა და ჯამალ ხანს ასე მისწერეს: რომელიც მოგვეკლასო, მაგათი თავები ქალაქს სიონის სალდარში მიიტანონო და ჩვენც კახეთს ჩამოვივლითო და თქვენც წინ დაგვხედითო.

აქა ბატონის შვილის დამარცხება, კახთ ამოწვევა და დატყვევა ქიხიყის ჯარითა და ბატონის შვილის ცოცხალი დარჩენა მეფეს როსტომსთან მიყვანა დიდის ვალებით დედამამას მოუხსენეს. სხვას იმ დღის შევიწროებათ ანბავს რა გაცხადება უნდა და ან რა ქილაღდი დაიტყვეს. თავად მტრისაგან გალახული, სახლოთუხუცეს მოკლულა, ჯარ წასრული, დროშა წართმეული, ქვეყანა და საბატონო სხვას დარჩომილი. ამაზე ეს ანბავი მოსვლოდეს, რომ ერთი შვილი გყვანდაო და ისიც მტერთ მოგიკლესო, რომ აღარც შექნის იმედი იყოს და აღარც მოზისა. ეს შვილიც მოგიკლესო და მისი ჯარიც დახოცესო და ქვეიღამ თათრის ლაშქარი შემოგიკლენო და ზეიღამენ მეფე ჩამოვიდა საქართველოს ლაშქრითაო და კახნი უფროსნი ერთნი მას მიუვიდნესო. თვითან ყველგნით კელდამოკლებული მრავლის მკლებლით ნიფარულიყოს სადმე და უარესის მოლოდინი აქონდეს. მღოთის ნადლს, წამკითხველნო, კარგად გული დაჰყარეთ, რომ ამ რიგს აოკრებასა წარყვნას აქეთ თუ ვისმე გაგვეგონოს. მე ფარსადან გიორგიჯანიძე ვიტყვი ამასა, ღმერთი უტყუარია და ამ საქმეზედან მოჩანს, რომ ბატონს თეიმურაზს მრავალი უბრალო საკლი მოეთხაროს და მისის საქმით მრავალნი ტყვეთ წაესხას, მრავალნი უბრალოთ დახოცილიყვენ, მრავალი დედანი(ი) აეტირებინოს და იესოს ნაბძანები სიტყვანი აქ გათავდება რომ უბძანებია,—რომლისაჲც საწყაოთ მიუწყავო, იმავეთი მოგეწყვისო. ღმერთსაც ასრე უბძანებია, ათას და ერთი სახელი მქვიანო ყოვლის ენითაო, თავი საკელი ჩემი სამართალი არისო. არას კემწიფეს, არას ძრიელს კაცსაო, არას უღონოსა და საბრალოს გლახას. დაჩაგრულთ ნაძალადევსაო არ შევარჩენო. რა გინდ ეინსე ნამეტნავად მდიდარი იყოსო და ძრიელიო, ჩემთან სუსტი და უღონო და გალახულნი არიანო და ორსავეს სოფელს მოვჰკითხავო და რისხვით ვაზღვევინებო.

ხარეშან დედოფლის მოხლა როსტომ მეფეთან შემოსახვეწრათ. ბატონს თეიმურაზს ყველგნით ღონე მოეღო, აღარც სითმე მშველი და აღარც სახიზარი აღავი, აღარც წასასვლელი გზა, არც ასაყრელათ ცხენი და ჯორი, აღარც მოკლე და მოსამსახურენი, კახნიც ქართველთ მისვლოდეს და მეფეს როსტომს ბატონის თეიმურაზის დაჭირვას ეპატიჯებოდნენ. ეს მეფემ უწყინა და აეად ჩამოართვა და ასე უბძანა—იმისი დახდილნი კართო, იმას რა კარგი უწყავითო, რომ ჩვენ გვიყოთო. დაჭირვა შორს დაიჭირა და კახნი უფროსი ერთი მ(ე)ჯლი(ს)ში ისხდენ. მეფემ წამოთქ(ე)ა და პრძანა: რა ქვეყანა დარსებულაო, ამრიგი მუხანათობა კახთ თავის ბატონზედ არ უქნიათო, რომ ახლა ბატონს თეიმურაზსზედ ქნესო. ეს მეფის ნაბძანები სიტყვები ვინცალა ბატონს თეიმურაზს მოახსენეს. იმან დედოფალს შვილისთვის მოუთმინელის ნაღვლიან და მტირალი გულითა და თვალტრემლიანსა მოახსენეს: როსტომ მეფე თქვენი ბიძაშვილი არისო. მიდით, ნახეთო და თქვენის შვილისას შეგებწყენითო, არ მოგიკლასო. ეგების ჩენი შენაკოდებიც თქვენ გაპატიოსო და ამას უკან ვითაც სხვა თავადი, ჩვენც იმათავით გვიმსახუროსო. თუ ესები არა ქნასო, ამდენერთს ნათესავობის პატივს მაშინც დაგდებსო, რომ ჩემი დათუნა ცოცხალი

ყაენსთან გაგზავნოსო და ჩვენ ამდენი ცხენი და ჯორი გვათხოვოსო, რომ იმერეთს მივაწიოთო. დედოფალმან ბატონის თეიმურაზის ნაბძანები სიტყვანი გაათავა.

აქ მობძანება ბატონის ხვარეშან დედოფლისა თავის ბიძას შვილს მეფეს როსტომს თანა. მეფეს მოახსენეს: ბატონი დედოფალი მობძანებულაო თქვენთან სახვეწართო. კათალიკოზს უბძანა: თქვენ და ბატონის შვილი ლვარსაზ და ებისკოპოზნი და თავადნი და საბატიოს კაცის შვილნი წინ მიეგებნითო და დიდის პატივითაო მობძანდესო, რა მოახლოვდებისო, მე თვითან მოვეგებებიო. ის გაისტუმრა და ბრძანა, თავის კარვის სიაბლეს ბატონის დედოფლისათვის კარვები დადგეს და მეფე ცხენს შეჯდა და გაეგება. რა მოახლოვდა, მეფე ცხენით გამოჩნდა. დედოფალს მოახსენეს, ისიც ცხენით ჩამოახდუნეს და მეფემანც დაუქვეითა და დედოფლის ერთი კელი კათალიკოზს ეჭირა და მეორე კელი ბატონის შვილს ლვარსაზს. ჯარმაც დაუქვეითა. რა აბლოს შეიპყრნენ, დედოფალი მეფეს ფეხს მოეხვივა. მეფე(მ) არ დაუშვა, დაიღლივა, ერთმანერთს გარდებვივნეს და შვიტანა ტირილი და სრულ ლაშქარმან დაიწყეს კმა მალლა ტირილი და თავს ცემა. ჯერ თათართ ჯარი უფრო ტიროდეს. უწინვე მეფისაგან ყადაღანი ქნილიყო, რომ ბატონის შვილის დათუნას სიკვდილი არვინ თქვას. ბატონი დედოფალი მეფემ თავის კარავში ჩამოახტუნა, მაგრა იმ დღეს ტირილის მეტი არა თქმულა რა. დედოფალი თავის კარავში წაბძანდა და მეფემ ღორი ფანბაკისა და აღჯაყალის ბატონი ბოშაღუ (აიუ) ისახან მოიბნო და იმას შეეკი(თხა), ასრე უბრძანა: ბატონი დედოფალიო ჩვენთან სახვეწართ მოსულაო და ამისი პატივის დადება გვმართებსო. თავათ ნათესავი არის ჩემიო, მერმე რომელსაც საქართველოს მეფეთ და ნეპატრონეთ გასჭირებიათო, ან დედა შეუხვეწნიათო და ან დედოფლითაო და ბატონს თეიმურაზს საქართველოს წესი გაუთავებიაო და აწე ჩვენ რა გვმართებსო და ან რას გამამირჩევთო. იმან ასრე მოახსენა: ერანელთაგან ასი ათასი კაცი ნამეტნავი ამ კახეთში ამოწყვეტილაო და კემწიფენი მრავალს გარჯილანო, მაგრა ამ რიგი გამარჯვება რომ ღმერთმან თქვენ მოგცაო, არვის ღირსებია და რადგან თქვენმან სიძართლებმან ამ რიგი გამარჯვება მოგცაო, რომ აქ თქვენ მამაზედ გაიმარჯვეთო და ქვეით ლაშქარმან შვილი მოუკლაო და დედოფალი მოვიდა, ფეხს მოგეხვივა, ქარაიაზის სანად(ი)როს ნებით მაგართმევსო და სხვა ისრევე დაანებეთო და დავბრუნდეთო. ეს ის(ა)ხანის რჩევა მეფემ მოიწონა და კიდევ ასრე უნდოდა მეფეს ექნა, მაგრამე ვინც ბატონის თეიმურაზის წახდენაში ერივნეს, იმათ მეფეს ასრე მოახსენეს: ამას წინათ ბატონის თეიმურაზის შვილი არ მოგვეკლათო, არ მოვასვენათო. ახლა იმისთანა შვილი მოუკალითო, გაღანმც აღარ მოვასვენებსო და ეგების შერიგება ყაენმაც გიწყინოსო და დედოფალი ამდენის პატივის დებას სჯერაო, რომ ამდენი ცხენი და ჯორი ათხოვო, რომ უენებელად იმერეთს გარდვიდნენო და მეფის მოწყალე გუნება ამ სიტყვებით შეშალეს. იქითაც ბატონი დედოფალი დაატყუეს: ასრე შეებგეწენით მეფესაო, რომ შვილი არ მოგიკვლევინოსო და თქვენ უზიანოთ იმერ(ე)თს მიგასხანო. მეორეს დღეს მეფე დედოფლის სანახავად წავიდა. დედოფალი ტირილით ფეხს მოეხვივა და ასრე მოახსენა: კურთხეულის ბიძის თქვენის მეფის სვიმონისაგანო და ბატონის ლევანისაგანო ჩემის დათუნას მეტი არვინ დარჩომილაო, ჩემს შვილსაც დიად თქვენი გვერც კლება უნდოდაო. ვითაც მისმეტ(ი) შვილი არა გვეყნდაო, ჩვენ არ გა-

მოუშეითო, ვაი ამ ჩემს თავსაო, ახლა თათართ დაურჩენიაო და ყანესთან გაუ-
გზავნიათ, კემწიფესთან მამეკმარებითო, რომ იმას უშველოთ რამეო. შეეჭ-
ნათ ტირილი. მეფემ იმ(ე)დი დაუღვა და ასრე მოახსენა: მ'ლთისა შეწვევითაო,
რაც ჩვენის კელით გამოვიაო, მოვეკმარებითო. ის ასეთი კარი არ არისო, რომ
თქვენს შვილს სიკეთის მეტი არა დაკლდების რაო, მაგრამე თქვენ ნებრალე-
ბით, რომ შეყრამდისინ ტირილი და ნალველი შეგაწუხებსო. ამანების თქმაში
ვითაც წვიმა ყველანი ცრემლსა ჰყრიდეს და ერთი ეს მოახსენა: მრავალი შეგ-
ცოდნით, შეგვინდევითო. მგონივარ მაგიერი ჩვენც გარდაგვხდაო. თუ ამდენს
შემიხვეწიებითო და პატრეს დამდებო, რომ ამ სიბერის დროსაო ჩვენს საფ-
ლავს არ მოგვაშორებთო, ნაპირის ალაგი თქვენ იქონიეთო და ალავერდლის (sic)
გარეშემოთაო ჩვენც დაგვარჩინოთო. თავად ღმერთი დაგიმადლებსო და მერ-
მეო ქვეყანა მოგიწონებსო. მეფემ მოახსენა: ამაში ღმერთი მყავს მოწინათაო, რომ
რასაც თქვენ ბრძანებთო, მე თქვენთვის არა მშურსო, მაგრა თქვენის შვილის
დარჩენაო და თქვენი ამრიგი დამარცხებაო აქამდისინ ყანეს მოეხსენებოდაო.
და არამც კემწიფის ბძანება მოვიდესო და თქვენცა და ბატონი თეიმურა(ზი)ც
კარზედ გითხოვონო, არ უფრო სამისდღეწიოდ მოითბრებითო. ასტირდა დედო-
ფალი და ასრე მოახსენა: მაშ ამდენი წყალობა მაშინც გვიყავითო, რომ აზღე-
ნი ცხენი და ჯორი გვათხოვეთო, რომ იმერეთს გარდაგვასხანო. მეფემ ხუთა-
სის თუმნის ფეშტაში მიართვა და ხუთასი ცხენი და ჯორი ათხოვა და ქათა-
ლიკოზი თავისის ჯარით თან გაატანა და კახთ უბრძანა: ვისაო გინდათ ჯალა-
ბობრივ თან გაჰყევითო და ვისაც გინდათ თავაკათ თან გაჰყევითო, ჩვენ კი-
დეც გვიამებისო და დაგიმადლებთო. ისინიც ზოგნი ცოლშვილით და ზოგნი
თაკაკათ თან წაჰყვენ და უფროსი ერთნი მეფეს მოუვიდნენ და ბატონი
თეიმურაზ კახეთით აიყარა და ქართლი შეიარა და იმერეთს გარდვიდა და ეს
ანბავი მეფეს ალექსანდრე(ს) ქუთათის მჯდომს მოახსენეს.

ეს ანბავი მეფემ ალექსანდრემ დარეჯან დედოფალს მოახსენა. მაშა
თქვენი კახეთით მეფეს როსტომს გამოუგდიაო და იმერეთს გარდმოსულაო. შეე-
ქნათ ტირილი და თავს ცემა. უწინ გენათელი და თავადები წინ მიავებეს და
ყველგან ნუზლი და სამსპინძლო მზას დაახვედრეს. მერმე მეფე წაბძანდა დი-
დის ჯარითა, მთევება, ნახეს ერთმანერთი, შექნეს ტირილი და თავს ცემა და
გენათელმან ბატონის შვილის დათუნას მოკვლა მალეით მეფეს ალექსანდრეს ას-
რე მოახსენა: იმერეთს ამდენი შეძლება არა აქვსო, რომ ორჯელ ცალკე ცალკე
თემი შეეჭყაროთო. ბარემ დედოფალი მობძანდესო და დედაშვილთ შეყრაში
გაუცხადოთო. რა ზარი ამალდესო, მეფემანო თავსცემით ბატონის შვილის და-
თუნას წამება თათართაგან ქებით წამოსთქვასო. ამალდა ზარი და მეფე
ალექსანდრე(მ) მკარზბდილი თავსცემით ბატონს თეიმურაზს წინ დაუწოქა და ბა-
ტონის შვილის დათუნასი მამაცობითა და ქებით მოკვლა წამოსთქვა. ბატონი
თეიმურაზ და ორნივე დედოფლები ვით უსულო მკვდარნი შეიქმნენ. გენათელი
და ებისკაპოზნი წამოდგნეს და გულზედ წყლის დასხმით ძლიევას სულს მოვიდნეს,
სამ'ლთო სიტყვიანი უქადაგეს და განკითხვის დღის შიში დასდგეს და მლ'თის
საწყენი საქმები დაარიდეს და კირისუფალნი დასხეს, ორმოცამდისინ ტირილი
და ზარი (იყო). იმერეთის თავადნი და აზნაურშვილნი დილას საღამოს მოუტი-
რებდეს. ვისიც მამული ახლო იყო, ისინი უმალ მოვიდნენ, ვისიც შორ იყო,
ისინი გვიან მოვიდნეს, მრავალი გარდასაბურავი მოიღეს. მეფემ ვასაკვირვებ-

ლი ხარჯი გარდინხდა ცოცხალთა და მკვდართა ზედან. აბა თუ ამ გამელანგნობის დღის ანბავი თუ სრულ დაგვეწერა, ტირილისაგან კაცი ველარ წაიკითხვედა. ამისთვის მოკლებით დაიწერა, მაგრა ვინც ამათნი ცოცხალნი დარჩნენ, ორმოცდაათს წლამდისინ ამის გლოვასა და ტირილში იყვნენ და მეფემ ალექსანდრემ ბატონს თეიმურაზს და მისს თავადებსა და ახნაურთ ყველას ცალკე ცალკე სოფლები და სარჩო გაუჩინა და ბატონის თეიმურაზის კახეთით გაგდება და შვილის მოკვლა რუსეთის კემწიფეს მისწერეს და მეფემ ალექსანდრემ ამისთვის ბატონს თეიმურაზს ვერ მოეხნარა, რომ ლევან დადიანი ძრიელი ბატონი იყო და მეფეს როსტომს მისი და მარიამ დედოფალი ცოლათა ჰყვანდა. ყაენიც მწყალობელი და ლაშქრითა და საღაროთ მამხნარებელი ჰყვანდა და ყაენი ბატონს თეიმურაზს უწყრებოდეს. თუ მეფე ალექსანდრე თუ იმერეთით დაიძვროდა, დადიანი იმერეთს ჩამოუდგებოდა. ბატონი თეიმურაზ დარჩა იმერეთს და მეფემ როსტომ ბატონის შვილის დათუნასი და მასთან დახოცილის თავად ახნაურთ თავები და ბახუტა სუფრაჩი და ბატონის თეიმურაზის დროშა ელიზბარ ბოქაულთ უხუცის კელით ყაენს გაუგზავნა. ყაენს ყანდაპარის ასალეზლით გაელაშქრებინა. ესეები ბასტამის ჩიმანში წინ დაკვედრეს. ყაენმან ულურისათვის კარგ ნიშნად ბახანა და კახეთი როსტომ მეფეს მისცა და სამი სოფელი განჯაში ელიზბარს უბოძა და ხუთასი კალათი ქართველთ გაუგზავნეს და მეფეს როსტომს თავი, თომარი და მურასა კმალი ყაენის ფუში და ხალათი და ოქროს იარაღით შეკაზმული ბედაური ცხენი უბოძეს და ყაენი ყანდაპრზედ წავიდა და მრავლის ბრძოლითა და ომითა და ლაშქრის ამოწყვეტითა და სიბის მიტანითა და შეთხრა ციხეში შესვლით უწინ ყალაი ბისტი აიღეს და მაზიგან მყოფი ხანი და უფროსნი კაცნი კელხუნდით ყანდაპარის ციხეს ქვეშ გატარეს, რომ მაშიგ მყოფთ ყანებსა და სულთნებს შეშინდეს და ციხე მოსცეს.

ქრონიკონ(ს)სა სამას ოცდათხუთმეტა შამბაჲ ყაენმან ყანდაპარი აიღო მრავლის ბრძოლითა და ძალ მიცემითა და მრავალი კაცი დაიხოცნეს სიბასა და იერიშს ზედან, აიღეს და ყაზილბაში შიგნით შეესცივნეს, ციხე ქალაქი დარბივს და მრავალი იშოვნეს და ინდო(ე)თის კემწიფისაგან დასმული ხანი თავისის ყმებით ყაენს წინ მოასხეს. ხანი და თავნაჩენნი კაცნი თანწამოასხეს და სხვათ უვნებლობის ნიშანი უბოძეს, რომ საცა უნდოდეს, წავ(ი)დნენ და ყანდაპრი მერაბ ხანს მისცეს და ყაენი მაშათს წამოვიდა. მეორეს ზაფხულს ინდოეთი(ს) კემწიფის შვილი დიდის ლაშქრით ყანდაარს შემოადგა და ყოველგნით სიბები წინ წა(ი)ღეს და შიგნიდამენ და გარედამენ დაუშინეს თოფებსა და ზარბაზნებსა და გარედამენ ბანაკს ისროდეს და სიბები ხანდავს მიაწია და ზოგი კიდევ გასცილდა. შეიქნა იერიში კედელზედა და შიგნიდამ კარგად იყვნენ, ნამეტნავად ყიზილბაში, კაცის მძოვრით აიესო ხანდავი და ინდოელთ გასაკვირვებელი ომი გარდინადეს და სიკვდილისათვის ნალველი და შეწყენა არ იცოდეს. მაგრა ციხე ვერ აიღეს და ქება ითქვა იმ დღეს ინდოთ მეომართა და კარგად(ე) იყვნენ და სამჯერ გასაკვირი იერიში გნეს და ციხე ვერ აიღეს. ამისთანას დროს ნეპრაბ ხან ციხეში მაკვდარიყო. მკვდარი მიფარვით შეინახეს და მაშინც ციხე ვერ აიღეს და კემწიფის შვილი ბევრს გაისარჯა და ციხე ვერ აიღო და გარჯილი და ლაშქარ ამოწყვეტილი დაბრუნდა და ყანდაპარი ყაენმან ოთარ ხანს მისცა და ინდოეთის კემწიფემან ოთარ ხანს ზედანც თავისი უფროსი შვილი დარაშუქუ მრავლის ლაშქრითა და თოფხანით გამოლძახა, ოთარ

ხანს ციხეში გარშემოადგა და როსტომ ხან, დექენის ბატონი, ინდოეთის ლაშქრის სარდარი, ყალბი ბისტსზედ გამოგზავნა და შაჰაბაზ ყაენმან მურთუზა ყული ხან ბეჯირლუ ყორჩიბაშის სარდრობა უბოძა და ერანის ლაშქარი თან გამოატანა და ინდოეთის ლაშქარს გამოუქანა. ვითაც ინდოეთის კემწიფის შვილი ყანდაპარის ციხეს ადგა, სარდარი ყალბი ბისტსზედ გამოგზავნა და ლაშქარიც ცოტა ეგონათ და ყიზილბაშთ უყანა ლაშქარიც არ მოიცადეს.

აქა ომი ზერმანდს ზედა ერანელთა და ინდოელთა ეს არის. მურთუზა ყული ხან ანაზდეულ ინდოეთის სარდარს დაესბა. იმათ რაზმი გარიგებული მზათ დახვედრეს. ვითაც ზღვა საესე წყლითა, ესრევე ინდოთ რაზმი ათას კაცათ იღვინე და ალაგ ალაგ ნელად სპილოს მოსდევდეს და ისარსა და ყუნბ(ა)რას ნოხვროდეს, მსროლი ისროდის და უკუდგის და სხვა მსროლი წამოდგის. მაგრა ლაშქარს არეინ მოწორდის და ვერც ვინ ლაშქარში შეუედის და სითყენც ყიზილბაშნი შეუტყედიან, ისინი ისარსა და ყუნბარს დააყრიდიან ან გარდმოაგდიან და ან გაქცევდიან. ბოლოს ინდოელთ გაიწარჯვეს, და ყაენმა¹⁾ მურთუზა ყული ხან დააქირვანა და ვითაც ნანსახური კაცი იყო არ მოკლა და ყუმს ოთურალი უბძანა. მაგრა ინდოელთ მაშინც კანდაპრი ვერ აიღეს. კემწიფის შვილი ლაშქარ ამოწყვეტილი დაბრუნდა და შაჰიჯან, ინდოეთის კემწიფეა, შვილები შეეცილნეს, ოთხნი ძმანი გარდიცილნეს და რომელსაც ეგრენგზიბ ერქვა, იმან ჭკუით ყველა დაატყუა და თვითან გაკემწიფდა, ძმები დახოცა, მანა ტყვეთ ჩაგდო და ჭეყანა დაიჭირა და ძმისწულები წაუვიდნენ და ინდოეთის გარეშემო შემკვიდრეს ბატონებს შეეხვეწნენ და დაუწყეს ომი და ბრძოლა. ამისთვის ყანდაპრს აღარ მოვიდნეს, პალიფა სულთან ეპტიმადოლე მოკვდა და მისი ალაგი და ვაზირობა მ(ა)ჰმ(ა)დ ხანს ეპტიმადოლეა მისცა ყაენმან.

რა მ(ა)ჰმ(ა)დ ხან ეპტიმადოლე შეიქნა, ყაენი ყაზმინს მოვიდა. როსტომ მეფემ ბატონის შვილის ღვარსაბისათვის თავისის დისწულის ადამ სულთან ნენდრონიკაშვილის ქალი თამარი ყაზმინით ქალაქს მიიყვანე, და ღვარსაბ თავისის ბიძის ვახტანგის შვილის თეიპურაზ მირზას შვილი იყო და მეფემ უშვილობისათვის იშვილა და საუფლისწულოთ მიიყვანა, რომ მეფეს უკან ქართლი მისი იყოს და ადამ სულთანის ქალს თამარსთან გასაკვირებელი და საკელოანი ქორწილი უყო. ქართლი და კახეთი, ფუშტუქუ, ისპაჰნის მოვრაობა, ხუინი, სამასი თუმანი გილანით და ქალაქის ხარაბ(ი) და ხუთი ათასი კომლი²⁾ თათარი ელი და ოიმანი როსტომ მეფეს აქონდა და მტერი არსით ჰყენდა. იყო საქართველო მოსგენებით, ლხინსა და ნადირობაში და რა ბატონის შვილის ღვარსაბის ქორწილი ვათავდა, ვინც ჯალაბობრივ ქორწილს მოსრულიყენენ, ყველას მრავალი საჩუქარი მართავს და გაისტუმრეს და მეორეს გაზაფხულს მეფე და საქართველოს უფროსნი, დედოფალი, თავადების ჯალაბებით კახეთის დასავლელად წავიდნეს. ქალაქით ლილოხედ მივიდნენ, იქ თოვლქვაპმან ძალი ქნა, სამგორს მივიდნეს და ინადირეს და სათისქალაში დადგნენ, მანავის ბოლოს მივიდნენ და საგარეჯო ჩინადირეს და ბეყანბალს მივიდნენ, ისიც ინადირეს, იქით შირაქებში ჩავიდნენ და ორივე შირაქები³⁾ ინადირეს. ქისიყს მივიდნენ, მალაროში დადგნენ და იქილამენ

¹⁾ დედანში: ყაენი
²⁾ დედანში: კონბლი
³⁾ დედანში: შირაქეები

ოფადარს მიე(ი)დნენ და იქ დადგნენ და ვარცლენი და აღრიტლები ინადირეს და ალაზნის პირს გარდვიდა, ბაშინჯალს ზეით დადგა. სამს დღეს უკან აიყარა და მეოთხეს დღეს თოფყარალაჯი ინადირა, მრავალი ირემი და ჯეირანი და სხვა ნადირიც მოიკლა და ფრინველთ ა(ნ)გარიში არ იქნებოდა. იქიდან წინა მინდორში მივიდნენ და ნახევარი ინადირეს და ათას ხუთასი ამ ნახევარს მინდორში ნადირი, რომე რაც მეფეს წინ მოიღეს, იმაებს გარდაისათ რომ თავთავისთვის წაელო, კოკობსა და ფრინველთ გარდაის. იქიდან აიყარა და ამავე წინა მინდვრის ნახევარი ინადირეს, ჯერ აქ უფრო ბევრი ამოსწყდა და აქით აბელის მონჯედ მივიდნეს. მეფისათვის ჩაღური საბლები დაეღვათ, იმაში დადგნენ ერას კვირას და იქიკ მრავალი ღორი, ირემი და შველი და კოკობი ინადირეს. იქით აიყარნენ ნადირობით, ახლო ახლო ჩამოხტომით ალავერდს მივიდნენ. ალავერდის საყდარი ბატონის თეიმურაზის დროს დაქცეულიყო და აშლალობისაგან არ დასცალეზოდა, რომ აეშენებინა და მეფემ როსტომ მისი დაქცეულობა აღშენებინა (sic). ათს დღეს იქ დადგნენ, იქიდან ალონს გავიდნენ. მიცვალეზულთ მეპატრონეთათვის, რომ ალავერდს ემარხნენ, მარიამ დედოფალმან ეამი უწირვინა და ქამა უყო და ალაპი გარდინადა და მეორმოცენი დაუყენა და ყველა ცალკე ცალკე გამოიტირა. რა იქ იყვნენ, წირვა არ დააკლო. ალაზნის წყალს გავიდნენ და ოცს დღეს ალონს დადგნენ. იმ ალონშიგ და მის გარეშემოსი მრავალ სხვა და სხვა ფერი ყვავილნი, იანი და ყაყაჩონი გაშლილ იყვნენ. იქით აიყარა და ორს დღესზედ გრემს მივიდა, იქ მრავალი კარგად ნაშენები სას(ა)ხლენი დაქცულ დანგრეულ ვნახეთ, უკარო და უჭერო, ნადირთ სადგომ მქნილნი. რა როსტომ მეფემ ამ რიგი საკემწიფო სასაკლე ასრე აოხრებული ნახა, საწუთროს გაუტანობლს (sic) შეუწყინდა და ფარსადან გორგიჯანიძეს უბრძანა: ამ სასახლის ასრე მინგრეულობისათვის ერთი მუნასაბი ლექსი გვითხარო. მანც ეს ლექსი მოახსენ(ა), ასე თქვა:

„მღთის მაცა (sic) ყური მათხოვეთ, გრემის სას(ა)ხლის ქებო,
ვისაც გენახოს ეს ასრე, რად გული დაგედებო.
ესე სოფელი კუდია, არვის არ გასთავედებო,
და ამის ამშენა რომ მოკედეს, თქვენ ცეცხლი მოგედებო.“

სიკვდილი იმერეთის მეფის ალექსანდრეს ძმის მამუკა ბატონისშვილისა.

იმერეთის მეფეს ალექსანდრეს თავისის ძმის მამუკა ბატონისშვილის ნიშანი მეფეს როსტომსთან გამოეგზავნა, გასამკლავებელი და სატირალი წინგნი მოეწერა, უწინ ლეგან დადიანისაგან ომშიგ დარჩენა, ტყვეობაში ტანჯვით შენახვა და თვალების დაწვა, მრავლის საცადურით წამება და უბატოთთ მკვდრის ყმაწვილობით სიკვდილამდისინ გაუკითხაუაი, შეუსვენებლად, ათას რიგად უღირსსა და უკადრისის საქმით მოკვდინება წინგნათ მოეწერა. და რა ნიშანი გაუშალეს და წინგნი ბატონს მარიამ დედოფალს წაუკითხეს, ვითაც თავის შვილს ოტიაზედ, ისრევე თმა გაშლით და მკლავ ჩახდით, გულ მწუხარის ცრემლის ფრქვევითა მამუკა ბატონისშვილი მრავალის ქებით ტირილშიგან მოსთქვა და შავის ჩაცმით იგლოვა და სრულ ქართველნი თავადნი და დედანი და მანდილოსანნი, ვითაც საყვარელს შვილებსზედ, ისრე გულმწუხრათ გამოიტირეს. ნამეტნავად მრავლის სათანჯვის წამებისათვის ამას სტიროდეს და ლეგან დადიანს სწყევლიდეს. მეფემ როსტომ ქართველთა და კახთ ჯარით, მკარ ჩახდითა და თავსცემით, გულმწუხარათ გამოიტირეს, დადიანს სძრახვიდენ. აბა აქ გაშინჯეთ სა-

მართალი მითისა, რომ მაგიერი ლევან დადიანს შვილი მოუკვდა და მამამ შვილის ტირილში ლახტი თავს გარდიკრა და შვილ(ს) ზედ დაკვდა და უმარხავს, მეფე ალექსანდრე ლაშქრით მიუბტა და მისი სალარო და საბატონო ყველა დაიჭირა და დადიანი კარგის წესით დამარჯა და ლიბარტიანი (sic) ვამიყ დადიანათ დასვა და სალაროს ნახევარი მას მისცა და რაც კარგი და უკეთესი იყო მეფემ წამოიღო და რაც ლევან დადიანს მეფის გიორგის სახსარში უსამართლოთ წაეღო, მეფეს გიორგის შვილმან მეფემ ალექსანდრემ სამართალით წამოიღო და ლმერთმან დიდის რისხვით მანუკას ბატონის შვილის უდიერი ლევან დადიანს და მის შვილებს გარდახდევინა და თავისის კელით თავი მოიკლა და მისგან ნაძალ(ა)დევად შეგროვილი მრავალი ოქრო, ვერცხლი და მურასა და ძვირის ფასის თვალ მარგალიტი, რომ თავისთვის მოუხმარებელი სხვას დარჩა და თავთან უშვილოდ გარდავლინდა და ყველამ ასრე თქვეს: ლევან დადიანის უშვილოდ გარდავლინა მამუკა ბატონის შვილის უსამ(ა)რთლომ მოსთხარა, სახლიან შვილიან გარდავლინდა. ამა ეს ნიშნათ ყველას გეყოფა, ამა აქ გათავდება იესოს ქრისტეს ნაბძანები სიტყვანი: რომლისათ საწყაოთ მიგიწყავსო, იმავე საწყა(ვი)თ მოგიწყვენო. ამა სამართალი აქ გათავდება და ნაძალადევი არვის შერჩების.

ვამიყ დადიანი მეფის ალექსანდრეს მორჩილი იყო. ამ ეამს ბატონი თეიმურაზ რაჭას იდგა და რუსეთს მიემჩადებოდა. მეფემ წინგნი და კაც(ი) მისწია: მლთისაგან ამ რიგი დიდი წყალობა დაკვემართაო, რუსეთს ნულარ წახვალო, გინდა ოდისშიგ გაბატონდიო, თუ გინდაო, ქართლსა კახეთს მეფეთ დაგსვამ(ო). არ დაუჯერა და რა ბატონი თეიმურაზ იმერეთს გარდვიდა, ქართლმან და კახეთმან მოისვენა, ლხინისა და ნადირობის ნეტი სხვა საქმე აღარვის აქონდა და კიდევ ძველებურათ ჩუბს თავი აღდეს და ასრე თქვეს: ჩვენი მეფე ბერი და უწვილო არისო და ღვარსაბ ბატონის შვილიო თავისთვის შვილად და ჩვენად საბატონოთ მოიყვანაო და საქართველოს თავადებსაო ყველას მაგისის პაპის ვახტანგის მამული გვიტირავსო და რა გაბატონდებო, ყველას წაგვართვამსო და თავის შვილს საუფლისწულოთ მისცემსო, ამას მოუგვაროთ რამეო. როსტომ მეფე ბერიკაცი არისო, დიდს არას გამოეკიდებისო. რა ცოცხალი(ა), ვემსახურებითო და რა მიიცვალოსო, რომელიც ბატონათ გვინდოდესო, ყანსა ვსთხოვოთო. ეს ფიცი და პირი მალვით შეპკრეს და შეიფიცნენ.

როსტომ მეფემ განჯის გზაზე გატეხილ ზეთ დებადეზე (sic) გუნბეთით ხიდი აავა. სოფელი და ქარვანსარა ააშენა, რომ მგზავრი არ გაისარჯოს, სადგომი და საქმელი მზათ დახვდეს. მეფე ქალაქით დედოფლითა და თავად აზნაურით იმ ხიდისა და ქარვანსარისა და სოფლის გასაშინჯავათ მივიდა და იქ დადგა. თავადის შვილებმან ბატონის შვილს ღვარსაბს მოახსენეს: მეფეო ხუთს ექვს დღეს აქ იქნებისო, თქვენ ვალმა გაბძანდით, ქალა ინადირეთო. ემაწვილი კაცი იყო, იმასაც იამა და მეფეს დაეთხოვა. უწინ ნება არ მოსცა და კიდევ დაეთხოვა. მეფე(მა)ნც ბძანა, წავიდესო. ვალმა გავიდინე, რომ ჯერვით ქალაში ირემი და ღორი ინადირონ. ჯერვა ვარიგეს და ალაგ ალაგ ნადირის მოსასყლეთ კარები უჩინეს და მეთოვენი ჩაუსხეს და საბ(ა)ტიოს კაცის შვილები, თავადნი და აზნაურნი მშვილდ ისრით დაჭყვეს და თითონ კარს თითო თავადის შვილი თავათ უჩინეს და რა ჯერვამ ტყენი გამოირეკეს და კარებს მოახლოდნენ, შეიქნა თოფისა და ისრის სროლა ღორებზედან. ამ დროს ბა-

ტონისშვილს ღვარსაბს ხელის თოფი ეცა და შეიქნა ტირილი და თავს ცემა. ნადირობა მოიშალა და მეფესთან ჩაფარა ვაგზავენეს, ამ რიგი ვაების ანბავი მოახსენეს. მეფემ ნამეტნავად იწყინა და ელიზბარ ბოქაულაუზუხუცეს(ი), იწავე ბატონისშვილის დედის ძმა, ვაგზავენეს და ჰაქიმი და ჯარა თან გაატანეს. თვითან მეფეც ჯარით მივიდა, ცოცხალს მიუსწრა. მაგრამე ყველგან ტირილი და თავს ცემა იყო. მეფე ჩამოხდა და საცა ბატონისშვილი თოფ ნაკრავი იწვა, იმ კარავში შევიდა. რა ბატონისშვილმან მეფე დაინახა, ფეხსზედა წამოდგომას ეცადა. მაგრამე ღონე აღარ შერჩომოდა, ვეღარ წამოდგა. მეფემ ქუდი მიწის დაახეთქა და შექნა თავს ცემა და ტირილი და ბატონისშვილს გვერც მოუჯდა და გამოჰკითხა, თუ თოფი სითკენ გეცაო და ან იქით ვინ და ვინ იდგენო და ან გაიგნეთო, თუ ვისი თოფი გეცაო. ბატონისშვილმან ასრე მოახსენა: თუ მოვრჩებო, ჩემს მკვრელს ნე ვიპოვნო და თუ მოვჰკვდებიო, თქვენ კარგად იყვენითო, რომელიც გიჯობდეს, ისრე ჰქენითო. მე(ო)რეს შვალამეძისინ ცოცხალი იყო და მიიცივალა და ყოველს კარავში ტირილის ხმა და თავს ცემა ამაღლდა. ვისაც უხაროდა, ის უფრო სტიროდა და თავს იცემდა აზრის არ მიეკლომისათვის.

რა დილა ვათენდა, თათარნი (sic) თავიანთ წესით აღშეები და დროშეები გაშალეს და მოღებნი მუსაფის კითხვით კმანი აჯების მღთის წინაშენ ტირილით ამაღლეს და ქართველნი და კახნი მკარ ჩაკდილნი ზარითა და თავს ცემითა და ქება მოთქმით მიუტირეს. ცხენები მრუნდათ დაჰკახმეს და კუბოსა და მცხედარს ძვირფასის ნაქსოვები გარდაბურეს, სისახლიანი ტანისამოსი მხლებლებმან მკარს გარდიკიდეს და თავადთ შვილები მცხედარს ჭვეშ შეუსხდნენ და ჰალეაბრის (sic) გზით ქალაქში მიასვენეს და ქალაქთა შიგან შეიქნა დიდი ტირილი და ვაება და ყოველნი ვინმენი თავიანთ რჯულის წესით მკუდრის საკაცეს წინ გაეგებნენ. ბატონისშვილის სასახლე ჰალეაბრის გზის პირდაპირ იყო. ბატონისშვილისათვის რომ თოფი ეკრათ, იმ ღამეს ბატონს თანარს, ბატონისშვილის ჯალაბს, სიზმარში ენახა, რომ თავი მამჭრესო და იყო ამ სიზმრის ნახვისათვის წელიწადი. დაინახა, რომ ჰალეაბრის გზით მცხედარი მოაქვთ და ჭვეყანა მას მოსდევს სრულ მკარ ჩახდილნი, ზარითა და თავს ცემითა. რა ბატონმან თამარმან ესები ნახა, თავის გუნებით ასრე ბძანა: ეს ამრიგი დრგიალის არ ვიზედ იქნებაო, თუ არ მეფესა ზედანო და ან ბატონისშვილს ზედანო. უსაცილოთო ჩენი ნახული სიზმარი ეს არისო, ან მეფე მამკვდომია და ან ბატონისშვილიო. თავი კედლისათვის ეკრა და ვითაც უსულო მკვდარი შექნილი იყო და წულის სხმით მოესულიერებნათ. ქმარი თოფით მოკლული შინ მოუსვენეს და სრულ ქართველნი და კახნი ჯალაბობრივ ქალაქში მოვიდნენ და მეფე თვითან და მარიამ დედოფალი სწორამდისინ ბატონისშვილის სასახლეში ქირისუფლათ ისხდენ და ყოველმან კაცმან შეძლებითა და შეფერებითა თავიანთ წესით მიუტირეს და გარდასაბურავი მიართვეს. ჭამა, აღაპი, გაცემა თათრისა და ქართველთ წესისა გარდინადეს და მკვდარი არდაველს წხ სეფის საფლავში მიასვენეს. რა არდაველს ერთის დღის სავალსზედ მოახლოვდენ, არდაველის ხანი და შე(ი)ხ სეფის მუთაველი შე(ი)ხ აღ ისლამი, ყაზი და ქალანთარი და მოლანი და თალიბელმნი (sic) და მუსტიდნი და მერჯულენი მუსაფის კითხვითა და დროშა აღმით წინ გაეგებენ და რა ქალაქს არდაველისას მოახლოვდეს, სრულ მოქალაქენი დიდნი და პატარანი გაეგებნენ და დიდის პატივით მოასვენეს და შე(ი)ხ სე-

ფის საფლავს ახლო მიწას მიიღეს და როსტომ მეფემ ეს ანბავი ყანის მისწერა და ვითაც ყანდაპრსზედ ლაშქრობა იყო, თემის აშლილობისათვის მეფე ამის ძებნას აღარ გამოეცემა. მაგრა ვითაც ბარათაშვილმან სიაოშ თუმანის შვილს ბაინდურს დასწამა და ასრე უთურა: შენი ნასროლი თოფის ფინდიხი ეცაო, — ამისთვის სამართალსზედ ესენი შეაბეს.

ამ უამს ბარათაშვილი სიაოშ და თუმანისშვილი ბაინდურ სამართალსზედ შეაბეს. ვითაც ყოვლს რჯულში მართებულია, კემწიფეთ შეწყენისა და შემცოდლობის დარიდება, ნამეტნავად უკადრისობის შემც(ე)დვა და მათს სისხლში გარევა, ქართლში ქართველნი მრავალნი და ძრიელნი არიან და სომეხნი ცოტანი და ულონონი და მათგან ამ რიგის საქმის თქმაც ძნელია, თორა და ქნა და ქართველთ უნდოდა ეს სისხლი სომეხთზედ დაეტეხა. ამისთვის ულონონი იქმნენ სომეხნი, რომ სხვა რივად ფიცითა და ჯერით არ გარდასწყყდებოდა და სიაოშ ბარათაშვილმან წამოსთქვა, რომ თუმანისშვილმან ბაინდურ ჰკრაო ბატონისშვალს თოფიო. იმან აშორო თქვა. ამისთვის სამართალსზედ შეაბეს და ბძანებითა მღთისათა სამართალი ვაცხადდა. ორნივე თავიანთ რჯულის წესი გარდიხადეს. მეფე და თათარნი სომ(ე)ხთკენ მოდგნენ და დედოფალი¹⁾ და ქართველნი სიაოშს მიუდგნენ. მეფეს მოახსენეს: ამ რივი საქმენიო უხმლოთ არ გარდასწყყდებისო. მეფე(მა)ნც ბძანება ქნა — თავიანთ რჯულში რაც მართებული იყოს, გარდიხადონო და პავმანი დაუდვან ერთმანერთსაო. შემშის დროს ჩვენს კარს მოვიდნენო. მეფის ბძანება ვათავეს, ვაენდგნენ და ინანეს და თობა და თმობა აუთქვეს, ანდერძები ვათათვეს და ეზიარნენ და ავის ნაქმარნი ინანეს¹⁾ და ვისთვისა შეცოდებინა, შეეხვეწნენ და შენდობა იშოვნეს და ვისაც რამე ემართა, გარდუხადეს. თავიანთ სალდრები დაიარეს და შესაწირავი მიართვეს და რაც შეეძლო(თ) გლახათა და ულონოთ მისცეს. ბარჯალსა და პავმანზედ აბილის ქალაქს მოვიდნენ და მეფის სასახლის პირდაპირ მტკვარს ვაღმა საომრის ალაგად უჩინეს, რომ ყველგნით დასტკერტდეს. ორნივე საომრის იარაღით შეიმოსნეს და ცხენს შესხდენ და ვაღმა ვავიდნენ და მეფემ ექვსი იასაული უჩინა საომრის ალაგზედან და ციხის კარები დაუგდეს, რომ არცვინ შეუშვან და არცვინ ვამოუშვან და ერთმანერთის მოშორებით ცხენით იდგნენ. ვამოღმიდამ დაუძახეს — ომისა და შეტყევის დრო არისო. უწინ ცხენ ქენებით სიაოშ მოუხდა და შუბი შემოსცა და ზედ შეამტვრია, ჯაჭვი ვაუტეხა და ვვერდში ვასჩარა, შუბის პირი შიგ შეარჩინა. ამას უკან ბაინდურ მიუხდა და შუბი შესცა და ბარკალშიგ შეამტვრია და ვასცილდა. აწ სიაოშ წაეწია და ლაბტი სცა და ვასცილდა. აწ კიდევ ბაინდურ მიეწივა დ(ა) ლაბტი სცა, მაგრა ვითაც თავისის სისხლით კელი სოველი აქონდა, ლაბტი ვაიხლტა და ცხენმან თავგანზიდეარობა უყო და სიაოშ ლაბტის ცემით მისდევდა. ბაინდურ კმაღს კელი წიკრა და უკან უკუ ქნია და სიაოშს საცხვარეში მოახვედრა და ფ(ი)ცხლავ ცხენით გარდმოვარდა და თათართა და სომეხთავან შეიქნა კმა მალლა — ალაჰ ალაჰ — ძხილი. ბაინდურ მოსაკლავად სიაოშს მიუხდა. იასაულეზმან არ დანებეს, მაგრა ცხენი მაშინც მოუკლა. მეფემ ბძანა: სიაოშ ციხოვანთ ტყვეთ მიაბარეს და ბაინდურ ამ დაკოდილობით, ისრევე საომარ ცმული, თავისივე ცხენ იარაღით ვამოღმა ვამოვიდა და მეფეს თავყვანი სცა და ასრე მოახსენა: თქვენს მტერს უნდოდა შეგბმო-

¹⁾ ტექსტში: დედოფალი.

დითო, ორნივე უბრალონი ტყვილათ შევიხოცენითო და თავის სადგომს წაიღია. და მეფემ ჯარა და მომია გაუგზავნა, მრავლის სარჯლით შუბის პირი ამოართვეს, ორს წლამდისინ დაკოდლილი ძლივს გაუშთივლდა სიაოშს და ქართველთ იპატივეს და მისი ჯაჭვი და იარაღი მეფემ ბაინდურს მისცა და ბატონისშვილმან ცულდათ ჩაიარა. ვითაც ბატონისშვილის ჯალაბი მეფის დისწულის ადამ სულთნის ქალი იყო, მეფემ ბრძანა: ბატონისშვილს ლვარსაბასო ძმა ჰყავს, ვახტანგ საცელათ ურქეიანო, იმას ჩემად შევილად მოვაყვანიებო და ბატონისშვილის ჯალაბს იმას შევერთავო, თათართ წესით ერგებისო, რადგან ორნივე მუსურმანი არიანო. ეს იწყინეს, მაგრა ვერა თქვეს რა.

აქა მეფემ როსტომ თურმან ყაენთან გაგზავნა და ვახტანგ ბატონისშვილი ხაუფლისწულათ (sic) სთხოვა. ყაენი მაზანდარნას ბძანდებოდა, თურმან მეფის არზები მიართვა და ვახტანგ თავისის ბიძის ვახტანგის შვილის თეიმურაზ მირზის შვილი ვახტანგ შვილათ სთხოვა და ვახტანგ კარზედ არ იყო, ყაზმინს მოგრავად იჯდა. ყაენმან ბატონისშვილს რაყამი მისწერა: როსტომ მეფეს შვილად უთხოვნიკარო, თურმან მანდ ვიახლებისო, შენი საქმე კარგად გაირიგეთო და ჩვენს კარზედ მოდიეთო, ხალათი ჩაიცვიეთო და აქედამენ გავისტუმრებთო. რა ეს რაყამი ყაზმინს ბატონისშვილს მოუვიდა, დედამ მისმან ასე თქვა: უფროსი შვილი წამეგვარაო და მამიკლესო, ახლა შენც წაგიყვანოსო, მე შენის მეტი არსად არა ვამაჩნია რამეო, მე შენ არსად გავიშვებო და არც ვის მოგაკვლევინებო, მე თვითან ყაენთან წავალო, ან როსტომ მეფის სიცოცხლეში საქართველო შენ მოგცესო და ან საქართველოს სიახლოესაო ერთი ასეთი საბატონო მოგცესო, რომ როსტომ მეფის კელის შემეცდავი არ იყოთო და ან როსტომ მეფეს უკან გავისტუმროსო. აქ არის ნათქვამი: მწიფეს ესროდენო და მკლხე სციოდაო. ბატონისშვილმან ვახტანგ თავისი დედა ყაენსთან გაგზავნა, თურმანს უბძანა: შენ საქართველოში წადიო და როსაც წამოსასვლელი შევიქნებით, ჩაფარს გამოვგზავნიო და დაგიბარებო, წამობძანდიო და სწორათ წავიდეითო. თურმანს შეს(ა)ფერისი პატივი არ დასდვა, არც საჩუკარი მიართვა და ვაისტუმრა. თურმან გულნაკლური და გაჯ(ა)ვრებული როსტომ მეფესთან მივიდა და მრავალი საწყინარი ანბეები მოახსენა: თქვენ შვილად ნოვაყავსო და ის ძმის მოკვლას თქვენ გაბრალებსო, მესისხლეს გეძახისო. მეფე ამაზედ გაავგულდა და ასრე ბრძანა: შვილათ მინდოდაო, თუ ღმერთს ჩემთვის შვილი სდომებოდაო, ის მამცემდაო. ახლა სიღამდისინ ცოცხალი ვარო, თვითან ვიბატონებო, ჩემს უკან ვისაც უნდა, მისცენო. და ბატონის შვილის დედა ყაენთან მისულყო და შვილის არ გაგზავნას საქართველოში შეხევეწოდა. ყაენს ებძანებინა: თუ წასვლა არ უნდა შენს შვილსაო, ხუ წავაო.

ამ დროს ხალიფა სულთან ეპტიმადოვლე მაზანდარას მოკვდა და მისი ვაზრობა და ეპტიმადოვლობა მა(პ)მ(ა)დ ბეგს მისცეს და ყაენი ყაზმინს მოვიდა და მეფემ როსტომ ფარსადან გიორგიჯანიძის კელით ეპტიმადოვლობის მისალოცავი ფეშტაში გაუგზავნა. ეპტიმადოვლე კარგად დახელომოდა, მრავალიც მოეცა და მეფის გამოგზავნილი ტყვეები და ჩემი მირთმეულიც ყაენს მიართვეს და ჩვენს სახელი მოეხსენებინა და კარგ გვარად გაეშინჯებინა და ყაენს ებძანებინა: გამოჰკითხეთო, თუ რასთვის მეფემ ლვარსაბის მკვლეელი არ იპოვნაო. ერთს ღამეს ვეხმევ და ასრე მიბძანა: რასთვის მეფემ ლვარსაბის მკვლეელი არ იპოვნაო. მერმე მე ასრე მოვახსენე: თუ ფათერაკათ სცენია ცუდის კაცისაგან, იმას

რალა ძებნა უნდა და თუ შეყენებით უკრავს, მაშ დიდის კაცის საქმე იქნება და კემწითე ინდოეთსზედ ლაშქრობთ და თუ მოსძებნოს, არამც საქართველო აირიოს და თქვენი საწყენი იქნას რამე, თორა და მასთან მოძებნაცა და პოვნაც აღვილი არის. იმან ასრე მიბძანა, რომ ყაენს ასრე მოხსენებიაო—როსტომ მეფეს მოუკლევინებია. მე ფიცი მოვახსენე, ამას მეტად არ გამოგონია შეთქი. იმ რანეს ბატონისშვილი ვახტანგ იქ ყოფილიყო და მე ვერ ვიცნობდი. მეორეს დღეს ჩემად სანახავად მობძანდა. მითხრეს, ბატონისშვილი მოვაო. წინ გავეგებე, ვიცან, რომ წუხელის ეპტიმადოვლესთან იყო. როსტომ მეფის სიკეთის ანბავი შეითბა და მეც ტკბილად მაშვიტობა და ნაღლი მოვახსენე და არ კლების ბოღიში მოვსახოვე და მეორეს დღეს სანახავად მიველ. აღარ გამამიშვა, კარგად დამხედა და მრავალი ჭკვიანური სიტყვა ბრძანა და რა ყაზმინს ვიყავ, მალე დამბატიჯის და რა გამისტუმრეს, მეფეს როსტომს არხა მისწერა და სამელი და თავდაბალი სიტყვები დამაბარა. მე იმ ზამთარს ლაჭიჯანს დამემყოვნა მეფის სამასის თუმანის ასაღებლათ. ბატონისშვილის მინაწერი წინგნები და ან რაც ჩვენთვის ზეპირათ დაებარებინა, ისიც წინგნათ მივსწერეთ, მეფეს გაუგზავნეთ. რა ბატონისშვილის მინაწერი წინგნი მეფეს წაეკითხა, ჯილაგ ხანი თალიში ჩემთან ჩადრათ ლაჭიჯანს გამოეგზავნა, წინგნიც ებოძებინა და ასრე ებძანებინა: რასაც წანს ეს კაცი წენთან მოვიდესო, ფიცხლავ ყაენთან ჩაფრად წადიო და ჩვენი მინაწერი არხა მიართვითო, ბატონისშვილი ვახტანგ საუფლისწულოთ გვიტხოვნიო. საცა ყაენს იახლოო, ბატონისშვილს გამოისტუმრებნო, შენ წინ წამოუძებო და დიდის პატივით მოიყვანეო. ლაჭიჯანიდამე მეხუთეს დღეს ყუმს ყაენს ვიახელ და მეფის მონაწერი არხა კემწითეს მივართვი და ძე ეპტიმადოვლისას დანაყენეს და ასრე მიბძანეს,—ისპაჰს ჩაეალოთ და იქიდამ გავისტუმრებთო. რა ქაშანს მივედიო, მეფის ჩაფარი მოვიდა, ყაენისთან ასრე არხა მოეწერა: თუ ბატონისშვილი ვახტანგ არ გამოგესტუმრებინოსო, ნულარ გამოისტუმრებთო, მუკრანის ბატონი გამოგვიგზავნიო, ის წამოუძღვანეთო და ფარსადან ისრევე გილანს წავიდესო და თუ გამოგესტუმრებინოსო, ნულარ მოაცდევინებთო, მალე წამოვიდნენო და ჩემთვისაც ასრე მოეწერა. ეს წიგნიცა და ჩაფარიც ქაშანს მოგვივიდა. ჩვენ ისევე გილანს წავედით და ყაენი ისპაჰს მიბძანდა და მუხრანის ბატონი ისპაჰს ჩასრულიყო, ყაენი კარგად დახვედროდა. ვახტანგ ბატონისშვილი ავად გამეკარიყო და მიცვალებულიყო. ეს ამბავი როსტომ მეფეს მოახსენეს, ნამეტნავად იწყინა და ხოსია ბარათაშვილი ყაენთან ჩაფრათ გავგზავნა და მუხრანის ბატონი ჯანიშინად ეთხოვნა. ყაენმას წყალობა უყო და მრავალი მისცა და გაისტუნრა. რა ქართლს მოვიდა, მეფემანც პატივი მოუმატა და ზოგზოვი სავახტანგო სოფლებიც მისცა, კემწითის ნაბოძებს მამულის სიგლებში შეიღობით დააწერინა. მუხრანის ბატონმან უფრო გაძრილება მოინდომა და მიფარვით მეფის კარგნი ყმანი შემოიფიცა. ნოდარს ციციისშვილს თავის შვილის არჩილისათვის ქალი სთხოვა და ხალ ერისთვის შვილს ზურაბს თავისი ქალი მისცა და ნარიამ დედოფალმაც საციცარი უბოძა. კარისკაცთ მეფის მალვით პატრონ ყმობაზედ შეჭფიცეს, იმისთვის რომ მეფის როსტომის უშვილოპისათვის ქართველნი უიმედოთ იყვნენ, თავად დიდის ხნის ბატონი ბძანდებოდა და სიბერეს დიად მოეტეხა და მერმე შვილი და ახლო ნათესავი არა მყვანდა. ამისთვის ნათქვამია—ჯოჯოს სიგლახსაო სიბერე უარესიო და მრავალი საკემწითეო და სამეფო და სათავადო და ვახტანგო და გლეხ-

თა თავიანთ წესითა და შეძლებით უშვილობისაგან მოთხრილან და მათი კონება, მორკმა, ტახტ გვირგვინი და სალარო, ქვეყანა და ლაშქარი სხვას დარჩომია.

ქკს ტმდ, ამ უამს მეფემ როსტომ ისპაჰნის მოვრავობა მე ფარსადანს მამცა. ყოვლის მორთვითა და გაწყობით ისპაჰნს ჩამოველ. ბედნიერმან შაჰპას ყაენმან კარგის თვალთ მნახა და დიდი პატივი დამდვა, ასე რომ უფროსი ერთს სადივანბეგოს სამსახურს მე მიბძანებდა. ესეზი დივანბეგს ეჯავრა და ისპაჰნის ლოთებს ასწავლა, ტყვილათ ამიჩივლა და მრავალი ტყვილი მოვონება ათქმევინა. ეს კემწიფემ შეუტყო, დაჭირვინა, თვალეზი დასთხარა და რაც აქონდა, ყველაკა წართვა და მე ეშვიკალასობა მიბძმა და ზუთი სოფელი გულფეიქანში სარჩოთ გამიჩინა. მე ყაენის კარს დავრჩი და ჩემი ჯალაბნი საქართველოში დარჩნენ. ამასობაში სეხნია თურქისტანისშვილი საქართველოდამ ჩაფრაათ მოვიდა, როსტომ მეფეს ყაენთან არზა მოეწერა: ლევან დადიანი მოკვდაო და მისი ქვეყანა და სალარო მეფემ აღექსანდრემ დაიჭირაო და ერთი დადიანის შორ ნათესავით დადიანის ალაგზედ გააბატონაო და მისი ძმა და ძმისწულენი ჩვენთან არიანო და ოდიშელნი ამათ ითხოვენ თავიანთ საბატონოთ და ჩვენ შეძლების ღონე აღარა გვაქვსო. ერთი რაყანი მუხრანის ბატონს უბოძეთო, რომ ჩენს უკან მეფობა მისი იყოსო, რომ ჯარსა და ლაშქარს მისგან შიში აქონდესო, რომ მიწადა სარდრათ ექნაო და ოდიშს გავეზავნო, რომ დადიანის ძმისწული თავის სამკვიდროზედ გააბატონოსო.

ამ ანბავს უკან აღრბეჯანის ვეზირისაგან ჩაფარი მოვიდა: როსტომ მეფე გორს მიიცივალაო და აღრბეჯანის ელი შეპოფრთხა და არაზის წყალს გამოვიდაო. ამ ანბავს ელოდენ სხვიგნიდამ, აღარ მოვიდა. ყაენმან ჯილავდარი მ(ა)ჰმუდბეგ საქართველოში გაგზავნა, მართალი ანბავი მოიტანოს. ერთს თვეს წავიდა და მოვიდა და ასრე ანბავი მოიტანა: არ მამკვდარაო, მაგრა ავად ყოფილაო და ახლაც ავად არისო. ამის მოსვლაზე ზალ ერისთვის ჩაფარი მოვიდა, ყაენთან არზა მოეწერა: მეფე დიად შეძნელდაო და ეგ არზები, რომ სეხნიამ წამოილო, მეფეს მაგისგან ანბავი არა აქვსო, ბეჭედი მოჰპარესო, ნუ დაუეგრებთო, სადამდისინ მართალი არ შეიტყვითო. ამ არზასზედ კემწიფემ ასრე მიბძანა. ფარსადანო, შენ იქაურობა კარგად იციითო, ჩაფრად წადიო და მეფესა და მუხრანის ბატონსა და ზალ ერისთავს ხალათები, მიუტანეთო და ამ არზებისაც მართალი შეიტყვევო, თუ მეფის მოწერილი არისო, თუ არაო, იქაურ(ი) საქმე კარგად გაშინჯე და შეიტყვევო და მალე გამობრუნდიო. მამცეს კალათები და ასრე მიბძანა: აქამდისინ ერისთავით მუხრანის ბატონის სიკეთესა მწერდაო და ახლა არ ვიციითო, თუ რასთვის გაავებულანო, ესეც კარგად შეიტყვევო, დ(ა) როსტომ მეფე თუ ცოცხალი იყოსო, მისეც შეკითხულობითაო გუჰარმინარი დაწერინეო და საქართველოს თავადთა და უფროსს კაცებს დააბეჭდინეო. რომ როსტომ მეფეს უკან ბატონათ ვინ უნდათო. სესხნია თან გამამატნეს, ჩაფრათ წადიო და ისრევე მალე ჩაფრათ წამოდიო. კალათები ზურჯინებით დავიკარით, სამის ჩემის კაციით ისპაჰნით მეთორმეტეს დღეს ქალაქს მივედით. მეფე ავად იყო და კალათი ლოგინში ჩაიკვა და ყაენის ნაბძანები სიტყვანი მეფეს მოვასხენე. იმან ასრე მიბძანა: ორნივე ლაშქრით სომანეთის ქალაში დგანანო, ჯერ ეგ კალათები მიუტანე, ჩაიცივანო და ათიოდე დღე შენს სახლში დაჰყავო და როსაც გიკმო, ჩამოდი და გავისტუმრებო და აქაურს საქმეს ყველას კემწიფეს მივსწერო. ქა-

ლაქით გორს მოვედით. ბატონი დედოფალი გორს ბძანდებოდა და ძმისწულეები ოდიშის დასაქირავათ გაევზავნა. იქ ვნახეთ და ყაენის ანბავი გვკითხა და მოვახსენეთ. მეორეს დღეს სომანეთის ქალაში მივედით, სრულ ქართველნი და კახნი წინ მოგვეგებნენ, შუკრანის ბატონმან და ერისთავმან ყაენის ნაბოძები კალათები ჩაიკვეს და კენწიფე დალოცეს და შუკრანის ბატონის კარავში მივიდნეს და სადილი იქ ჭამეს. მეორეს დღეს სადილათ ერისთავმან დაგვაპატივა და შუკრანის ბატონისაგან და თავისის ს(ა)ხლის კაცებისაგან მრავალი საჩივარი ბძანა. მესამეს დღეს დავებოფე, გორს ჩემსა მოველ, რომე სიღამდისინ მეფის ბძანება მოვიდოდეს, იქ ვიყო. სომანეთს ანბავი მოსვლოდა: მეფემ ალექსანდრემ გაიმარჯვაო და დადიანის შვილები დახოცაო ამაზედ.

აქა იმი მეფის ალექსანდრესი და დადიანის ძმისწულის ლაპარის მოკლეა. ქართველთა და მესხთ ლაშქარი ლიპარს ახლდენ, მეფეს ალექსანდრეს შეებნენ დ(ა) მეფემ გაიმარჯვა და ქართველნი და მესხნი ზოგნი დაიხოცნენ და ზოგნი დაირჩინეს და ზოგნი გარდებევწნეს და გამოქცეულნი სომანეთს მოვიდნეს და ზალ ერისთავი და ელიზბარ ერისთავი თავიანთ ლაშქრითა და კახნი ერთ პირათ წამოვიდნენ და ქალაქს შეფესთან მოვიდნენ, ჰალვაბარში დადგნენ. მეფე სიბერისაგან ავად იყო და ლოგინათ იწვა და ერისთავებმან ჯამალ ხან მეფეს მიუგზავნეს და მუხრანის ბატონიც ქალაქს ჩამოვიდა და ჯამალ ხანის პირით ასრე შესთვალეს მეფეს: რა თქვენ ცოცხალი ბძანდებითო, შენის მეტი პატრონი არ გვინდაო და თქვენს უკან სხვას საქართველოს ბატონს ჩვენ უმობას არ უზამთო, ჩვენი ბატონი ყაენი არისო. მეფემ ასრე შესთვალა: ჯერ ავად ვარო, ჩემი საქმე მოიცალეთო, ვნახოთ როგორ შევიქნებითო. თუ მოვიჯობინებ, ყველას მე გაგარიგებო, თუარა და კახნი თქვენთან იყენენო, სხვას კელი არ ჰქონდესო და მუხრანის ბატონიც ქალაქში თავისთვის იყოსო. მაგრამე მუხრანის ბატონმან მეფეს ასრე მოახსენა: თუ ერისთავიო იმერეთს გარდამყოლოდაო, მეფე ჩვენზედ წამოვიდოდაო და დადიანის ძმისწული ლიპარი ოდიშს დაიქრდაო. რაზდენჯერ გარდასვლა მოვინდომეო, არც თვითან წამოვიდაო და არც ლაშქარი გამოუშვაო და რა ჩვენის ლაშქრის დამარცხების ანბავი მოვიდაო, თიცხლავ აიყარა და ქსნის ერისთავი და კახნი თან წამოასხაო და ჰალვაბარში მოსრულაო. იმასაც მეფემ ასრე უპასუხა: ჯერ ავად ვარო და თუ მოვიჯობინებო, ორთავ გაგარიგებო და თუ ვერ მოვრჩიო, მას უკან რომელიც გიჯობდეს, ისი ჰქენითო. რა მუხრანის ბატონმან მეფისაგან ეს სიტყვა გაიგონა, მეფის მსტოფი მ(ა)ჰმ(ა)დ ზამანა და თუმანის შვილი ბაინდურა თან გამატანეს და ერისთავთან მიგვეზავნეს და ასრე შესთვალა: თავდაპირველ შენ ნოინდომეო ჩემი ვაბატონებო, ახლა რა შეგცოდეთო, რომ აგრე გაავგულებულხართო. შენის შვილისათვის ქალი მიმიციაო და რასაც მამულს იტყვი, მოვართმევო. ესეგი ერისთავს მოვახსენეთ. იმან ასრე ბძანა: როსაც მისი ბატონობა გამოვარჩიებო და ჩემს ზურაბს ქალი მოსცაო, ნოდარის ქალი თავის შვილს არჩილს უთხოვიაო. ჩვენს შვა დამხდომი ნოდარ მამკედარაო, მაგრა თურმან და თბილელი ცოცხალნი არიანო. ქართლის მეფობა მაგისთვის გვითქვამსო და კახეთის ბატონობა ჩემთვის ითქვაო, თორა და მაგასთანაც მრავალჯერ დამიფიცავსო, რომ როსტომ მეფეს უკან სხვას ქართლის მეფეს უმობა არ უყო, გინდა ეგ იყოსო, გინდა სხვაო. ეს ერისთვის ნათქვამი სიტყვები მუხრანის ბატონს ვაბტანგს მოვახსენეთ. ამაზედ სხვა მოციქულები გაუგზავნა და იმათაც ესეგ ანბავი მოუტანეს. მე ფარ-

სადანს ყაენის ბძანება ნქონდა, რომ მუჯალა გავაყეთო და ქართველთ დავა-
ბექდინო და ყაენს მივართო--¹⁾

---[საქ მელი და ტანს საცმელი იმით ჰქონდეს. გლახათა და ქვრივ ობოლ-
თა და მღრდელთა და მოლოხანთ სარჩო გაუჩინა. ასი წელიწადი იცოცხლა და
იმისის პირით გინება არ გამოსრულიყო. ისპაჰნის მოვრავი და ყ(ა)ენის ყულარ-
ალასი იყო და შ(ა)ჰაბაზ მაზანდარას მიიცვალა და როსტომ მეფემ ისპაჰ(ა)ნში
შაჰსეთი გააყაენა და შაჰადანის ქვეყანაში ხონაქრას ვეხირ აზამს ხოსროე
ფაშას შეება და გაიმარჯვა. მამაცობისათვის როსტომ დარქვეს თოარადა სა-
ხელათ ხოსროე მირზა ერქვა და მრავალი სიყესუ და სამადლოთ შენობა ერ-
ანის ქვეყანაში ექნა და ოცდახუთმეტი წელიწადი იყო რომ მიცვალეზღულიყო და
კიდევ ქვეყანის ერში დიდნი და პატარანი მისნი მაქებარნი და შენდობის
მოქმელნი იყვნენ²⁾.

¹⁾ აქ ზღონაწერს აკლია. შინაარსის შესახებ ზღონაწერს სიათხილო ადგილი „ცხოვრ-
ება საქართველოსა“-დის (გვ. წოდ. პარაზ. ქრონ.):

„ერისთავებან ჩაფარი გაუგზავნა (ყაენს?). ქართველთ(ა) რახანც ჯანიშნო-
ბა ჰქონდა და ყაენის რაყამი ხელთ ეჭირა, მუხრანის ბატონს ბახუტა ბეგს ბა-
ტონისშვილი დაუძახეს, სახელი გამოუცკალეს, ვახტანგ დაუწყეს ძახილი, გაუ-
მაზარი დაბექდეს ვახტანგ ბატონისშვილის ვახაბატონებლად, მისცეს ჩაფარსა,
მეფემაც არზა მისწერა: დაუძღურდიო, თუ მოვიჯობინეო, აქაურს ანბაგს ჩაფარის
ნელით გაახლებო და გერმანოზისწვილი პაატა თან გაიტანეს და ჩაფარად გაი-
სტუმრეს. ჯამალ ხან უწინვე ქალაქის ციხეში იყო. ჩაფარი რომ ყაენს გამოეგ-
ზავნა, ჩაფიდა და გარმანოზისშვილი პაატა თან ჩაჰყვა და აქაური ანბაგეცა და
მეფისაც მოეხსენებინა—ავად ყოფნას ძალი უქნია, მისი მორჩენა ძნელია(ო).
ბძანება ქნა: ჩაფარი წავიდ(ეს), ალაჰვერდი ხან ყარაბაღში მივიდესო და სეფი
ყული სულთან ქართლს მივიდესო, ზალ ერისთავს წამოუძღვეს, მოიყვანოსო და
მუხრანის ბატონის მეფობისა ებძანა—ენახოთო, როსტომ მეფის საქმე როგორ
იქნებნისო“ (ფარსადან გორგიჯანიძის თხრობაში ამის შემდეგ როსტომ მეფის
მოკლე დახასიათება მოყვანილი).

²⁾ „ცხოვრ. საქართვე“-ში აქ გვიხილვობთ:

„ქრონიკონს ტმზ როსტომ მეფე ნიცივალა ტფილისს ქალაქსა. ტირილი დე-
დოფალს აღარც დასცალდა, აღარც ქართველთა საშვევად, ერთი ორი დღე იტი-
რეს, როსტომ მეფე თათრებმა ციხეში შეიტანეს და იქიდამ ყუმს გავზავნეს
დასამარხავით. ჯამალხან უწინვე ამოსრულიყო და დედოფალს ყაენის რაყანი
შემოუგზავნა,—ხემწიფის ბძანება არისო, ციხეში შეიყვანა და ყაენთან უნდო-
დათ წაეყვანათ. დედოფალმან თეთრი თმა გავზავნა, ყაენს შეუთვალა: მე ცი-
ხეში თქვენი ბძანება ვაჯათავეო, შემოველო ჩემის მხლებლებითაო, ერთი ბერი
დედაკაცი ვარო, ჩემს ქმარსაო და ძმასაო მაგათ ოჯახზე ბევრი უქსახურებიაო,
აქედამ ნუ დამპრავსო. თმაცა და წიგნიც ციციწვალს პაპუნა სარდილს მისცეს,
ჩაფარად გაისტუმრეს. პაპუნა სარდილი აღრე ჩასულიყო. ყაენს სწყყნოდა როს-
ტომ მეფის სიკვდილი, დედოფლისა დიად ბევრი დედაკაცობა უანბო და თმა
თეთრი უწევნა: როსტომ მეფე(მ) თავისი საბატონო ცოცხალმაყ იმას მისცაო და
ანდერძათაც მუხრანის ბატონს უანდერძაო. მეფობაცა და დედოფალიც მუხ-
რანის ბატონს ვახტანგს მისცა და ქართლი და ის რაც როსტომ მეფისს საქონე-
ლი იყო და ის რაც ერანში როსტომ მეფეს ჰქონდა, ყველას წყალობა უყო, სა-
ხელად შეჰ ნაეას ხან დაარჯვა, მალე გამოისტუმრეს. პაპუნა სახალწლოდ მო-
ვიდა. სოლანლუსს მეფე ჩაფიდა და ყაენის ხალათი ჩაიცვა, რაყამი თავზე დაიბ-
რქვა, ისე შემოვიდა ქალაქში. მეფე გაათათრეს, ორმოც დღეს აქით ქორწილი
უყვეს შაჰნავას მეფესა და მარიამ დედოფალსა. შეიქნა სიხარული, მეფობა და
დედოფლობა მიულოცეს“.

აკა მეორეთ ყაენთან მოხვლა ზღლ ერისთვიხა და დიდის პატივის და-
 დება. ყაენის ბძანება იქნა, ისპაჰნის მოვრავი, ვეზირი, ქალანთარი და ისპაჰ-
 ნის უფროსნი და თავნი კაცნი და ყაენის ყულუმბის უზბაშნი და მინბაშები და
 თავადის შვილები წინ მიაგებეს და მოვიდა, ყაენის ალაყაფის კარს ემთბვია
 და მირზა თაყი - ეპტიმადოვლეს სახლში ჩამოახტუნეს და მეჰმანდარი
 უჩინეს და კემწიფემ კარვის თვალით ნახა და მრავალი პატივი მიაპყრო
 და მრავალი უბოძა და საზამთროთ მაზანდარის სანადიროთ წაიყვ(ა)ნა და
 დადიანის შვილი შანადავლე და ქსნის ერისთავი იასე იასესშვილი ისპა-
 ჰნით საქართველოში გაისტუმრა და ერისთავი და ჩხვიძე გიორგი და
 კახნი მაზანდარს მიასხა, ანადირა, ალხინა, ჩრალვანები აჩვენა და ზუთასი თუ-
 მანი ჯამაგირი გაუჩინა და კახეთის ნაპირის ალაგიც ერისთავს უბოძა და სხვა
 კახეთი განჯის ხანს მისცეს და ერისთავი მორკშითა და ყოვლის რისიმეთი ზორ-
 თული მაზანდარით საქართველოს გაისტუმრეს, კახეთის ბატონს მურთუზა ყუ-
 ლი ხანს თაბუნათ მისცეს. ეს ამდენი ყაენის წყალობა ერისთვისათვის შეშორ-
 დათ და თავისივე მოყვრები უაზრობისათვის მოსატყუებლათ შეუყენეს და აჭეს
 და აღიდეს და ასრე მოახსენეს: შენს დროშიაო რასთვის უნდა კახეთი თათ-
 რით აივსოსო. ასეთი რაშე მოახდინეო, რომ საქრისტიანო არ წახდესო. ამაში
 ერისთავი ვერ ჩამოიყოლიეს. ასრე ითქვა—შვილი და სიძეო სიტყვით გაერიფ-
 ნესო და კახთ ერისთავის მტერობით თუშნი ერთმანერთს შეაფიცეს, ასრე რომე
 საცა კახეთში თათარი დაეს(ა)ხლებინოს, დაესხან და ყათლაში უყონ და ასრე
 ჰქნეს, დაესხნეს და საცა თათარი ნახეს, კმალქვეშ დავლეს და აღიყული ხან ქან-
 გარლუ თვითან ციხეში გამაგრდა. ეს ყველა სხვათა ნაქმარი ერისთავს დააბ-
 რალეს და ყაენს მისწერეს. ყაენის ბძანება მოუვიდა, ეცადეთ ერისთავი დაიჭი-
 როთო ცოცხალი. ნისი დაჭირვა ძნელი იყო, მისივე ძმისწულები დაატყუვეს,
 მოღალატეთ შეუყენეს და არხალუხით, ფარალათათ ჯდომს, უდიარალოსა და უყ-
 მოს დროს წაუშინეს და ბიძა მოკლეს და ერისთავისშვილი ზურაბ და მისი სი-
 ძე ქსნის ერისთავისშვილი შალვა, ცოლის ძმა ჩხვიძე გიორგი თიანეთს ყოფი-
 ლიყენენ და იქიდანმენ გაპარვით თრიალეთ(ი)ს გზით ახალციხეს მიმავალნი თა-
 თართ ენახათ და ეცნათ და ცხენ ჰქენებით ცხირეთს მეფისათვის მოეხსენებინათ.
 მეფეს ჯარი გაეძახა და მისწეოდნენ და გიორგი ჩხვიძე მოეკლათ და ერისთავის
 შვილები მეფესთან მოასხეს და მეფემ ყაენს გაუგზავნა და ყაენმან უმცროსი
 ძმა შიგნით შეინახა და უფროსი ზურაბ ქირმანს გაგზავნეს და იქ თავისის
 დლით მიცვალეზღლიყო და ერისთავობა ოთარს მისცეს. კახეთი განჯის ხანს
 ჰქონდა, ბიძინა სუფრაჩი და ელიზბარ ერისთავი და შალვა თავიანთ ნებით
 განჯის ხანთან მივიდნენ და იმან ყაენთან გაგზავნა და კახეთში თათართ ამო-
 წვეტა იმათ დაბრალეს. უწინ ბეკრი პატივი დასდევს, მაგრა შიგნით გარეთ
 სხვათა მოკმარებისათვის დაუწყეს ბეზლობა, დააჭირვინეს და განჯას გაგზავნეს
 და ვისიც კაცნი კახეთში დაეზოცათ, იმათ კელთ მისცეს და უბრალათ დახო-
 ცეს სამნივე და ქართველი მეფე გაძრიელდა და

აკა დარეჯან დედოფლისაგან თავისის გერის ბაგრატ მეფის თვალების
 დაწვა. რა მეფე აღეკსანდრე მოკვდა, დარეჯან დედოფალმან თავისი ძმის ქა-
 ლი თავის გერს ბაგრატს შერთო და მეფეთ აკურთხა. მაგრა თვითან მეფეც
 იყო და დედოფალიცა. ბაგრატს არაფერი ეკითხებოდა და შეუ(ჯ)დნენ დედო-
 ფალს ეშმაკსავით მაცდურები და ასრე გამოუჩ(ი)ვეს: ბაგრატ მოკალო და

ქუტუნის შვილი ვახტანგ ბაგრატიონი შეირთეო და მეფეთ აკურთხეო და სი-
დამდისინ ცოცხალი იყო, შენ იბატონეო და მანამდისინ რუსეთით ძმისწულიც
ნოაყვანინეო და ის გააბატონეთო. და ბატონი თეიმურაზც რუსეთით ახალი
მოსრული იყო და ხორეშან დედოფალსზედ მგლოვი(ა)რეთ იყო, სკანდაში ციხე-
ში იყო. გაუწყრა ღმერთი მრჩეველსა, დარეჯან დედოფალმან ბაგრატ მეფე და-
ჭირვინა და თვალეზი დაუთხრეგინა და მეფობას თავის მამას შეეპატიჯა. მამამ
უჯავრა, რასთვის ჩემს სიძეს თვალეზი დასთხარაო. სკანდით ქუთათის არ ჩა-
ვიდა. დედოფ(ა)ლმანც მამის ჯავრით ვახტანგ მეფეთ აკურთხა და ქრმათ შეირ-
თო. რომელიც დედოცალის კერძნი არ იყვნენ, ქართლისაკენ თავადნი ქართ-
ლის მეფეს საყმით შემოეპატიჯნენ, იმერეთ(ს) გარდიყვანეს. ჩაღმა მკრის თავადნი
დადიანს საყმით შეეპატიჯნეს და ქუთათის მოიყვანეს. ორნიც იმერეთ ჩავიდ-
ნენ. დედოფალმა ქართლის მეფეს წინგნი მისწერა: თუ მამეშველეზიო, ჩემს ქე-
თევანსაო თქვენს არჩილს მივსცემო და ლეზთ იმერითს (sic) მეფეთ ვაკურთ-
ხებო. მეფემაც სამასის მეთოფით კათალიკოზი მიაშველეს, ქუთათის ციხეში
შეგზავნა და ოტია ჩხვიძემ უმუხანათა და ვახტანგ ახალი მეფე ფიცით ციხა-
დამ გამოიტყუა და დადიანს დაჭირვინა და თვალეზი დასთხარეს და გარეთ
მეფე და დადიანი ასრე შერიგდეს, რომ არგვეთს აქეთი ქართველს მეფესა და
იმას იქით დადიანსა და მასუკან დადიანმა თვისი ქალი მეუვის შვილს არჩილს
მისცეს და იმერეთში გააბატონონ.

ამ დროს არაგვის ერისთავი უკუსდგომოდა და ბატონის თეიმურაზისათვის
სკანდის ციხეში კაცი და საფიცრის (წინგნი) გაეგზავნა, რომ ქართლსა და კა-
ხეთს თქვენის მეტი შემკვიდრე პატრონი არსად დარჩომილაო. მანდ ნუ დგა-
ვარ, კახეთს ჩაბძანდითო, ქართლიც თქვენი იქნებისო. ბატონს თეიმურაზს ეს
ანბავი იამა და კიდევ ჩამოჰყვა და წამოსვლა დააპირა. ზოგ ზოგნი კახნი, რომ
ერისთვისთვის აგნი იყვნეს და შ(ა)ჰნავზ მეფისათვის კარგნი, იმათ ბატონს თეი-
მურაზს ასრე მოახსენეს: რათ გინდათ ამისთანა სიცოცხლეო, რომ ზალ ერის-
თავსაო, თუნდა გაგადებსო, უნდა გაგაბატონებსო. ახლაო თუშთაო რაც კა-
ხეთში თათარი ყოფილაო, ამოუწყვეტიათო. ყენს ერისთვისათვის დაუბრალე-
ბიაო, ახლა უნდა ილეთით ჩავგასხასო და ჩვენ დავგვიბრალოსო. რომელიც თქვე-
ნი ყმანი ყენთან ჩავიდნენო, ბატონობა იშოენესო და დღეს ყენი შაჰნავზ
მეფის მწყალობელი არისო. რადგან არც თქვენს ქალს მიეშველეთო და არც
იმერეთი ინდომეთო, სხვა გზა აღარ არის ამის მეტო, რომ შ(ა)ჰნავზ მეფის
საქმითაო ყენთან წაბძანდეთო. იმანც დაუჯერა და თავისი ს(ა)ხლთუზუტესი
ოთარი შ(ა)ჰნავზ მეფეს მიუგზავნა და ასრე შესთვალა: თქვენის საქმით მინდა
ყენსთან წავიდეო. ეს ნამეტნავად მეფეს იამა და ამილახორი გივი გაუგზავნა
და დიდის პატივით ქართლს გარდმოიყვანეს. კიდევ ზალ ერისთვის კაცი მო-
უვიდა—ცუდათ ნუ ჩაიკარგებო, ჩემსა მობძანდითო, ქართლი და კახეთი ორიც
თქვენიაო. კიდევ კახთ არ აქნევიდეს და ასრე შესთვალა,—გინდა მამცემო და
გინდა წაშართვამო, მე შენეული აღარა მინდა რაო.

აქა რევავ ზალ ერისთვის ძმა ყენთან შაჰნ(ა)ვაზ ხანს ჩაყრათ გამოეგ-
ზავნა და ასრე მოუწერა: იმერეთი დავიჭირეთო და დადიანს შუა გალყავითო
და ბატონი თეიმურაზ სკანდის ციხეში იყო და კემწიფის კარზე წამოსელის
შემოგვეპატიჯაო და ჩვენც ამილახორი გივი გავგზავნეთო და დიდის პატივით
ქართლს მობძანდაო, კემწიფის ბრძანება რა იქნებისო, ყენს იამა და სომბი-

თის მეღიქის ძმა მ(ა)ჰმ(ა)დ სულთან მეჰნინდრათ უჩინეს და ჩაფრათ გაგზავნეს, რომ ბატონს თეიმურაზს წინ წამოუძღვეს და დიდის პატივით ყაენთან მოვიდეს და ყველგან ფიშვანში უყვეს და ყოველს მინზილსზედ, რაც მოუნდის სამას-პინძლო მზათ დაახვედრიან. რა ისფანის (sic) სიახლოეს მოვიდა, კემწიფის კარზედ ვინც მზათ იყვენენ, ყოველი მდიდარნი და მათი შვილნი და მოხელენი და ქალაქის უფროსნი წინ მიაგებეს, ხანი იყო თუ სულთანი ყველანი გაეგებნენ და ალაყაფის კარს მოვიდა, ემთხვია და წინ წაუძღვენეს და მირზა თაყის ეპტიმადოვლეს სასახლეში ჩანოახტუნეს და იმავე ღამეს ვახშამს უკან ყაენი თვითან მიბძანდა ბატონის თეიმურაზის სანახავათ, შეუტყობლათ. ბატონი თეიმურაზ ძილს იყო და კემწიფემ თვითან გაღვიძა. რა იცნა რომ კემწიფე არის, ფიცხლავ ფენს მოხევივა და მოახსენა: მე მაგას რასა გლირსვარო, კემწიფე გარჯილაო. ყაენი გამკიარულდა, იმ ღამეს მეორეს სადილობამდისინ იქ ლხინი ნახა და მეორეს დღეს ათასი თუმანი თეთრი და ათასის თუმნის ფარჩა გაუგზავნა და კემწიფემ, ვითაც შვილმან მამას, იმ რიგათ პატივი უმატა, ალხინა, ანადირა, კარგა შექცია. დედოფალსზედ შავი ეცვა, გამოუცვალეს და ქართველს მეფეს გივი ამილახორი ბატონის თეიმურაზისათვის გამოეტანებინა და შეენიერობისათვის და კარგ საქციელობისათვის ყა(ე)ნმან მოიწონა და დიდი პატივნი სცა და მრავალი წყალობა დამართა და კემწიფემ ბატონს თეიმურაზს ასრე უბრძანა: შენის შვილის შვილი მაშეგარეო, კახეთსაც მოკცემო და სხვას მრავალს წყალობასაც უამართებო. ამაზე ბატონმან თეიმურაზ გიორგი ჩერქეზი და ბებურის შვილი გაგზავნეს და ყაენმან აბასყულიბეგ თან გაატანა ერეკლე ბატონის შვილის მოსაყვანათ.

რა ესენი მივიდნენ, ბატონის შვილი თუშთ არ გამოუშვეს. ეს ინბავი ყაენს მოახსენეს, იწყინა და არ მოსვლა ბატონ თეიმურაზს დასწამა. გაუფედა და ბატონი თეიმურაზ ასტარაბათს გაგზავნა და ცოტას ხანს უკან იქ მიიცივალა და ანდერძი ექნა, რომ კახეთს თავის მამა პაპათ სას(ა)ფლაფოში ალავერდის სალდარს მიიტანონ და როგორც ანდერძი ექნა, კემწიფეს მოახსენეს. ბრძანება ექნა—წაიღონო და მიიტ(ა)ნეს. მისი ყმანი მცხედარს გაატანეს და ზოგნი ხორასანს და ყანდაჰრ(ს) ვაბარეს.

ამ დროს ურუმთაგან ჩაფარი მოვიდა: ჩვენსა და თქვენს შვა წყობა არისო, შაჰნავაზ ხანს იმერეთი რასთვის დაუჭირავსო, ოდიშსშიც ცოლას იმა დანიანათ დაუსვამსო და იმერეთში შვილი გაუბატონებიაო. არ ვიცითო, თქვენის ბძანებით უქნიაო, თუ თავისის ძალითაო. ამით ასრე მისწერეს: დაუშვებიაო და ჩვენ გარდავბდევინებთო. ამირ ჰამზა ხან თალიში გაგზავნეს, იმერეთი დაუტყალეს და მეფის შვილი არჩილი და გივი ამილახორი მაზანდარას ყაენთან მოვიდნენ, კარგად დახვდა და მრავალი წყალობა დამართა და ორნიც დაათათრა და კახეთი არჩილს უბოძა და შანაზარ ხან დაარქვა და ყოველი სამეფო იარაღი და ქარხანები უბოძა და კახეთს გაგზავნა. ქართლში მამა მეფობდა და კახეთში შვილი ბატონობდა. კახთ ასრე მოახსენეს: თუ გინდაო რომ ეს ქვეყანა საბოლოთ თქვენ დაგარჩესო, ჩვენის ბატონის ქალი შეირთვეითო. ეს მეფემ ყაენის შიშით ვერ გაბედა და ამასობაში ბატონის შვილი ერეკლე თუშეთიდან კახეთში მამაშვილს ღამით თავს დაესხა და მრავალი კაცი მოიკლა, ზოგნი გაიქცნენ და ზოგნი შაჰნავაზ მეფესა და მის შვილს ბატონს არჩილსთან გათენებამდისინ იბრძოლეს და მეფე ადგილით ვერ დასძრეს. რა გათენდა, ქარანები

დაამბნეს, დაფანტული ლაშქარი მოკროვდა და ჯარი თუშთ უკან გაადევნეს და ნიეწივნეს და შრავალი თუში მოკლეს და წინაღები ნაშოარი გააყრევივნეს და ბატონისშვილს ერეკლეს ვერ წაეწივნეს და მეფე და კახი ბატონი ქალაქს მოვიდნენ და თუშების თავები ყაენს გაუგზავნეს და მეორეს გაზაფხულს კიდევ ერეკლე ბატონისშვილ(ი) მარტყოფს მოუხდა ცოტას კაცითა. მეფემ ლაშქარი შეიყარა, თათრის ჯარიც მოიშველა და უჯარმის ბოლოს ომი აჰკიდეს და სი-ცოტავით ქართველთ ველარ გაუძლო და ისრევე თუშეთს წავიდა და დედა მისმზნ თორღის ციხე უკუ(ი)პირა და კახნი ზოგნი თან გაჰყენენ და ზოგნი ცი-ხეში შეჰყენენ. შვიდს თვეს მეფე ლაშქრით ციხეს გარ შემო(ი)ადგა და ვერ აილო. მაგრა ციხოანნი შეჯერდნენ. ერთს ლამეს დედოფალმა თაშური ჩოხა ჩაიყვა და საფთეშვილდ ისარი შემოირტყა, ბოხობის თუშური ქუდი დიბურა და ცი-ხილამ ჩამოვიდა და მეფეს ლაშქარშიგ გაიარა და თუშეთს მივიდა. მეორეს დღეს, რომელიც კახნი ციხეში იყვნენ, მეფეს შემოგებეწნენ და უვნებლობის სი-ფიცარი სთხოვეს. ამათაც მისცეს და იმათაც ციხე მოსცეს და თორღით მეფე აიყარა და ქალაქს მობძანდა და ბატონისშვილი ერეკლე დედიანათ იქივე თუშეთს იყვნენ და დარეჯან დედოფალი ახალციხეს იყო და თავისი ძმისწული ქეთე-ვან დედოფალი გვერცს იახლა და მრავალი მურასა იარალი და ათეულ მარგა-ლიტი(ი) აქონდა, ფაშას ქრთამათ მისცა და ბაგრატს იმერეთი წაართვეს, დარე-ჯან დედოფალს მისცეს. ბაგრატ ლეჩხუმს გაეცალა, დედოფალმან თავის დარ-ბაისელთ უბრძანა: წადით თქვენს ადგილსაო. ცოტას ხანს თქვენს სახლში მო-ისვენეთო, დიდი ხანია ჩვენის გულისათვის ირჯებიეთო. დარბაისელნი თავისას წავიდნენ და დედოფალი და მისი თვალეზ დათხრილი ქმარი ვახტანგ იქ დარ-ჩნენ, თავისთვის იყვნენ¹⁾ - -

--- მიუხდა დანდობილს, ფიცი გაუტება და წაუშინეს და მეფე დედოფალი ორნივე დახოცეს და მათი მკვლეელიც იმერელთ დახოცეს და ისრევე ბაგრატ მოიყვანეს და გაამბატონეს და ქეთევან დედოფალი ახალციხეს დაშის საკლში დარჩა, შეილივით ინახევდენ.

ქქს ტნე, შამ აბაზ ყაენი მიიცივალა და შამ სულეიმან, შვილი მისი, გა-კეშწიფდა. ვითაც ახალი კენწიფობა იყო, აღარგინ იკითხა რა და ნოდარ ცი-ციშვილუ მიცვალებულიყო, იმისი ქალი ბატონისაგან არჩილისათეინ ნათხოვნი იყო. იმ ქალის დაგდება და ქეთევან დედოფლის შერთვა უნდოდა და საბო-ლოთ ციცისშვილის სისხლს ერიდებოდა. ტყვილი ძრახვა თქვეს, უჭადეს და გას-წირეს²⁾ სული და ჰგმეს ღმერთი და ის დაუგდეს, ახალციხის ფაშას ქეთევან დედოფალი სთხოვეს და მანც ვითაც თავისი ქალი, კარგის წესითა და ზითვით მოსცეს და ამათაც მრავალი მისაცემი გაუგზავნეს და საქებური ქორწილი გარ-დინადეს. კახი ბატონი შაჰნაზარ ხან ახალ ნაქორწილევი კახეთს მივიდა და კახთ ჩვეულებით ისრევე დაიწყეს არეულობა და ასრე მოახსენეს: კახეთის ბატონს გეძახიანო და უფროსი ერთი კახეთი სხვათ უჭირავსო, მამ შენ რისი და ბატონი კარო ეს სიტყვები კასმან ბატონმან თავის მამას შაჰნაზარ შეფეს მოახსენა. მამამ ასრე პასუხი უბრძანა: ჩვენგან არ მისცემიაო და არც წაერთმევიაო, თუ არ შემეკვიდრის ბატონებისაგანო. როგორც ჩვენ მოგვცემიაო, ისრევე იმათ

¹⁾ აქ დედას უნდა ავლადეს, თუმცა ჩვენს ხელნაწერში ტყუილი ვაჰმით არის წარმოდ-გენილი.
²⁾ დედაში: გასწირეს.

მისცემიაო და შვილმან მეფეს ასრე მოახსენა: რაც საკახეთო არისო, ბედნიერ-
მან ყაენმან მე მიბოძაო და მე არვის არ დაეანებებო. ერისთავი თქვენი ყმა
არისო და თუ შათთვის მისაცემი გინდაო, ქართლიდამენ უბოძეთო. ამაზედ მა-
მა და შვილი დამდურდნენ, მაგრა შვილი ვერ დასთმო და ერისთავით მოცი-
ქული გაგზავნეს და წესთვალეს: რაც საკახეთო მამული და ალაგი ვეჭიროსო,
დაგვიდევიაო. იმათ ასრე შემოეთვალა: ბედნიერმან ყაენმანო კახეთის ნახევა-
რი ზალ ერისთავს მისცაო. ჩვენ თქვენის გულისათვისო იმისთანა საკელოანი და
შვილსა სამეთოში ჴ(ა)მბანაგოთ ქებული და სწორ უპოარი ბიძა პოვქალითო
და სრულ კახეთი თქვენ დაგანარჩუნეთო და საცა თქვენი მტერი გაჩნდა, ჩვენ
წაგინდინეთო, ჩვენ სხვას მრავალს წკალობას მოეცილითო და თავად ყაენისაგან
გვაქვს მოცემული და ვერც ვინ უყენოთ წაგვართვაშსო. ამაზედ მამა და შვილ-
მან რჩევა დაიწყეს და ასრე თქვეს: ამათ ამოუწყვეტლათ ეს მამული არ წაერ-
თმევისო, მამ ესენი ამოვსწყვიტოთო და ქართლი და კახეთი მოიხვენებსო.

ეს ანბავი ერისთავისათვის ეთქვა ვისმე, მაგრამ აღარ გამეღაენდა და
ერისთავანი დაუთხოვრად შინ წავიდნენ და ყაენს არხა მისწერეს და მისულას
შეპატიჯნეს. ყაენმან ჯილავის ჯაბადარბაში ფაღდბეგ, რომ უკანის შირვანის
ხანი შეიენა, ის შემამსდრათ გამოეგზავნა და ერისთავი კარზედ ეხმოთ. ყაენის
კარს მოვიდა. ჯერ ყაენი არ ენახა, ჩაფარი მოვიდა: ქართველი მეფე და კახი
ბატონიო თავიანთ დიდის ლაშქრითაო საერისთოს შეუბდნენო და ერისთავს
ძმა პაპო მოკლესო და საერისთო დარზივესო და რაც საკახეთო მამული ეჭი-
რათო, წაართვესო. ეს ანბავი ყაენს ეწყინა და ასრე ებძინებინა: ჩემს კარზედ
მოსვლისათვის უქნიაო. მანსურ ხან ყულარალასი ბარათაშვილი ყაენის კარგი
ყმა იყო და ქართველს მეფეს უდგა და ერისთავიანთი აქა იყო. ამან ყაენს ას-
რე მოახსენა: მისას დღეშიო საქართველო იმადგან აშლილი და თუკრებული არი-
სო და იმათი დაჩაგვრა კემშიდის დოვლათს უჯობსო, თუარა და ამათ სადა-
ვეს დანებებთო, დღეში ერთხელ ქართლსა და კახეთს ბატონი უნდა გამოუტკვა-
ლოთო. ამ სიტყვით ყაენი დაამწვიდა, ოთარ ერისთავს იღარა გაუგონეს რა,
ხალათი უბოძეს და იეგან სულთან ერისთავს თან გაატანეს და მეფეს წინგნი
მისწერეს: რაც ამათი წაგერთვას, ისრევე ამას მიეციოთო. აღარ მისცეს და იე-
გან სულთანი მომდურავი გაისტუმრეს და ერთმან წელიწადნან შეახელ ვამო-
იარა, ოთარ ერისთავი და მისი ძმა ედიშერ დივანბეგი დაიხოცნენ და მოწამ-
ლვა ითქვა მათი, ერისთავობა მათს ბიძას რევაზს მისცეს. რევაზის ქალი მეფემ
თავის შვილს ლვარსაბს უთხოვა ვითაც რევაზ ერისთავი რაქის ერისთავის სი-
ძე იყო იმის გამოღნით იმერეთის ბატონობა ლვარსაბ მოინდომა და ახალ-
ციხის ფაშასთან მივიდა და მრავალი ქრთამი მისცა, რომ ხონოქრისაგან იმე-
რეთის მეფობა მას უშოვნოს. ვითაც დიდი ხანი იყო არჩილი იმერეთის შოე-
ნას ცდილობდა, ამისთვის ლვარსაბის წასულა კახმან ბატონმან თავის მამას და-
ბრალა და გაუფეგულდა და ცოლშვილი უკან აიდევნა.

**აკა შამგვაზ მეფის ხანლის არევა და შვილების წასვლა ახ(ა)ლციხის ფა-
შასთან.** ცოლ შვილი უკან გაუშვა და ცოლს კაცით არჩილი იმერეთს გარდ-
ვალა და ვინც მხირტობდა, აღარც ისინი მოღვი(ა)დნენ და იქ ველარ დადგა და
ისრევე აღს გარდმოვიდა და დედოფალი სურამს გაუშვა და თვითან ახალცი-
ხის ფაშასთან მივიდა და მრავალი დეშნაში მიართვა და სხვასაც მრავალს და-
პირდა, რომ კონთქრისაგან იმერეთის მეფობა უშოვნოს, ისიც გამოაჩინის

გულისათვის ჩამოჰყვა და ასრე უთხრა: ერთი კაცი თქვენ გაგზავნეთ ხონთქრის კარზეო, ერთს კაცს მეც გავატანო, ვეზირ ახამს ფეშქაში გაუგზავნათო. ამანც დაუჯერა და მამაც ბერს უგზავნიდა იმერეთის წ(ო)ენის გულისათვის. გაუგზავნეს მრავალი ოქროსა და ვერცხლი(ს) იარაღი ვეზირ ახამს. კახეთი უპატრონოთ იღვა და ერისთავმან მისი ნაქონი სოფლები ისრევე დაიჭირა და არჩილს ასრე ეგონა: რა მე წავალო, კახეთს ერეკლეს მისცემნო. შ(ა)მწავზ მეფემ ყაენს არხა მისწერა, რომ ჩემად უნებურად შვილები წამივიდნენო, არამც მტერმან ჩემი თავი ტყველათ შემოგაბეზღონო. ერთი კაცი გვიბოძეთო, რომ კემწიფის კარზედ გვინდათ ჩამოვიდეთო. ჩვენი თავი ვიმართლოთო.

მუსტაფა ყულიბეგ ყაჯარ ყორჩიზაშის შვილი შ(ა)მწავზ ნდფს მეშანდრათ გაუგზავნეს და შეპატიჯება ინანა და სხვებს დაბრადა, მაგრამ წასვლის მეტი ღონე აღარ იყო. მაგრა კარგის მორთვითა და დიდის ჯარით წავიდა. ყველგან ნებატონენი ბანნი და სულთანნი წინ მოეგებოდენ, დიდის პატივით მიჰყვანდათ და ბატონის შვილების გიორგისა და ლევანისათვის დაებარებინა: მე რომ ყაენია წინაშე წავიდეთ, თქვენ იასე ერისთავს მიუკედითო და რაც ავი იყოს, ის უყავითო. იმათაც მამის ბძანება გაათავეს, უწინ ყმანი გარდმოხირეს, გაუორგულეს, დიდის ლაშქრით შესიენეს. წინაღმც საქართველოს ლაშქარმა და უკანდამენ თავისმან თოფი დააყარეს და ცოტის კაცით ველარ გაუძლო და ჯალიბეში გაუშვა და ხუთის კაცით კახეთზედ ჩაიარა და ყაენის კარს ჩავიდა და სახლკარი აუკლეს და დედა და ცოლი და მკლებლები დაუცარცეს. შამწავზ მეფე ყაზნი(ნ)ს ჩასულიყო. იქ მოახსენეს — ქსნის ერისთავს იასეს ჩაუვლიათ და ყაენთან წასრულო. თავად ავად იყო და მერმე ეს ანბავი დიად ეწყინა. ყაზნიით ავადმყოფი წავიდა და ხოშქარუს ქარვანსარაში ძლივას ჩაწივა.

სიკვდილი შ(ა)მწავზ მეფისა ხოშქარუს. ხოშქარუს ქარვანსარაში მიაწია და იქ მიიცივალა და ეს ანბავი ყაენს მისწერეს. მკვდარი თავ(ი)ს გამზღველ(ი)ს მეფის როსტომის სასაფლ(ა)ოვში (სი:) მიიტანეს და ყაენს მეფის შვილის ალექსანდრესათვის ებძანებინა: კაცი გაგზავნეთ და მამის შენის საქონელი ზეთი აქნეინეთ და ქართველთ როგორც ულუფა აეღოსო, ისრევე მისცენ და კარზედ ნოვიდნენო და ყაენს ბატონის შვილის ერეკლესათვის ებძანებინა: გაათართლო, ქართლსა და კახეთს ორსავეს შენ მოგცემო. იმას თათრობის უარი ნოცხსენებინა. ყაენს სწყენოდა და განჯის ხანის შვილი აბას ყულიბეგ ჩაფრათ ქართლს გაეგზავნა, გიორგი ბატონის შვილი საშელოთ ჩამოეყვანა. ამის წამოსვლას უწინ შ(ა)მწავზ მეფის სიკვდილი აბალციხის ფაშას გაეგონა და არჩილი დაეჭირვიებინა და ციხეში დაეტყვებინა და ფაშას ქართველთაგან მუჭარის ანბავი მისვლოდა. ამისთჳს იმათვე გამოეპარებინათ და სურამს მოვიდა. ლვარსაბ მშა მისი საერისთოში მივიდა და მამა გაიმკლანეს და ჰვისთვის იყვნენ, რომ განჯის ხანის შვილი აბას ყულიბეგ ჩაფრათ მოვიდა გიორგის წასაყვანათ. კარვად დახვდნენ და მრავალი საჩუქარი მიართვეს. წინ წაუძღვა და დიდის პატიუცემით ყაენთან მიიყვანა. მანამდისინ გიორგი ჩავილოდა, მის მშას ალექსანდრეს კარი ქრთავით შეეცრა და ნეიობას თავის თავისთვის ცდილობდა. ამისთჳს ცოტას ხანს გიორგის მეფობა უკუვარდა. ამ დროს ჩაფარი მოვიდა — უღურულუ ხან მოკვდაო. იშისი ალაგი მეფის გიორგის აბას ყული ხანს მეშან(ნ)დარს მისცეს განჯის ხანობა და ცოტას ხანს უკან კახეთის ბატონობაც მიეცა და გიორგის დიდი ქება ყაენს მოახსენია და მისის საშეით ქართლის მეფობა გიორგის მისცეა და კიდევ გაა-

თათრებს და საკენწიფო თავი, ხმალი და ხალატი და სხვა შორთფლობა გაუ-
რიგეს და ორი ათასის თუმნის ნაღდი და ჯინსი ქართველთ უბოძა და ალექ-
სანდრემ მამის საქონლისაგან ძმას წილი არ მისცა. მაგრამ მლ'თისაგან ნაბძანე-
ბია: ძალათა და უსამართლოთ ნაიხსაგან შეგროვებული საქონ(ელი) შეიღოს სა-
კეთილოთ არ გამოადგება. ვითაც შაჰნავაზ მეფის ქონება სრულ სხვათაგან ძა-
ლათა და უსამართლოთ წართმეული იყო, ალექსანდრე მოკვდა და მისს დას
დარჩა. დამ შაველი ხან ლორის ბატონი ქრმათ წეირთო და თავისი ქონება
ქრმისის მიიტანა. შეეგზნა ცეცხლი და ქრმისა და ცოლის საღარო ორიც და-
ეწვიათ და რაც მოურჩა, რომ ცეცხლი ვერ დასწევდა, ყაენმან ქმარი მოუკლა და
რაც ებადათ ქრმისაცა და ცოლისაც სრულ საყენოთ წართვეს. ნაძალადეგმან
ასრე იცის და ღმერთი ქიშმარიტ ყოელია ძრიელის გამაქარგებელია.

აქა იქივ გიორგის მეფის ანბავს მივიღეთ, თუ რა იქნა და რა მოხდა.

ბედნიერმა ყაენმან მეფის შაჰნავაზის საბატონო მისავეს შეიღოს გიორგი მეფეს მის-
ცა და მუსტაფა ყულიბეგ მეჰმანდრათ ვაატანა. განჯას რომ მივიდა, განჯის ხანი
თავისი ნაემკმანდარული აბას ყული ხან კარვად დაბვდა, ხუთს დღეს განჯას შეინა-
ხა, წინ მოგება და თანაც გაჰყვა და კარგი ფეშქაშვი მიართვა და ქართლი-
საკენ გაისტუმრა. რა ქალაქს მიაბლოვდა, საქართველოს ჯარი და სრულ მო-
ქალაქენი წინ მოეგებნეს, ციხიანთ შადლუხი ქნეს და ქართველთ მეფეთ აკურ-
თხეს და წესითა მათითა ფეკს აკოცეს და თემის შემინებისათვის ჩითახაშვილს
ზალინას თავი ვაგდებინა. თავისი მეჰმანდარი ყაჯარის ყორჩიბაშის შვილი მუს-
ტაფა ყულიბეგ(ს) საჩუქარი მიართვა და გაისტუმრა. განჯას მიაწია და მოკვდა.
კიდევ შაჰნავაზ ხან იმერეთი დაიჭირა, ბაგრატ გურიას ვაეცალა და მისი ცო-
ლი დადიანის ნაყოლი ისრევე დადიანმან წაიყვანა. გურიელმან ბაგრატ აზრუმს
მიიყვანა. ფაშამ ეს ანბავი ხონთქარს წისწერა, იქით ბნანება მოვიდა: სავაზს
მანდეთი ლაშქარი შეიყარეთო, მიუხედიეთო, ან მოჰკალით, ან დაიჭირეთო და
აქ გამამიგზავნეთო და თუ ყაენის ბნანებით მოსრჯლიყოსო, ჩვენ მეგვატყობი-
ნეთო. ეს ანბავები აზრუმის ფაშას შეხალი ხან ვატიმადოვლესათვის მოეწერა.
ამან ასრე წისწერა: ჩვენ წავკვსელიათ და ჯალალი შექნილათ, თავის თავით აქეთ
იქით ქვეყანას არბევთ. ჩვენც აქედამან ლაშქარს გაუძახებთო და თქვენც მან-
დედამ ლაშქარი გამოუძახეთო და ჰაჯი ალი ხან ვატიმადოვლეს ძმისწული
გიორგი მეფეს ჩაუტრათ გაუგზავნეს და ეს ანბავი შესთავალეს და იმას ასრე მო-
ეწერა: ჩვენი ლაშქარი მას არ ახლავსო, ისრევე იმერელნი მოსვლიან და იმათ
ჩაუყვანიანთო. რა ჰაჯი ალიბეგ ქართლიდამ მოვიდა, სიტყვით თავისის შოენი-
სათვის საქართველოს საქმე გაუადვილა და ასრე ეგონა — რასაც ენით იტყვის,
მისი ქნაც შეუძლიათ. და ვატიმადოვლე ჰვადრათ (sic) ჰყვანდა და სარდრობა
და თ(ა)ვრიზის ხანობა იშოენა და აღრბეყანს მივიდა და აზრუმის ფაშას მის-
წერეს: ჰაჯი ალი ხან თავრიზს ბეგლარბეგი სარდრათ დაეაყენეთო, დიდის
ლაშქრით გამოგვიგზავნიათ. თუ ქართველნი არჩილს მიეშველებიანო, ჩვენც
საქართველოს წისაბუნათ ლაშქარს ჩაუყენებთო.

ამ ანბავს დაბრუნებამდისინ ურუმთ ბაგრატ ისევე იმერეთში ჩაიყვანეს,
გურიელი თან ახლდა და იმერელნი სრულ წინ მიეგებნენ. არჩილი რაქას უკუ
ეცალა, იქივ ჯარი გაუძახეს და რაქა, რომ მისდღენი არვისგან დარბეულიყო,
ურუმთ დარბიევს და მრავალი კაცი მოკლეს და ტყვე წამოასხნეს. არჩილი ოსეთს
ვაეცალა და ქუთათისის ციხეში იენგიჩარი დააყენეს და ბაგრატს მცველი გაუ-

ჩინეს ახალციხის ფაშას როსტომ ფაშას თავი მოჰკვეთეს და ხონთქარს გაუგზავნეს არჩილის მოკვარებისათვის და მრავლის ნაწილი და კარგის გამარჯვებით წაიღინეს და მეფემ ბაგრატ გურიელი იშვილა და თავისი ქალი შერთო, შეფობაც მისთვის უნდოდა და გურიელი დადიანზედ გაუძახა და რომ ცოლი წართვას და მეფეს მოჰგვაროს და ასრეც იყო—რომელიც გაძლიერდის, მისი იყვის.

ამისობაში დადიან(ი) მოკვდა, მისი ცოლი ისრევე მეფეს მოჰგვარეს და ცოტას ხანს უკან ბაგრატ მეფეც მიიცივალა და გურიელმან სწევალა ღმერთი და ჰკმო თავისი რჯული და ნაქორწილნი ცოლი გაუშვა და თავისი სიდედრი ცოლათ შეირთო და ყოვლმან რჯულმან შეიღის გზით დაკრულეს და დაიწყებულა და ძალით მეფობა დაიჭირა და შეათეს იცეს ისიც მოკლეს და ცოლიც მოუკვდა და იმერეთის თავადთ გურიელია მეფობა ეთაკილებოდა. ხონთქარის შიშით არჩილი ვერ ჩაიყვანეს, სხვას საბატონოს ეძებდეს და მამუკა დადიანის შვილი მეფის დისწული გურიელს სიძეთა ჰყავდა. აქაც გაუწყრა ღმერთი და უფრო გააცხადა მღთის გმობა და იესოს რჯულის მწველებლობა. თავის უფუნჯის ყმაწვილს მამუკას თოფი აკვრევინა და მოკლა ამისის ეჭვისათვის, რომ მეფის დისწული არისო, არამც იმერელი მეფეთა ქნანო, ამასაც მოგვკლავო და სხვა შემკვიდრე ბატონი არა ჰყავსო, სამკვიდროთ მე დამარჩებისო. გაუწყრა ღმერთი გურიელს, საქაოს შერცხვა და საიქიოს წაწყმდა, რომე თავთ სიდედრი შეირთო და მერმე ფიცით მიბარებული ყმაწვილი სიძე უბრალოთ მოკლა. აბა გაშინჯეთ სამართალი მღთისა გურიელზე, რასა იქს. გაუწყრა ღმერთი გურიელს და იმერელთ მამუკა დადიანის შვილისა და მეფის დისწულის მოკლა გურიელს უწყინეს და ახალციხის ფაშასთან მივიდნენ და ასრე მოახსენეს: ჩვენ გურიელის ამხანაგნი ვართო და იმის ყმობას არ ვიკადრებთო. ჩვენი ბატონის შვილი ქართლის მეფეს ჰყავსო და ლევან დადიანის შვილი თქვენა გყავსო, ესენი გაგვიბატონეთო. ფაშამ ამითი სიტყვა ხონთქარს მიაწერა. იქით ბძანება მოუვიდა: ქართველს მეფესაო ბაგრატია შვილი სთხოვეთო და იმერეთს მეფეთ დასეთო, დადიანის შვილი დადიანად დასეთო. ხონთქარის ბძანება გაათაყვეს, მაგრამ გურიელი კელშიგ ვერ ჩაიგდეს. ესენი გააბატონეს და დაშები ისრევე ახალციხეს გარდუადეს.

და ერანის სარდარი ყარაბაღში იღვა ლაშქრით. კახეთის ჯანიშნობა პედნიერმან ყაენმან კახაბრის შვილს გორჯასპის უბოძა ფარადან გორგიჯანიძის საქითა. ამისთვის სხვას არ მისცეს, რომ რუსეთის კემწიფეს ელჩი და ფეშქაში გამოეგზავნა და შვა შემოსვლოდა, რომ კახეთი თავის მემკვიდრეს ბატონის შვილს ერეკლეს მისცენ. აქედამ ყაენმან რუსეთის კემწიფეს ასრე მისწერა, რომ გემართებს თქვენის პატივის დადებო და რომელიც გიბძანებია, კიდეც გავათავებთო. მაგრამ თქვენ უკეთ მოგეხსენებისო, ამიამან პაპამ მრავალი წეგვეცოდაო, არც დაწუნარდაო და არც დაგვიწყნარაო. ჩვენც ერეკლე კარზედ ამისთვის შევიხანჯეთო, რომ კახეთის ჯანიშნობა ყმას მიუტეითო და მას ჩვენს ზნესა და საქციელს გავსწავლებთო და ამისაც ბატონათ გავისტუმრებთო. კახთ თავიანთ წესი გააბლეს, ზოგთ გორჯასპი უნდოდა. და ზოგთ არ უნდოდა იწილნეს და გორჯასპის თოფი ჰქრეს, ვერ მოკლეს დასარდარსთან მოვიდნეს და განჯის ხანი ბატონათ ითხოეს. ეს ყაენს მოახსენეს და კახეთი განჯის ხანს მისცეს და

ერეკლეს საქმე უკუვიარდა და კახთ საქმე საქაროთ გაუხდა. ყოველს დღეს წახდენას მოელოდეს. თავის) ნემკვიდრეს ბატონისშვილს საქმე წაუხდინეს და ყაენსთან დარჩა

ერეკლე ბატონიშვილი რომ მოვიდა, ხუთს წელს უკან დედა მოუვიდა შირვანს. ქკს ტნბ ერეკლეს მოსვლა რუსეთით. ხუთა წელიწადს უკან ბატონი დედა იმისი ზღვის გზით შირვანს გამოსვლა და მისის სიძის კახეთის ბატონის არჩილისა და ბატონის ქეთევან დედოფლის რუსეთს წასვლა ჩერქეზის გზით ერთგან მოხდა. ოცდაათის წლის გაყრილიმან და ნახვის ნონატრეთ ერომანერთი ველარ ნახეს და ერეკლეს დედა მკამანდარბაში უსუფბეგ და კახაბაბგრი გორჯასპი შირვანს წინ მიაგებ(ე)ს და დიდის პატივით იაპაქს მოპძანდა, ქკს ტნიე და ოთხს წელიწადს ამას უკან მარიამ დედოფალი მიიცივალა და შაშნებაზ მეფის საულიც აიშალა. გიორგი მეფესა ყაენი უწყურებოდა არჩილის საქმეზედა და მაშინც ძმა ვერ დასთმო და ყმანი გაუორგულდენ და მოუყარენი გაუავდენ და ამისთანას დროს ყაენს მოახსენეს: გურგინ ხანს ცოლი ავად ჰყავდა და დაღ დასმულმან კუდიანნა, რომ ქართველნი მისანს ეძახიანო, იმათ ასრე მოახსენესო — შენი ჯალაბი მარიამ დედოფლისაგან ავად არისო. კაცი გაგსაენესო და ბარათ საფლავში თავი მოსჭრესო და გვერდით ამოსდევსო, მაკრა მაშინც მოუკვდა ცოლიო. ყაენს ეძახებინა: მე მუსურმანი ნეგონაო, ის ისრევე ჰაფარი ყოფილაო, მკვდარს თუ შეძლება მკონდესო, თავის თავს უნველის. ჩემი და მანის ჩემის ერთგულიო და ჭეყნის დამწყხარებელი ბატონი მანდილოსანი იყო, რასთვეს აგრე ავი კაცი არისო, რომ თავის დედას აგრე აკვაცათ შეკადრაო. დასწყევლა მქნელი დ(ა) გაუავდა და აღარ დაუტკბა და ისონ ერისთავი განჯის ხანითა და სხვა სხვა გზით იბეზღებოდნენ და ესეც მ(ო)ეწერა: ერისთავობა მიბოიოსო, გურგენ მეფეს წაგახდენინებო. განჯის ხანის საქმით ერისთავობა იასონს მისცეს და მეფეს არ შეკითხნეს და ყაენთან იმერლას მეფის აღღესანდრეს კაცი ჩაფრათ მოვიდა, კემწიფისათვის არხა მოეწერა: ჩვენს მამაპაპათ კემწიფის ოჯახისათვის უმსახურებიო და ფეშქაში მოურთმევიო და ჩვენც ამისი მოხვეწარნი ვართო, რომ ჩვენი თავი თქვენათ ყმათ გვამს(ა)კუროთო და ერთი მძანების რაყამი გვიბოძოთო, რომ ქართლის მედენ გზა დაგვანებოსო და ვითაც ამას წინათ ნეფეებს როგორც თავისი კაცი გამოუტანებო და ფეშქაშს წამოსძლოლია და კემწიფის კარზედ ჩამოუყვანიო. ამითაც მათებრ კელი მოგვიმართონო. ყაენა იამა და იმერული მეფე კიდევ ებრალეზოდა, ერთი რაყამი გიორგი მეფეს მისწერეს: როსაც იმერლის მეფის ფეშქაში წამოვიდესო, როგორც სხვის ქართლის მეფებს ექნასო, თქვენც ისრე მქენითო და ჩვენს კარზედ მოიყვანიონო, მესტუმრე და მეშმანდარი წამოუძღვანეო, რომ ყოველგან სამსპინძლო და ცხენი და აქლემ(ი) მხას დაკვე(ე) უბრონო. იმერლის მეფის კაცმან ეს რაყამი ახალციხის გზით წაიღო, რომ იქიდან მედემ გამოუტანავენოს. ეს გიორგი მეფეს ეწუნა და ახალციხის ფაშას ასრე მისწერა: იმერული მეფეო ბონთქარს წაუვიდაო და ყაენს ებირაო და თუარ დამიჯერებო, ამადა ამ კაცს თქვენის მამულს გზით რაყამები მიაქეთო, უნახეთო. რა ეს წინგნი ფაშას მიუვიდა. იმერლის მეფის ყმა დააჭირვიანა და აღარ გაიკითხა და ჩამოარჩობანა. ესეც ყაენს მოსწერეს. ეს კიდევ უფრო ეწუნა. კიდევ ამ ანბავზე ეს ანბავი მოსწერეს: თქვენის ერთგულებისათვისო ზოგის თავები დაუკრეცინებიაო და სომხითის მელიქს თოფი აკრეცინეო და ჰაჯი აღი ხანა თქვენთვისა კარგი

ტყვეები სდომებიათ და მრავალი ნაქსოვი და ფარჩა და თეთრი გაუზზაენიაო, რომ იმერეთში კარგნი ტყვენი, ქალები და ვალები იყიდნო. გიორგი მეფეს ვზახედ კაცები დაუხვედრებიაო და ყველანი დაუბოციაო და რაც საქონელი პქონებაათო, გურგინ ხანისათვის მიუტანიაო. ეს ავი ანბეები ზედიზედ მოსწერეს და ყენი უფრო გაუწყრომეს.

აქა ერეკლე ბატონის შვილის წამოხვლა რუსეთით, შირვანს მოვიდა თუ-შეთის გზითა. აქა მეფის პეინურაზის შვილის, დავითის შვილის ანბევი ვსთქვათ ქკს ტნი, სამას სამოცსა. უწინ რუსეთით ბედნიერს კემწიფეს არზა მოსწერა, ასრე რომ თქვენს კარზე მოსვლა მინდაო და ამას მოველი თქვენის მღთიანის გუნების მოწყალებისაგანო, რომ ერთი საიმედო რაყაში ნიბოძო, რომ თავზედ დავიტყო და კემწიფის ფეკია სამთხვეველათ წამოვიდყო. ეს კემწიფეს იამა და ჯულფელის ზოჯა გრიქორაა კელით: ხმელი და კალათი და რომელიც რაყაში ეთხოვნა, გაუზზავენეს და ხალათი არ აჩვენეა. მაგრამე რა რაყაში მიღვიდა, რუსეთის კემწიფეს დაეთხოვა და დედა და შვილი იქ გაღმეა და წამოვიდა და თუშეთის გზით კახეთს ჩამოვიდა და შაჰნაზარ ხან კახეთში ბატონობდა და ერეკლეს და ქეთევან დედოფლობდა და ოცი წელიწადი იყო და ამათ ერთ-მანერთა არ ენახა, რა ნახეს, დნდი სიძხიარულე შეიქნა მათში და სრულ კახეთში და ღზინსა და ნადირობას შეუტკევეოდეს და წამს და არ მოშორდის და საჭნელსა და ღვინოს უწინ ქმარს შია(რ)თუის და მერმე ძნასა. მანამთილისაგან მოწამლვისა ეზინოდა და რაც აქონდათ მცფესა და დედოფალსა, უკეთესი და უბევრეს(ი) ძმას მისცეს და ყოელის ფერით მოკვანეს, ცხენები ოქროთ შეკავშული და ზოგი ვერცხლითა და ოქროთა და ნაქსოენაქედითა მასა და მისსა ყნებსა, სიძე ცალკე ცალკე აძლევდა და და ცალკე, ზოჯა გრიქორამ კახეთში სიძესა და დასთან კემწიფის კალათი მოართვა და ჩაიცვა და კიდევ უფრო გამკიარულდნენ და შეიქნა ღვინის სპა და ღაბინი და ჩანგთა კერა და მეჩანგეთ წუშარა და სიმღერანი გაკწირეს.

ბატონის შვილმან ერეკლემ ყენთა(ნ) წამოსვლას დაეთხოვა და და და სიძე ტირილით გაეყარნენ. ვითაც კახეთის მემკვიდრე ბატონის შვილი იყო, თავადთა და ახნაუროთ შვილებისაგან თან მრავალნი წაჰყენენ და რა შირვანს მივიდა, შირვანის ხანი მანუჩარ ენდრონიკას შვილი მკვდარი დახვდა. ყენის ბძინება იქნა შირვანის ხანზედან, ვ(ი)თაც ერეკლე ბატონის შვილი მთის გზით გარდმოსულაო, ირამც აკლდეს რამეო, ათასი თუმანი მიართვითო და რაც აკლდეს, გაირიგოსო, წამოვიდესო. ჩვენის ნაზირის ძმა ხალაფ სულთან მექმანდოთ გამოკვივზაენიაო, ყველგან ფიშვაზი უყონო დ(ა) სამასპინძლო რაც მოინდომონ, მართყანო და დიდის პატივით ყაზმინს ჩვენთან მოიყვანონო. მოვიდა ყაზმინის სიახლეს. კემწიფის ბრძანება იქნა: ვინცა ვინ ყაზმინს არიანო, ყველანი წინ გავეგებონო, საკურველი ბევრი ერი შეიყარა და აღბაბის სოფლით ყაზმინამდისინ კაცის ფიშვაზით სახე იყო და ყაზმინის ცალაქში შემობძანდა, ხუთმან დღემ გაიარა, კიდევ ათასი თუმანი ნაღდი და ათასის თუმნისა სხვა მორთულობა და იარაღი შინ მიუტანეს და მეწილდეს დღეს ყაზმინის ჩილ სეთუნსშიგ მეგლიში იქნა და ბატონის შვილს

(ერეკლე ბატონის შვილის მოხვლა ყენსთან ყაზმინს და დიდის პატივის დება) ერეკლეს დაჰპატიეს და თავისის ჯარით, ქართულათ მოკავშულნი, ყველანი ახალგაზდა ვაჟაკნი, ტურფანი და შვენიერნი, ნამეტნავად ბატონის-

შვილს ერეკლეს წვერ უღვაში ახლა ეხვევოდა და ტანად ყველას უმაღლეს იყო და ნაქმრათ ყველას აჯობინეს. რა ალაყაფის კარს მოვიდა, თაყვანი სცა და მიწის დაეშხო და კარის ზღრუბს ემთხვია. ზეინალ ხან ეშიკალასიბაში კარამდისინ გაეგება და რა მეჯლისშიგ შემოვიდა, ბატონისშვილი(ს) სიტურფემან და შეენიარობამან და ტანადობის ნაქმრობამან ყველაკანი გაკვირვებულნი შეიქნეს. წადგა და კემწიფეს ფებს აკოცა და მირჯუნით ყველას ზეით დასვეს და თორმეტი ყმანიც მეჯლისშიგ დაუსხეს. კემწიფემ საძგერ წინ მიიხმო და უწინ რუსეთის კემწიფის ანბაეი ჰკითხა და მერმე თავისი და რუსთ შექტევა და გაწყობა და მათი კაცობა გამოჰკითხა, მას უკან რომლის გზით მოსვლა და გარჯა. უწინ ნაბეაზე კემწიფემ კარგის თვალთ ნახა და შეიყვარა, თაყადლიდ გვარის კაცობისათვის და მერმე შეენიარობისათვის და კარგად აგებულობა მოუწონა. წელიწადში ორი ათასი თუმანი თეთრი და დღეში თორმეტი ქიჭა შირახული ღვინო და ხუთასი თუმანი ხონარის მალუჯაპთი ღვინისა და მახ(დ)ის ფასათ გაუჩინა. სხვებს წყალობებს გარდაის ამაებს ყოველს წელიწადს მოსცემდეს. ყენი ყაზნინით ფირისქუს გზით მახანდარას წაეიდა და ვითაც კემწიფეს ჯალაბნი და ჰარამნი ¹⁾----

¹⁾ აქ ხელნაწერს აკლია, ნაკლი, შინაარსის მარცხ, ნაწილობრივ შეიძლება შევსებულ იქნას „კავთარებაი საქართველო“-დან, რომელშიაც ვითხულობთ:

ქკსა ტავ, მოსვლა რუსეთით ელენე დედოფლისა, ზღვით შირგანს გამოსვლა ანბაეი მათის მოსვლისა. შირგანის ბატონს სულიძანს ყენისათვის მოეწერა, ბძანება იქნა ხემწიფისა, უსუფბეგ მკამანდარბაში ჩაფრათ გაეზავნეს და ბატონი დედოფალი დიდის პატივითა ისაჰანს მოაბძანეს და დღეში ას მარჩილი უღუფა გაუჩინეს და თავის შვილს ერეკლესთან დააყენეს და დიდი პატივი მიჰპურეს და ყოველს კარგს დღეში შიგნით დაჰპატიებდენ. დიდს პატივსა სცემდენ და შრავალს მორათმეფდენ და თათრობას წეგპატიებდოდენ, და დედოფალი უარს იტყოდა, არ იქნებოდა, აღარ ვათათრეს და ქართლში ვიორგი მუფობდა და კახეთში განჯის ხანი აბაზ ყული ხან ბატონობდა. ერეკლე და დედა მათი ყენის კარზედ იყვნენ, და მღთის მეტი მშველი არსათ გაჩნდა, მაგრა ყენი გურგინ ხანს უწყობდოდა: ქართლის თავადები თავს არ უღებდენ და უჩიბდენ და არაგვის ერისთავი—თქვეს—წამლით მოაკვდინესო. და ამაჲ სწამლავის შიშითა იასონ ძმა მისი უკუ უდგა, საერისთო უკუ იჭირა და ქვეშ ქვეშ განჯის ხანის საქმით ყენს ბირება და ლაპარაკი დაუწყო, და სომხიის მელიქი ყენმან კარზედ ითხოვა. ეს ანბაეი ლუარსან თავის ძმის გიორგი მეფეს მისწერა და გაუკითხავათ კარაჲში მჯდომს თოფი აკერეინეს, და ქამარბეგ მელიქი მოაკვდინეს. ეს ანბაეი ყენს დიად ეწყინა და იმერეთის მეფეს აღექსანდრეს პულეხაშვილს ხელთ ყენთან არხა მოეწერა, მამა პაპა ჩენი ხემწიფის მოსამსახურენი ყოფილანო, ერთი რაყანი გვიბოდოსო, ჩენი ფეშვანში ყენის კარზედ მოუშონო. ერთი რაყამი ქართლის მეფესა და ერთი ერეენის ხანს მისწერეს—როსაც იბერელ მეფის ფეშვანში წამოვიდესო, მეჰმანდართ გამოიტანეთ, კარზედ მოიყვანონ. იბერელ მეფის კაცი ახალციხის დამამ მოაკვდინა, ესეც გურგინ ხანს დაჰპარაღდა. კაცი და წიგნი გურგი ხანს რუსეთს თავის ძმასთან არჩილ ხანთან ვა(ე)გზავნა, ისინები შინხალს დაეჭირა და ყენისთვის მოეწერა. ესეც იწყინა და გურგინ ხან თავის შვილს ბაგრატს ჩუროქვის ქალი შერთო, და თვითან მიქელაძის ქალი შერთათ. ესეც ყენმან უწყინა და ძმა და შვილი სთხოვა, და ყაფლანის შვილი გურგინ ხანის ბიძა ბართიანთ სარდარი თამაზბეგ რომ გიორგი მეფისაჲან მრავალი სიკეთე და სიმდიდრე სჭირდა, დის წულს წამოუფიდა, თავრიზს სარდართან მოვიდა და ყენს არხა მოსწერა: განჯის ხანის თავს დასხმა და ნაპირის ხანების აპოწყვეტა,

... გორს დააყენეს და ყველგან სამასპიძლო შეაწერეს და კარგად დაბუღენ და ჩაფარი გაგზავნეს და ეს ანბავი და არჩილის იმერეთში გამეფება და და წიფის ალექსანდრეს გორს მოსვლა ბედნიერს ყაენს მოახსენეს. ყაენმა იმერეთის მიცემა ინათვის და ალექსანდრე მეფის განოვლება იწყინა, ამისთვის რომ ყაენს შ(ა)ჰხვახ მეფის შვილები ხონთქრის შეწყვენილობისათვის გაოდგყარა ბატონობათა და მეფეს ნახარალი ხანს რაყანი მისწერეს: ალექსანდრე მეფეს კარგად კელი შეუწყევო და კარგად დაბუღიო, სიან ჩვენი ბძანება მოვიიდგესო და მეფეს ალექსანდრესაც საიმედო რაყანი მისწერეს: რადგან ჩვენს მამულში მობძანებულნიარო, გვირგვინი სამეფო და ოქროს ქაშარი და ოქროთ შეკაზმული ცხენი და მრავალი ძვირფასის ნაქსოვები გაუგზავნეს და ერეკლე მეფე დიდის დიდებითა და მორთვითა და საქართველოს ჯარით მუკრანის გზით გორს წაბძანა და მეფის ალექსანდრეს სანახავათ და მეფე ალექსანდრე თავისის ჯარით ყვავის სალდრამდისინ წინ მიუგება და რა შეიყარნენ, ვითაც მამა შეილი სიყარულთით ერთმანერთს დიდი პატივი სცეს და მოვიდნენ გორსა და ერეკლე მეფის სადგომს ჩამოხტნეს და იმ დღეს დიდი ღზინი და გარდხიადეს და მეორეს

და სარაბაღის დარბევა მოინდონაო, და ჩვენ ამისთვის წამოვლევით და ხემწიფის ორგულობაში არ გავკრივენითო და ღონე ვაუწყუდაო და ძმა და შვილი გამოგზავნაო, ამ ანბავზედ ლევანს და ბაგრატს არც არა პატივი დასდევს და არც ინახეინეს. ანაზედ ეს ანბავი მოვიდა—იასონ ერისთავი თავის სახლის კაცს მოაკლდევინეს, და გიორგი მეფე საყრისთოში შეეცდაო და განოაქციესო. ეს კიდევ უფრო უწყინეს და ბატონის შვილს ერეკლეს ქართლის ნეფობა მისცეს და ნახარალი ხან დაარქვეს და მისივე მოხმარებით არაგვის ერისთავობა გიორგის ოთარის შვილს მისცეს და აჰმად ბეგ მირაზ უხნაშის ხელით გურგი ხანს მისწერეს, — ქართლის მეფობა თეიმურაზ მეფის შვილის დავითას შვილია ერეკლესათვის მიგვიციაო და შენ კარზედ წამოდიო და კოჯორზედ ეს ამ რიგი რაყანი მიღვიდა, წაუციოთეს და ყაენს არხა მისწერეს—ბძანება ხემწიფისა გათავდისო. მეჰმანდარი სთხოვეს და თვითან ჯალაბობრივ მანგლის მივიდნენ და ყაენისაგან მეჰმანდარი გამოუგზავნეს. მეჰმანდარი მოსვლამდისინ გურგის ხან აიყარა და ახაბეთის ხეში მივიდა, ამასობაში ნახარალი ხან თბილის ქალაქში მოვიდა და გიორგი მეფე ჯალაბობრივ რაჟის ერისთავს შეეხიხნა. ქართველნი სრულ მოუვიდნენ პატრიარქის მეტი და ეს ანბავი ყაენს მოუვიდა, და ზოგი რანე იარაღი მურასა გიორგი მეფისაგან დანარჩონი ხემწიფისთვის გამოეგზავნა და კენწიფეს გიორგი მეფის რაჟას გარდასვლა და პატრიარქის არ მოსვლა დიად ეწყინა და ძმები და შილი დაუჭირვინა. ლევან და ბაგრატ ჰერათს გაგზავნეს, ლუარსაბ ქირმანს გაგზავნეს. კათალიკოზობა დიასამიძეს ორსთველს იოვანეს უბოძეს და რაც გიორგი მეფისაგან დანარჩონიან კარზედ გამოეგზავნა და ამ ქართლში დარჩონოდა სამრავი და უმრავი და ჯოგი და ცხვარი და ძროხა და სხვა მორთულობა, ხემწიფემ სრულ ნახარალი ხანს უბოძა და ამ წყლობის რაყმები მეფის ერეკლესათვის ებოძებინათ და მეფის დედა ვლენე დედოფალი და მეფის სახლი და ბატონიშვილები ყაენს ებძანებინა—დიდის პატივით ქართლს წავიდნენო, გასტუმრებაში ანბავი მოვიდა, არჩილ მეფე რუსეთით დგაფეთს მოვიდაო. ამ ანბავზე, ვითაც არჩილ დედოფლის სიძე იყო, ამათი განგება მოიშალა. კიდევ სხვა ანბავი მოვიდა, რომ არჩილი და გიორგი რაჟას შეიყარნენო და იმერეთს ეჭიდებინაო. ყაენის ბძანება იქნა, რომ ქართლისა და კახეთის ლაქარი იმერეთის მეფეა მიაშველეთო და თუ გაჭირდეს შადრიბეჟანის ლაშქარი შეეშველოსო. (ანალოგიურ შინაარსის თბობის შემდეგ, ფარსადანის ტექსტში, როგორც სწავს, ყოფილა თბობის ალექსანდრე იმერეთის მეფის არჩილის ნიერ გარდაგდებისა და ალექსანდრეს გორს მოსვლის შესახებ).

დღეს ერთი სამეფო მორთულობა ჭურჭელნი ოქრო ვერცხლის, ცხენები ბე-
დაურნი დაკაზმულნი ოქროსა და ვერცხლის უნაგირ ლაგმებითა, ტანის ზე-
კაზმულობა ძვირფასის ნაქსოვებისა და სიამამურებითა, ფლური და თეთრი მი-
ართეეს და მესამეს დღესაც ერთგან ლბინი გარდიხადეს და მეოთხეს დღეს ნა-
ზარალი ხან ქალაქისაკენ წავიდნეს და მეფე ალექსანდრე გორს დარჩა დიდის
პატივითა. ამდენი ყაენის წყალობა და ერეკლე მეფის ქალაქით გორს მიგებნდა,
ასრე კარგად დახვდომა და ანდენის სიჩუქრის მირთმევა რა იმერეთის თავადთა
და აზნაურთა სცნეს, გული გამოეცვალა(თ) და მეტადრე იმერეთის უბატონო-
ბაში ვისაც თავისის ძალით სხვათ მამული დაეჭირა, რასაც დღეს არჩილი გა-
მეფდა, ყველას თავისი სანკვიდრო მამულეები უბოძა. ეს იმათ იწყინეს და წა-
ვიდნეს და ალექსანდრე მეფეს გორს კაცი და გულის შესაჯერები სათიერები
გაუგზავნეს და ეს ანბავი გორით მეფის ერეკლესათვის გაეგზავნა და მეფეს ერე-
კლეს ეს სდომებოდა, ეს ანბავი ყაენისათვის მიეწერა, შიორეს დღეს სხვა ან-
ბავი მოსვლოდა, თუ მეფემ ალექსანდრემ მთა გარდიარაო, ჩაფარი გაეგზავნა,
რომ მეფის ალექსანდრესაგან ანბავი მოეტანა, ქალატყეს მოსწეოდა, იმ დღეს
რომ იმეულთ შეფიცათ და გული შეგჯერებინათ და იქით აყრილიყო და დი-
დის ლაშქრით სკანდას მისრულიყო და არბილ მეფე უკოთისს არისო და გიორ-
გი მეფე ახალციხეს არისო და ეს ანბავი ნაზარალი ხანს ბუდნიერის კემწი-
ფისათვის წინგნათ მიეწერა და ჩაფრის კელით გამოგზავნა. კემწიფეს ნანე-
ტ(ნა)ვად იამა, ამისთვის რომ იმერლის მეფის ალექსანდრესი ნანეტნავად მწყა-
ლობელი იყო და თავისას ეძახდა და ჩაფარი რასაც დღეს მოვიდა, შესამეს
დღეს თავ დაბეჭდილი რაყამი მისცეს და ისრევე ჩაფრათ გაისტუმრეს, რომ
კიდევ იქაური რაც ანბავა იქნებოდეს, მალე მალე მოგვეწერდენ.

ქქს ტპ, მკათათვის ა. სულეიმან ყაენმან თავისი ყორჩიბაში სარტ ხან შერ-
თლზა ყული ხანის შვილი საძნდლე გათენებისაა კარხედ იხმეს და როსტომმლე
მდივანბევს უბძანეს, გაუკითხავათ თავი მოჰკვეთეს და ტანი სამს დღეს შეი-
დანში ეგდო და გასაკვირებელი საჭმე ნისგან იქნა, ნამახია ქნა დააცალეს და
თავის მოსაქრელათ კმალ დაწედილნი თავს ადგენენ. არც ფერანი¹⁾ გამოეცვალა
და არც სიტყვა შეეცვალა, ნამეტნავად გულმაგრა და შვიარულით კმალს ქვენ
წაუტოტა და ასრე თქვა: ღმერთი არის ამაში მოწამეო, რომ ერთგულობისათვისა
მკვლენო, თორადა დანაშ(ა)ვებულობა არ ჩამაცნიაო, დოლბანდი გარდავდო
და შემოჰკრეს კმალი²⁾ და სისხლი გულის პირზე ჩაედინა და აივსო თავისის
სისხლით ორივე მჯიღვი და გარდისხა პირისახესხედ, შესძახა ღმერთო: გვედ-
რებოდესო უბრალოთ წამებული სული ჩემოო. კიდევ კმალი სცეს, ვერ გააგ-
დებინეს და მცემელს უთბრეს: კელიმც მოგვლებისო, მჭრელი ხნალი გეყოო.
მსკეა და მოკლეს და იქნი იმავე დღეს საჭმე გასაკვირებელი, ზაფხულის შვას
გულის სიტყვაში ასტადა წვიმა და საზარელი ქარიშხალი, რომ ამის წლის ის-
პანში გაზდილთ კაცთ ასრე თქვეს: ამისთანას დროშიგანო ამ რიგი წვიმა და
ჭარიშხალი არც გეინახავსო და არცა ვე(ა)სმიაო. კაცი იყო ტანათ დიდი, სახით
შენიერი, თავდაბალი, უხვ უშურველი, კარგად მრჩეველი, მძიმე და აფიქ-
რებელი, ქრთამის არ ამღებო, ყოვლის კაცის პატივამღებელი, დაჭირებულთ

¹⁾ დედანში: შერნი
²⁾ დედანში: ხეპალი

მამკმარებელი, მლოც(ა)ვი და მარხული, მღთის მოშიშარი, ძველის ანზვების კარგა მყოფნი, კარგად სამართლის მქნელი. ასე მშვენიერი და ტანად სრული, რომ ამის დროში ერანელთაგან არცინ შედრებოდა და ასეც ითქვა: კემშიფემ ნამეტნავად ინანაო და ამის მეტი ვერვინ რა სცნა, რომ ბედნიერმან კემშიფემან ამ მოკლულის ყორჩიბაშის შვილს სმნანის ბატონს როსტომ მ(ა)ჰმ(ა)დ ხანს საიმედო რაყამი შისწერეს, რომ მამა თქვენიო სიტყვით ნაწყენინებდაო და ის მოვაკვდინეო და შენ იმედოვნათ იყავო და შენს საბატონოს გაუფრთხილდიო და შენი ლაშქარი კარგათ მორთევო და რაც საქმე გაქონდეს, მოგეწერდეო და ჩვენგან დიდს იმედს ელოდეო. ამის მეტი დანაშაუებულობა მისგან ვერვინ რა გაიგნო, სხვა ღნერთმან უკეთ იცის. იტყოდენ: ტყვილათ მტრისაგან შეგბზლდაო და განკითხვა არ ელიბაო. მაგრა ვინც რას დასთესავს, ის ამოუვა ნთესავსა.

ამ დროს მამათის ხანობა და მუთაველობა ნაჯად კული ხან ნაზ(ა)რს მისცეს და ნაზირობას ჯანიშნობა იმის შვილს მ(ა)ჰმ(ა)დ ჰუსეინბეგს მისცეს. ამ დროს ასტარაბათის ხანობა ყაზა ხანია შვილსჰაჯი ლუთე ალი ხანს მისცეს და დიდის პატივით გაისტურეს და ორს წელიწადს ამას წინათ შხალი ხან ეპტიმადოვლე მიიყვალა, ყოვლისფერით კარგი კაცი იყო. მისი სიკვდელო კემშიფემ ნამეტნავათ იწყინა და ორს წელიწადს ვაზირი არ დაიყენა და მას უკან ვაზირობა მირზა თაპრს ძველს ვალა ნეისს უბოძა და ერთს წელიწადს კემშიფე თავის სასახლეში ლხინსა და შექცევას იყო, რომ ცხენს არ შეჯდა და ასეთი ბედძრიელი იყო, რომ სითყენც მტერი გაუჩნდის უომრათ გარდაღლინდის.

ფარსადან გიორგიჯანიძესა¹⁾ ნამეტნავად კემშიფე სწყალობდა, იყო და ვაზირობასა და ქვეყნის სარჩევს საქმეს აკითხევდა და კარის უფროსს კაცთ შურდათ და ვარდციღნენ და მრავალი ტყვილი მოუგონეს და კემშიფესთან შეებზლეს, ვითაც საკელო არა ჰქონდა და რასაც კემშიფეს ბევრს არ მიართმიდა, არასა სთხოვდა და არცა ვისთან კელი აქონდა. ვინც გარდეკიდის, წლანდისინ ვერ გაძლის. შვილი ჰყვანდა დაეით სახელათ, ყმაწვილი კაცი იყო და თექვსმეტის წლისას ბედნიერმან ყანენა ბოჭაულთუბუცობა უბოძა და სიყმაწვილით ლხინის მოყვარული იყო და ამაცი და შეუპოვარი იყო. რახდენჯერ კემშიფე ცხენს შეჯდის, იმდენჯერ მამის მისის მტერობით დააბეზღებდიან და კემშიფე არ შეიბეზღებდა. აბულ ყასუმ ხანია შეიღებს²⁾ ყანენა ყულისათვის (ცემა³⁾) დაეწყუ. იმას დაეძახა: „დაუთბეგო, მიშველე თუარ მამკვლენო, შენც ყანის ყული კარო, მიშველებოდა—რასთვის მოჰკლავთო, ყანის ყული არისო. ამისთვისაც წამოღწინა. ისინი ოთხნი ძმანი ყოფილიყვნენ და დავითბეგ მარტო. ამასაც ჯობით ეცადა, ოთხთავეთათვის თავპირი დაემტ(ე)რივათ და შეჩიტში შეეხვეწნა და ყანის ყული მოეჩინათ. ვითაც ძველით ყორჩნი ყანის ყულებს მტერნი არიან და დროს ეძებენ, რომ ყულები ამო(ა)გდონ და როგორც ძველით ხემშიფის ოჯახისათვის უმუხანათებია(თ), ისრევე ქნან. მაგრა ყულებს შიშით ვერ იქმენ. თუითან ამ აბულ ყასუმ ხანის მამამან ჯანი ხან ყორჩიბაშმან შემოიფიცა რაც ყორჩში ხანი, სულთანი, ბეგლარი და თავნი კაცნი იყვნენ და დიდის ნამაზის დროს მიუბზნეს მირზა თავის ეპტიმადოვლეს, წაუშინეს და მოკლეს. იქით და-

1) დედანში: გიორგიჯანიძისა
 2) დედანში: შეიღებს
 3) დედანში: ცემა

ბრუნდნეს, რომ ყაენი მოკლან და თავიან გაკემწიფდენ. ანბავი დაახვედრეს, რომ სიაოშ ხან ყულარაღასი შეყოლიო კარზედ არისო. რაც ეწადათ, ის ვე-
 ლარ ქნეს, ყაენის დედას არხა შეუგზავნეს, კემწიფის წახდენას უკან იყო
 ეპტიმადოვლე—რომ თავისი ძმის წული მირზა ყასუმ გაკემწიფებინაო და ჩემი
 ქალიც ამისთვის შერთო მირზა ყასუმსო და ა.მ.მ) ნუხანათობაში ჩვენც უნდოდა
 გავერიეთო, ამისთვის მოვქაღლით, კემწიფის ბძანება რა იქნებისო. კემწიფის
 ბებია ჩერქეზის ბატონის ქალი იყო და ნამეტნავად ჭკვიანი და მკოღინარე ბატონი
 მანდილოსანი ბრძანდებოდა. შიგნიდამ მადრავლობის წინგზა და ხალათი უბოძეს
 და ავაქილეს—ვინც გინდა ეპტიმადოვლეთ დასეიო მესამე დღეს ხალიუა სულთან
 ეპტიმადოვლეთ დასვეს და ჩინი ხანს ასრე ეგონა: ამის ვეზირობით რასაც მინდა იმა-
 სა ვიქო. მაგრა მიფარვით ყაენის ბებია ამათ ამოწყვეთას უკან იყო, ქართულათ
 სიაოშ ხანთან წინგნი მოეწერა: ნულარ აგვიანებო, არამეც კიდევ ამათ დაგასწ-
 რანო. ვისაც ენდობოდე ქართველის შვილებსაო, უბძენო, ყოველ ღანესაო ია-
 რალით ქეშიკში მოვიდნენო და ვისაც ენდობოდეო, ყორჩის ბატონებსაც შე-
 ატყობინეთო და ვინც ყორჩიბაშის კერძი იყვენ, ცოცხალს ნუ გაუშვებო. ამ
 რჩევას დიციტ ბიჯირლუს მურთუზა ყული ხანს და აღი ყუბათბევს ჰარშიშ-
 ეშიკ აღას გაუტყდენ და მეშვიდეს ღამეს ქართველთ საბატონოს კაცის შვილები
 იარად შემორტყმული კემწიფის ქეშიკში მივიდნენ. მეორეს დილას ჯანი ხან
 ყორჩიბაშის თავისის კერძის ხანითა და სულთნით წინადურაო ამყათ და შეუ-
 პოვრათ კარზედ მოვიდა. მაშააა რომ გაიხადა, მსხდონი წინ წამოეგებნეს.
 იმას ასრე ეგონა, პატივს მღებნო. მურთუზა ყული ხან ბიჯირლუმ ჯანი ხანს
 ყორჩიბაშს საყულოში კელი წასტაცა და შეუძაბა: მუხანათო, ვისის ბძანებით
 კემწიფეს ვეზირი მოუკალო. ხანჯარი ჩასცა და წააქცია. ნაღდი ხან დაუძაბა:
 ყორჩებო, თავს (უ)შველეთ, გვიღალატესო. ამ დროს სიაოშ ხან ყულარაღასმან
 ყულებს შეუძაბა: რას უღდახართო, წაუშინეთო. თიცხლავ წაუშინეს და ოცდა
 ოთხი ხანი, სულთანნი და ბეგლარი დახოცეს და ამათი მძოვრი მედიანში გა-
 ყარეს და საქონელი და საღარო და მორჰაა ქონება მათი საკემწიფეთ წამო-
 იღეს და ყორჩიბაშობა ბიჯირლუმ მურთუზა ყული ხანს მისცეს და ნაღდი ხანი-
 სა და თავისის შვილის ზეინალ ხანის ნაქონი ქოპგილუს ბეგლარბეგობა სიაოშ
 ხან ყულარაღას მისცეს და მანამდისინ შაჰბას კემწიფე ცოცხალი იყო. ამათი
 სახელი მუხანათობით იხსენებ(ო)და და რა შაჰ სულეინან გახემწიფდა, ორგუ-
 ლობა აღარვის უხსენა და ჯანი ხანის შვილს აბულ ყასუმ ხანს ჰამადნის ბა-
 ტონობა მისცა და იქიცი მუხანათობისათვის დაეჭირვინეს და ისპაჰს ჩამოასხეს
 და ბევრი შვილები ჰყვანდათ და ყოველ დღით ბოზობასა და ავკაცობაზედ შულ-
 ლობდენ და არც ვინ ახსენებდა, ვითაც ფარსადანის აენი იყვენ, აბულ ყასუმ
 ხან ყაენს არხა შეუგზავნა, რომ ფარსადანის შვილს დავითს ჩემი ოთხი შვილი
 დაუჭრიაო. ყაენმან დივანბევს უბძანა: სამართალი უყავო. ვითაც კლდით არ
 დაჭრილი არ იყვენ, დავით შულლის აზორო არა თქვა და დივანბევს ამ(ა)ყათ
 პასუხი მისცა, რომ ისინი ოთხნი მცემდენო და მე მარტოკა ვიყავო, მე უზღა
 ვჩიოდეო. დივანბევი გასწყრომოდა და ეთქვა, ბეჭებს ამოგართმევო. იმას ეთ-
 ქვა: ყაენის თავი კარგად იყოსო, შენ მე ბეჭებს ვერ ამამართმევო. ამისის
 ჯავრით მრავალ გვართ შეიბუნლა და კემწიფემ დაჭირვინა და ისპანის მო-
 ვრავს მიაბარეს და ვითაც შვილი მოვრავი იმ პატივით ინახუვდა და ისევე
 მამულარით კელმწიფისაგან იპატივეს და დასტური აართვენს და აღრბეყანისაყენ

გაისტუმრეს და კიდევ მამის მისის მტერებთან წინ კაცი გაგზავნეს, ყასუმი აბ(ა)დს შუღლი დაუწყეს. თვითან ცბენით გაეცალა, ყუმს მივიდა მსლებლები დაუჭირეს და საქონელი აუტყეს და თვითან ყენს წავიდა და იქაურს უფროსებს მოახსენა და რაც ძალი და უსამართლო დამართებოდა, მუჯაალა დაწერინა. მანამდისინ მუჯაალა მოვიდოდეს, მტერებთან მრავალ გვართ ტყვილათ შეაბეზლეს. იახული გაუძახეს და კარზედ იხმეს და სამართალი უყვეს და ვერა დატყვეს რა და მობეზლარნი შეშინდნენ და ტყვილნი მოწამენი იჭირავენს და სამართალში მოახსენს და პრკენი და მოსამ(ა)რთლებ(მა) გასწირეს სული მათი და გმესა სამართალი მღთისა და მიუდგნენ მტყუნს მო(ბე)ჭლარსა, ამისთვის რომე არამც კემწიფემ ტყვილის მოხსენებისათვის წახდინოასო და დავითისნამა ხემწიფესთან კარგი ცმა არისო და თავის შვილს უშეეღისო. ყენს მათი ტყვილათ განაბრკობის წინგნი შეუგზავნეს.

ქ ტექსტს მივობა ამბავი თვალ დაწვრიანო, რომელიც კემწოთ დამატებით იბეჭდება ამას უდა ნიადაგდეს ისრობა ალექსანდრე იმერთა მეფის შესახებ, რომელიც ჩვენს ხელნაწერში სხვა ადგილის ცალკე ფურცელზეა მოთავსებული და თავიც აკლია (შვიდ. ზემოდ, გვ. 73-74)

--- წელიწადი ვაზრობა ქნა და ესეც დლით მოკვდა. ყარა მუსტაფა ფაშას მისცეს ვაზრობა მეედრულს ქრონიკოსს სამას სამოც და თხუთმეტამდისინ ორმოცდა სამი წელიწადი იკემწიფა. ამისმან ბევრმან ლაშქრობამან ყმანი და თენნი შეეკრდნენ. მოიგონეა ძველებურათ ორგულობა და ფრანგთაც ღონე გაუწყდა. შვიდნი კემწიფენი გაერთდეს და შეიფიცნენ და მრავლის ლაშქრით მოუხდნენ და რაც ფრანგთგან ურუმთ წ(ა)ერთვა, ზოგი ისრევე მათ დაიჭირეს. კონთქარმან ევზირ ახამი მრავლის ლაშქრით გაუძახა და ისინიც მზას დახედნენ და შემოებნეს და ფრანგთ გაიმარჯვეს და ევზირ ახამი მოკლეს და ფაშები დაირჩინეს და ურუმთ ლაშქარი ამოუწყვიტეს, თათარ ხანის ქვეყანან(ი) დაბნივეს და მათი ლაშქარიც დახოცეს და შვიდჯერ კონთქარმან ლაშქარი გაუძახა. ისრე ამოუწყვიტეს, რომ მეთათედი აღარ დაბრუნდა. კონთქარს ლაშქარი გაუავდა და აღარეინ გაეძახა და ღონე გაუწყდა. შეიყარა იენგიჩარი და მერჯულღეთ უფროსნი და სულთან მამდ კონთქარი თავისის შვილებით დაიჭირეს, ისრევე კემწიფის სასახლეში დიდის პატივით ინახვედეს. ამისივ მმა სულთან სულეიმან გააკლმწიფეს, ამისთვის რომ ეგების ფრან(ნ)გთ შვერიგდეთო. მაგრა შერიგება არ იქნა და ონი და მტერობა მათს შვა უფრო გაძრიგლდა. ამის დაწერაში ორი წელისწადი იყო, სულთან სულეიმან კემწიფობდა, მაგრა რჩევა და კითხვა ისრევე მისა სულთან მაჰმადისა და მისს შეუეთხხავს არას იქნოდა. ამან გარეშემის ფაშების შეკითხულობით იმერეთი მეფეს ალექსანდრეს წართვეს და არჩილ მეფეს მისცეს და ალექსანდრე საქართველოში ყენის შემოხვეწილი მოვიდა. ნახარ აღი ხან კარგად დახვდა და მრავალი მიართვა და თბილისს ქალაქითა გორს მიეგება, დიდი პატივი სცა და ისევე ალექსანდრე გორს დავდო და ზემო ქართლის მოსავალი სამასპიძლოთ მიართვა და კარგად კელს უწყობდეს. ოდიშისა და იმერეთის თავადებისაგან საფიცარი მოსვლოდა—მალ წამოდიო, არჩილს გაეავდებო. ვითაც სიყმაწვილის სიჩქარე ახლდა, აღარც ყენის აცნო და არც ქართლის მეფესა და გორიდამენ ილლარი ქნა და ქუთაისის სიახლოეს არჩილ მეფეს შეეზნეს, უწინ კარგათაც იყენენ, მაგრა ამაყობით და ყმათა მუსანათობით მეფე ალექსანდრეს დაუწარცხდა და იქივ გორს მოვიდა. ყავ-

ნის ბძანებით მეფე ალექსანდრე ქალაქს ნობძანდა და ყაენმან განჯის ხანის შვილი ქალბალიბეგ მრავლის ძვირფასის ძღვნით კონთქართან ელზ(ა)თ გაგზავნეს და მისწერეს: მამა პაპანი ჩვენი და თქვენნი ერთ რჯულობისათვის შეროდნეთ რომ მუსურმანთ ძალიარ დაემართოსო და ვითაც შ(ა)ჰნავა მეფის შვილებიო თქვენს მამულს ექიდებოდნო, თქვენს გულისათვის ორთავე ბატონობა წაეართვიეთო და ნაპირის ფაშებს ტყვილათ თქვენთვის მოუხსენებიაო და მემკვიდრე მეფე ალექსანდრე ჩვენს სახემწიფოში შემოხეყილაო და იმერეთი არჩილ მეფისათვის გიბოძებიათო. სი(ნ)ამ ელზი ერევანს მივიდოდა, სულთან სულეიმან ხონოქარ(ი) ნიციკალა დ(ა) მისი ძმა სულთან მუსტაფა გახემწიფდა. ელზი ამასთან მივიდა. კემწი(ფი)ს წინგნი და ძღვენი ამას მიართვეს. ნამეტნავად იაშა და ელზს კარგად დახედა და დიდი პატივი სცა და კემწიფის დაბარებულობა ყველა გათავა. იმერეთი ისრევ მეფეს ალექსანდრეს მისცეს და ქალაქით ახალციხეს მიეც(ა)ნეს და იქით იმერ(ე)თს ჩაიყვანეს და მეფეთ დასვეს და იღვიჩარო მცველათ დაუყენეს და გიორგი ნეფე ახალციხეში დაპატიმრეს. ცხიხიამ წამოუყვიდა. რა ქართლს მივიდა, ყველანი შემოეყარნენ, მეფის ალექსანდრეს ცოლ-შვილი კელში ჩაუცვინდა. მეფე ხაზარ ალი ხან კოჯრით ქალაქის ციხეში მივიდა და რაც ამას უკან იქნება, ქვემო(თ) დაიწერების.

აკ თავევა ცალკე ფურცელზე მოთესვებული თხრობა ალექსანდრე იმერეთის მეფის შესახებ. ხელნაწერში თვალდაშვებითა ამბავის შენდევ მოთავსებულია თხრობა ამავ ალექსანდრე მეფის შესახებ, ნაგრამ სხვა ვარიაციით. სამწუხაროდ ხელნაწერს აქაც აკლია.

---- ეთებული ძვირფასის თვალ მარგალიტ, პურასა და ნაქსოვი, მრავალი ძვირფასისა და ცხენები ბედაური მურასათი შეკაზმული და ერთი სპილო ოქროს ტახტითა და სხვა იარაღით შეკაზმული, განჯის ბეკლარბეგის უღურლუ ხანის შვილს ქალბალი ბეგს მიბარეს და მისაც მრავალი უბოძეს და დიდის მორთვიითა და მოკაზმულობით გაასტუმრეს და დიდის ქეზით წინგნი მისწერეს და ასრე ჩაუწერეს, რომე ჩვენი ყმანი შაჰნავა მეფის შვილები, შაჰნაზარ ხან კახეთის ბატონი თქვენს მამულს იმერეთს ექიდებოდა და ქართლის ნეფე გიორგი ძმას ესმარებოდა და ზოვთ იმერეთის თავადთ თავიანთ ნემკვიდრეს მეფეს ალექსანდრეს წასვლოდენ და შაჰნაზარ ხანს მოსვლოდენ. ვითაც ჩვენსა და ხონთქარს შვა წყობა იყო და ხონთქარს მამულს ექიდებოდენ, ორთავე ძმათ ბატონობა წაეართვით და ჩვენის საკემწიფოთ გაეკარეთ და რაჟის ერასთაგმან შეიხიზნა და უტროსთ ერთნი თავადნი, თავიანთ მემკვიდრეს ბატონს გარდაბირეს და გიორგი მეფე ახალციხის ფაშისას მივიდა და ქროთის მიცემათ ხემწიფეს ტყვილათ გააშინჯვინეს და მემკვიდრე ბატონი წახდინეს და თქვენის შეწყენის გულისათვის ჩვენგან გამოგდებულს შაჰნაზარ ხანს უშოვნეს და მეფეს ალექსანდრეს თქვენს კარზე მოსვლის გზა შეუკრეს, ღონე გაუწყოტეა და ჩვენ შემოგვეხვეწა. ახლა ამას მოველით კენწიფისაგან, რომ ვითაც საქართველოს ბატონებში უჩხუბარნი ყოფილან და მტრის სახლში არ მისულან, ჩვენი საკემწიფოც თქვენია და ამას მოგელით, რომ იმერეთი თავის მემკვიდრეს ბატონს ალექსანდრეს უბოძეთ და ჩვენს გამოყრ(ა)ლს წმებს თქვენს მამულში ნუ დაიწყებთო.

მისვლა ქალბალიბეგისა და ხონთქარისაგან დიდის პატივის მიპყრობა. რა ყაენის ფეშქაში ხონთქარს მიართვეს და წიგნები წაიკითხეს, იაშა ხონთქარსა და ყაენის გულისათვის იმერეთი თავის მემკვიდრეს მეფეს ალექსანდრეს უბოძეს და

ხათიშარიფი ახალციხის ფაშას თავისის ქემხის კელით თბილისის ქალაქს შეუფხა აღექსანდრეს მოუტანეს და ქართლის მეფემ ნაზარ ალი ხან საბატონო მოღორთო და ვაისტუმრა. ახალციხეს მიიყვანეს და ურუმის ლაშქარი შემოიყვარა, იმერეთის ჩაიყვანეს და ქუთაის გააბატონეს და არჩილი გაეცაოლა და გიორგი მეფე ხონტქრის ბძანებით ახალციხის ფაშამ დაიჭირა და ციხეში აპატიმრეს და ციხიდან წამოუყვიდა და არაგვის ერისთავი და ქსნის ერისთავი და გივი ამილახორა და თამაზ ბარათია(ნ)თ სარდარი გაერთდენ და სრულ ქართველნი მათის შიშით მიუყიდნენ და ნაზარ ალი ხან კოჯრით ქალაქის ციხეში შევიდა და ეს ანბავი ყაენს მისწერეს და აბას ყული ხანისათვის გიორგი მეფეს მოეწერა, რომე მე ყაენის ყული ვარო და კემწიფის კარზედ ჩავალო და დღეს ხვალობას უთავლიდა და თავისის ძალით ქართლი დაეჭირა, რას ვკუთო წამოვიდოდა, მაგრამე ერთმანერთს აბალითებდეს და აბას ყული ხანს მოეწერა: ერეკლე მეფესა და იმათი სიტყვა ერთი არისო, თორა და ქართლის მეფე ერის გაგდებულს კაცს რასთვის ლომრათ ციხეში წებეწიო. უწინც დაბეზდა, რომ იმათი და ამისი სანმე ერთი არისო და არას კაცს მათთან მისვლასა და სამსახურსა და მართმევას არ უშლისო. ამისთვის იქნა, რომ ერეკლე მეფე ერთი ძალალ მართალი ვაცი იყო და ყოელს კაცს დაუჯერის და ორგულისა და ერთგულის გარკვევა არ იყოდა და იმათი ვახდილი თათრის წილი ივეზირა და ასრე შევიდა, რომ იმის უნებურათ მეფე წყალსაც ვერ დაღვედის და რაც ერთგული ყმა ჰყვანდა, გაუფუღლა და რაც წ(ა)მნავს ნეფის შვილების კერძნი იყვნენ, ისინი დაკეთეს და ხახასოები ასრე გაკემინეს, რომ უფროსი ერთს ხანს სასმელ საჭნელს ვერ იშოვნინდა და ხუთი ათასი თუმანი მოსავალი ასრე დაუტუღდეს, რომ ვამოსაკვლელს ტანს საცვამს ვერ იშოვებდა და გიორგი მეფესა და არჩილ მეფეს სამსახურს არვის დაუშლიდა და ყაენის ნაბოძები რაც აქონდა, ყველა ქართველთ დაუყო, მაგრა ვერვინ შეაშინა და ყველამ უღონობა დასწამა და ვისც რამე მისცა, იმათ ასრე თქვეს: ეშინიანო ჩვენგანანო და ქრთამათ გვაძლევსო და ამხანაგურათ დაუწყეს ხუმრობა და ენა წეაჩვიეს და შეიდამ შიში ადგა და აღარვინ შეპუა და გურგინ მეფე ჩამოიყვანეს და ყელანი მიუყიდნენ და ერეკლე ქალაქის ციხეში იყო, გიორგი მეფე კოჯორზედ იდგა. იქიდან ჯარი გამოუღიხა, ქალაქის ციხეს კელთოთი დაყარეს და ციხიდანმეც ათოფი დაუშინეს და დააბრუნეს.

აბა ჭკვიანო და მკოდინარენო ყური მამიგდეთ და კარგად გაწინჯეთ, რომ სამოლოთ მარგებელია. მაჯი ალი ხან წანვანა ხორციელი ეშმაკი იყო და ბიძა ეპტიმადოვლეთ ჰყ(ა)ედა. ყაენის ნახირიც მოიყენა და ქართლს ჩაფრათ წასვლით და მრავალის ტყვილის ანბვის მოტანით თავრიზსა ბეგლარბეგობა და საქართველოზე სარდრობა იშოვნა და დიდის ლაშქრით ათს წელიწადს ხან იეღახს ავიდის და ხან ყშღახს ჩამოვიდის და ჭეყყანას ცრკედის და აღარ ვისნე რამე შეარჩინა და კემწიფის ტყვილის წერით ატყუებდის და გიორგი მეფემ წილი და ძნა ყანთან გამოგზავნა და თავის სამართ(ლ)ებელი არზები მოსწერა. ვითაც ეპტიმადოვლე შხალი ხან გიორგი მეფისა აყი იყო, აღარ ვაიკითხეს, ქართლის ნეფობა ბატონის თეიმურაზის შვილის შვილს მისცეს და ლევან და ბაგრატ შერთა ვავხვენეს და ლვარსაბ ქირმანს და გიორგი მეფეს სინიედო რაყანი მისწერეს, რომ თქვენი საბატონო ნაზარ ალი ხანს მივეციოთ და თქვენ ჩვენს კარზედ ჩამოვლითო და ჩვენგან დიდი იმედი გაქონდესო. ვითაც სარდარს გიორ-

გი მეფის ჩამოსვლითა ეწინააღმდეგებოდა, აქმად ხან ბევრ შიშს უბნებდა გიორგი მეფესთან გაგზავნეს და ასრე მოახდინეს, რომ გიორგი მეფე აღარ მოვიდა და უომრათ გაეცალა და ნახარ აღი ხან გაბატონდა და ყოისა სარდარმან ვეზირათ დააყენ(ა) და ასრე დაბარა, რომ განჯის ხანის წახდენასა და ნახარ აღი ხანის დატყუების ეცადეო, რომ ჩემი ნამს(ა)ხური გამოჩნდესო. ნახარ აღი ხანს ამით შეუყვიდა, რომ არჩილის ქება და კერძობა დაანახა და იამა და თავისი სამეფო იმას მიიბარა და განჯის ხანი აბას ყული ხან კახეთის ბატონი ამით დაატყუა, რომ რა გინდ ცუდი ანბავი ყოფილიყო, ყოისა თვითან მივიდის და ისიც დაატყუა და ერეკლესი ასრე მოახდინა, რომ მარტოკა ჭალაქის ციხეში შეახვეწა, და აბას ყული ხანისა რაც მოხდებოდა, ამას უკან დაიწერებოდა და თავადები შემოიღივებოდა და თვითან ნახარ აღი ხანთან დადგა, რომ რაც ყენით ანბავი მოუვიდეს, გიორგი მეფეს გაუგზავნოს და თავადთ, რომელთაც ერეკლესაგან მრავალი წყალობა სჭირდა(თ), ისინი წაუვიდნენ და გიორგი მეფეს მიუვიდნენ და ამისთვის ხმა დაუგდეს, რომ ერეკლე მეფე იმათი კერძი არისო და ყოისას ვაზირობათ ეს დაემართა, რომ ორგულობა და უღონობა და კელგამოუსვლელიობა დასწამეს და ასრე ბოლო მოუღო და კიდევ მისს სიტყვას არ გარდვიდის და ასრე დამჯერ იყო მისის სიტყვისა, რომ საცა თავისი და ყენის ერთგულნი ჰყვანდა. ტყვილის ბეზლობით ყველაკანი შეაძულვა, ასრე რომე აღარსით ერთგული და მოკეთე აღარ ჰყვანდა. არც თავისი მემკვიდრე, არც ნეყვისნი და არც ნათესავნი, არც მუხაიბნი და არც მეცნიერნი, ნამეტნავად ფარსადან გიორგიჯანიძე ერთგულობაზედ მრავალ გვართ ვალ დებული და ნამს(ა)ხური. ასე მოახდინეს, რომ წინგნის არ მიწერითა და საქმის შეწყენითა იმასაც გული გაუავეს და არსით ერთგული და მომხმარე არ შეარჩინეს და მაშინც ვერ შეიტყო და ამ რიგათ გაურიც(ა) კარგმან ვაზირმან სამეფო სახლი და საბატონო და ამას უკან რა მოხდების, ღმერთთან უკეთ იცის და მაშინც ვერ შეუტყო ვაზირს ორგულობა და კემწიფეს ასრე აცნო, რომ იმათი კერძი არისო და შერწე კელით ბატონობა არ გამოუყო და უკადრისსა და კემწიფის საწყენს არზებს მიამწერინებდის. მაგრამე ფარსადანს ყენისათვის მოგხსენებინა, რომ ნახარ აღი ხანის ვაზირი ყოისა გიორგი მეფის ვაზილი არისო და იმისი ჟრჩეგნიო და ჰავი აღი ხან სარდარმანც ამისთვის ნახარ აღი ხანს ვაზირათ დაუყენაო, რომ საქართველო არიოსო და კახეთის ბატონი აბას ყული ხან აცდინოსო და კახნი დატყუოსო და ისინიც არიოსო, რომ სარდრის სამს(ა)ხური გამოჩნდესო და ნახარ აღი ხანისათვის მოუხსენებიაო, რომ თქვენი ცოლშვილი ფარსადან არ ვამოაშვებინაო, ამისთვის წინგ(ნი)ს აღარ მამწერსო, მაგრა კემწიფის ერთგულია ნახარ აღი ხანო და აქამდისინ თავი არ დაანებესო და ხან სარდრის მძანებას ქვეშ იყო და ხან აბას ყული ხანის მძანებას ქვეშ იყო და თავისი ვაზირიც კარგს საქმეს უშლიდა და აეს კი ურჩევედაო და ამით ერთგულიც გაუორგულაო და კოჯრით ჭალაქის ციხეში შემოახვეწაო, რომ კემწიფეს მისი უღონობა აცნოსო. თორა და კემწიფეს მოგხსენებოსო, რომ ერეკლეს არც კემწიფე სწყალობდაო და არც ქართლი უდგა და არც კახეთი ჰქონდაო, მარტოკა თუ შითათორჯელ შ(ა)ჰნვებ მეფეს შემოეხაო და თუ კემწიფე თავს დაანებებესო და აბაზ ყული ხან კახეთის ბატონი არ დაუმარცხებესო, კახეთითა და თუშით და მთის კაცით გარდახდევინებესო და თუ კემწიფე ბატონობას წართევამსო, ესენიც მად მიუდგებიანო და უფრო გაძრიელდებიანო.

და ვითაც შ(ი)ხ ალი ხან ეპტიმადოვლე მიცვალებულიყო და მირზა თაპრ ძველი ვაჟანვისი (sic) ეპტიმადოვლეთ შექნილიყო, ამის ცდაში იყო, რომ შხალი ხანის ნაქმარი საქმები ავით გაშინჯოს კემწიფეს. საბოლოს არა შინჯევდა, ამისთვის რომე თავად იყო ოთხმოცდათის წლისა და მერმე ასეთი მექრთამე იყო, რომ სხვა მისებრივ არც ძველით და არც ახალი მისებრივ მექრთამე არ გაგონილიყო და რა კარის მებატონეთ ვაზირი ასრე მექრთამეთ ნახეს, მათაც ქრთამის აღება დაიწყეს და კემწიფე ლბინის მოყვარული იყო და ვაზირს მექრთამობისათვის პატივი ახადეს და მის ნათქვამს აღარვინ დაუჯერებდიან და აირიენეს კარცა და ნაპირის ალაგიცა.

რა ქართველთ ეს იცნეს, რომე ქრთამით საქმე გარიგდების, ვინც ერთი ტყვე მოაგვარის, რაც უნდოდის გაირიგის და კემწიფისას არას ნაღვლობდის. ერთს წელიწადში თვითან და თავისი შვილი და მეყვისნი და ნათესაენი ასრე შორბულნი და საქონლიანი შექნა, რომ სხვათ ეპტიმადოვლეთ ოცს წელიწადში ვერ ეშოვნათ¹⁾. მღთის შიში არ აქონდა და არც განკითხვა სწ(ა)მდა. და რა გ(ა)ნდ გლაბა კაცი ენახა, კელში მხერას დაუწყებდა და თუ მისთვის არა მოეტან(ა) რა, ტუქსვასა და გინებასა დაუწყებდა. ქართლით ბარათაშვილი ღვარსამ ზადრათ მოვიდა და ლაშქარი და მიშველება ეთხოვნა ნახარ ალი ხანს და კახეთის ბატონი აბას ყული ხან გიორგი მეფეს ეხმაროდა და ეპტიმადოვლე და უფროსი ქრთამი კარის ბატონები განჯის ხანის საქმით გიორგი მეფეს ეხმაროდეს და შხალი ხანის შვილი შაჰყული ხან ყორჩიბაში და თაპრანის ხანი ეშიკალას ბაში კემწიფეს ასრე გაშინჯვეს, რომ გიორგი მეფე ურუმთ ტყვეთა ჰყვანდაო და იმათ გამოგებარაო და თავისის ძალით ქართლი დაიჭირაო და ერთმან ახალციხის ფაშამანო შაჰნახარ ხან იმერეთით გარდავლო და ხონთქარმან თქვენის გულისათვის იმერეთი თავის მემკვიდრეს ბატონს მეფეს აღექსანდრეს უბოძაო და რა ცოცხალა თქვენი ერთგული არისო. რისაგან იქნასო და ან რა გაგვ(ი)ჭირდა მაგისთანაო, რომ ერთმან თქვენგან გაგდებულმან ყულმანო ძალად საბატონო წაგართვასო. კემწიფემ ამითი თქმული მოიწონა, მაგრა ქალბალიბეგს უღურლუ ხანის შვილს ელოდენ, რომ ხონთქარსთან ელჩათ წასულიყო და შაჰნახარ ხანც იმას გაეგდებინა და იმერეთი ისევე მეფის აღექსანდრესათვის ეშოვნა და გიორგი მეფე დაექირვინა და წამოსვლოდა და ხუთნი თავადნი მისვლოდენ—გევი ამილახორი, არაგვის ერისთავი გიორგი და მისი ძმა ბარძიმ და ქსნის ერისთავი დავით და ბარათაშვილი თამაზ და ამათის ძალით სხვანიც მისვლოდენ და უომრათ მეფე მისმან კარგად მრჩეველმან ვაზირმან ქალაქის ციხეში შეაბეჭწა, თორადა სხვა თავადნი ყაენს არ წაუვიდოდენენ. ამასთვის უბძანებია აღექსანდრე მაკედონელსა, რომ სხვათა კელით ეკალი უნდა კრიფოსო, თორადა სხვა დიდი საქმეო არც ძნება და შვილს უნდაო ანდოსო, რომ მათაც თავისი ურჩეენია შენაო და ბევრსა ჰკითხო ზოგს ერთგანო და ზოგთ ცალკე ცალკეო და ჰკუითა და საბოლოს საქმით გაშინჯეო და რომელიც გიჯობდესო, ისრე ჰქენო და დღევანდელს საქმეს სახვადლით ნუ მიავდებო და გულის პასუხს გათავებამდისინ ნურვიც ანდობო, რომ ერთს დიდს კემწიფესაო ორი ვაზირი ჰყვანდაო, ერთი ნამეტნაეად ერთგულიო და მეორ(ე) ნამეტნაეად ორგულიო. ის კარგი ვაზირი ტყვილის მოგონებით შეაძულყო და

¹⁾ დედანში: ეშოვნი

კემწიფის ცოლი სხვას თავის კერძს და კემწიფის ნათესავს შეაბიროო და კემწიფესთან თავისივე ცოლი მისათ წასაბდენლათ მოიყენაო, ორგულეები გამდიდროო და ერთგულეები წახდენინაო და კარგიად მრჩეველი და ერთგული ვაზირი ტყვილის მოგონილობითო და ცოლისაგან ბეზლობითა და თვითან დამოწმებითსაქმე ასრე გაუხადეს, რომ შირთალს არას დაუჯერებდის დამოსაკლავათ მოინდომა და ესივ კემწიფის ორგული ვაზირი მოეხმარა და ასრე მოახსენ(ა): მრავალ გვარათ ნამსახური არისო და დიდის ხნისა არისო. კემწიფემ ახატი ქნასო, ერთს აღაგავს დაჯდესო, კემწიფეს მლოცავი იყოსო. დაუჯერა და ევხირი თავის სახლში მჯდომარე შეიქნა და აღარას საქმეწივ აღარ გაერვივის.

ცოტა რამ ხანმა გამოიარა, ორგულმან ვაზირმან მიძალვით ჯარი დედოფალსა და მის საქრმოს შეაფიცა. ასრე უთხრა: მეფეს შორეს სანადიროს წავიყვანო და შენ იქორწილეო და სალარო გახსენო და ევლას მრავალი უბოძეო. რა ეს ანბავი ნადირობაში მოგვივაო, მეც თან გავტყუებო და გარდავაჩვენებო და ვინც კემწიფესა გამოაყუებნისო, თითო თითოს ანუ გამოგვიჩვენებო და მათ ჟიან მეც წამოუვალო. მუხანათის ევხირის ნარჩევი ივგუარმა და ავსაქციელმან უნაძუსომ დედოფალმან გაათავა და ეს ანბავი ნადირობაში მეფეს მოღვიდა და მუხანათიმან ვაზირმან სხვა რჩევა აღარ დააცალა, თვითანც თან გაჰყვა და სხვას ქვეყანას გარდახვეწა, ჯარიც გაუორგულა და თვითანც წაუვიდა.

კემწიფე აბდლათ შეიკახმა და მარტოკა ქეყნის ტარება დაიწყო. ერთს მეცხვარესთან მივიდა. ნახა, რომ ერთი ქოფავი ძალლი დაუკიდნია და ძალზედ სცემს და ერთს სხვა ძალს კორცს უჭრის და აჭმევს. ჰკითხა მეცხვარესა: რისაგან არისო, რომ ერთსა აგრე ძალსზედ სცემო და მეორეს აგრა (სი) კარგიად ეჭრობიო. მეცხვარემ ასრე ასრე მოახსენა: ამის რომ ვსცემო, ძე მგელი შეიყვარაო და როსაც მოვიდის, ერთს ცხვარს მისცენდისო და მრავალი ცხვარი გამიცუდაო და ამ ძალს რომ ვაპატიებო, როსაც მგელი მოვიდისო. შექნის ძალსზედ ყეფასაო და წუწუქუნსაო. მეც გაუწყრებოდი და დაუწყებდი ცემასაო და ეს ძალლიც დაუწყებდა ქბენასო და დღეს ცისკრისას ძე მგელი მოსრულიცო და ამის ცხვარი წინ წაგდოდა და მიყვანდაო. ამ ძალსმან ფეხის ცემითა და თავის ქნევით მაცნოო და წუწუქუნით წინ წამიძღვაო. ცხვარი მოეკლაო, რომ არ წაუვიდესო და თვითან მგელს შეტყუებდაო. ასრე მათზედ მიმიყვანაო, რომ გაყრა ევლარ დამისწრესო. მგელი მოუჭალო და სამი დღე არის ამ ქოფავს ორგულეობისათვის ვსცემო და იმათ მოკლულს ცხვარსაო უხარშავო და ამ ერთგულს ძალს ვაჭმევო.

რა კემწიფემ ესეები მ(ე)ცხვარისაგან გაიგონა, ამოიხვნეშა და თავისის ევხირების ორგულობა და ერთგულობა მოაგონდა და ცოლის სხვათ ბირება და დაღმქრის გაორგულება და კარგის ევხარის არ დაჯერება და ავისა და ორგულის ევხირისაგან თავისი მოთხრა და შერცხვენა და საკემწიფოს(ს) წართმევა და ცოლის ვაცემა მოაგონდა და ასრე თქვა: მივალ ძველის ვაზირისასო, უნდა მამკლას, უნდა დამარჩინაო. დავრიშულათ მიდგა, ვითაც გლახა, ერთგულის ევხირის კარსა. რა ვაზირმან ნიხა, ფიცბლავ იცნა და დიდის ტუქვსით გარ გაგდებინა და ულონო მქნალი დაბრუნდა და ვაზირიც თან გაჰყვა და მარტოკა ვახა და ასრე უთხრა: ამისთვის დაგტუქსე და უკადრისი სიტყუები მოგახსენ(ე)ო, რომ თქვენი ვაცხადება არვინ შეიტყოსო. ჩემის ბალის კარზედ ვლახათათვის სადგომი გამიკეთებია და სასაქელ საქმელი და ტანისამოსი გამიჩენია. როსაც ბალში მოვალო, სამარტოთ დაუძახებლათ თან გამამყევო და უახრობისათვის

კიდევ გაგვიწყრებო, დრომდის არეინ შეგვეტყოსო. კემწიფემ მძლი ნობხსენა და ან ერთგულმან ვაზირმან სამს წელიწადს მრავლის ქუთია და საქონლის გაცენით სრულ ჯარი და თემი ასრე მოიყენა, რომ ახალმან კემწიფემ ცოლი მალვით დარჩო და ვაზირი ხეხედ ჩამოარჩობინა და დედოფლის უმანი და ნათესავნი გაუავდენ და ვეზირის კერძნი თავადნი და ნათესავნი შეშინდნენ და შემოფრთხნენ. ამისთანას დროს ძველი კემწიფე გაცხადდა და მეფენი და თავადნი და ერისთავნი შემოეყარნეს და ახალი კემწიფე შედონდა და ღონეს რასნე ეძებდა. მისი მისანდა კაცი ვაზირს გაუგზავნა: შენის დაუჯერლობისათვის ორი კემწიფენი იმ მუხანათის ვეზირის საქმით წივხდითო, ახლა რომელიც გვიჯობდეს, გვირჩიეთო. ვაზირმან ასრე შესთვალა: რადგან ჩვენ შემოგვეკითხებითო, გემართემს მღთის წინაშენო, რომელიც გვიჯობდეს, ის განოგორჩიოთო. ჯარი და მეფენი და თავადნი შენ წაგსვლიან და მის მისვლიანო. შიშით შენ აღარეინ მოგივაო. სალაროს კარ(ი) გაღუო და დიდი გაცემა ჰქენო, რომ შენი გარდახეწნა არეინ იაზროსო და ამ გაცენ(ი)ს დროსა, რაც ძეირისფასის თვალ მარგალიტი იყოსო, რომ თან წაღება შეგეძლოსო, ნაპირის ალაგამდის გაცემითა და ლაშქრის გროვებით მდითო და რომელიც წასაღებათ გინდოდესო, ფემქაშის მავიერათ წინწინ გაგზავნეო. თუ დატყო რომ შეგმა შეგიძლიაო, კარგა არისო და თუ შეგმა არ შეგეძლოსო, ნადრობის სახელათ მშვიდობით გაცეალეო და თუ დრო დაიცე, კიდევ წამოგქიდეო, თორადა სიცა იქნები, შენი სარჩო გექნებისო და დიდი პატივი და ნებეირობა გექნებისო. კემწიფემ მოუწონა რჩევა და ასრე ქნა, როგორც მოეწერა და კემწიფობითა და დიდის დიდებითა და სალართა და მორტმით გაეცალა და ზოგნი თან გაჰყენენ და უფროსი ერთი დაბრუნდენ და თავიანთ ძველს კემწიფეს იახლეს და დღევანდლამდისინ ეს არაკი მიემგზავსების ნახარ ალი ხანის საქმესა და მისის ვეზირის გარიგებასა. ნახარ ალი ხან უომრათ და გაუჭირებლათ ქალაქის ციხეში შეახვეწა და გიორგი ნეფემ უომრათ და გაუჭირებლათ ქართლი დაიჭირა და კახეთის ბატონი ყიასამ თავისი კერძი შექნა და რა გინდ ცუდი საქმე ყოფილიყო, ერგულე მეფისაგან კახეთის ბატონს ამას ყული ხანთან თვითან გავგზავნებოდა და ისიც ერგულე მეფეს გაუთავა და გიორგი მეფის კერძი შექნა. მაგრა მაშინც ერგულე მეფე ამ ვეზირის უნებურს ვერას იქმოდის და ამას უკან რა მოხდების, ღმერთმან უკეთ იცის.

ამ დროს ბარდის ხანი ჩაფრათ მოვიდა და ქართლის თავადთაგან კემწიფეს არზა მოართვა, რომ ჩვენ გიორგი მეფის მეტი ბატონი არ გვინდათო. კემწიფემ ჩვენი სახეიწარი შეიწიროსო და ქართლის მეფობა უბოძოსო და თუ ამან კემწიფეს ოჯახსხედ სტყუოსო, ჩვენ გარდაგვახდევინოსო და ზოგ ზოგს კემწიფის კარის კაცთაც ქვეყნის დასაწყნარებლათ გიორგი მეფის მიცემა უნდოდა და ზოგნი კემწიფეს ასე ეუბნებოდეს: ურუშთ თქვენის გულისათვის გაყარეო და იქით გამოპარულმან თავისის ძალით საქართველო დაიჭირაო და თქვენგან დასმული მეფეო ციხეში შეახვეწაო. ამისი დათნობა კემწიფისათვის უკადრისი იქნებისო, და ამ დროს ქიჩი მაქრანელნი ქირმანს არბევდეს და ოზბენი ხორასანს აობრებდეს და ქურთნი აღრბეჯანის სანაპიროს ეჭიდებოდეს და ზოგი აღგილი დაეჭირათ და კემწიფე ლხინსა და ლეინის სმას იყო და კარის კაცნი არას უკან იყვნენ და გაცხადებით ქრთამს იღებდენ და შიში და მორიდება აღარ ვისგან აქონდა. რა გინდ კაცი მტყუანი ყოფილიყო, ქრთამის

ძალით მართალს კაცს გამტყუნდიან და მტყუანს გაანართლებდიან და მერჯულეთაც სხვათა მოსამადრიელებლათ ჰკმეს ღმერთი და შესცვალეს სამართალი და წაიწყმინდეს სული და მართალნი გამტყუენეს და მტყუანი გაანართლეს და განკითხვა და წაწყმენდის შიში აღარ აქონდა და ვისაც ვისიმე ემართა და ან მიებარებინა, აშოროს იტყოდა და ნახევარს ქრთანათ გაილებდა და პატრონს აღარას მისცენდა და თუ არ ჯარით, ამ სოფლით იმ სოფელში ვერ წავიდის და ყველგან მზირნი გზისა და გურდნი ატებილიყვნენ და ვისაც ძალა აქონდა, ქვეყანას სცრცვიდა და შეგვეთით მორკმულთა და მქონებელთ საქონელსა სთხოვდიან. თუ მისციან, თავს მოიჩვენდიან და თუ უარს ეტყოდიან, ან ღამით თავს დაესძმოდნიან და დახოცდიან და საქონელს წაიღებდიან და ან დღისით დანას შესცემდიან და მოკლევდიან და ესები ნამეტნავად ისპაჰნის ქალაქში იქნებოდის და განკითხვა არ იყვის, ამისთვის რომ ქრთამის აღება იყო და სიმართლე და შიში მ'ღბისა და კემწიფისა აღარვის აქონდა და ნაპირის ქვეყნებში ხმა გავიდა, რომ კემწიფე ღვინის სმასა და ღვინის არისო და კარის კაცნი გაცხადებთ ქრთამს იღებნო. ამისთვის ყოველი სანაპირო ქვეყანა ა(ი)რივსა და ზოგნი საქართველოს კაცნი ისპაჰნს ჩამოვიდნეს და ცოტას რისამე ქრთამით ყვენის უნახავად რაც უნდა გაირიგეს და წავიდნეს და რა ქართლს მივიდეს, კემწიფის კარის ამ რიგიანბეები მიიტანეს. მათაც გაბედეს, ერეკლე მეფე უომარათ ქალაქის ციხეში შევიდა და ქვეყანა მუფემ გიორგიმ დაიჭირა და ასრე თქვა—ყენის კარზედ ჩავალო და მეფის ძმა ლევან ეპრათს იყო და ლვარსაბ ჭირმანს. კარზედ ითხოვეს, ამისთვის რომ გიორგი მეფეს უფროს გული დაედებოსო.

ამ დროს კახეთის ბატონს ამას ყული ხანს ბარდის ხანი ჩაფრათ გამოეგზავნა და გიორგი მეფის კაცებიც თან გამოეტანებინა და ამას წინათ რომ იწერებოდა რომ კენის კარზედ ჩამოვალთ, ახლა გაცხადებთ განჯის ხანისათვის მოეწერა, რომ კემწიფეზედ არა დამიშავებია რაო, გამიწყრაო და გავეცალეო და ახლა ქართველთ ფიცით გული შემაჯერესო და ყველანი მამივიდნენო და არვისთვის არა შემეციოდებია რამეო. ჩემი საბატონო დამიჭირავსო და კემწიფისაგან ამას მოველიო, რომე თავისად ყმად მიყოლიოსო. და ქართველთაც კემწიფესთან არხა მოეწერათ, რომ ჩვენ გიორგი მეფის მეტი ბატონი არ გვინდაო, ამას მოველით ცათა სწორის კემწიფისაგანო, რომ ჩვენი სახვეწარო შეიწიროსო და ამისი დანაშაუები ჩვენ გვაბატოსო და თუ ამან კემწიფის რჯახსზედ სტყულისო, ჩვენ გარდაგვადგვინოსო. ეს ანბეები და გიორგი მეფის არ ჩამოსვლა და ბარდის ხანის ჩაფრათ ჩამოსვლა კემწიფეს ეწყინა და პაშტა ხანობამდისინ ბარდის ხანი არ ინაბინა და არც ანბავი ჰკითხა.

ამ დროს ერეკლე მეფის ჩაფრები მოვიდნენ და კემწიფისათვის არხა მოეწერა, რომ გიორგი მეფეს გაეგონოსო, რომ კემწიფის წყალობა, ხალათი და თაჯი და თომარი უზომებიაო. ჯარი მიეგება, რომ წაერთმევენა, ეს ანბავი მოგვივიდა. ვინც ქისიყელნი გვახლდა, გაუძახეთო, იმათგან ორი კაცი მოეკლათო და კემწიფის ხალათი მოგვიტანესო. მივეგებებით, კემწიფე დაულოცეთ, ვალათი ჩავიციეთო და ქალაქში შემოვედითო და გიორგი მეფეო კერის წყალსზედ დგასო და კემწიფის ბრძანება რა იქნებისო, გვიბძანოსო. კიდევ ყური არ ათხოვეს. ამ დროს კიდევ გორის ბინბაშის ძმა ჩაფრათ მოვიდა და ეს ანბავი მოიტანა: გიორგი მეფეჩანო გორის ციხეს ყველგნით გზები შეუქრაო და საქ-

ნელს ველარაგინით შემოიტანებენო და ამილახორის გივის ძმინაწული იოთამ ბე-
გო ჯალაბობრივ გორის ცახეში შემოვიდაო და ყაენის ურჩხა და ორგულთ
ებრძვისო და სანილახოროთ იმას ითხოვენო და გორის უფროსნი და თავნი
კაცნი ძღვნით გიორგი მიფესთან მივიდნესო და ასრე მოახსენესო: ციხის აღება
არ შეგეძლიათო და ბოლოს ისრევე ყაენი გაჯობებსო და თქვენ ორგულათ დარ-
ჩებითო, ქართლი კელთ გიჭირავსო, ციხის ბრძოლას დაეხსენო. ამასთ ნათქვა-
ნი სიტყვები მოუწონა და ციხით მოშორდა და ეს ანბეები ნაზარ ალი ხანს
ყაენისათვის მოღწერა.

ამ დროს ქალბალი ბევ უღურღუ ხანია შვილი ყაჯარი, რომ კონთარს-
თან ელჩათ წასრულიყო, მოვიდა და კონთარის სიკეთე და კარგად დახედობა
და წყ(ა)ლობის გაახლება ყაენს მოახსენა და ე(ც)მწიფეს იამა და მაშინც ქართ-
ლისა და კახეთის ჩაფრები არ გაისტუმრეს და აღარც ქალბალიბევს განჯის
ხანის შვილს ურუმელი ანბავი ჰკითხეს და განჯის ხანი აბას ყული ხან რომ კახეთ-
ში ბატონობდა, იმას უბძანა: ნაზარ ალი ხანსთან თბილის ქალაქს მიდიო-
ორნიც თბილის ქალაქს შეიყარნეს და გურგი ხან ხან ქართლს იყვის და ხან სომ-
ხით საბარათიანონი მივიდის და მის ანბავს ნაზარ ალი ხან და აბას ყული ხან
ყაენსა სწერდეს და კემწიფემ ყური არ ათხობა, ღბინს იყო და პასუხი არ
უბძანა და ნაზარ ალი ხანსა და აბას ყული ხანს შვა სამღურავი ჩამოვარდა და
ერსამანერათს გურგინ ხანის კერძობას სწამობდენ და ყა(ე)ნთან იბეზღებოდენ და
აბას ყული ხანს უნდობდა რომ უომრათ გიორგი მეფე ყაენის კარს გაეგზავნა
და ნაზარ ალი ხან ამისთვის სჩქარობდა, რომ საბატონო მისი გიორგი მეფეს
ეჭირა და თვითან ქალაქში იყო და არსით მოსაყალი არა ჰქონდა.

ფარსადან ვიტყვი ამასა, ვიმოწმებ მართალს მაჰასა. ბედნიერი ყაენი ნაზარალი
ხანის კელ გამოუმავლობისათვის ჩვენზედ ავგუნება შეიქნა და ნაზარალი ხანც გა-
გვავდა და მტერმან დრო დაიკა და დაგვიწყეს ბეზლობა და უწინ დავით შუა-
ლი ჩემი სიყმაწვილისა და ამაყობისათვის დაბეზღდა და დაჭირვინეს და იოთას
წელიწადს ტყვეთა ჰყვანდა და მას უკან ჩემი ძმა ალექსანდრე ერანის ზარაბა-
ბანი იყო და სიტყვა შეუსმენელი და დაუჯერებელი და თავის მამწონე იყო
და კემწიფის საქონელი ყისაც მისწვდა, ასესხა და ჩემი ვერა შევასმინე რა-
დაბეზღდა, დააჭირვინეს და საქონელი წართვეა. ნახეს, რომ არა აქეს რა და
მობეზღართ სიტყვა ტყვილად გამოეცა. კემწიფეს მოახსენეს: რაც ზარაბაბაშა
აქვსო, მის ძმას ნელიქსადათბევ უზაბისთან აქვსო. ისიც დააჭირვინეს ადრბეყა-
ნის ვეხირსა. ნახეს, რომ არცა რა მისა აქვს. კელი აიღეს. ცოტა რამე ადრბე-
ყანის ვეხირის შვილისათვის მიეცა, თავრიზის ჯანიშინსთან მიიღია და იმას
თხოვნა დაუწყო. ეს ადრბეყანის ვაზირა ეჯავრა და ყაენს არხა მოსწერა: უზ-
ბაშა ჩემი ბეჭედი გაუხსნიაო და რაც კარგი რამე ყოფილაო, ამოუღიაო. მუო-
რეთ უბძანეს, დააჭირვინეს და რაც თავისი და ჩემი და ჩემის შვილისა იყო,
ყველა ზავით ჰქნეს და თვითან თავრიზს მოიყვანეს და ამის უარეს ღირს იყო,
ამისთვის რომ ჩემი უნებური იყო და ასეთის კაცის ქალი შვირთო, რომ შტლის
საწყენი საქმე აქნეინა და სოფელი ამირია და ჩემი ქონება თავის ცოლის
ნებეს უგზავნა და ჩემი ჩემთვის ვერ გამოიმეტა. წელიწადს ნახევარს ასრე ავიდ
ვიყავ, რომ ჩემი სიტყვებლე არვის ეგონა. ათჯერა კაცი გაუგზავნე, შენს უნახავს
ნუ შანკლავ მეთქი. სხვას გაყრის დაუთმობლობით არ შემობრალა, არც ჩემო
ნახვა მოინდობა. კიდევ ჩაფარი გაუგზავნე: რა გინდ ჩემი ნახვა არ გინდა, იჯდე,

ადექ და თუ იდგე ნუ დაჯდები, მალე წამოდი, თორადა დაქერილს ჩამოგაყვანილებ მეთქი. ჩემი სიტყვა ადღებით შეისმინა და თავრიზით არ წამოვიდა, შინ წავიდა და იასაული მივიდა და დაიჭირეს და რომ კიდევ არ დაექრათ, მაშინც არ წამოვიდოდა, მაგრამე ლმერთმან ადლეგრძელოს ბედნიერი ყაენი. რა გინდ შვილი და ძმები ჩემი ტყვეთა ჰყვანდა, რასაც¹⁾ მივსწორდი და გაუგზავნიდი, შეუგზავნიდენ. არზა მივსწორე და თავისი კელ ნახლები პური ვსთაოვე და ლმერთმან ადლეგრძელოს, ერთი სუფრა პური და ყოელის საქმლისაგან კერძი ებოძა და მესამეს დღეს ჩემი შვილი აზატი ექნა და ჩემთან გამოვეგზავნა და ებრძანებინა: შენის გულისათვის ტყვეთა მყვანაო, რომ შენ გაწყენინებდაო და თუ გავიგონეო, რომ კიდევ გაჯავრებსო, ავად მოვეტყრობიო. რა კემწიფე მწყალობული შეიქნა, სხვანიც დატკბენ და მტერობა მოშალეს.

მაგრამ ვინც ეს წინგნი წაიკითხოთ, ეს ანდერძი დაისწავლეთ. ადამის შვილნი მედროვენი არიან, სიკეთის დროს გუფერებიან და გამოგრჩებიან და თუ ერთცახე საქმე გავიპრუნდეს, შენგან მრავალი სიკეთე დამართებულნი შენს მტერობას შეუდგებიან და შენს სამარცხებელსა და სიავეს შენს მტერს ეტყვიან და აამებენ და რა გინდ მრავალი მიგეცეს და დაჭირებული იყო, ერთის ფულთ არც შეილი, არც ძმა, არც შვილი, არც მეჯვისი, არც მოყვარე, არც ნათესავი, არც ყმა კელს არ ნოჯიმართავს და შენიც ემართოს, არ ნოგცენს. ესეები ჩემს თავზედ გარდასულა. იმისთვის გიანდერძებ, რომ დაისწავლოთ და თქვენის სიბერის დღის ფიქრი ჰქენით, რომ შვილისა და ძმისა და ნათესავთა და უცხოთ ამირი არ შეიქნათ. ამისთვის გეტყვი, რომ კაცი ვიყავ კემწიფეთგან პატივ დებული და საქონლითა და ნაბულით მორკმული ვიყავ და მრავალნი ჩემიანნი და უცაონი რომ ერთის ფულის ნატრულნი იყვნენ, ზოგთ სახელოს ნიკემითა და ზოგნი თეთრის ნიკემით, ზოგნი ორის სამის ათასის თუმნისა და ზოგნი ხუთას ექვასის თუმნის პატრონი შექნილიყვნენ და ისპანის ქალაქში ერთს წელიწად ნახევიარს ავად ვიყავ, რომ დაძვრის ღონე არა მქონდა და ჩემი ძმისწული და დისწული მორკმულნი იყვნენ. მიცემას გარდის ჩემს ძმისწულს ჩემის მამულის შოსაეალი ხუთასი თუმნაი ეპართა და ჩემზედ დრო დაიცა და ჩემს მტრებს ჩემი ავი უთბრა და ჩემის საქონლისაგან წამლის ფასი არ მამცა და არც კინ სხვა ნამეკნარა, რომ კიდევ შემედლო მოკმარებაცა და გარდაადღეინებაცა და იბრიანა ღნერთმან და უვეთ შევიქენ და კიდევ წინადელივით შემამიდგნენ ფერობასა.

ნურვის დაუფერებთ. თქვენი არჩივეთ შეილსაცა და ძმისაცა და სხვათაცა. სჯობს, რომ ისინი იყვნენ შენის კელის მხერავნი და შენ არ იყო იმათა ამარას და შენგან უკეთ სხვათ გამდიდრება ნუ გინდა. სიკეთისათვის სიკეთე უკავ და სიძვისათვის სიძვე. იესოს ნიბძანებია: რომლისაც საწყავოთ მოგიწყონ, იმავე საწყავოთ მიუწყევ. სიბერე ულხინებული და უშველებელი სენია. რა გინდ ბევრი კარგი გექნას და მრავალი საქონელიც გაქონდეს და ყოელს დღეს შეილსა და შეილის შვილს აძლევდე, მაშინც შვილი მამას აყვედრება და წამოსძახებს— ეს გაძალღებული არ ჩაკვდაო, რომ ამას ნოვრჩეთო. მაშ ქვეიანი ის არის, რომ თავის საიქიოს საქმე გარიგოს და თავის თავს მოუაროს რომ სხვის ამა-

¹⁾ დედანშა: არასაც.

რას არ შეიქნას. სხვის ნაღველი ნუ გაქვით, რომ ღმერთს იმათვისაც სარჩო გაუზენია და შენ რაგინდ ბევრი კარგი გექნას, არას დაგამადლებს, შენს მონაგებს თავის ცოლსა და შეილს მოახნარებს და შენას შენ არას მოგახნარებს. ეს ანდერძი მართალია და მრავალთ გარდახდომია და კიდევ სხვათაც გარდახდების. ასრევე დაისწავლეთ და კემწითეთა და ნეტეთა და მეპატრონეთ დაფრიდებით, ამისთვის რომ თავად ამაყნი და მოძალადენი არიან და მერმე მოშიშარნი თემისანი და სიძლიდრისანი, ნათქვამია, ძრიელს ცეცხლს შორეს იყენითო, არ არ მოგვგზნას და არ დაგწვასო. ასრევე კემწითები, თავად არ გიცნას, ისი სჯობს და ნუბიარად და მშვიდობით იქნებით და თუ გიცნას ან სიდიდე მოკცეს, უფრო შიში და დარიდება გმართებს, ამისთვის რომ თუ მორჭმული და მრავლის ქონების პატრონი კარ, მიზეზს მოგიგონებს და ან შემწერს დაბეზლებას მალ დაუჯერებს, ან მოგკლავს და ან რაცა გაქვს, წაგართმევს. მაშ საქონელი მიფარვით ქონება სჯობს ვაცხადებით ქონებასა და თუ * თემისა და ლაშქრის პატრონი კარ და კელ განამავალიკარ, უფრო დაბეზლდება, ამითა რომ ცუცყიან, — ბატონობას გეცილებიანო და მის დარიდებით ბევრთ შეილნი და ძანიც დაუბოცია, თორადა ყმისას რას ინაღვლიან, ადვილათ და ანაზღულ მოკკლენ და სამართალსა და ვანკითხვას არ აღირსებენ და კარგსა და მორჭმულს კაცს შემწურნობით რაგინდ ბევრი კარგი გექნას იმაზედა, მაშინც არას ინაღვლის და სიკეთის საბასუხო სიამვეს ეცდებიან და სულისა და მართის შიში არ ექნების. აბა ნეტარია არის იმ კაცის ყოფა რომ მიფარვით სარჩო ჰქონდეს და სჯეროიყოს თავის ყოფნება და ბევრს აქეთ იქით არ ექიდებოდეს და ბევრის შოვნისათვის არ ცდილობდეს და არვის სძრაბეოდეს, არც ვია მტრობას უცხადებდეს და მტერსაცა და მოყვარესაც ტკბილისა და ჭებით მოიხსენებდეს და საამულს სიტყვას იტყოდეს ნამეტნაყად აეთს ალაგს, რომ მზას არ იყვნენ, გაიგონებენ და იამებია და ისინიც კარგნი შეექნებიან და ნურც თავისგან უფროსა და ნურც უფროსა და ნურც ყმასა და მოსამსახურეს ტუქებით თავს ნუ შეაწყენს. ტკბილი სიტყვა, ნათქვამია, გველს კვრელით გამოიყვანსო. მდიდართ ემს(ა)ხურე და გლეხთა მიცემითა და ტანს ჩაცმითა და სწევა ქმევით შეიბრალვდეს, მართის შიშს გზნებით ნუ გაუშვებ და აქავე საიქიოს მოგებას ეცადენით. საგძალი წინ გაისტუმრეთ, რომ იქ მზათ დაგზვდების, თორა უკან გამოგზავნილი არ მოვუწყევ(ი)ს და არცა ეინ მკუდრისას ინაღვლის და მისს მრავალ გვართ ცდილობით ნაშო(ა)რი ვისაც დარჩების, თავის თავსა შეილს მოგხნარების და მამგები სიიქიოს გაირჯების და მონაგები სხვათ დარჩების. შემშარიტად და ღმერთი უტყუარია და ყოვლის ძრიელთაგან უფრო ძრიელია და კარგის მქნელს სამოთხეს მისცემს და ავის მქნელს თუ თნობა და ნანება არ ექნას და ვალი არ გარდებადოს, საიქიოს წაწყყენდით გარდახდევინებს. რაც სხვათათვის შეუწყენია, ისინი განკითხვის დღეს მოჰკითხვენ. ვალს გარდახდა უნდა. მდიდარნი და მოძალადენი ძალით რჯიან გლეხთა და უღონოთა და კელით მაგიჭრი არ შეუძლია. მაგრამე ვულ ამოსკვნით ახებითა და ვების თქმით და ტირილით ღმერთს უჩივიან და თნობის მეტი ღონე არსითა აქვს და ნეტარძი ამათია თნობისათვის და ვითაც აქ ისინი მდიდარნი არიან და სხვათა საქონლით მორჭმულნი არიან და კარგს სწენ და --- *)

*) იქ დედანს აკლია.

---ნ ბეგს მიაბარეს და ყა(ე)ნი მრავლის დამთმო იყო და უნდოდა უომრათ და უჩხუბრათ საქართველო დააწყენაროს და გიორგი მეფეს და ქართველთ კენჭითისა ნამეტნავიდ შიში აქონდათ და ერიდებოდათ. ამისთვისა კარზენდ ჩასვლა ვერ გაბედეს, მაგრანე წინგნის მოწერითა და კაცის გამოგზავნითა და ნანებითა და ბოდიშის თხოვნით ეხვეწებოდნეს, მაგრამ კემწიფემ ყური არ ათხოვა და არც პასუხი მისცა, არც მათ და არც მეფეს ნახარ აღი ზახს და ყანენის დედის ნახარ აღი ხანის ელენე დედოფლისათვის ასრე ებძანებინა: შენმა შვილმანო ერთის თუ შეთვის სოფლითაო შა(პ)ნავახ ხანს და მის შვილს შაჰნახარ ხანსაო ორჯელ შეგება და კახეთი წართვაო, რომ არც კემწიფე უდგაო და არც სხვიგნით მომკმარებელი ჰყვანდაო და ახლა კემწი(ფე) სწყალობსო და ქართლის მეფობა მისცაო და კახეთი და თუშნი და განჯის ხანი და არახს იქითი ლაშქარი მიაშველაო და მამი(ნი)ც ქალაქის ციხით არ გამოვიდაო, რომ თავის მცილეს პასუხი გასცესო. პაპა მისმან ბატონმან თეიმურაზო სრულ ქვეყანა შეაჯერაო და გარეშ(ე)მოს მისას არბედაო და მრავალჯერ კემწიფის ლაშქარს შემოვბაო და შენმან შვილმანო ეერა ქნა რაო, რაგინდ კემწიფე მის მწყალობელი არისო და საქართველოდამ იწერებინაო, რომ მათი სიტყვა და პირობა ერთი აქეთო და შენი სიძე არჩილი შენს შვილს ეუო გამოუმეტებიაო. ამაში კემწიფემ რა ქნასო, ან ულონო არისო და შენს შვილს მეფობის ქნა არ შეუძლიაო და ან იმათთან პირობა ერთი აქესო და კემწიფე აღარ ენდობისო. ქაროლი და კახეთი კელთა აქესო და არახს გაღმართი ლაშქარი მიაშველაო. ეცადოსო, რომ ასეთი საქმე ქნასო, რომ მობეზლართ სიტყვა გაამტყუნოსო. შენბასო, ან თავს დაეხასო, ან მოკლასო, ან შეაკედესო, კემწიფეს სამსახური და კელ გამამაღლობა დაანახოსო და მრავალი წყალობა დაიმართოსო, თორადა თვითან იცისო. აქ კემწიფეს მოახსენაო, წავალ და ყველას ეკარ წაკრულებს ვაახლებო და წავიდა და ერთი ასეთი სამსახური ვერა ქნა რაო, რომ კემწიფეს სამებელი ყოფილიყო. აქ ანბობდა, ჩემის ყმის შვილებნი არიანო და ახლა იმათგან საჩივრეს წინგნებს იწერებინაო, ამაში კემწიფემ რა უნდა ქნასო. ესეები თქვენს შვილს მისწერეო, მართალი თავისი ფიქრი ქნასო, რომ მტრის გულისა არ შეიქნასო.

ესეები დედოფალმან შვილს მისწერა, რომ კემწიფემ ესეები მიბძანაო და ყოველს კაცს სიტყვას ნუ ანდობო, ხეაშიაღსა და გულის მისანდოსა და რაც გინდა საქნელათ, შეუტყობლათ ჰქენით, თორადა რა შეგიტყობს, ეცდების თავისი საქმე შენსას აჯობინოს. ამისთვის ნათქვამია ფილასოფოსთაგან, რომ საქონელი მიფარვით შენახული სჯობსო და სიტყვანი თავად სრულ ცოტა მოქმელი სჯობს და მერმე ყველას ნუ ენდობითო, ამისთვის რომ კაცია მამებელიო, თუ ვითაც ხვარბალი მიწაში მიფარვით ერთი ასათ მოგეცემის და თუ მიწას ქვეშ არ მიგიფარავს, ფრინველნი შეგიჭანენ, მოსავალი წაგიხდების და თვითან გაირჯები. ამა სიტყვანიც ასრეა—თუ მიფარვით გაქვს, საქმე გაგიოგდების, თორადა შენს მტერს შენს საწადელს ეტყვიან და მაგიერს ისიც ეცდების, რომ გაჯობოს(ს). ასრევეა საქონლისა მიფარვით შენახვა, ამისთვის რომ უქონელს არც მენჭურნიც ასტყდების და არცა მოძალადე წართვამს რასმე.

ამა თუ მქონიერობა შეგატყვევს, დაგიწყებენ სამსახურსა და ქებასა გამოჩინისათვის და რაგინდ ყველასათვის ბევრი მიგიცეს, მაშინც შემჭურნობას ვერ დაიშლის და ასრე იტყვის—რასთვის ამას ჰქონდესო და მე არა მქონდესო. აქა იქა ამის ქონების სიბევრის ხმას დაავდებენ რომ მეპატრონეთ შენებულდეს, რომე ყოელი მეპატრონენი წართმეულის საქონლით გაზდილან და მათაც ის

გუნება იქვს და სხვათა საქონლის წართმევასა და თავის საღაროს შენატება უნდა და მრავალი სული და ოჯახი გაუკითხავად მემშორნეთ საქმით წაუხდენია და სხვათა საქონელი თავისთვის შეუნახავს და ანაზღათ მიცვალეზულა და ძალად და ნებით რაც უწოვნია, სხვათ დარჩომილა და მას განკითხვის დღეს დიდი გარდასახადი და სატანჯური ეღირსების. ესმინეთ სიტყვიანი უტყუ(ა)რნი და მართალი და მრავალთაგან დაცდენილი. გაუფრთხილდით საქმესა თქვენსა და საგძალი წინ გაგზავნეთ, რომ შინათ მისელამდისინ იქ მზათ დაგზედეს, თორა რასაც უკან გამოვადღენებენ, შენ არ მოგეწვევის და შეიქნები გლახა და საქმე გაჭირებული, კაცთაგან მოუხმარებელი. განკითხვაში პატრონყმობა არ იქნების, გარდუწვეათ სამართალს იქ იქმენ, სიკეთისათვის სამოთხეს მისცემენ და დიდის ჰებით აქებენ და სიღვია მაგიერს ჯოჯოხეთს მისცემენ და ანგელოზნი სწვევლიან და აძაგებენ. ვალს გარდახდა უნდა და თუ არვისი გმართებს, ვერვინ რას შემოგვია, მართველნი ღმერთს უყვარს.

ფარსადან ვიტყვი ამასა, ვიმოწინებ ღმერთსა მართალსა, ათის წლისას საზოცდა ათს წლამდისინ რაც გარდანსდომია და ან ღირსა წინგ(ნ)თა შიგან დასაწერათ, მართალი ეს არის. წესაზედ ნამეტნავი გაბედულობა მაქონდა და კელგამაზავალიც ვიყავ და როსტომ მეფემ ვითაც შვილი გამზარდა და მრავალი წყალობა დამმართა და დამაქორწილა და ხუთს დღეს ბატონის დედოფლითა და საქართველოს თავადნი ჯალაღობით შინ ჩამამიდგა და ილხინა და აღხინა და აემწიფე მე თვითან ხარჯი გარდხიდა და მოინდომა ჩემი ვაკეთება და ამ დროს როსტომ მეფის ნომარებით ბედნიერს შაჰ აბაზს ყაენს ზალ ერისთვისათვის ყახინის სიახლეს ბოჭრუდს ეძახიან ოცი სოფელი ებოძებანა. მე გამგზავნა, რომ იმისი მოსივლილი მართალი წემეტყო. ყმა მახლდა, საკელათ თამაზ ერქვა და ჩემი ქონება და სახელო მის კელთ იყო და იმის შეუკითხავს არას ვიქმოდ. შემურდათ მისთვის მისს ანხანაგებსა და დატყუეს და ღამით სადგომში მჯდომს თოფი მკრა და მარჯვენა ბეჭი მამტება და მოვიდა ტირილითა და თავს ცემით, ნალე ყახინს გამგზავნეო, რომ ჯარა მოვიყვანოო, რომ წამალი გიყოსო და მანზედ ეჭვიც არა მქონდა, ჩემს ცხენს შეესვი და ჯარის მოსაყვანათ გავგზავნე და ვიხედაც ეჭვი მქონდა, ისინი დევაჭირვინე და ჯარაც მოიყვანა და უბრალოს კაცებსა ვრჯიდი. ჯარამ ასრე მითხრა—ცოდვა არისო, უბრალოს კაცებს ნუ რჯიო. თანაზა შემამეხვეწაო, დამატყუესო და თოფი მე ვეჭარო, შემობრალეო, ასეთი წამალი დადევო, რომ მალ მოჰკლასო, თორა და მამკლავსო და ვინც რომ დამეჭირვინა, იმათ მითხრეს: ვახშობისასო თანაზას თოფი ეჭირათ და რა შინ მივედითო, თოფის ხმა მოგვესმაო და ანბავიც შეიქნათ, რომ თოფი გკრესო. ამანზედ კაცნი გავგზავნე და სახლი გაეხზირაკეს და თოფი ბზეში უპოვეს და რა მამიტანეს, ჯარა თანაზას პირს დაუყენე და უარი ველარა თქვა—მამატყუესო და მე გყარო (sic) ჯავრი ვერ მოვითმინე, დევაშავე და ორივ ხელები დევაჭრევენი და შევიქენ მონანავე(ე) და რაც შემეძლო სარჩო გაუჩინე და რა ცოცხალი ვიყავ, ამის ნანებაში ვიყავ და ქართლს მიველ.

ამ დროს ლევან დადიანს მეფის როსტომისათვის წინგნი მოეწერა—პაატა წულუკიძე ჩვენი ვაზირი მიიცვალაო და ფარსადან თქვენი გახდილი არისო და გილანამც ჩვენი ერთგული და მოსანდო იქნებისო. ამას მოგვლითო, რომ ჩვენი ვაზირობა შავას უბოძოთო და აქ გამოგვიგზავნოთო. მეფის ბძანება იქნა, რომ უოცლი რანე ნორთულობა გამირიგონ და ოდიშს განისტუმრონ. ეს ანბავი

ნამეტნავად მეწყინ(ა) და მივეუ, ზალ ერისთავს შეგებვეწუ და ასრე მოვახსენე: მე წასვლა არ შემძლია. თუ მიშველი რასნე, თორადა ჩემას კელით თავს მოვიკლავ. კემწიფე ნუ დამკარგავს. ერისთავი მეფესთან მივიდა და ჩვენი გავხაენა მოშალა და დადიანს ასრე წინგნი მისწერეს—გილანს არისო და რა მოვავო, გაახლებთო და ერთი წელიწადი იქ დავუჭავით და რა ქართლს მივედიო, ისპაჰნის სამოვრავოთ გაგვხაენეს და ის ანბნები რა იქნა და როგორ მოხდა, ზემორეს სწერია და მას უკან ორმოცს წელიწადს შაჰ აბას და მის შვილს შაჰ სულეიმანს ვემსახურე და ვიზეივ ბევრი კარგი მექნა ან მიცემითა და ან მოხმარებითა, ან ნათესავსა და ან შეყვისა, ან მეცნიერსა და ან უცხოსა, ან ძმისა და დასა და ან მათს ქმარშვილთა, მემშურნობის გზით კველანი ჩემს წახდენას შეუღგენეს და იყვნენ ბეზლობაში. ოთხს წელს ყენი ცხენა არ შეჯდა. ჩემი ერთი ძმა ერანის ზარაბიბაში იყო და ს(ი)ტყვა დაუჯერებელი და თავის მანწონე კაცი იყო და ყენის საქონლისაგან შვიდი ათასი თუმანი დაეფანტა და ცუდმუდის კაცებისათვის ესესხებინა. ამით ყენთან დაბეზლდა და დაჭირეინეს და საქონელი აუწერეს—არა ჰქონდა რა. ყენს მოახსენეს: ამისი საქონელი ამის ძმას ნელიქსადათებე უზბაშისთან არისო აღრბეენასო. ისიც დაჭირეინეს თავრიზის ხანასა და აღრბეჯანის ვეზირსა და მობეზლარნიც ბინი იყვნეს. ნახეს, რომ არცარა იმას აქეს და თქმული სიტყვა გაპტყუენდების, ამისთვია ჩემსა და ჩემის შვილის დაეთთის სოფლები და საქონელი და სახლის მორთულობა და კაცისა და დედაკაცის იარაღი, ოქრო ვერცხლი და თვალ მარგალატიო მურასა და ჯოგი ცხვარი, ნახირ აქლემი, ცხენი და ჯორი და ან რაც იქნებოდა, სამის ათასის თუმნისა დადგა და უზბაშის საბელზედ დასწერეს და უზბაშისა არც ასი თუმნისა იქნებოდა და ყენს გამოუგზავნეს და ყენი ცხენს არა ჯდებოდა და ვითაც სიტყვის მათის ტყე(ი)ლად გამოსვლისათვის კემწიფისაგან დიდი შიში და მორიდება აქონდათ, ამისთვის ბევრს უბრალოს კაცსა ტყე(ი)ლის მიზეზითა და მოგონებით რჯიდეს და თავისთვის მრავალს ქრთამს იღებდეს და კემწიფისათვის საწყევარსა და უსამართლო საქმეს შერებოდეს და მე ფარსადან ორი წელიწადი იყო, ავად ვიყავ და მუხლის თევები წამბდომოდა და უკაცოთ ფეკსზე ვერ წამოვდებოდი. კარზედ მიკვლა არ შემძლო, მაგრამ რაც უსამართლო და ძალი ჩემთვის ექნათ, კემწიფის დედისათვის არზა შემეგზავნა, მაგრამ ჯერ პასუხი არ გამამსვლოდა. ენაბოთ, ღმერთი რასა იქს, მაგრამ ნახეს, რომ განკითხვა არსად არის და კემწიფე ცხენს არ შეჯდების, ვინც ვის მოეროდის, გასცრკვიდის და სამსახური და გვაროშვილობა ურგები იყო და ეპტიმადოვლე მოქრთამე იყო და ვინც მისცის რაზე, უღირს კაცს დიდს სახელოს მისცემდა და ცხადით ქრთამს აიღებდეს. კარის კაცთ ეპტიმადოვლის შეხედულობით ყველამ დაიწყეს ქრთამის აღება და ეპტიმადოვლეს ავად ეპყრობოდეს დ(ა) არეინ ეპოებოდა. ამისთვის ენა მოკლე იყო, რომ ნამეტნავად ქრთამს იღებდა, იმშალა ქვეყანა და არეინ იყო კემწიფის კარის გამრიგე¹⁾ - - -

¹⁾ ამის შემდეგ დედის აკლია.

დასკვნები I

აქა ანბავი თვალდამწვრინათა. პაპა კახის ბატონებისა თეიმურაზ ყოფილა და ნის უფროს შვილს დავით რქნევია და უმცროს გიორგი. უმცროსი ძმა ათაბაგის ქალის შვილი ყოფილა, დავით ზერჭხუხის ქალსთან ჰყოლებია. უმცროსი ძმა გაეზღა და კარგი ცოლი შეურთა და ბატონათ დაუსვამს. ასრე მოუხსენებია უმცროსის ძმისათვის, რომ ერთს ქვეყანაში ორი კემწიფე არ იქნებოსო, რაც გემეტებოდეს, მამული მამეცო, კახეთის მებუთედაძდისინ მამულა მიუცია, საყვარელი ძმანი ყოფილან. დავით მამაცობაში ნაქები ყოფილა, უხვი და უშურველი და მსპვეელ მჭმვეელი და კაცთ მოყვარული და ყველას გამწყო კაცი ყოფილა და კახნი ბატონის შვილობისთვის ემს(ა)ხურებოდეს. ეს ჩოლაყაშვილებმა ბატონს გიორგის მოახსენეს: კახნი შენს ძმის ემსახურებიანო, არ ვიცითო, თუ რა სწადიანო. სჯობსო, რომ თვალეები დასწვათო. ბატონს ებძანებინა: ამაში ღმერთი რას კარგს მიზანსო, გაშარდა, დამაქორწილაო და უფროსი ძმა იყო და თავისი კემწიფობა მე დამანება, რის გზით გამოვიმეტებო. მაგრ(ა) არ დაესხნეს, სიღამდისინ თვალეები არ დააწვეინეს და ამდენი სინათლე შერჩომოდა, რომ ხის ძირში მწოლეს ხიღამ ისრით ტრედი ჩამოუგდია. რა ეს შეუტყვია, ჯარასათეია უთქვამთ: ასეთი წამალი დადევო, რომ სინათლე წაუბდინო, რომ ვეღარას კედევდესო. მაქიშსაც მათ(ი) თქმული უქნია და შენარჩონი თვალის სინათლე მეორეთ წაუხდენიათ და ბატონი დავით¹⁾ კახნსთან მოსრულა ორის შვილითა. შატავამაზ ყავეს კარგის თვალიო უნახავს და უბრძანებია: კარგი შვილები გყვანანო. ერთის შვილს გვერდი ფიქალი ჰქონებია, ერთ(ი) ძრიელი კაცი მამაცი ცხენოსანი ჰყოლებია და ასრე უბრძანებია: შენს შვილს იმას შევბამო. თუ ჩამოაგდებსო, კახეთს მივსცემო. თვალდამწვარს მოუხსენებია — აგრე იყოსო. მაგრა ჩემი შვილი მისანდოთ ცხენს შემისვითო. თავილიდამ (ა:ც) ცხენები მოუხსამთ, არც ერთი მოსწონებია და ერთი კიდევ სხვა ცხენი მოჰგვარეს, ის მოიწონა და თქვა: ეს ჩემია შვილისათვის კარგი არისო და შვილი გასწავლა და ასრე უბრძანა: შეგვექ ამ ცხენსაო და შუბი აიღე და ფარი მზით დახვედრეო, რომ შუბის შემოკემა არ დავგასწროსო და შეუხსამთ ორნივე ცხენებსა და შეიდანში გასრულან და ქვეყანა სათამაშოთ იქ მოგზოვებულყოფნენ და ყაენმან იმ ცხენოსანს უბრძანა: თუ გარდმოგადებსო, თავს მოგკეცთო და თუ შენ ჩამოაგდებო, ნუ მოკლავო. კახმან ბატონის შვილმან გარდმოაგდო, თავი მოკვეთა და ყაენთან მოიტან(ა). ყაენმან კახეთი საჯილდოთ უბოძა და ფარი ფლურით აუღესო და ქართლს წაიღო და იმით სოფლები იყიდა. სიღამდისინ კახეთი დაიჭიროო, ქართლს იყავო. უწინ ღირბი, ბრეთი და ბებნისი

¹⁾ იქ სწორია სიტყვა: შატავამ, რომელიც წაშლილია ხაზის გადახლეებით

იყიდა და ერთს შვილს ციცისშვილი(ს) ქალი შერთო და მეორეს შვილს ფალა-
ვანდისშვილის ქალი შერთო და თავადები მოხმარებდნენ და ღირბს მავარი ცი-
ხე აუგია, მერმე კახს ბატონს უთქვამს: თუ ის ქართლს არისო, არ მოგვასვენ-
ნებსო, კახეთს წამართავსო. ადგა და მეფეს ღვარსაბს მოციქულები და მრავ-
ალი ფეშქაში და აბრეშუმი გაუგზავნა და ასრე შესთავალა: ყოვლს ახალ წე-
ლიწადს ამდენს საპალნეს აბრეშუნს მოგართმევო, დავითს ჩენს ძმას ღირბის
ციხე დაუქციეთო და თქვენს მანულში ნუ დააყენებთო და მისი მამული მისს
ძმას რამაზს მიეციეთო. ამათაც დაუჯერეს, ღირბის ციხე დაუქცივეს და მისი
ნამული მის ძმას რამაზს მისცეს და დავით იმერეთი(ი)ს მეფესთან მივიდა და
იმან ზემო ქართლში ნული, თორმანეული, ღვერთეთი, ფლევი, ქანბადი, ცხე-
თასჯვარი, მოხის რუხისის გლეხები და სალდარი სასაფლაგოთ ახნაურნი და კერ-
კაულიძენი და ტატიშვილები მიუციათ. რამაზ ბაგრატ მეფეს მოსწონებია და ეს
სოფლები შაჰტამაზ კაენის ნაბოძების ოქრო ვერცხლით უყიდიათ და შ(ა)ჰტამაზ ყა-
ენი მამკვდარა და ესენი ქართლს დარჩოპილან და კახი ბატონი შვიდის ათა-
სის კაცთ ნასყიდს მამულში მიუხდა და იმათ მუზრანის ბატონი მოსდგომიან
და იმათ შვიდისი კაცი შეეყარათ და შვიდს ათას კაცს შემოკპმოდენ და გაე-
მარჯვებინა და იმერელმან მეფემ რამაზს ქალი მოსცა და ქართლსა და იმე-
რეთში იმ(ი)ს უკეთესი კაცი არ იყო და საკემწიფო კარგი ზითიევი მოჰყვა, სამ-
ცხესაც მამული მიუცია და შვიდი ვაჟი უშობია მეფის დასთან¹⁾—კოსტანტიელა,
ელიზბარ, სილოზ, გიორგი, დავით ბოქალთუბუცესი ყოფილა და სილოზისათ-
ვის სვიმონ მეფეს ყლიჯკორჩობა მიეცა და გიორგი იმათი უნცროსი ძმა გაეგ-
დოთ და ერთი მსახურიც არ მისცეს. მავრა საცა მეფე წაივდის, თან გაჰყვის.
ვინც ნახვედა, იკითხვედა, თუ ვინ არისო. მეფე ბძანებდა: რამაზის უმცროსი
შვილიო. ყველანი მრავალს მისცემდენ. მავრა ნამეტნავედ უკმობას შეწყენილი-
ყო. დედა მისი შაშვეთის (sic) ბატონის ქალი ყოფილა, მეფის ქალის შვილი
იყო, სამცხეს შამშობლოსას (sic) იყო და გიორგიც დედასთან წაივიდა, ვითაც
ბერათ შეეყენებინათ. დედას გაუტყდა, ასრე მოახსენა: დედაეო, ბერობა არ
შემიძლიაო. ამის თქმისათვის დედა გაუწყრა და შვილი შემოსწყრა და მამი-
დასთან წაივიდა. მამიდას ბიძაშვილი ავადმყოფი ჰყოლია და იმას ერთი კარგი
ცოლი ჰყოლებია, გიორგი უნახავს და შეჰყვარებია და ასრე უთქვამს: შენისთა-
ნა კარგი და ლამაზი ვაჟი კაცი რასთვის უნდა ბერათ იყოსო. ღმერთმან შენი
თავი მე ქრმათ ნამცესო, თორადა მამის ჩემისა ამდენი მამული და სოფლები
და საქონელი დამარჩოპიაო, რომ შენ გეყოფისო და ასი ყმაც შეინახო, მაინც
კმარაო. დედაკაცს ნატრა აუხდა, იმ ავადყოფობისაგან კმარი მოუკვდა და
ბერი გაიპარსა და ცოლათ შერთო და სამცხეს დარჩა სიმამრის მამულზედ
მორკმული და მოვლენილი. ძმათაგანა ვლარ(იბ)ებული, უყმოსთ გაგდებული,
ღმერთმან ხელი მოუშართა და აღარვის ამარას არ გახადა.

¹⁾ დედის შვი: დასათან.

და მ ა ტ ე ბ ა II.

აქა ანბავი თეიმურის გაკემწიფებისა. თვითონ შირონ ჰოსინის კემწიფისა კარგი ყმა იყო და ლაშქრის უფროსი და სპასალარი იყო და საცა მოუხდა, ყველგან გაინარჯეა და ნრავალი კარგი საკელიც დაუვარდა, ქვეყანა და ლაშქარიც მოინადრიელა, ზოგთ თვითან მისცა და ზოგთ კემწიფისაგან უშ(ო)ვნა და კემწიფემ თვისი ქალი ცოლათ მისცა და ანი(ს)თვის ქურაქნობით იხმობენ და კემწიფე მისს უნებურათ არაა იქმოდეს და ჯირსაც შეწყვიარდა. ნახა, რომ მისი საქმე სჯობს მისის ბატონის(ას), კემწიფობა წართვა და თურქისტანი და ინდოეთი და ერანი დაიჭირა. ვინც ნებით ეყმო, მრავალი წყალობა დაამართა და საბატონოც მისცა და ვინც არ მოუვიდა, წაუხდენელა არ მოურჩა. ქვეყნის ქირვით თავრიზს მოაწივა. ქართველთაგან თავრიზს მჯდომს თემურს ანბავი მოუვიდა: ქართველნი მოუხდნესო ნახჩანსა. სულთან შაჰნადის შვილს სულთან თაპრს ალინჯის ციხე წაართვესო და არაზს გაღმართი სრულ დაიჭირესო. ამ ანბავსხედ თემურ კემწიფე ნამეტნავიდ გაჯავრდა და ასრე ბრძანა: სამის ოთხის დღის სავალის გზას ზედანო რადვან ამ რიგი გაბედულობა აქეთო, დიდი წებუბორობაც ექნებისო. სრულ თავი'ა ლაშქარს უბრძანა: ათნან ცხენოსანმამ სამ(ი) კაცი გამოარჩ(ი)ვეთო, ცხენ კაციან კარგი და შენძლედ და კელ გამანავალი, ძალით ძრისელი და წლით ახალი ვაჯკაცი იყოსო და ათის დღის სავალი აიღონო, იღოსრსა ვიქო და საქართველოს ყათლამს უხამო. ამირ შიხ იბრეიმ შ(ი)რვანის ბატონი გვერც ახლდა და თავრიზით ბილაღანს მივიდა და იქიღამ შ(ი)რვანის ბატონი გაისტუმრა და თვითან ლაშქრით უწინ გაეიდა შაქისს. ხიმშია კახეთისა და შაქისის ლაშქრით საომრად მიეგება თეიმურ კემწიფესა. შეიქნა მათში ძრიელი ომი თურქთა და ქართველთ შვა. ორგნითვე თავგამომეტებით დაუშინეს ერთმანერთსა, ორგნითვე მრავალი დაიხოცეს. თემურ ბედძრიელი და კიმშია მრავალჯერ ომ ნაცადი იყო. შეატყო, რომ თურქნი გაიმარჯვებენ და ხიმშიამ იქაურობა კარგად იცოდა. ტყეში გარდუქცია და სამ ორს ალაგსხედ თურქნი ჩამოკდნეს და ოცს დღე ლანეს გარდუღებლათ იწვიმა და ითოვლა. იქიღამ აიყარნეს და კახეთს შეესივნეს და ვინც ნახეს, მოკლეს. საღდრები დაუქცივეს, უევნარნი და წენახები აუჩენეს და საკლები დაუწვეს და ნივზის კებს ტყაეები დაძვრეს. ზამთარმან შეაღნა და ცხენები უჭმელობით დაებოცა და ლაშქარი დაუშვიდა. ზამთრის სიძრიელემ შეაწუხა და აიყარა და ყარაბაღში მივიდა და იქ იხამთრა და გაზაფხულასას ანბავი მოუვიდა, რომ ბაგრატ მეფეო ულაშქროთ თბილისს ქალაქში არისო. შეუტუბლათ თემურ კემწიფემ ყარაბაღით იღლარი ქნა. ქალაქს მიუკდა და მეფემ ბაგრატ ციხე ქალაქი გაანავრა. შეიქნა ომი და ბრძოლა. ქალაქის ციხეს სიახლოეს მაღალნი მთები არიან, რომ იქიღამ თოფნი და ზარბაზნები ესროვლების. იმ მთის თავებს ზე-

დან თურქთ კოშკები აუგეს და ზარბაზნები აიტანეს, ციხესა და ქალაქს შიგან დაუშინეს. სიღამდისინ ქალაქის გაღებანი არ აცლოთ, დღეში ორჯერ სამჯერ ქართველნი გამოვიდნან და წაუშენდიან თურქთა. შეიქნებოდა ომი და ცემა, მრავალს ნაენებს უზემდეს თურქთა და ისრევე ქალაქში შევიდნიან. მაგრამ მთებიდამ ზარბაზნის ცემით შიგ მყოფნი შეჯერდენ და უწინ ქალაქი აიღეს და მეფე თავისის ჯარით ციხეში ავიდა და იქილამ იბრძოდეს. მაგრამ იქილ თაბორის წვერიდამენ ზარბაზნით შეაჯერეს და ღონე გაუწყდა და უვნებლობის ფიცი და პირი გამოართვეს და მეფეც თემურთან წოვიდა და ციხეც მოსცეს და მეფეს კარგად დახვდა, მრავალი პატივი სცა და ქალაქით აიყარა და ბაგრატი მეფე თან წაიყვანა და ყარაბაღს მივიდა და არღუნ შაჰადა რუმან ხოჯა დიდის ლაშქრით კახეთს გაუძახა და ააოკრეს და მეფე ბაგრატი თემურის პატიჯებით ყარაბაღში გათათრდა და თემურ კემწიფემ მეფესაცა და მეფის ყმათაცა მრავალი მოსცა და თავის საბატონოში გაისტ(უ)მრა.

აქა მეორეთ მოხვდა თემურ ნემწიფისა ხაქართველოში დიდის ლაშქრით.

თემურ კემწიფე გაუწყრა თავის შვილს მირანშასა, ამისთვის რომე სულთან თაჰრს ქართველებმან აღიწჯის ციხე რომ წართვეს, მაშინ ლაშქრით იქ ახლო ყოფილიყო და არ მიშველებოდა. ამისთვის საბატონოც წართვა და იმის უმტროსს ძმას შარუბს მისცა და სამასი კარგი ყმები ცხენით გარდმოუყარა და მათი ცხენები ლაშქართ დაუყო და ის(ი ნი ქვეითათ წინ წაიყარა. კემწიფის შვილმან ერთის ისრით სროლით შაქისელი სეიდ ალი ცხენილამ გარდმოაგდო და ამის ჯილდოთ მეფობა მისცა და ბარდას იზამორა და გაზაფხულისას დიდის ლაშქრით იმერეთს მეფეს გიორგიზედ გაილაშქრა. უწინ კაცი გაუგზავნა და სულთან აჰმად კემწიფის შვილი თქვენ შემოგკეფნიაო, ის ჩვენთან გამოგზავნეთო. რა ელჩი ქუთათის მოვიდა, მეფემ კემწიფის შვილის თხოვნა უწყინა და ელჩს ავად დახვდა და თემურ კემწიფეს ასრე შეწოლთვალა: არ არის ჩვენთ ნათესავთ წესიო, რომ შეხვეწილი კაცი ვისმე მივსცეთო. ელჩიც ნომდურავე მივიდა. ეს ანბაცი კემწიფემ იწყინა და ლაშქარი გაუძახა, მოსავალი დაუწვევინა, ვენახნი და ხილნარნი აუჩეხინა და იმერეთი აიყარა და ქვაბთა და ციხეთა და მაგარს მთებში აიყარა და თურქთ მეომარი კიდობნებში ჩასხეს და საცა ქვაბებში ხიხანო იყო, იმის კარებსზედ საბლით ჩაჰკიდეს და შიგნიდამ ქართველნი და გარედამ თურქნი, დაუწყეს ერთმანერთს სროლა და ცემა. ზოგს საბელი გაუწყვიტეს და კიდობნიანათ ჭაიმტერიენეს, დაიკოცნეს და ზოგან ძველ ძული შეაყარეს ნავითი დასველებული და ცეცხლი შეუკეთეს და რომელსაც ქვაბს კონბლის გასასვლელი გზა არა ჰქონდა, დაიბრუნეს და რომელსაც კონბლის გასასვლელი გზა ჰქონდა, ვერა აწყინეს რა და ზოგან შიგნიდამ ძალი მოატანეს და ძველ ძული წართვეს, ვერცა რა ანათ აწყინეს და რომელსაც საკონბლე არა ჰქონდათ და ვერც ძველძული წართვეს, ისინი კონბლმან დარჩა და ქვაბი აიღეს და თუ რამ შიგ იყო, წაიღეს და იმ ერთის გზობით თხუთმეტი ციხე და ქვაბი აიღეს და ენც დაიჭირეს, თუ გათათრდეს გაუშვეს და თუ არ გათათრდენ, დახოცეს.

იქილამ გარდმოვიდნეს, მუკრანში იზამორეს და გიორგი მეფე ქუთათისით გარდნივეწა და იმერეთის უფროსნი და თავად აზნაურ შვილნი მუხრანს მოვიდნენ თემურ(რ) კემწიფეთან ძღვნითა და ფეშქაშითა. კემწიფეს შემოგვეწინეს და მანც უვნებლობის შანა მისცა და ყველას კალათები ჩაკვეს და გაისტუმრეს. მუხრანიდამ დიდის ლაშქრით ჯანოს მამულს მიუღდა და

ციხე დაუქცივა და იმნი დაურბივა და ამირჯანშა დიდის ლაშქრით ქუთათის შეფეხედ გაუძახა. მეფე წაუყვია და იწერეთი დარბივეს და საღდრები დაუქცი-
 ვეს. იქილამენ გარდმოვიდნენ და მტკვარს გავიდნენ და სამწევრისის ბოლოს
 დადგნენ. იმერეთით ანბავი მოუვიდა, გიორგი შეფეო თავად აზნაურ შვილებითაო
 კაზრეთის ციხეში დვასო. იმავე ღამეს ცხენ კეთილას ცაცით ილღობა ქა, გორ-
 დის გზითა კაზრეთს მიუხდა. მათაც შეიტყვეს და ონი დახედრეს. შეიქნა ცემა,
 დრავილი და გაჭარბული ონი და ბრძოლა და ორგნითვე მრავალი კაცი
 მოკვდა. იმერლებს თოუი და ხარბახანი თავათ არ აქონდათ და მერმე ტყვია
 და წანალი დალეოდა და ძელისა და ქვების გორვებით იბრძოდეს და თეიმურ
 კენწიფეს ყოვლიფერი მრავალი ახლდა. სროლითა და სიბების მიტანითა
 მეფე მალეით ციხილამ გაეკალა და სულთან მჰმდის შვილი თან წაიყვანა, სე-
 ნეთისაკენ წავიდა და ქათის გზიაკენ სულთან მჰმდის შვილი ურუმში გაის-
 ტუმრა, ერთი სხვა ბატონის შვილი შხ ისმიელ საკელადერქვა და ის თემურს
 გამოუგზავნა და საკვეწარი წინვ(ნი) მოსწერა და კარის კაცებს ფეშქაში გაუგზავ-
 ნა და კაზრეთი წაზღინეს და სამცხეს გარდვიდა და ათაბაგის ქვეყანა დარბივა
 და შვილი ციხე აიღეს და საღდრები დაუქცივეს, საკლები დაუწვეს, ხევენარნი
 და ვენახენი ატყენეს. იქილამ მანჯულის მივიდნეს. იქ ანბავი მოუვიდა—ნუშნიერ-
 თიწიბაო ქართველნი შეიყარნესო. შიხ ნურბდინ დიდი ლაშქრით გაუძახა და
 ვერა გაარიგა რა, მერმე თვითან თენურ მიუხდა და ხუთი დღე და ღამე ომი იქმა
 და იბაოდეს. ორგნითვე მრავალი კაცი ამოსწყდნეს, ხუთი ციხე აიღეს, მრ-
 ვალი ნაშორი ქნეს და ბევრი ტყვე წასხეს. აქილამ ავანაკს მივიდა და იქ ურან-
 გეთის კემწიფის ელჩი მიუვიდა, მრავალი ფეშქაში მიართვა და მურად ბეგის
 შვილი ყაესრის ნათესავი რომ ფრანგთ ომში დაერჩინათ, ისიც გამოგზავნა,
 კემწიფის დანავედრი სიტყვანი მოახსენ(ა)და წინგნიც მოართვა ფრა(ნი)გეთით ელჩის
 მოსელა კემწიფეს ნამეტნავად იამა, კარგიდ დახვდა და მრავალი უბოძა და ყვე-
 ლას კალათი ჩაცვეს და თვითანც ელჩი გაატანა და დიდის ბატონით მეშმანდ-
 რი გაატანეს და გაისტუმრეს და ორს თვეს ცხენები ბალახსზედ გაუშვესა მანჯუ-
 ლის მიწდვრებშია. იქილამ აიყარა.

აქა თემურ კემწიფის მისვლა საკაზხუდან. საკაზის ქალაქი საღჯუ-
 ღიანთ კემწიფის ალიდინ ქეიყობადისაგან ამინებული იყო. გარეშე კედელი გათ-
 ლი(ლი)ს ქვით გაეკეთებინა, ათი ადლი კედლის განი იყო და ოცი ადლი კედე-
 ლს სიმაღლეს აქუნდა და სიღრმე ხანდავისა წყალსზედ ჩაეწვდინათ. მარცხე-
 ნას შკარეს შესათხრელი ალაგი აქონდა. კემწიფე იქით დადგა და ციხეში კონთ-
 ქრინ მცველნი იდგნენ. მუსტაფა ფაშა ოთბის ათასის კაცითა შიგნით იყო. თე-
 მურ კემწიფე იმ ციხეს შემოადგა და ყველგნით მალალი სიბები გაუკეთეს და
 თვრამეტს დღესა და ღამეს იბრძოდეს. შიგნილამენ და გარედამან ერთმანერთს
 ცეცხლს აყრიდნენ, ვითაც სეტყვა თინდიხს სწვიმდა. შეჯერდეს ციხეშინ მყოფნი
 და უნებლობას შემოიკვეწნენ. კემწიფემ ანანი ნისცა და ციხე მოსცეს ამ დროს
 ანბავი მოუვიდა-სულთან აჰმად ბაღდადისო ბატონი ხონთქართან მიეო. ლაშქარნი
 გაუძახეს, მაგრამ ვერ მისწეოდეს, მაგრა ზოგი რანე ბარგი წაერთმევინათ და
 კემწიფეს მოუტანეს. საკაზს მცველა დაუყენა და იქილამენ აიყარა(ა).

აქა თემურ კემწიფე მალთაზედ წავიდა. შემოადგა მალთიას და ისიც
 აიღო. ამას წინათ ილღარუნ ბაეზიდ კონთქარს ქურთისტანი და აღრბეყანი, დაერ-
 ბივა. ამისას ჯავრით თემურ კემწიფემ კონთქარს ზედ ვაილაშქრა და ერთმანერთს

მუქარის წიგნები სწერეს. თენურ შეკვეთით ბაღდადის ბატონი სულთან აჰმად სთხოვა და კონთქამან შორ დაუჭირა და არ მოსცა. ეს თენურ იწყინა და ხონთქარს ასრე წინგნი მისწერა: რჯულის გზით ჩვენგან თქვენზედ მართებული არ არის ლაშქრობაო, რომ სხვათა რჯულიანთ ფრანგს ემტვეთო, მაგრამეო აღრბეჯანი ააოხრეო და მუსურმანთათვის მრავალი ძალი და უსამართლო გიქნი(ა)ო, ამისი გარდახდევნება გეპართებსო. შენ ფრანგზედ გალაღებულ კარო და ცხვირში ქარი შეგჯდომია, მინდა ის ქარი ამოკართეო. იმან პასუხი ასრე მოსწერა: მინდოდა იქივე მოგვლოდოდიო, თვითან მოსრულ კარო და ხონთქარს ასრე ეგონა, — დიდი ხანია ლაშქრობხო და ცხენით კაცანდისინო შეჯერებულნი და დალაღულნი იენებიახო და ჩენი ჯარნი და მათნი ცხენებნი მოსვენებით არიანო. მისწერეს ამბრი და ყოველგნით მრავალი ლაშქარნი შეიყარნეს და ბერძენთა და ფრანგთ კემწიფებმან შეილგები ლაშქრით ხონთქარს მოაქველეს და თეიმურ კემწიფეზედ წამოვიდნენ, ერთის დღის სავალზე მოახლოვდნენ და საომრის ადგილი აც-ნეს ერთმანერთს.

აქა ომი ლანგთემურ ხემწიფისა და ილდრუმ ბაეზიდ ხონთქრისა. იქიდან ისინი და აქედამ ესენი მოახლოვდნეს რახანი და წინ წადგნენ, შარ ბაშარანი გაშა-ლეს, დროშები გარიგეს მარჯვენ მარცხენანი(ი) და გაინაგრეს წინანი და უკანანი და კემწიფები დადგნენ დროშასზედაო შეიქნა მიტვე მოტვეანი, წიუშინეს ერთ-მანერთსა, აწვიწეს ფინდისი და ისარი ვითაც სწრაფი სეტყვანი, ამაღლდა კმა კმაღლ ცემისა და მუხარათთ ხეტქინებისა შორიდაშენ ისმოდა, ლახტი(თ) კემა და შუბთა ძვერება და ფარებს ზედან ჯახი ჯუხი. ორგნითვე ძახილი ლაშქართა ცის ქუხილს ემგზავებოდა და ორთვეთ საომართ შვა მოკლულის კაცით ასე კაიესო, რომ მძოვრისაგან მეომარნი ცხენებს ვერ დაუძრევდეუ. ისეთი სისხლის ღვარი ადგა, რომ მკვდართ ადგილს უცვლიდა და ყოველგან ცხოვრებაშიც(ა)ნ ასრე სწერია: რა ქვეყანა დაარსებულა, ამ რიგი გასაჭირი ომი არა ქნილაო და ბოლოს ლანგთემურ კემწიფემ გაიმარჯვა. ხონთქარი დაირჩინეს და თენურს წინ მოაყვანეს. კემწიფე ფეხსზედ წანოღდვა და წინ მიეგება და თვალბირი გარდუკოცნა და კელი დაუჭირა და თავისს ტაბტსზედ წესვა და ბოდიში მოითხოვა და სამებელი სიტყვები მოახსენა და დიდი პატივი მიაპყრო და საკემწიფო კარაფი მოუფენინა და კემწიფემ თავისი შვილი მეჰმანდრათ დააყენა, რომ რაც მოითხოვონ ფიცხლავ ნიართიან ბონთქ(ა)რსა დ(ა) ადაბითა და დიდის კრძალვით ვითაც კმა ხონთქ(ა)რს ისრე ემსახუროს და საცა ვისმე ხონთქრის შინა კმა დაეჭიროს, მოჰგვარონ. ფიცხლავ მოჰგვარეს და გვერც ააბლეს. ხონთქარნან თემურ კემწიფეს კაცი გაუგზავნა—ჩემი ორნი შვილნი ომში ჩემთან იყვნენო—სულთან მუსა და სულთან მუსტაფა. თუ ცოცხალნი იყვნენ, ჩემთან მოიყვანონო. ფიცხლავ მოახსენა, საკემწიფოს ტანისსამოსით შეჰკაზმეს და ხონთქარს მიჰგვარეს. რა შეიღებმან მამა ნახეს, ასტირდნენ, მამას ფეკს მოებვივნეს. მამაც აუტირდა და ეს თემურს მოახსენეს. მეორეს დღეს თემურ კემწიფე და თავისი შვილნი და შვილისშვილნი და ერან თურანის მეფენი და მეპატრონენი შეკაზმულნი კემწიფეს გვერც იახლნეს და ხონთქრის სანახავად მივიდა და ხონთქარი ნაბა და უნებურათ თემურს სიცილი მოუვიდა. ხონთქარს ეწყინა და ასრე მოხსენა—დღე უღამოთ ირვის უნახავსო, ყოველი იძვრის(ი) მიწათ იქცევისო. თემურ ასრე მოახსენა ხონთქარსა: ამაში ღმერთს ვიმოწმებო, რომ გაკარებითა და ჩემად სამებლად არ გამიცინიაო. ამაზე სიცილი უნებურად მაივიდაო, რომ

ნღვთის წინამძღვრე ქვეყანა(ნი)ნი ოოგოარ ჟუჟასონი არიასო, რომ ჩემისთანა კოჭლ-
 ნანო და თქვენისთანა ელამნანო ცუდს საქმეზედანო ოოასი ითასი კაცნი წე-
 ვამოკეთო, თუარად(ა) ნე თქვენზედ გამოჯვება ცოდვითა მჩანსო, არა თუ
 შაღლათაო, მავრა ბედის წერამ ასრე მოარდინაო. მე თქვენთან ელჩნი გამოვ-
 გზავნეო და თქვენ მაგიერი ელჩი არ გამამოგზავნეთო და წინგნი მოგწერეთო
 რომ უარა უსუფეს თქვენთან ნუ შეინახეთო და არ დამიჯერეთო და კაცი გა-
 ხელო—ადრბეყანსა და ქურთისტანა ნუ ბირბეო. უფრო დაუწყევი რბევა და
 აოკრებო. ქუმასის ციხე გთხოვე და არ დანანებუო და სულთან აჰმად არ შე-
 ნამარიგეო. ღმერთმან იცისო, ამიებს ყვედრებით არ მოგახსენებო და ამ თქმით
 ვუნებით დამიკლიაო, აის თორმეტს დღეს ჩვენი სტუმარი იყენითო და დარ-
 ჩინილს კაცთ დაკოდილნი გაუმთელდეს რომ ცხენთ შეჯდომა შეეძლოსო და მას
 უკან ვითაც თავსა ჩვენსაო თვევენ უფრო ნამეტნაეის სიმდიდრით და კემწიფო-
 მა მორთვით გაეისტუმრებოთ. კემწიფის ნათქვამი სიტყვები ხონთქარმა მოი-
 წონა და დაუჯეოლომან ბოღინი მოიხოფა და მრავალი მადლიც მოახსენა-
 თეიმ(ურ) კემწიფე დამრუნდა, თავის კარავში მივიდა, იკმო თავისნი ვაზირ ვა-
 ქილნი და ასრე უბრძანა: როგორც ჩემთვის, უკეთესათ ხონთქარისათვის სავე-
 მწიფო იარაღი და მორთულობა ყოვლის ქარხანებისაგან ახალი და უზმარებე-
 ლი გარდაარჩიეთო, მინდა თავის საკემწიფოში გაეისტუმროთო. ილდრუმ
 სიტკვიტისა და ჯავრიანობისათვის ერქვა სულთან მაზიდ ხონთქარსა, გუნება
 ვერ მოიმშვიდა, ჯავრმან და ნალეულნან ავად გახადა, მრავალნი შაქიშნი და
 წამალი ნიკარეს, რაც სენთა და ქირათა მცნეთა წამალი თქვეს ყველა ჟუჟის
 და მისთვის წამალნი და შაქიშნი მოუზმარებელნი შეიქნეს და ველარ უშველეს
 და აღშაპრში მიიკვალა და რაც მისთვის ეწიდათ, მის წვილებს მისცეს და სა-
 ქონელი და მორთულობაც. შვილებიც მანის მცხედარს გაატანეს და ან საცა
 შათი უმანი იყვნეს, ისინიცა და კემწიფურის წესით გაისტუმრეს, თავიანთ მა-
 შაპაათ საფლავსა წაიღეს. რა ურუმთ ხონთქარის სიკვდილი გაიგონეს, სულთან
 მჰმდ უფროსი წეილი შამის აღავზედ გაკემწიფეს და თემურ კემწიფეს ძღვე-
 ნი და ელჩნი გამოუგზავნა, თავდაბალი წინგნი მოსწყრა. ამანც ყოთის რჯუ-
 ლიანობისათვის მისგან კელი ბილო და მალთიას აქეთ ყველგან ახალი ბატონე-
 ბი დაუსხა, იქითი სულთან მჰმდ ხონთქარს დაანება.

წასვლა თემურისა იელხარამს (sic) და მ(ი)სრეთ(ს). დაიქირა თემურ კემწიფემ
 უწინ თურქისტანი, ინდოეთი, რუსეთი, დაშტი ყმალი, ხორაზმი, შაბულის-
 ტანი, ხორასანი, გილ(ა)ნ მაზანდარა, ერან არაყი, თარსი და არაბისტანი, ლო-
 რისტან ქურთისტანი, შირაზი და ქირნანი, ადრბეყანი და სომხითი, დიდ(ი)ს-
 ტანი და გურჯისტანი, მალათიას აქეთი ანატოლის ქვეყანა, ილდრუმზე გაიმარ-
 ჯვა, მალათიას აქეთი ნაშინ დიჭირა და დიარნეჭირსზედ ჩაიარა. ვინც წინ
 მიეგება, არა შეუშალარა და სხვაც მრავალი წყალობა დამართა და თავისი სა-
 ბატონო არ მოუშალა. ვინც უარს დაუდგა და წინ არ მიეგება, ისინი დახო-
 ცა და შათი ადგილი სხვათ უბოძა და შამის ქალაქში მივიდა დმიშხს საყე-
 ლათ თქმულსა და მისრეთის კემწიფის ყმა ბატონობდა. თემი ვაჟშვა და მ(ი)ს-
 რეთს გარდხევეწი და მისრეთის სულთანი დიდის ლაშქრით წამოვიდა თემურს-
 ზედან. თემურს მოახსენეს, რომე მისრეთის სულთანი დიდის ლაშქრით თქვენ-
 ზედ წამოსრულაო. ამანც ლაშქარნი მზის დახვედრა იელუსალმის ორის დღის
 სავალსზედან. სამს დღესა და სამს ლაშქარ იბრძოდეს დღისით და ღამით გაიყრებო-
 დიან. მისრეთის სულთანი ისრით მოკლეს და შათი ლაშქარი ზოგნი გაიქცნეს
 და ზოგნი დახოცეს. აქეთაც მრავალნი ამოსწყდნენ, მავრა გამარჯვება და მა-

თი საღარო და საქონელი ოცმ(უ)რს დაიწა. მივიდა იელსალემს, სოლომონის ტაზარი ილოცა, რაც დაქცეული მგზიტები იყო, აშენა და მრავალი შესაწირავეი (მისცა), ქრისტიანთ საღარგები დაქცია, მგზიტები ააშენა და ქრისტიანთ საღარგები დაუქციევს. იქიე იელსარგმის ქალაქში იყო რომ ზანგავარის კემშიფეს და ჰაბაშის კემშიფესა ელჩები გამოეგზავნათ და მრავალი კაოგი და უცხო რამეები ძღენათ გამოეგზავნათ ოცრო და ვერცხლი და კარგი და რჩეული და ძვირფესის თვალმარგალიტი ასი ათასი სათვალავით, ვითაც სანთელი მივილი ოქროს მარჩილი ზედ ჯვარცმის საკვ დაღათ ნაქედი ნაკრავი. რაც იარაღი უნდოდათ, უკვეროთ და უკვეცხლოთ მისგან კელით გაიკეთებოდა, ასი ქრელი ვირი და ასი სპილო—ისინიც თითოს ვირის ოდენი, ორომეტი სამანდარი ქათამი უფრათო და უბურტულო, ერთი ცხრა ეყვიშის თევზი რომ საგანგურს ეძახიან, ასი ქელი და ასი ვაყ(ი), თითო ათათომეტის წლისა თმა გრუზნი ვითაც ვიშერნი, ფერად კიბლ თეთრნი ვითაც მარგალიტია, ობოლნი, კარგ ტანად კარგად ხაქმარნი, სახეობა შენნიერნი და ნამეტნავად ლამაზნი და ტურფანი და ნამეტნავად სანდომობით საყვარელნი, კარგად მკვრელნი ყოვლის საკრავისანი და ყოვლის ხმითა და უსულით კარგის მულამით მომღერალნი. რა ესები თემურ კემშიფეს წინ მოასახეს, ნამეტნავად იამა და გამკიარულდა რომ ყოველი მოსაწონი იყო, ნამეტნავად თმაგრუზნი ქალ ვაენი მოსწონდა და უკაროდა. ელჩებს ნამეტნავად კარგად დახვდა. მრავალი საქონელი, ხალათი და ყოვლის რისმეთავან უბოძა და თვითანც ელჩი გაუგზავნა და მათის გამოგზავნილის ძღუნის სამი ზომა უბევრისი ყველა კარგი და დარჩული ყოვლის რისმეთავან კემშიფეთ მოსაწონი რამები გაუგზავნა, ელჩები გაისტუმრა და მასუკან იელუსარემით მისრეთისაკენ გაილაშქრა. მისრეთის ბატონის შვილი რომ მამა ნისი თვიმურს ომში მოეკლათ თავისის ჯარითა და მ(ი)სრეთის მეფებითა და მთავარ თავადებით თემურ(რ) კემშიფეს წინ მოეგებნეს. რა ჯარნი გაიცადეს, შორიდაძ დაუქვეითეს. ახლო რა მოვიდნეს, კემშიფეს თაყვანი სცეს და მის წინაშენ მიწის ემთხვიეს დიდის მონებითა და შორიდებითა. რა ქალაქში შევიდნენ, კემშიფის შვილმან თემურ კემშიფე თავის სასახლეში ჩამოახტუნეს და ექვსს თვეს ასის ათასის კაციით ისტუმრეს და სასმელ საჭმელი ცხენკაცისა და ტანისსამოსი და ან რაც ვის უნდოდა იმ საჭმელს მისცემდიან სულთანის შვილის სახლიდანე, არა თუ თემიდანენ და კემშიფის შვილს დედა ჰყვანდა ნამეტნავად ტყვიანი და ნანუსიანი, შვილს ასრე უთკრა—ჩათრეულსაო ჩაყოლილი სჯობსო და დღეს ჩვენი სიკვდილი და სიციოცხლეო თემურ კემშიფეს კელს არისო. თორმეტი ტაბაკი თვალ მარგალიტით აცხვო და ერთს ტაბაკს ზედანო საღაროს კლიტები დააწყევო და მე თვითან შევალ კემშიფის საჯალაბოშივანო. ამ ძღუნსაკაო და საღაროსა და ქვეყანას მისრეთისასაო ნებით მივართვამო და მისგან სარჩოს ვიშოყენიო. შვილმან დედის ნათქვამნი სიტყვანი მოიწონა და ტაბ(ა)კებით თვალ მარგალიტი და საღაროს კლიტები დედის კელით კემშიფეს შეეგზავნა, თემურს წინ მიიღეს. მრავლის ტირილითა და ცრემლის ღვრით დედა შვილის არ წახდენას შეეხეწა. რა კემშიფემ ნახა დედა შვილისათვის შეღონებული და ცრემლთა ფქვევით და ღუღუნებისაგან ცრემლი სწვიმს და სიტყვას ვერ აგნებს, შეიწყალა და თავის საკელსზედ მისრეთის თეთრი მოპრეგინა და სხვი საღაროც და მისრეთიცა დედის შებრალულებისათვის მისრეთიცა და საღაროცა შვილს მიუცა და ძღვენი და კარაჯა დადედა და იქიდან აიღარა და აბრამის ტაზარის დღეობასა რომ ჰაჯს ეძახიან მაქას მოვიდა. მრავალი მადლი და სახელი ქნა და იქიდანენ მზნდ ფეილანბრის საფლავის სალოცავად მადინის ქა-

ლაქში მივიდა. იქიცი მრავალი სამადლო საქმე ენა და მრავალი შესაწირავი მიართვა. იქიდანვე ბაბილოვანის ქვეყანაში ქალაქსა ბაღდადისს მოვიდა. იქ ინანთრა. აღრბეკანით ანბავი ზოუვიდა—ათი წელიწადია ეიბძვითო და აღინჯის ციხე ვერ აგვიღიაო. ისრვეე ქართველი უჭირავსო. ვაჯავრდა თემურ კემწიფე და აიყარა და ბაღდადით თავრიზს მოვიდა და ოთხის თვის მოსვენება მისცა. ლაშქართა საქართველოზედ წასვლისათვის.

აქა მესამეთ წახვლა თემურ კემწიფისა საქართველოსზედან. რა მისრეთის ლაშქრობისაგან თავრიზს მოვიდა, მოახსენეს—ათი წელიწადი არისო, რომ ლაშქარი აღინჯის ციხესზედ იბრძვისო და ვერ აუღიათო და ისრვეე ქართველი უჭირავსო. ეს კემწიფემ იწყინა და საქართველოსზედ გაილაშქრა. რა კემწიფის გამოლაშქრება აღინჯაში მყოფთ ქართველთ ვაგონეს, თავიანთ ნებით ციხე დაუცვალეს და გელაქუნის ზღვის გარეშემო და ანისის ქალაქი და გარეშემო ციხეები დაუცვალეს, აიყარნენ და საქართველოში წავიდნენ. თემურ კემწიფე დიდის ლაშქრით მანგულს მივიდა და შიხ იბრემ შირვანის ბატონი თავისის ლაშქრით თან ახლდა. ერთგული და მისანდო იყო კემწიფისა, მას ჰკითხევდა საქართველოს ანბავსა, კიდევ უჯერებდა და კარგათაც იცოდა საქართველოს გამოსაღები თუ რა იქნება და გიორგი იმერეთში შევობდა და თემურისაგან მათედ ვალაშქრება ნამეტნავად ეწყინა და ელჩი და ფეშქაში წინ მოაკება და სახეეწარი წინგნი მოსწერა, ასრე რომ თუ ყმობა და მორჩილება არისო, ჩვენც მავათი ყმანი (sic) ვართო და რასაც გვიბძანებნო, ვემს(ა)ხურობითო. თუ ძლიერი და ბეგარა ებრიანებნისო, შეძლების ღონით ყოვლს წელიწადს ვაბღებთო და თუ ჩვენი გვერც ხლება უნდაო, ვითაც ამას წინათ ჩვენს ქვეყანაში შტრის ლაშქარი არ შემოსულიყო და მავათ ლაშქარი შემოგვისიყო, ქართველთ ცოლშვილის წახდენის შინით შემოებნენ და ორგნითვე მრავალნი დაიხოცნეს. ამისის მორიდებით კარზედ მოსვლა არ შეევიძლია. ეს წინგნი რომ კემწიფეს წაუკოთხეს, ვაჯავრდა და ლაშქართ უბრძანა,—გიორგი მეფის ფეშქაში იალმა ენეს და დაიფ(ო)რაქეს და გიორგი მეფის კაცს ასრე უბძანეს: შენი საქმე სხვათ მეფეთ არა ვაგვსო. შენგან მრავალჯერ გარჯილი ვარო. აწე თუ გინდაო ჩვენს რისხვას მორჩეო, ჩვენს კარზედ უნდა მოხვიდეთო, თუ არა და სხვა რიგათ შენგან კელს არ ავიღებო და თუ მოხვალო, ამდენს წყალობას დაგმართებო, რომ ქვეყნის მეფენი შენ გნატრიდნო და თუ ჩვენს რჯულს ერიდებთო, ძალათ არაეინ დაგპატივებსო, ხარაჯას დაგდებო და დიდის პატივითაც შენს საბატონოზედ ვაგისტუმრებო, როგორც კოსტანდილის ბატონს უყავო, რომ ისიც ქრისტიანი და შენის რჯულისანი იყო, კარგად ვაგისტუმრეო. მგონ შენც ვაგეგონოსო, თუ ჩემთან მოსვლით რა წყალობა და პატივი დაემართეო და ისრვეე თავის საბატონოზე ვაგისტუმრეო. თუ მოხვალ, შენ უფროს წყალობას დაგმართებო და ისრვეე შენს საბატონოსზედა ვაგისტუმრებო და თორა და სხვა რიგად არ შეგვიხევებო. მეფის ელჩნი რომ წავიდნენ, კემწიფეს ასრე მოახსენეს: იმერეთის მოსაჯალი ფეხსზედ დგასო. თუ დავაჯლით მოსაჯლის აღებასო, საქმე ვაგევიკირდებისო. სჯობსო, მოსავალი ჩვენ წავართვათო, ამირ ზხ ნურადინ დიდის ლაშქრით იმერეთს გაუძახეს და იმერელნი მთებში და სიმაგრებში დაიხიზნეს და მოსავალი თურქთ აიღეს და თემურ კემწიფე მანგულით აიყარა და იმერეთსზედ გამგზავრდა და გზაზედ ერთი ციხე ნახა რომ საბელი ციხის (კხოვრების წინგში არ ეწერა, მაგრა ასე მისი სიმაგრე ქებით დაეწერა, რომ სრულ ქვეყანათაზედ ამის უმაგრესი ციხე არსად არისო. თვითან თემურ კემწიფესაც ებრძანებდნა: ათასი ციხე უფროსიც

ამილიაო და მე ამის უმადრეს ციხე არ მინახავსო. მაღალს მთაზედ ანაგები-
 ტვითა და კირითა და ორგნითვე ღრმა ღელეები ახლავსო, გარეშემო აღრიტალი
 და ვიწრონი და უსწორო ღელეები აქონდაო და ვიწრო ალავი იყო რომე კა-
 ცისაგან არ დაიდგმურებოდაო. იმ მთას ეს ორმოცა ათი ადლი სიმაღლე აქონ-
 დაო. უკნობოთ და უსაბოოთ ასეღა არ იქნებოდაო. ერთი ნამეტყაყად ვიწრო
 გზა აქონდაო, ვერც ძირში კაცი მიუდგებოდაო. ამ რიგს გასაკვ(ი)რევენელს ალავს
 გაეკეთებინაო, ციხის პატრონს თარა ერქვაო და ეს ორმოცდა ათი კაცი ცი-
 ხეშიგან ახლდაო, მრავალი ცხვარი და ღორი იმ მთაში ჰყვანდაო. ციხეს გარეთ
 მარანი ჰქონდა ღვინით სავსეო და ამას წინათაც თემურ ეემწიფეს ამ ციხეს
 ქვეშ გაეარაო და არ შემოსდგომოდაო. ამ გზობით აღება მოინდომა, ვაჭილ-
 თა და ვეზობოთ გამოჰკითხა. იმათ ასრე მოახსენეს: ეს ციხე ძალით არ აღებნისო
 თუ არ შიშშილისაგანო. თუ ბევრს ღაშქარს მოუყენებთო, საჭმელს ვერ იმო-
 ვნიანო და თუ ცოტას მოუყენებთო, მტერი ამოსწყვეტსო. ეემწიფენ ამის
 მთქმელთ უწყინა და ბრძანება ქნა—ღაშქარი ციხეს გარ შემოადგესო, ყველამ
 კიბენი და მანჯანიყები გააკეთონო და ამირ შაჰა მეღიქმან სამს ღლეში იმ
 ციხის პირდაპირ ასეთი ციხე გაუკეთა, რომ სამი ათასი კაცი დაეტეოდა და
 სხვამ ღაშქარმანც იმ ციხის გარეშემო ორი სხვა ციხე აუგეს. ამისთვის ესები
 ააგებინა, რომ ციხეში მყოფთ შეიტყონ, რომ აუღებლათ აღარ წავა. თვითან
 ეემწიფე ციხეს უკან დადგა. კიბენი და მანჯანიყები გააკეთეს ციხის სიბ-
 ლეს, ხითა და მიწით ავსეს, მაღალი საფარი აუშენეს, რომ ციხეში ჩასვერყ-
 ტდა და ქართველთ ციხის სიმაგროსაგან დიდი იმედი აქონდათ რომ ეემწიფის
 აშლენი ცდა და სარჯელი ხუმრობა ეგონა და მართლა არ გაუფრთხილდენ
 თორა და იმ ციხეს ვერვან აიღებდა. თურქთაც ისრე მოაჩნდა, რომ არ აა-
 ლებნისო. მაშ არასდერში ანაყოზა და შეუბოვრობ(ა) არ ვარგა. ნათქვამიც არის—
 სიფრთხილვე კაცს თავს არ ატყენსო. ციხთანნი კარგად ვერ გაუფრთხილდენ
 და თურქნი კარგად ეცადნენ. ერთს კვირას ბრძოლით ვერა ქნესრა და ერთს
 ხუთშაბათს საღამოსა ერთს ქურთას მიქრის, საკვლათ ერქვა ბიჩაკ, რომ გვა-
 რეულათ ოსტატნი იყვნეს კლდებზედ და კედელსზედ სიარულსა, ხეზედ ასვლასა,
 კაბათზე სიარულსა, ის კაცი ციხეში ჩაებარა და ღამით ერთი თბა გარდმოი-
 ყვანა, თხის თავი მოჰკვეთა, ნიშნათ ეემწიფეს მოუტანა, თხის ტანი იქვე ცი-
 ხეში გაუშვა. ამ თხის თავის მოტანა ეემწიფემ კარგ ნიშნათ აიხდინა, ნამეტნა-
 ვად იამა და ციხთანთ თავს შეუღებლობა, სიმოვრალე და ნეციეობა, არ-
 ფრთხილობა ეემწიფეს მოახსენა. ეემწიფემ უბრძანა,—გრძელი და მსხვილი საბ-
 ლეები დაგრიბონო. ფიცხლავ ამრეშუპის საბლები დაგრიხეს, კიბენი და მან-
 ჯანიყენი გაუკეთეს, ექვიტნი და კელგამაშავალნი ვაენი კაცები გამოარჩიეს
 რომ კიბით ციხეში გარდვიდენ. ბიჩაკ მიქრი უთავეს, ოცდასამა მთვარისასა
 რომ მთვარე გვიან ამოვა და ღამე ბნელი იქნება. კიბით ციხეშიგ ჩაებარნენ,
 უწინ ბიჩაკ ორის კაცით გარდვიდა. იმ ციხეში ერთი დიდი ხე იდგა, საბლები
 იმას გამოაბეს და საბლის წვერი ციხილამ გარდმოჰკიდეს. კიბების თავები ცი-
 ხის დარაჯებზე საბლით მავრა მოიკრეს. ორმოცდა ათი კაცი რომ ეემწიფეს სა-
 კელდებით ებრძანებინა, იმ კიბეებით ციხეში გარდვიდნეს. ნახეს, რომ ქარ-
 თველთ სძინავთ და ციხის გაფრთხილებას უკან არ არიან, აობრების ძილს
 შეუპყროა. ერთმან ხორასნელმან ვაქმან კაცმან შებრალებით ქართველთა შესა-
 ტყობლათ მაღალის კმით ალაპ ალაპ დაიძახა. მაჰმუდი მექანაჩემ ნაფრი დააყვი-
 რა. ქართველთ რომ ამისა ეტვი არა ჰქონდათ, ეს ვმა რომ გაიგონეს, ვითაცა
 შოთი და რეტიანები ძილიდამ წანოიჭრნეს, სანთლები ანთეს და იარაღს კელბ

წამოკრეს, საომრათ გამოუცვინდენ. ერთმანერთს კმლით წაუშინეს. შეიქნა ძაბილი დაჰკარ დაჰკარისა. რა გარეთ ეს კმა გაიგონეს, თემურ კემშიფეს მოახსენეს და ფიცხლავ ცხენს შესხდენ. ციხის პირდაპირ გორა იყო, ლაშქარი იმაზედ ავიდა და ერთგნით ციხეს იერიში უყვეს. ციხეში რომ ორმოცდა ათი კაცნი გარდასულიყვნეს ადგილის სიეწროობისათვის სამად გაიყვნენ და სამნი იქვე დამდგარიყვნენ და სხვანი ციხეში ჩახდომოდნეს. ომი და ბრძოლა შეეწნათ და საცა ამოსულიყვნენ, ქართველნი იქ მიუხდნენ. ის სამი კაცი მოეკლათ, აბდულ სავსზვარელი მიშველებოდა, ისიც თორმეტს ალავს დაეკოდათ. კიბიდამ გარდაეარდნილიყო და ნაჰმუდბეგ ის(ა)ული მოეშველა. ისიც ქართველთ მოკლეს. უწინ კიბით შესულნი ორმოცდა ათი კაცი სამათ ციხეში ომი გაენართა, გარედამენც ბრძანება იქნა და ყოველგნით ლაშქარნი შემოეხვივნეს, ზოგნი კიბით ზოგნი ფეხით, ზოგნი ჩოხვით იერიში უყვეს და ზოგნი თითო თითო ვიწროს გზით შეუვიდნენ. ქართველნი შიგნით იბრძოდენ და იერიშის შიში არა ჰქონდათ. ამისთვის გალავანს არ მიეშველნენ და გარედამა ძალი მიატანეს და ციხეს კარი გაუტყვეს და ციხე თურქთ აიღეს, მაგრა ქართველთ სიდანდისინ ღონე და ძალი შესწევდა და ან ნკლაეში ძალი აქონდა, ქართველნი ნამეტნავად კარგად იყვნენ. მრავალი თურქნი მო(ა)კვდინეს, ასრე რომ თარა ციხის პატრონს ას ორმოცდა ათი კაცი ჰყვანდა და თითოს ხუთი და ეგვსი მოეკლათ და თავიანთ ასორმოცდა ათის კაცისაგან სანოცი ცოცხალი იყო, ისინიცა დაქრილნი და დაკოდილნი. არც ძალი და ღონე შერჩომოდა და არცა სით მშველი გაურნდა. უიმედონი შეიქნეს და უვნებლობის შანას შემოეხვეწნენ. კემშიფემ აღარ შეიხვეწია და სხვა ლაშქარიც შეუძახა. რა ქართველთ სცნეს თავიანთ ამოწყვეტა, ვისაც შეძვრის ღონე ჰქონდა, წაიკრეს კელი კნალთა, ცემით თურქთ ლაშქარს შიგ გამოურივნეს და კიდევ მრავალი კაცი მოკლეს და თვითანც ზედ შეაკვდნენ. ციხე წართვეს და თარა ციხის პატრონი და ან სხვანი ეინც ცოცხალი დაირჩინეს. მკარ წაკრულნი კემშიფესთან მოასხეს. ვითაც მრავალი კაცი დაეხოკათ და ნამეტნავად გასარჯეს და საემე გაუჭირეს, ამისთვის აღარ შეიბრალა, მათნი კაცებნი დახოცეს და ცოლ შეილნი ტყვეთ წაასხეს. ციხის პატრონის თარას ცოლი და შეილი შირვანის ბატონს ნისცეს და მიქრი ბიჩავს და მისს იმხანაგებს ეინც ცოცხალი დარჩომილიყო მრავალი წყალობა დამართა, ის ციხე და მისი ქვეყანა ბოჰრან ფაშას მიაბარეს, ციხიდამ აიყარნეს და დაბლა ჩაეიდნენ და ოცი დღე იქ დადგნენ და ცხენი და კაცი მოასვენეს, დაკოდილნი და დაქრილნი გამთელეს. ყველას ჯილდო და წყალობა დამართეს და გარეშემო ქართველნი თავადნი და ახნაურშვილნი მოუვიდნენ და უვნებლობის შანა მისცეს.

აქედამე დიდი ლაშქარი გაუძახეს ერზნგის ქვეყანასა ზედან. აქუთ საცა ქრისტიანი ეხახლნეს, ზოგნი დახოცეს, ზოგნი ტყვეთ წასხეს და ააოხრეს და სალდარნი და მონახტერნი დაუქცივეს, სახლები დაუწვეს, ხე ვენისნი დაუჭრეს, ციხე ქალაქი და სოულები დაქცივეს და ააოკრეს და საცა კაცნი მოიკვლეს, დახოცეს და ცოლ შეილნი ტყვეთ წაუსხეს. ეს ამისთვის უყო, რომ აღინჯის ციხეში მყოფნი ქართველნი იმათ ქვეყანაში მისრულიყვნენ და კემშიფემ სთხოვა და უარი უთხრეს—რომ ჩვენს ქვეყანაში არ არიანო. ვინც აყრა დასწრო და დაიხიზნა სიმაგრესა, მორჩნეს, თურქნიც სიმაგრის(ს) ბრძოლას შეეხარებინა, ეძნელებოდათ. საცა მოიკვლეს, ჯოგი ნახირნი და ცხვარნი წასხეს და ჯავახნი უკან წაეწივნენ და მრავალნი თურქნი დახოცეს, ზოგთ ნაშოვარიც გააყრეინეს, მაგრა ქრისტიანობა ძალით ააოხრეს.

მოვლა თემურისა სამცხეს და წინ მიგებება ივანე ათაბაგისა და მეფის გიორგის ძმა კოსტანტილესი, ძღუნის მორთმევა და შემოხვეწნა, ასე რონე ჩვენ კემწიფის ნორჩილნი ვართ და რასაც გვიბრძანებენ, იმისი მქნელნი ვიქნებით. თუ ბეგარასა გვთხოვთ, მოგართმევთ და საცა გვიბრძანებთ, შეძლების ღონით გილაშქრებთ. კემწიფემ მათი თქმული მოიწონა, მაგრა მ(ა)ჰმადის რჯულსზედ მოსულა დაჰპატიჟა და ივანემ ათაბაგ(მა) დაჰპატიჟა და თავის საკლში კემწიფეს დაუჩოქა და ასრე მოახსენა: ჩვენი ქვეყანანი სრულ ქრისტიანი არიანო და თუ მე რჯული დავაგდოო, ამითში ველარ დავდგებოო, ამის სიტყვაზედ კემწიფემ მერჯულენი მოიხმო და ივანე ათაბაგის თქმულნი სიტყვანი იმათ მოახსენა. მერჯულეთ კემწიფეს ასრე მოახსენეს: მ(ა)ჰმადის მოციქულობას და მლთისაგან ანგელოზის მოსვლას არა სჯერაანო და ყურანს¹⁾, მაგრა თუ ჯახისასა და კარაჯას მუსურმანს მისცემენო და თაე ვამზიდვრობას არ იქმონენო, თავიანთ რჯულზედ ყოფნა არ დაეშლებისო. კემწიფემ მერჯულეთ თქმული დაიჯერა და ივანე ათაბაგსა და მეფის გიორგის ძმას კოსტანტილეს ხალათი, გვირგვინი და კვლები უბოძა.

თემურ კემწიფემ ივანე ათაბაგი და მეფის ძმა კოსტანტინე ლაშქართუთა და სამციხიდან (sic) აფხაზეთს გაუძახა. ივანე ათაბაგი და მეფის ძმა კოსტანტილ(ე) ჟურქთა და ნესხთ ლაშქრით აფხაზეთს გაუძახა. ვინც შეიტყო და დაიბიზნა, მორჩა და ვინც ვერ დაიბიზნა, ზოგნი დახოცეს და ზოგნი ტყვეთ წამოასხეს და აფხაზეთი დასწვეს, დააქცივეს და გამარჯვებული დაბრუნდნეს. თემურ კემწიფესთანა მოვიდნეს და მეფის გიორგის ქება მოახსენეს, გზის დანებება და ნუზლის მიცემა. კემწიფეს იაზა და ათაბაგსა და მეფის ძმას კიდევ წყალობა უყო და საც ვინცე სატაბაგოს (sic) ტყვე მყვანდა, მოუსხმევინა და ათაბაგს უბოძა და ახატი ქნა და კემწიფემ იმერ(ე)თისა და მეფის გიორგის ანბავი ჰკითხა ათაბ(ა)გსა და ასრე უბრძანა: რისაგან არისო, რომ შენ ქართველის შეყვის ყმა კარო და რისაგან არისო, რომ შენი ქვეყანა იმისის ქვეყნისაგან უბევრესო არისო. იმან ასრე მოახსენა: ლაშა გიორგის შვილს დავითსო მანილამ ღონე გაუწყვიტაო, ქართველნი შეთიფცაო და ყანსადინ ყანსრს ჭალი მისცაო და ქვეყანა რუსუდანს ძმურად გაუყო. კორტობტისა და ნახვილოს მთებს იქითაო ქათამდისინო ზღვა და კნელი²⁾ და შიდა და ბარიო მანილას ნიაცაო და მთებს აქეთ არაზის წყლამდისინ თვითან დაიჭირაო. მამიდის კერძს ქვეყანასაო ზღვა და მთებო ვითაც გალაგ(ა)ნი ყველგ(ა)ნ ციხესავით გარშემოვლებია, მტერი ვერსით აუტყდებოო. ლაშა გიორგის შვილს მეფეს დავითის კერძსაო აქეთ ურუმნი და იქით თურგნი და ერანელნი და არაბნიო, ჩრდილოეთით ოსნი და რუსნი ებრძვიანო. ჩვენი საკლის კაცნი ურუმთ მონაპირეთ დაყენესო და ლაშქართუაუცო ბადა და ათაბაგით აჩინესო და პრაველნი თავადნი და ახნაურშვილნი თაბუნათ მოსცესო, სახასო ქალაქები და ქვეყნებიც მას მოაბარესო და ურუმთ წინ დაუყენესო. ერანელთ მონაპირეთ მკარგძელიანი დააყენესო, თავად ხორაზმელთ ძალი უყვეს და ქალაქები და ქვეყანანი(ი) აიოკრეს და ყათლამი უყვესო. ამაზედანი ჩანგიზ ხანის ლაშქარმან ნამეტნავად ძალი უყო და საქართველოს მეფე დაიჩაგრა და ჩვენმან პაპამან შესხთ თავადები დაიმოყვრა და მიფარვით შემოიფიცა და ქვეშ ქვეშ ურუმთ კემწიფეს შერიგდა. დაუწყო თავის ბატონს ურჩობა და საბასო მამულები უკუ(ი)ჭირა. ამაზედ მეფე დიდის ლაშქრით მოუხდა და შეი-

1) დედანში ამ სიტყვის მაკირი სწერია: უარს.

2) დედანში სწერია: ე ტ ნ ჯ დ ი.

ბნენ და თავის ბატონს ზედ გაემარჯვა. მის აქეთ მეფე დაიჩაგრა. ამ დროსა და ასრე დამარცხებულს მეფეს ჩანგიზიანნი საქართველოს შემოესივნეს და ააოხრეს და დემეტრე მეფეს ბარდას შესახებწრათ არღუნთან მივიდა—ეკების თავის სამეფოს არგოს რანწ. არ შეიხვეწა და მეფე კიდევ მოკლა და საქართველოს სხვას მიუცა და მას აქეთ თუ არ მოყვრობით, თორადა მეფობით ჩვენზედ ძალი არ შესწევს. რა თემ(ტ)რ კემწიფემ ათაბაგის თქმული სიტყვანი გაიგონა, ასე უბძანა: ვინც თავის ყმასაო ნამეტნავს პატივს დასდებსო, აგრე დაენართებისო ნამეტნავად პატივისდება ბატონობას მოანდომებსო. შერმე კემწიფემ ათაბაგს ასრე უბძანა: მე მეფის გიორგისაგანო ბევრი ჯაგერი მანსობსო, შენც შენი ლაშქარნი შეიფარეო, და მინდა იმაზე გავილაშქრო, ეს ანბავი მალვით კოსტანტ(ინემ) თავის ძმას მეფეს ნისწერ(ა).

აქა თემურ კემწიფესთან მეფის გიორგის ფეშქაში და არზისა და ფეშქაშის მოხელა. კარის კაცთათვის ფეშქაში და სასვეწარი წინგნები მოეწერა,—კემწიფესთან მამეუარენითო, ჯაზისა და ბეგარას დავიდებო, ამ ნაპიროს ქვეყნებსზედ ულაშქრებო და კარზედ მოხელა არ შემოძლიაო, კემწიფისაგან მეშინიანო. აღგნენ ვაზირ ვაქილნი და ლაშქართუხუცესნი, ეროგან შეიყარნეს და სიტყვანი ერთი ქნეს და მეფის გიორგის არზა და ძღვენა კემწიფეს მიართვეს და კარვად გაამინჯვივნეს და ასრე მოახსენეს: ტყეში ეთი ნოღბაობებელი ქვეყანა არისო. ნიბვალ, გააკეცევისო და როსაც წამოხვალ, ისევე ჩანოვარ და თავის ქვეყანას დაიჭერსო და ქვეყანანი დაიჭირეთო და ამდენს სრულ ქვეყანაზედ არ გარჯილვართო და არც ამდენი ლაშქარნი ვისმე დაუკოციაო რომ აქ ამოგვიწყდაო და ლეხს იქით ლაშქრობასო თურქნი დიად შეგერებულანო. ჩივიან და ასრე მოგახსენებენო: ქვეყან(ა) კიდევ ბევრი დარჩობილა ატლებელიო, ამ ურგებს ტყეში რასთვის ჩავგზოცს კემწიფეო, გიორგი მეფე კარაჯას იძლევისო და კარზედ ამისათვის ვერ მოვაო, რომ ოთხჯერ თავს ლაშქარნი დასხითო და ცოლშვილის მოსარჩენლათ კელი გაიძრაო და მრავალ ლაშქარი ამოსწყდაო. ვალანამც ამის შიშით კარზედან ვერ მოვაო და ანას ვეაჯებით კემწიფესაო, რომ გიორგი მეფუს შენაცოდები ჩვენ გვაპატიოთო, ჯაზია და ბეგარა დადვითო და უსარგებლოს ტყეში ამის უფრო თქვენი ლაშქარნი არ ჩახოკაათო. უწინვე მერჯულენი და შიბ იბრემ შ(ი)რვანის ბატონი მოუყენებინათ, ასრე რომ თუ კემწიფემ იმერეთსზედ გალაშქრება მოინდომოს, იმათ დაუშალონ და შერიგება გამოილჩიონ ჭაზირ ვაქილთ ლაშქართ მაგიერთ კემწიფეს შეხვეწნით მოახსენეს. კემწიფემ შ(ი)რვანის ბატონი შიბ იბრემ მოიხმო და მერჯულეთ ჭკითხა: გიორგი მეფე ჯაზი(ა)სა და ბეგარას იძლევისო, მიგრამეო არც მუსურმანი შეიქმნებისო და არც(ც) ჩვენს კარზედ მოვა, სამართალი და რჯული მშმდისა რსა ბრძანებსო. მერჯულეთ ასრე მოახსენეს: თუ ჯაზის მოგცემსო და მუს(ტ)რმანთ არას აწყენინებსო, იესოს რჯული მპირავთათვისო ფელამბარს ქასრე უბრძანებიაო,—რადგან ჯაზია მოგცესო, შურც მოაკლავთო ჭდა ნურცჳ მათზედ ილაშქრებთო; თუ მუსურმანი წყენასშიგ იყენნო, მაშინ სიკვდილსა და ტყვეობას ღირსანო. რა ეს მერჯულეთაგან კემწიფემ გაიგონა, შირვანის მეფეს უბძანა—თქვენ რას იტყვითო. იმან ასრე მოახსენა: გიორგი მეფეს ჩვენთანც სახვეწარი წინგნი მოეწერაო. ღმერთმან ეს გამარჯვება საქართველოს ზედანო რომ თქვენ მოგცაო, არც აღუქანდრე მაკიდონელსაო და არცა სხვათა კემწიფეთ არ მისცენიაო და აქნობამდისინ არც ვის შეხვეწნიანო. ამდენი ქვეყანა და ციხები დაუტყიეთო, ჯაზიაც იქისრესო, საკელი იქნების თქვენგან ჩუქებაო. კემწიფემ დაუგერა.

აკა თემურ კემშიფე მ იმერ(ე)თის მეფე გიორგი შემოირიგა. და თემურს გიორგი მეფეზედ იმერეთს გალაშქრება შინ იბრემ შირვანის ბატონმან დაუშალა და იპატივა. ელჩები დააბრუნა და გიორგი მეფეს წინგნი მისწერა, რა ელჩი და წინგნი მიუვიდნენ მეფეს, ნამეტნავად იაშა და გამხიარულდა. ისრევე ნალ ე(ლ)ჩნი გამოუგზავნა და ფეშქაშათ გამოუგზავნა ათასი ცხენი, ათასი თეთრი თემურის საკელს ზედან მოჭრილი, მრავალი კარგი და უცხო ნაქსოვნი სასაკელო ჯაჭვები და იარაღები ბროლისაგან დათლილი ვერცხლისაგან გამოკედილი ჯამჭურჭელი, ბაღაშხანის ლალი ერთი საკელათ გვრდემლა—კარგ ფერი, კარგად წყლიანი, კარგად გათლილი, სანახავად სამეხული, თურამეტი მ(ი)სხალ სამის მარჩილის წონა და ჯუშარ მცნეთა ნისი ფასი ძვირათ ღირებისათვის ვერ დადვენს. ესები თემურ კემშიფეს მოართვეს, კარის კაცებს სხვა ფეშქაშ(ი) მოართვეს და მეფის ფეშქაში კემშიფემ მოიწონა, ნამეტნავად ლალისა ასრე ბრძანა: ასრე კარგ ფერი და კარგად გათლილი, კარგად წყლიანი და ლალი ან სიდიდით არვის უნახავსო, არცა სხვათ კემშიფეთ ჭკონებიათო და არც მე მინახავსო. იტყვიან, ის ლალი ახლა ინდოეთის კემშიფის სახლსში ძესო. თემურ კემშიფემ გიორგი მეფესაო საკემშიფო გვირგვინი და კ(ა)ლათი და კბალი გავგზავნა, დიდის ქებით საიმედო წინგნი მისწერა და იქიდან აიყარა. ჭართლზედ ჩაიარა, თბილის ქალაქს მეფეს ბაგრატს ესტუმრა და ცხენი და ჯარი შეასვენა და ყარაიანი ინადირა. მეფესა და მეფის შვილებს, თავადთა და მეფის კარის მოკვლებსა ყველას შეფერებით კალათები უბოძა და იქიდანმე აიყარა და ნადირობით ყარაბაღში მივიდა. ბილაღანის ქალაქის აშენებანს კელი მიჭკო და გარეშემო გაღავანი გაუზომეს ორი ათას ოთხასი ყანის ადლი, კედლის განი თხუთმეტი ადლი და კედლის ანბალეც თხუთმეტი ადლი, ხანდაკის განი თოთხმეტი ადლი და სიღრმე ოცი ადლი ჩასთხარეს და ზომით მეფეთა და მოებლეთა და მეპატრონეთა დაუყვეს და დამწვარის აკურით ააშენეს, ერთს თვეში გაათავეს, ლაშქარს შაჰისეც(ა)ნი უბრძანეს და არაზის წყლით დიდი რუ გაიღეს, სიშორით ექვსი ალაჯი, თხუთმეტის ადლის განითა სიღრმე აქვს, ზოგან სამი ადლ(ი) და ზოგან ხუთი ადლი, ზოგან ექვსი და რვა ადლიც გასთქარეს, სათავე მაგრა შეუკრეს და წყალპატარობაში არაზის წყლის მესამედს დაიჭერდა. ორს მოცს დღეზედ გასთხარეს და ვითაც წვიმა ძრიელის ღვარი მღვრია ბილაღან-მიიყვანეს. თუ არ ძრიელი ცხენით კაცი ფონს ვერ გავიდოდა. ორმოცი სოფელი სხვა აშენეს იმ წყლითა და ბილაღანის ნოსავალი შხ სეფის საფლავს შესწირა და უფროსი ერთი ქვეყანანი დაიმორჩილა. ზოგან თვითან მივიდა, ზოგან ლაშქარი გაუძახა. მორჩილი მისნი გამდიდრა და ურჩნი მისნი აათქარა და თავ განზიდავნი წაბდინა და ამოსწყვიტა და საცა თვითან ვერ მივიდა, ელჩი მოუვიდა და კარგისა და უკეთესებისაგან ფეშქაში და ძღვენი მოართვეს. ელჩებს კარგად დახვდა და მრავალნი უბოძა. თვითანც ელჩები გაატანა. ყველანი ასრე დაიმორჩილა და ზოგან შვილი გააბატონა და ზოგან შვილისშვილები და ზოგან მისანდონი და ერთგულნი ყნანნი. უფროსი ერთი ქვეყან(ან)ი ისრევე თავის მემკვიდრეს ბატონებს მისცა და გიორგი მეფეს თავისი საბატონო დაანება, ერთი ჩაიარა და სამარყანდის ქალაქსშიგ მივიდა, ჩინეთს წასვლა მოინდომა.

თემურ კელმშიფე ხაშარყანდით ხათს მიშავალი გზაზედ მიიკვალა. საშარყანდს იჯდომს თემურ კემშიფეს მოახსენეს—ბატონით ვაჭარნი მოსრულანო და მრავალი უცხო რამე გახასყიდელი მოუტანიო. კემშიფემან ბრძანა—ვაჭარნი წლთავიანთს სავაჭროს ქონებით მოასხითო. მოვიდნეს და რაც აქონდა მოუტანეს. მოიწონეს და კარგნი ფასნი მისცეს და კემშიფემ ხათის ქვეყნის

ანბანები გამოჰკითხნენ. მათ ასრე მოახსენეს: კათას კემწიფესა და ერს ქვეყნისა მათისასაო ღმერთი არ იციანო, კერპს ვსვენო და ხუთანის ქალაქში ერთი კაცი არისო, დილას ვავიკაცი შეიქნებოსო, შვადლისას წვერ უღვაშით შეიმოსვისო, მზის ჩასვლისას წვერ უღვაშ(ი) თეთრი შეექნებოსო და სიკვდილი არ იცისო და რისაც იტყვის, ის იქნებოსო და კემწიფეც და ქვეყნის ერნიც მისის ბძანებით არიანო და ღმერთსა სრულ ყველათ გამჩენსაო და განკითხვასა და სიძიოს სამოთხესა და ჯოჯოხეთს არა სჯერაინო და ასრე იტყვიანო—ვინც და ქვეყანათა ზედან კარგს საქმესა იქსო სამადლოსაო, რა მოკვდებიაო, კემწიფეთა და მეპატრონეთ ჯალაბებსა ჩავს(ა)ხვის, კორც შეისხამსო და იმათ შვილთ იშობებისო, უწინდლისაგან უკეთეს შეიქნებოსო. ვინც ამ ქვეყანას ძალსა და უსამართლოს იქსო, ამ გლახათაგან იშობებისო და ამ ოთხფეკთაგან იშობებისო და ამ ფრთოსანთაგანო და ამ ღოღავთ და მძრომელთ ჭიებინაგანო და როგ(ო)რც მას სხვა გაურჯიანო, ისე უნდა თვითან გაისარჯოსო. იმათს კემწიფეს ქვეყანათა ზედან თავის მგტი არცინ ჰგონიანო, თუ სხვა კემწიფე ან ყოფილიყოს და ან იყოს და კარი კემწიფისა ასრე გარიგებული არის, რომ სიღამაც მათს ქვეყანაში უცხო კაცი მოვა, ვაჭარი იყოს თუ სხვა მოსაქმე, ფიცხლავ ნაპირის მცველნი მოსწერენ, თუ რა საქონელი აქვს და ან რა მოკვლეა და ან სიღამ მოვა, ასწერენ და ანაწერს კ(ე)მწიფეს მიართმენ და ასრე ნოახსენებენ—ამა და ამ ქვეყნიდამენო თქვენს ყბასო გამოუგზავნიანო. ორმოცს დღეს კარგად დახვდებიანო, სასმელ საქმლით კელს შეუწყობენო, ქალაქსა და კარგს ადგილს დაატ(ა)რებენო და რა ორმოცი დღე ვათავდებიანო. რაც ეოუტანიანო ერთისაოვის ორს იმდენს მისკემენო და კარხედ მიყვანებენო და თავყანს აცემინებენო და კემწიფეს არ აჩვენებენო, გზისათვის უწებლობის ნიშანს ნისცენენო და ქალაქში აღარ დააყენებენო, უნდა წავიდესო. რა ეს ა(ნ)ბევები თემურ კემწიფემ გაიგონა, ასრე ბრძანა: შორე ჩანსო რომ იქ ქვეყანას ეშმაკნი დაჰპატრონებიაო, თუ არა ვინ გაიგონაო კაცის უკვლ(ა)ვებაო და საბისა და ბალნის დღეში სამჯერ ფერის გამოცვლაო. მაშ ის გაცხადებული ეშმაკი არისო. ჩემთვის მართებული არისო, მღთის წინაშენ გვმართებსო, რომ მათხედან ვავილაშქრო და კერპნი დაუმტვრიო და საკერპნი დაუქციეო და ის ეშმაკი რომ ბალანს დღეში სამჯერ ფერს უცვლის, ის მოუღოო და მართალი ღმერთი ვაცნობინოო.

აქა თემურ კემწიფის გალაშქრება სამარყანდით ხათაზედა მოხარჯულებლათ. ბრძანა თემურ კემწიფემან, გასწერეს წიგნი (sic), იხმეს ლაშქარიდა ხუთის წლის ჯამავირი სალაროდამენ ნალდი მისცეს და სამარყანდით აიყარა დიდის ლაშქრით, დაშტი ყ(ი)ბჩაღლის გზით ჩინეთსა და ხათაზედ წავიდა, ორისთვის საეაღსხედ გზა გაიარეს თემურ კემწიფე ავად ვახდა, მოდგნენ წანლით ჰაქიმნი და მკურნებელნი და ვერას საქმით ვერც სენი უქნეს და ვერც წამალი მოახმარეს და გაუძნლდა საქმე და კემწიფემანც თავს შეატყო, რომ ველარ ნოურჩების თავისი უფროსს შეიღს ფირ მჰმად ჯანგიორ სამარყანდის ბატონი და საკემწიფოს კარის გამრიგენი უფროსნი კაცნი იხმო კემწიფემან და შოავალი კარგი ანდერაქები უბძანა და შვილნი და შვილის შვილნი, სალარო და ქვეყანანი და მეფენი და თავადნი მას მიაბარა და ასრე უბძანა: აქედამ დაბრუნდითო და ლაშქარიც დააბრუნეთო და კემწიფურის წესით სამარყანდს მიმასვენეთო და იქიდამენო ყველგან მეფეთა და მეპატრონეთაო ხალათი და სამეფო წინგები გაუტხავნეთო და ჩვენგნით შენი გაკემწიფებაო და ჩვენი ამ სოფლით მიცვალებმა შეატყობინეთო და ჩემი სალაოო თქვენს კვლთ არისო და ჩვენი ე-

ქილ ვაზირნი თქვენ გახლავანო, თვითანც ჩემთან გაზრდილ კარო და რაც მე ვქენ ჭვეყანათა ზედანო, ყველა კარგად განსობაო, შენც ისრე ჰქენო. დღევანდლის საქმეს სახეალოთ ნუ მიაჯღებო და მტერს დროს ნუ დაცლიო, ყმათ სამსახური დაუსწავლეო, შეფერებით ნანსახურთათ მათთა წყაახედ ჯილდო და სარჩო გაუჩინეთო და მერჯულეთა და ნათესავთა დიდგვართა და ქვეყანთა, მცოდინარეთა და ნამს(ა)ხურთა და პატიენი დასდევო, გლესთა და ვაჭართაო ძაღას ნუ უხამ და გამოსაღებსა მათსა მოუკელ რამე და გაკარე, სჯობს ქვეყნის ასაწენებლათ. ქერიე თბოლთ სარჩო გაუჩინეთ, გლახანი მიცემით გაახარეთ, მშვიერი გააძლევიო, ტიტველანი შემოსეთ, ნოძალადენი შეშინებით მოამშვიდეთ, თავ განზიდენი წახდინეთ და ავად მიეპყარით, რომ თქვენს ბძანებას არ გარდვიდნენ. მლთოს შიში იტონიე, ძრახვა და მემშურნო(ბა) თქვენგნით შორ ამყოფეთ, დიდს კაცს ცოტას სამსახურს ნუ უბძანებ და მცირეს კაცს დიდს სამს(ა)ხურს ნუ დასდებ, ერთი რამე გამოსარჩევი საქმე ვაქონდეს, მრავალს კაცსა ჰკითხე, ხან ყველას ერთვან და ხან ცალკე ცალკე ყველას თქმული გაიგონე და შეადარე სიტყვა სიტყვასა და რომელიც შენ გიჯობდეს, ისრე ჰქენი. ამ საქმით მტერი დაგეჩავერიან და ქვეყანა ავიშენდება და ლოცვას დაგიწყებენ. ლაშქარი მიდრიელი და მორკმულნი გეყოლები. ავის მქნელს ავად მიეპყარ და კარგის მქნელს კარგად, შიშით ავს ვეღარ იქმონენ. ამით კემწიფობა გამძრიელდება. რა ეს ანდერძები შეიღს დაბარა, მოიკმო თავისი ვაზირ ვეჭილი და საკემწიფოს გამპრეგნი შეუენი და თავადნი და ლაშქარი და ჯარი. თავისი შეილი თირ მჰმდ ჯაჰნვირო თავ(ი)ს მაგიერად კემწიფეთ აკურთხა და ყველამ თეხს აკოცეს და თავყანი სცეს და ბრძანა თავისის თავის ავადყოფნით დაბრუნება ლაშქრიანათ. იზნეს ოსტატნი და გაკეთეს კუბო და კემწიფე წამოსაყვიანლათ მოინდომეს. დიად შეძნელდა, ასრე რომე კუბოში შესვლის ღონე აღარ ჰქონდა. პარასკევს საღამოსა კემწიფე მიიცივალა. შეიქნა ლაშქარში ტირილი და ყველამ საყულონი გარდინიფეს, სამს დღეს იქიე დადგნეს, ყველას ხალათები უბოდეს. კემწიფემ მამა მისი, ქვეყნის დაპირვისათვის მრავალ გვარად გარჯილი, ქონებითა და მორკმულობითა გაცრციელი, სული ტანით, ჰკუა თავით და სინათლე თვალთ გაწორ(ე)ბული ტანი კუბოში მისაგენეს და კუბოს თვალ მარგალიტით მოკახმული ზეწრები გარდაბურეს და კუბოს ქვეშ ნეფენი და კემწიფენი შესხდნეს, დიდის დიდებით დაბრუნდეს და სამარყანდს მოასვენეს. ის მიწას მიბარეს და მრავლის სარჯლითა და ოჯახის თხრით და სიკვდილებითა და დატყვევებით ნაშოენი სხვათ დარჩა და მას განკითხვის დღის შიში თან წაპყვა და ქვეყანანი ზოგი ვინ დაიჭირა, ზოგი ვინ. ქართველთ ქრონიკონი სამას სამოცდა ჩვიდმეტა იწერებოდა ქკს ტოზ თემურ კემწიფის სიკვდილი. ამის წერაში ორას ოთხმოცს წელიწადს გაიარა და ინდოეთს ისრევე იმისნი ნათესავნი კემწიფობდენ აქანდი.

დ ა ნ ა რ თ ი.

ეს დანართის სახით აქ მოთავსებული „სწავლება“ ფარსადანის მიერ მისი შვილის დავითისადმი, მოთავსებულია ისტორიანი იმ ადგილს, სადაც ნაწმობია ავტორის შვილის დავითის შესახებ (ხემათ ვგ. 77). ამ დანართს ტექსტში შემდეგ მიყვება „ამბავი თვალდამწერიანთა“.

აქა ფარსადან გიორგიჯანიძე თავის შვილს დავითს ასწავლი(ს). ქუთა სჯობსო ყოველის ფერსაო და ძვირათ და ძნელად საშოვნელი არისო და კემწიფენი მოძებარნი არიან ამ რივის კაცისაო. ჰკვიან(ი) ამის ჰქვიან, რომ ხოშაიდის შემსახავი იყოს და ყოველს კაცს სიტყვა საამელი უთბრას და საწ(ა)-დელი თავისი არვის გაუტხადოს. როგორც წინა ეამში მამა პაპათა თქვეს, სიტყვანი—მარცვალთ თესკეთავით მიწა მოუარეთო, რომ ფრინველმან და ჭიებმან არ შეგიჰამონო და მოსავალი არ მოგ(ი)ცდესო. ამა თუ მიწას მიუფარავს და ფრინვენი და ჭიანი ვერ ნახავს, გამწუანდება და კარგს მოსავალს მოიყვანს და მარგებელია პატრონისა და სხვათაცა. ამა სიტყვანი ასრე შეუდარებია. თუ მიუფარვით ი(თ)ქვას, საქმე მისი გაროგდება და თუ მრავლისათვის უთქვამს, მემწურნენი საღბინოს საქიროთ გაუხდინან და დახნუზბვენ და აღარ გაურიგდება. ამა კაცის პატივისმნებელი სხვაც არის თავათ საქონელი და მორკმულობა და მერმე პატრონობა და ან პატრონსთან კარგი ყმობა. რა გინდ საქონლის პატრონი ცუდი კაციც იყოს, პატივს დასდებენ. კაცისათვის ძრახვა სჯობს სიგლახით შებრალებასა. ამა უქონლობას ყოველი ჭირი სჯობს. მოსავლით დახარჯვა კაცს არ წახდენს თუ კარგს ზედ ერთი დინარი დღეში ნამეტნავი მოსავალი გაქვს, არ წახდები და თუ ხარჯზედ დღეში ერთი დინარი ნაკლები მოსავალი გაქვს, თავს უშველე რომ აღრე დაგლახაკლები. იესოს ქრისტეს უბრძანებია: შენს ვენახს რომ სწუჭროდესო, სხვათა ვენახთ წყალს ნუ მისცემო. ნათესავთზედ უბრძანებია: რომელიც უფრო ახლო ნეყვისანი არიან, იმათი უპრიანე და თუ მეტის ქნის შეძლება აქონდეს, მადლის ქნა რაც ბევრია, ისი სჯობს. სიგლახობის უძნელეს არაფერი ჭირი არ იქნების. მეტადრე სიბერის დროსა. ფრლოსის უთქვამს: ასეი, აქამე და გაცო და შეინანეო სიბერის დროთათვისო, რომ აღარც გეწენების ძალი, ძლევაო და არცა შოენა მოგება და შვილსაც შესძლდებოდი. შენი მონაგები შეშურლების შენთვის და შენს მონაგებსაც ტუქქსითა ყვედრებით თუ მოგვენ, კარგია და ნათქვამიც არის—სჯობსო სიკვდილი ყვედრებასაო, ამა მოკლეთ გეტყვი, შვილო დავით, ღმერთმან გიხსნას კეწიფების რისხვისაგან. ამდენი რომ შენ გავეც, ამა დაჭირების დღეში ერთის ჩითახური-სა ვინმე მოგებმარა, თუ არა მამ ყოელს კაცს მართებს სხვათა თავისი ერ(ი)-ენოს და საბოლოს ირიგებდეს, რომ სხვათა კელის მხერავი არ შეიწენას და რა გინდ მოსაველი (sic) ბევრი აქონდეს, მაშინც კარჯის ქნას მოუკლოს და გულება (sic) დაიმშვილოს წესას ზედან და შეძლების ღონით სამლოო საკაცო¹⁾ მადლი გარდიზადოს. საქონელი კაცს რა გინდ ბევრი აქონდეს, დაფარვითა სჯობს თორადა მემწუონე და მომეზღარნი მტერნი ასტყლებიან ან მებატრონესთან შეაბეზლებენ და წართმენ და ან ქტოდს შეუწინენ გასაქტოდ(ა)ვად და ან ძმას და შვილს გარდაჰკადებენ და ან ტყვილსა და მიზეხს აუტებონ (sic) რომ მოგრიგეს დაჭირვიონ. მამ საქონელიც მიუფარვით აქონდეს, სჯობს, ყოველის კაცის მომადრი-ელობა სჯობს დამდურებასა. მტერს მტერობას ნუ გაუტხადებ, შენი თავი მოყვრათ-

¹⁾ დედანხო: საქაცო

აქნევ. თუ მან გუწება შენზედ კარგი ქნას, შენც ვნართებს მაზედ გუწების გაკეთება და თუ არ გაგიკეთდეს, იესოს უბძანებია: რომლისაც საწყაოთ მოგიწყონო, იმავე საწყაოთ მიუწყევო. ვალს გარდახდა უნდა, ჯაყრს თმენა და დამშვიდება სჯობს. შენი შენთვის შეიხანე, გაუჭირობელი ღნერთია. შენ რომ გაქონდეს და სხვათ მისცე, დიდი მადლია, მაგრამ რომ არა გაქონდეს რა და გვერებოდეს და სხვათ სთხოვო და ავდებით ან პასუხი ვითხრან და ან არა, სიკედილი სჯობს. თუ ქკუა გაქონდეს და ან შიში სიგლახაკისა, შენი ქონება სამათ გაყავ: ერთი სამლოთს საქმეზედ დახარჯევ და მეორე კერძი თავსა და ცოლშვილთა და ნათესავთა და ყნათა და მოსამსახურეთა და სახლისა და მამულთ მოსახმარისათ (და) ერთი კერძი სიბერისა და სიკედილის დღის მოსახმარისათ, რომ ორივე დღე სიბერე და სიკედილი სწ(ო)რნი არიან. თუ მოკვდეს, მისს სულსა და საფლავს მოახმარონ და თუ დარჩეს, სასმელ საქმელსა და ტანისამოსსა და აჭკინსა და წან(ა)ლს მოახმარონ და ეს მართალია და კიშმართი რომ ყოველს მამას თავისი საქონელი და მამული თავისის შვილისათვის უნდა, მაგრამ შვილს თუ მამა საქონლიანი ჰყავს, მალ მისი სიკედილი უნდა, რომ მის საქონელი დახარჯოს და თუ მამა უქონელია, შვილი ერთს ლუკმას პურს რომ აქმევს, დღეში ასჯერ წააყვიდრებს—გაძაღლებული არ კვდებისო რომ მოვრჩეთო. აბა ძნა და შვილი თუ კარგნი ყოფილიყვნენ, ღმერთსაც ვყოლებოდა. ღმერთმან ერთი კვლის ამირას ნუ ქნას, იცოდით (აი) და თავს მოტარეთ.

ხმარებაში არა-ხშირად გულისხმობს უცხო სიტყვის და უცხო ტერმინის განმარტება.

- აბაბრი (საკუთრივ—აბიანბარ, სპარს. آب ابر) — წყლის საცაფი, აუზი.
- აბხანა (სპ. آب خا) — წყლის აუზი.
- არზა (არაბ.-სპ. عريضة) — თხოვნა.
- აჯა (არაბ.-სპ. حاجه) — მოთხოვნილება, საჭიროება, სურვილი.
- ალაჯი (თურქ.) — მანძილის ერთეული, უდრის 7 კილომ.
- ბარხანა (სპ. بارخان) — ცნობის გამოცხადებელი მკვირალი.
- ბეგლარბევი — მოზრდილი პროვინციის მართველი
- გუჰარმაზარი (არ.-სპ. گواه محض) — დამოწმების ქალაქი, მოწმე.
- დაშნა (სპ. دشنه) — ხანჯალი, ხმალი.
- დამტი (სპ. دانت) — უდაბნო, ველი.
- დაბოჯვა, სიტყვისაგან ხოჯა (სპ. خواجه) — კეთილშობილი კაცი, ბატონი, საკუთრისი. დაბოჯვა — დასაქურისება.
- დიბა (სპ. ديبا) — ოქროქსოვილი ფარჩა.
- დოელათი (არ.-სპ. دولت) — მდიდარი, ბედნიერი, სახელმწიფოსი.
- დოლბანდი (სპ. دولبنده) — თავსაბურავი მამაკაცისა (ტურბანი).
- ელი (თურქ.-სპ. ایل) — ტომი
- ეშიკალასი (თურქ.-სპ. ایشی اغاسی) — ცერემონიუმისტერი, ძველი ქართული მანდატორი-ფუნქცია.
- ეშიკალასბაში (თურქ. باش اس) — თავი) — ეშიკალასების თავი.
- ეჰტიმალოღე (არ. სპ. احتیامی دولت) სახელმწიფოს მმართველი (ტიტული სპარსეთის პირველი ეფზარისა).
- ვაქილი (არ. وكيل) — მოადგილე (ნამესტნიკი), რწმუნებული.
- ხაეთი (არ. صوت) — ხმა, მეჭარა; ხაეთის ქმნა — ქონებაზე ყადაღას დადება.
- თაბუნი (თურქ. تاعون) — გუნდი, ჯკუფი
- თაფი (სპ. تاف) — გვირგინი
- თონარი (არაბ.-სპ.) — გრაგნილი, აღრიცხვა
- ილლარი (თურქ. ایلار) — ექსპედიცია.
- მაზდი (სპ. مازد) — საოქქარი, ჯამაგირი.
- მალუჯაჰთი, საკუთრ. მალუჯაჰიბ (არ.-სპ. مال واجب) — შემოსევალი, მოგება.
- მანზილი (არ.-სპ. منزل) — გასაჩერებელი ადგილი.
- მანჯანიკი, (ბერძნულიდან შემოსული სპ. منجنیک) — ქვის სასროლი, შურ-ბაროილი — ფელი, მე-17 ს-ნის დასასრულს უდრიდა სამი, ბაზს. | დული, ქალი.
- მაშია (სპ. منجيك) — ფეხზე ჩასაცმელი.
- მეჯლიში (არ.-სპ. مجلس) — კრება, შეყრდობა.
- მეჰმანდარი (სპ. مهمندار) — მასპინძელი, სტუმრების მიმღები მოხელე.
- მი-ზა (არ.-სპ. میرزا) — კეთილშობილი, მწერალი; საკუთარ სახელის შემ-
დგ დასმით ნიშნავს ბატონიშვილს.
- მინბაში (თურქ.) — ათასისთავი.
- მურ.სა (არაბ. مرصع) — მოოქევილი.

- მუსაფი (არაბ. *مُسَافِر*)—ყურანი.
 მულამი (არ. *معلم*)—ურთიერთ დარღვის მომგვრელი.
 მუჯალა (არ. *مجاهد*)—ფიქრი, მფლობრობის და კარგ განწყობილების ჩვენება.
 ნუზლი (სპ. *نزل*)—სამასპინძლო.
 რაყამი (არ.-სპ. *رقم*)—ასოს გამოხაზულობა, წერილი, მეფის ბრძანება.
 სამანდარი (სპ. *سمندر*)—დაბის სხელი ინდოეთში.
 სიბა (თურქ. *سببه*)—შემოღობილი ადგილი.
 უზბაში (თურქ.)—ასისთავი.
 ურუმი—ასე უწოდებდნენ ქართველები ბერძნების სამკვიდროზე დაბინა-
 ებულ ოსმალთ. წარმოსდგება სიტყვისაგან რუმი (=რომი), ურუმი—რომელა.
 ფეილანბარი (სპ. *په‌لمبر*)—წინასწარმეტყველი.
 ფიშვაზი (სპ. *پشواز*)—შეხვედრა (სახეიმო).
 ფლური—ოქროს ფული, დრაჰკანი.
 ფარაღათი (არ.-სპ. *فرغت*)—სუბტქი.
 ფუში (სპ. *فوش*)—დასახურავი, ტანისამოსი.
 ქალანთარი (სპ. *كلان‌تري*)—ქალაქის ძაღვი.
 ქანარა (სპ. *قناره*)—საყვირი.
 ქარხანა (სპ. *كارخانه*)—დუქანი, ფაბრიკა, არსენალი.
 ქაღარი (არ.-სპ. *كار*)—ურწმუნო.
 ქეთხუდა (სპ. *كندخدا*)—მამასახლისი.
 ქეშხა, ქეშა (თურქ.)—სერასკირის (ოსმალთ სარდლის) შიადგილე.
 ქურაქანი (არ. *كوركان*)—თემურლენგის ეპიტეტი, ნიშნავს პროტექტორს.
 ყათარი (თურქ. *قاتر*)—ჯარი.
 ყათლამი (არაბ.-სპ. *قاتل*)—მოკვლა (ამონოცვა).
 ყაჯარი—თურქული ტომი სპარსეთში.
 ყიზილბაში (თურქ. *قزلباش*)—ნიშნავს წითელთავიანს. ასე ეწოდებოდა
 სპარსეთში შვიდ თურქულ ტომს წითელ თავებურავის გამო, რომელიც მათ
 ახასიათებდათ, ამ ტომებს ემყარებოდა დასაწყისში სეფიანთ დინატიი.
 ყორჩი (თურქ. *قورچی*)—არტილერიისტი—ყიზილბაშ ჯარისკაცთა აბჯელი.
 ყორჩიბაში—ყორჩების უფროსი.
 ყული (არ.-სპ. *قوله* და *قوله*)—მონა. შამ-აბას I-მა შექმნა ყორჩების და-
 სპარდაპარებლად ყულების ჯარი, რომელშიდაც ბლომად იყვნენ ქართველები.
 ყულარაღასი (*قول‌آغاسی*)—ყულების ჯარის უფროსი.
 შეიხი, შიხი (არ.-სპ. *شیخ*)—მოხუცი, მცენიერი.
 ჩაღარი (თურქ.-სპ. *چاغلان*)—შიკრიკი.
 ჩრალვანი (სპ. *چراغلان*)—ილუმინაცია.
 ხაინი (არ.-სპ. *خاين*)—მოღალატე.
 ხანდავი (არ.-სპ. *خندق*)—ღრმა ხბრილი (შეიძლება წყლით სავსეც).
 ხოჯა (არ.-სპ. *خواجه*)—საჭურისი, ბატონი.
 ქალათი (არ.-სპ. *خات*)—ტანთსაცმელი, რომელსაც სპარსეთში იძლეოდნენ
 ჯილდოს სახით.

კონტეპარი (სპ. خون کار)—სისბლის საქმეთა ბატონი (ასე ეწოდებოდა სპარსულად ოსმალეთის სულტანს, რომლის ხელთ იყო მის ქვეშევრდომთა სიკვდილ-სიცოცხლის საქმეები).

ჯაბადარბაზი (არ.-სპ. جبهه دار باش—ქონების, იარაღის მქონეთა უფროსი; جبهه—ყუთი, ჯაბადარბაზა—იმათი უფროსი, ვისაც ყუთები აბარია.

ჯაზია (არ. جاذيه)—გარდასახიდი, დაწესებული ჯერ კიდევ არაბების სხვა ლიფოში კაცის თავზე არა-მუსულმანთათვის.

ჯალალი—თავისი ქვეყნიდან გასული

ჯანიშინი (სპ. جانیشین)—მოადგილე (ხელმწიფის).

ჯარა (არ.-სპ. جراح)—ქირურგი.

ჯარჩი (სპ. جارجی)—ცნობათა გამომცხადებელი.

ჯერგა (სპ. چرگه)—ნადირის დასაქვრი ბადე.

ჯილაფი (სპ. جلادار)—ლაგამი.

ჯილაფდარი (სპ. جلادار) მეჯინიბე, მეუზანგე.

ჯინსი (არ.-სპ. جنس)—გვარი, ქონება, პურეულობა.

ჯილა (სპ. جیغه)—მოოქეილიფოთა თავსაბურავზე დისარკობი.

ჰავადარი (სპ. هوا دار)—ჰაეროვანი, მეგობარი.

ჰარამი (არ.-სპ. حرام)—საიდუმლო; ქალთა განყოფილება.

ერთს აღვილას (გვ. 19) ფარსადანს მოყავს სპარსული ლექსი ქართული ასოებით, რომლის აღდგენილი სპარსული ტექსტი თავის აღვილს ვერ იქმნა მოყვანილი (იმ სტაბაში, სადაც ტექსტი იბეჭდებოდა, სათანადო შრიფტის უქონლობის გამო). ლექსი იკითხება შემდეგნაირად:

بیدار کش یادشاهی را شاید

اگر شود بحر شش ماهه ای باید

მეორე აღვილას (გვ. 29) ფარსადანს მოყავს თურქული სიტყვები: ჯალაო გელსუნ—ჯალათი მოვიდეს (جلا کلسون).

მესამე აღვილას (გვ. 31) ფარსადანს მოყავს სიტყვები კოკი გულე რომელიც ფრიად დამახინჯებული უნდა იყოს და განუმარტებელი რჩება.

ზოგიერთი შენიშნული კორექტურული შეცდომა.

- „ 20 სტო. 19 დაბეჭდ.: გორგიჯანიძე, უნდა იყოს — გ(ო)რგიჯანიძე.
- „ 25 უკანასკნელი სიტყვა იკარგება — გაიკარგოს.
- „ 28 სტო. 6 დაბეჭდ.: და და უნდა იყოს — და.
- „ 56 „ 22 „ გაივსოს უნდა იყოს — გაივსოს.

